

ISBN 973-21-0459-7

TABLETE DE CRONICAR

(1927–1932)

PRIZONIERA

Rafinamentul Mărioarei Ventura ne aduce anul acesta, pe o targă, sufletul complicat al unei femei osîndite, repudiată de burghezie și excomunicată de sinoade. Nesimțitoare la clasica deprindere a curcii, de-a confecționa ouă cu sprijinul unui curcan, bestia ei se complace în ritul, satanic aristocratic, al unei perversiuni insulare. Frigidă față de bărbați, ea se găsește subt dominațiunea despotică nu atît a unui instinct răsturnat cît mai ales a unei femei, în voia căreia manechinul pasional se lasă furat ca de o apă adormitoare. Autorul are grija suprem artistică să nu introducă seducătoarea pe scenă, lăsînd-o confundată cu întunericul, care înconjură piesa vizibilă cu o circonferință, cu puncte tangente în magie și fatalitate.

E un caz, poate, de cerebralitate și mai puțin de stupoare a simțurilor, mecanizate prin repețirea monotonă, generație cu generație, a unui act moral și incurabil. E cazul deviațiunii în sensul anarhiei, al unei tinereți mortificate prin studiu și reflexiune, mai frecvent decît se cere și la un grad atenuat, observat la intelectualii cei mai recenți, în epoca tunsorii *à la garçonne*, când sexul nu mai este de-ajuns nici singur, nici asociat cu contrariul lui și se traduce prin tendințele politice și artistice ale unei estetici monstruoase.

Există un *avant-goût* al imaginației, confirmat de documentul literaturii, despre toate fericirile

care pot lua în primire viața unui spirit adăpat la marile izvoare din creștetele filozofiei – și naturi obținute prin afinare, pe care aceste fericiri le lasă indiferente. E linia în care începe panta: sinuciderea, revoluția, morfinomania, dictatura sau viciul alambicat, forme sau numere de vitalitate, ale uneia și aceleiași perversiuni, de la minte.

Din cele trei acte ale *Prizonierei*, primele două sînt niște bijuterii în acuarelă. O pensulă fină spală și degradează culorile cu o tranziție catifelată. Situațiile sînt marcate pe plăci de ivoriu care se îmbină egal. Rareori un constructor de viață și de evenimente sufletești a dat cu suprafețe mai strict succesive și cu rotunjimi de muchii mai pure, un aglomerat atît de unitar și de armonic. Domnul Bourdet, pe care avem ignoranța să nu-l fi cunoscut pînă azi, aparține unei elite poetice restrînse și nu am fost prea mirați să-l auzim contestat și judecat din punctul de vedere al pornografiei.

E regretabil numai al treilea act, care de obicei culege și amplifică sonoritățile aliate din primele două acte. Deși terminat cu o frumusețe nouă, plecarea pură și simplă a personajelor, fiecare întorcîndu-se în roba fatalității personale, mai puternică decît ruperea voluntară și artificială a destinului, revenirea amantei și violența soțului constituie materiale de durată și un balast.

E remarcabil că se poate face dramă fără asasinate, răzvrătiri și sinucideri, fără urlete și canoane, fără copilăriile brutale și dobitocești utilizate, prin imitație vie, de către toți autorii bîlciului teatral.

Domnișoara Ventura și-a desenat personajul cu o schematică a liniei, a expresiei și a temperaturii, neînchipuită. Mișcarea ei, tonul vocii, tăcerile, insistențele, toată flora stilizată de

seră a jocului ei incomparabil, s-a realizat în monograme, ştanţe şi stampe în gravuri, filigrame şi ajure, în petale de porţelan şi mătase, şi în spume de aur.

1927

SAMARINEANCA

Sînt intelectuali rafinaţi şi profesionişti intelectuali, străluciţi în specialitatea lor, adepţi ai isprăvilor frumoase din artele călimărilor şi culorilor. Păreţii lor sînt împodobiţi cu biblioteci şi tablouri. În pictură, în special, ei au fost factorul viu şi energetic al mişcării actuale, cumpărînd cele mai multe tablouri şi lăsîndu-se, fără pic de vanitate, să le fie reproduse pentru posteritate, pe pînză, caracteristicile portretuale. În generaţia actuală, decenţa şi demnitatea, şi cîteodată şi înfumurarea cu vopsea sau cu reliefuri, ale unui număr destul de important de artişti, divorţaţi de boemă, se datoresc aportului de capital, strecurat prin cumpărături în viaţa autorilor, de către un şir de ingineri, industriaşi, advocaţi şi cîteodată medici, aceştia din urmă particular interesaţi la ţesături şi covoare, reminiscenţe de vată hidrofilă.

Literatura constituie încă o avangardă de lux, o jandarmerie călare pe vătrai şi prevăzută cu săbii de mucava. Marfa nu mobilează decît pe dungă păreţii, nu constituie decît în masă un mobilier şi o carte se vinde mai ieftin decît un singur tub de carmin în ulei, fără să rîvnească înainte de două veacuri, dacă totuşi va mai trăi, să fie cumpărată cu preţul cu care se plăteşte, în circulaţia vie, o singură schiţă de studiu cu creionul nr. 1.

În schimb, literatura, infinit mai mult decît mărfurile artistice plastice, face parte din atmosfera, din viaţa profesioniştilor intelectuali, cu simpatii în pictură, însă cu preferinţe netede

pentru texte și cărți. Este și explicabil ca mintea, utilizată în majoritatea profesiunilor libere, aproape exclusiv, să prefere artele care derivă cu totul de la minte și să țină mai puțin de artele de subt prezidenția ochiului, a pipăitului și a urechii. Ba ceva mai mult, dacă nu ar exista nucleele intelectuale, în afară de politică și de universitate, unde nucleele sînt ciudat inexistente, în cîteva case de profesioniști independenți, care constituie puncte de atracție, de solidaritate, și de propulsiune, nici nu s-ar putea nota în București o atitudine literară, nesusținută de aiurea de nici o legătură.

O profesiune îndeosebi armonizată cu literele este advocatura. Circonferințele înlăuntrul cărora își ridică arcul Apollo și gesticulează Demostene, coincid, dacă nu se suprapun, ca roțile care vehiculează aceeași amforă izvorîtoare de sonorități și de sucuri de verb. Spiritul legilor este o substanță pur intelectuală: expresia acestui spirit e artistică pură. Întodeauna literatul găsește struguri, flori și parfum mult mai sigur în grădina advocatului decît în maidanul chiar al dascălului de accesorii literare. Apoi, mobilitatea intelectuală a omului de drept și de pledoarie are o compensație în cealaltă mobilitate de imaginație, a literatului.

Intelectul advocatului s-a realizat strălucit și complet în literatură, de mai multe ori, într-un grad, la care simplul literat a izbutit rareori să parvie. Dacă am cita numai numele domnului Valjean, autorul unui teatru de complexiuni superfine și singurul ironist autentic, de o satiră exuberant și generos meridională, ar fi de-ajuns într-o epocă în care individualitățile remarcabile sînt în toate terenurile constrînse.

Întîmplarea face să ne cadă pe masă o traducere în versuri, din Rostand, a domnului I. Gr. Perieteanu, un literat avut în făgăduinți, pe vremuri, monopolizat de un meșter al baroului.

Între două procese, silueta zveltă de marchiz cu capelura pudrată, a domnului Perieţeanu, se apleacă bucuros pe sulul de pergament al lui Horaţiu şi practică mlădiosul sens al cuvîntului încovoiat.

Samarineanca e povestirea divină, transfigurată pentru teatru, a întîlnirii lui Iisus la fîntînă cu femeia samariteană. Magia cristalografică a poetului eminamente francez, care aducea din Cannes anual văpăile mediterane la Paris, este tîlmăcită de domnul Perieţeanu, ţinînd totuşi seama de îngustimea şi umbririle cuvîntului românesc, într-o corespondenţă şi o transpoziţie exact licăritoare, cu lumini literare de claritate şi cu un desen interior elegant, exemplificate în următoarele cîteva versuri, alese printre numeroase altele multe, din text.

«Subt care sublime chemări
Stelarele noastre-ntrupări
Venit-au s-atingă pămîntul?

Năluci, odrăslite de noapte,
Cădeţi în genunchi şi, în şoapte,
Slăviţi al iubirii izvor.

Voind să afli calea, tăiaşi a ta rostire,
Cînd tocmai începuseşi o bună tîlcuire.
Parabola acelui umil semănător
E bine să pătrundă în mintea tuturor!

Ba vei dormi. Dar află că cel care veghează
În ţarină, nu-i bine să fie mîniat,
Ci paşnic să plivească, să fie cumpătat.
Căci vrînd din lan s-aleagă pîrdalnica neghină,
Orbit, el poate smulge şi grîu din rădăcină.»

Domnul Perieţeanu a trecut în româneşte tabloul biblic al vieţii sufleteşti a lui Iisus, evident, pentru plăcerea domniei sale literară. Totuşi, *Samarineanca* e o piesă de teatru. De ce nu se

joacă? Pentru motivul, poate că perfect administrativ bisericesc, însă diametral opus tendinţelor fără intenţii ale piesei, că în piesă apare şi acţionează persoana Mîntuitorului. Prezenţa propăvăduitorului învăţăturilor din *Noul Testament*, pe scenă, pare Sinodului nostru, în toate împrejurările, nepotrivită.

Noi nu am putea adopta opinia că punerea în scenă a unei parabole, a unei vieţi profetice, a unei taine, ar putea să micşoreze prestigiul bisericii şi să jignească doctrina; cu totul dimpotrivă. Sinodul că a putut admite viaţa lui Iisus reprezentată frumos în film şi că nu poate să nu refuze reeditarea la rampă a lucrărilor teatrale cu caracter religios, este o surpriză ce trebuie suprimată prin libertatea reprezentaţiilor, provocînd din toate puterile o literatură teatrală cu preocupări mistice, în afară de asasinat şi adulter.

1927

EVENIMENTUL

Tendinţele confuz exprimate încă, însă unanim presimţite şi vioaie, fac să devieze din linia plană moştenită, compasul constructorului de idealuri şi de realităţi. Deja Pascal, un asociat izolat al timpului nostru, tulburase chietudinea şi stratificarea pe niveluri a certitudinilor intelectuale, cu sentinţa centrelor infinite şi a curbelor mobile. În politică, în literatură, în pictură, în arhitectură, în mecanică şi în viaţa socială întreagă s-a iscat o întrerupere, s-a separat un gol şi se rosteşte *un eveniment.*

Nu e vorba de-o pauză şi de o stagnare fragmentară, cum trecutul a mai cunoscut în preambulul schimbărilor prin asemănare. S-a isprăvit o muzică şi murmurul activ ce se desluşeşte anunţă o muzică necunoscută. Omenirea în tumult face un flux; s-a ridicat oceanul pe un singur părete: a încremenit şi începe să cadă. E duminica renovării. E vîntul aşteptat, care purcede, încovoaie şi rupe.

Altădată, dispărea o clasă sau o categorie, pentru inaugurarea unei categorii mai recente. Astăzi, platforma lumii în totalitatea ei se întoarce pe un pivot şi se orientează într-altfel decît a stătut. Sporit de ani, de zile şi de ore, evenimentul, greu ca ugerii cerului purtători de ploaie bună, va erumpe brusc atunci cînd ultima picătură a secundei îl va fi împovărat peste măsură cu ponderea ei neînsemnată, însă hotărîtoare. Şi va fi aşa cum bate-n ornic al doisprezecelea ceas şi va fi

douăsprezece, și toată lumea va ști că a sunat de douăsprezece, și toată lumea va potrivi ceasornicul după eveniment. În ziua ceea nici un cais nu va înflori în anul lui pentru a doua oară, însă omul va înflori întreg, pentru că încă nu înflorise niciodată deplin.

Toate rîvnirile și aberațiile care mișună amare și bîntuie ca o acțiune de dizolvare a fostelor principii, moșteniri și disciplini – artistice, religioase, politice – devoră pe nesimțite și organ cu organ, cuprinzînd în puterea lor de firimițare și expansiune un atom lacom al evenimentului renovator. Cînd italianul Marinetti, un bancher opulent, lepăda înainte de război cimpoiul și violoncelul și punea în locul lor cîntecul locomotivei și șuierul plugului cu abur, impertinența lui se adapta expectativ esteticii imprecise, care inspiră instinctul inițiativelor cumplite de după război, manifestate în anarhizarea noțiunilor învățate și a deprinderilor academice liniștite. E o sfărîmare de linii, de forme și de fericiri și actul în aparență naiv sau înfumurat al unui desen de suprafețe, al unei enigme în monosilab, conține dinamica unei refaceri. A fost o zi și vine o noapte, sau a fost o noapte și sosește ziua: agreabil sau nu, evenimentul are dimensiunile gigantice ale unuia din cele două aspecte ale luminii.

Desigur că revărsarea, neîncetat amplificată, a preludiului de tendințe aduce o apă ieftină la moara de hîrtie a păstrătorilor de tradiții. Ce opun ei cataractei? Melancolia patriarhală. Oile, ciobanul și măgarul. Poezia cîmpului strict, a lunii stricte, a trestiilor stricte, a dragostei stricte. Buciumul chemînd pustnicii bizantini din acuarele tencuite. O serie de locuri comune moare, înecată în propriul ei banal. Să nu ne mîhnim că seria decedează, pentru a lăsa zona liberă necesară unei serii contrarii. Trîmbițați arcașii: ei vor apărea în gravuri, în vorbe, în oftări; factorii prezenți sînt

inginerul, meşterul şi maşina. Evenimentul a fost precedat de o mare spînzurătoare de idei şi de fantome de paie.

Meşteşugul literar s-a isprăvit în forma lui de cuvinte, fotografică şi servilă, şi distanţele sînt străpunse diagonal. Concentrarea pînă la esenţă o sugerează chimia. Scriitorul, subt sancţiunea de a fi înlăturat, este silit să ţie seamă de regulile descoperite, peste gramatică şi vocabular, în uzină şi laborator, două şcoli care au descompus materia cugetării şi o reorganizează pe un tărîm deosebit. În interiorul timpului său, artistul cuvîntului trebuie să utilizeze procedeele în vigoare transvazînd în stil impalpat puterile motrice şi uneltele mişcate în elipsa curelei. Însuşi Ion Gură de Aur se simte mulţumit în bolta lui fumurie de aportul astral al becului electric şi patriarhii şi cardinalii scoboară bucuros dinaintea catedralelor din carul automobil.

Imperiul experienţei şi al efortului de a descoperi au intelectualizat, în adevăratul sens al cuvîntului, generaţiile din ultimii douăzeci de ani şi procesul se continuă treptat. Mai poate să rămîie berbecul ceea ce era, înconjurat cum se găseşte de miros de industrii şi fier, de furnale, de locomotive? Mai este dragostea, ceea ce părea să fie? A mai rămas ceva din principiile pur verbale şi uscat contemplate de odinioară? Mai sînt ideile, năzuinţele şi concepţiile ceea ce au fost?

Scriitorul care vine e un tehnician. El va lucra în limba lui personală ca un *monteur*, cu materiile intelectuale, identice în formă şi număr, în toate limbile literare. Date la strung, bătute pe nicovală sau presate cu vîrf şi ghevint, cuvintele vor construi ideile şi substanţele literare după scheme noi şi imaginaţia împărecheată cu studiul rezistenţei materialelor întrebuinţate, va conduce hărnicia literatului. Progresiv, geniul limbii, particularismele, idiotismele şi toate specialismele naţionale vor face loc – în literatură – unui sistem

de expresiune care, ca să fie transpus dintr-o limbă într-alta, nu va cere decît aplicarea brută a unui desinator copist, ca planul unui arhitect, strămutat în albastru.

De altfel, perfecţiunea literară şi linia sintetică au mai cunoscut un apogeu şi o săgeată terminală: în Sfînta Scriptură şi în folclor.

1927

PURCEDEȚI COCOARE...

Un șir de cocostîrci de fier au plecat, de ziua Morților, de pe pămînt spre aștri, ca să citească în talazele furtunoase ale oceanului înfruntat, dîra de scufundare a cîtorva alți cocori. Ei s-au purtat deasupra apelor, ca în primul ceas al basmului existenței, cuvîntul lui Dumnezeu, sunător însă fără de ființă, și s-au rugat între haos și adîncuri pentru sufletul celor căzuți din golul de aer în golul lichid. Și din locul unde scapără steaua călăuză a luntrașilor în luptă cu marea, păsările au lăsat să cadă coroane de flori.

Cocostîrcii au fost niște aviatori închiși în coșciuge cu aripi și motor, și oceanul era cimitirul tovarășilor plecați către continentele depărtate și pierduți. O poveste viitoare va spune, poate, copiilor unei viitoare civilizații, iscată din civilizațiile postume, că aviatorii porniți pe linia luminii într-o zi de speranță splendidă, au fost prinși în cer de îngeri și răpiți dincolo de tării, ca să explice Tatălui știitor a toate, secretul ignorat al motorului cu explozie și calculul elicei. Dată fiind împrejurarea, că se vor întoarce cîndva în țară cu alte obiceiuri, îmbrăcați în stihare argintii, prevăzuți la subsuori și la călcîie, la încheieturile mîinilor și la genunchi cu aripi de fulgi și licăritori împrejurul făpturii lor despămîntenite, împrejmuiți ca havuzurile de un văzduh de aburi multicolori.

Cînd un președinte se ridică din scaunul Republicii sau al înaltei magistraturi și ține,

înconjurat de simboluri și de ascultători, un mare discurs de credințe răscolite sau de recepție sărbătorească, el pare de cele mai multe ori cabotin. Viața teatrului și a cinematografului, complicată cu prestigiul dregătoriei, dă un penibil surogat și de artă și de cîrmuire; ea a făcut educația bombastică, declarativă și sentențioasă a celor mai însemnate personaje de parlament și de stat, cu vocabularul grandilocvent și factice. Pentru ce te jignește domnul care se urcă la tribună dinaintea paharului cu apă, urmărit de obiectiv și stenografi, și pentru ce îți place locotenentul care suie la cer într-un aparat de zburat, o floare funerară, ca să-i dea drumul din zenit în ocean?

Cel dintîi are discursul pregătit, o talpă bine lipită de sol, cîțiva detectivi inutili, un buget important și un culcuș asigurat. Celălalt își alege sărbătoarea în elementul primejdiei, străbătînd impalpabilul cu o mașină mai grea decît impalpabilul, ca un călăreț care și-ar goni armăsarul către luceafăr, armat cu platoșă și zale și coif. El duce sus, ca să prăvălească în neant în fiecare secundă, o tinerețe începută și o situație nouă, care nu s-a bucurat încă de nimic, idilică și pură.

Respectul nostru pare să se refuze întodeauna oamenilor care își adoră pielea și își sărută copacul genealogic, statuia și polița de asigurare – și se păstrează exclusiv pentru semenii noștri amenințați, provizorii și pribegi.

Purcedeți cocoare, talaze cîntați...

1927

BILET REGELUI MIHAI CELUI MIC

În amintirea morților, care trec fără de urmă, a fost aprinsă și la noi deunăzi candela eternă. Ea își păstra văpaia albastră, ca o stea căzută din ceruri pe feștilă, de cîteva veacuri în mormîntul Mîntuitorului, din Ierusalim. Poate că aprinsă de mîna unui călugăr sau de amnarul unui cruciat, flacăra nu s-a mai mișcat din loc nici pînă azi. Altădată, un foc ardea nestins în altarele romane, privegheat de fecioarele neadormite. La noi, candela răsări în cripta Soldatului necunoscut, aparținîndu-i deopotrivă și fantomei lui de reminiscență și pîntecului care l-a născut. El a murit neștiut ca o floare: ce dar mai frumos i se putea aduce, ca un fir de lumină și foc?

Candela și viața, flacăra și însuflețirea, s-au învecinat întodeauna prin asemănare, în rugăciunea bătrînilor și în cuvintele suspinate ale poeților, îmbătați de soare și legănați de întuneric. A suflat, și omul s-a mișcat în lumină; a mai suflat o dată, și flacăra căzu în negura veciilor. De unde vine sufletul vine și scînteia, din două pietre lovite, din cărbunii unui dinam, din fosfor, din polii unui acumulator – și în cele din urmă din Dumnezeu, părintele cremenii, al acidului sulfuric, al plumbului și al misteriosului sfînt meșteșug de-a face fulgere din nimic. Poate că flacăra e însăși materializarea cu un grad mai concret și mai tangibil cu aripa arsă, a tumultului de suflete neîncetate prinse ca o undă de ceață la fața globului nostru nefericit și miraculos.

O candelă a fost aprinsă: untdelemn şi iască, într-un pahar de cristal. Pentru păstrarea ei în veacul veacurilor de-aci înainte, plăpîndă însă vie, semn de reculegere, de frumuseţe şi de credinţă, nu ştim dacă s-a hotărît şi mîinile închinate care să o strămute de la o zi la alta, fără ca să o piardă o singură secundă. Candela eternă nu se va stinge niciodată, însă nici nu va fi reaprinsă niciodată; aceeaşi văpaie, pe care un soldat îngenuncheat a pus-o pe untdelemn, neclintit să dureze. Cine se va uita neclintit la dînsa, ca să nu se aplece nici să se scufunde?

Regele Mihai cel Mic se va duce într-o mînăstire şi va alege cu mîna lui curată călugărul care va trebui aşezat pe un jilţ în faţa candelei eterne.

1927

ISER

Pe cînd orașul arbora pretutindeni salcia steagurilor negre, pensula, fără să știe, compensa, prin coincidență, absența personalității din manifestările verbale și literare la catafalc, cu o expoziție de pictură. Treptat mai accesibilă și mai descifrată, în continuă primenire și renovare, vigoarea multiplă, cu suavități contradictorii și variate, ale iconarului de materialități transcendente în pictura românească, fulgeră lung în vreo sută și cincizeci de tablouri. Parcă nici nu ai vroi să știi că-l cunoști și să strîngi mîna de plumb a vechiului bun camarad, în promoția căruia, anterioară marelui război, se găsesc aproape atîtea sigure valori ale victoriilor culturii românești. Iser stă și mai tînăr și mai vioi și mai puternic, și astăzi, în prima linie a răzvrătirii pentru Dumnezeu și geniu, pornită acum douăzeci de ani din întuneric, și izbutește, ca și atunci, să adune alte lumini și să le ție pe cele vechi recente, în cuprinsul marilor lui ferestre.

Există o competință tehnică profesională, pe baza căreia un tablou, ca și o poezie, analogia directă a tabloului, poate să fie convertit în tocătură, ciupită în dumicați gingași, pe dimensiunea ciocului și gușii puiului de găină, bolnav de holera vînturilor dezlănțuite din neant. Un artist cată să fie înțeles, adică explicat și devenit digest; din carnea zimbrului se pot învîrti perișoare.

Competința presimțirii și a zgomotului interior de torente adînci depărtate este alta și, fără să le explice, le afirmă – și sînt. Nu aș voi să apropii pe Iser atît de mult de mine încît să nu-l mai văd și să treacă prin substanța mea și să-l simt călătorind în urma înțelesului meu, ca o sărbătoare ce mi-a trecut pe deasupra, dincolo de gramatica mea. Analiza, critica profesională ascunde de cele mai multe ori, nu o nevoie sacră de desfătare, ci conștiința imposibilității de a se naște stele în vecinătatea ta, pe cotețul tău, necazul că în semințele tale nu s-a strecurat nici un diamant și că sticla cu care te îneci este o sfărîmătură de țeavă de sifon. Competințe meschine și darnice competințe.

În afară de orice alte calificări, se cunoaște un soi de-a fi, mi-aș permite să zic lichea, al artistului și al cărturarului; lichea față de sine, lichea față de Spiritul sfînt, lichea față de bibliotecă și de călimări. Geniul lichelei, cel mai abundent, se ivește și în culoare, ca și în idee – licheaua din eternitate și din necesități. Lîngă pictura lui și în pictura lui, Iser, masiv, categoric, exclusivist și tenace, și mut, poartă harul profetic al atitudinii egale și al probității bărbătești. El nu a luat niciodată numele lui Dumnezeu în deșert și nu s-a jucat cu chemarea lui.

1927

OUL

Puica e o găină moțată, strînsă cochet într-un tricou de lînă pestriț și pripășită în apartamentul nostru, ca un papagal. Persoană inteligentă, ea și-a schimbat obiceiurile rustice numaidecît; nu se mai culcă cu găinile și primește confortul electricității ca un obiect de primă necesitate.

De cîte ori se aprinde, sucind un resort, lampa electrică din camera ei de culcare, baia, Puica procedează ca și cum becul de o jumătate de watt și o sută de lumini îi face parte din psihologie, de cel puțin cincizeci de ani. Trezită brusc din somnu-i suspendat pe un robinet, se și hotărăște brusc, fără o secundă de ezitare. Ciocul ei, pus imediat în funcțiune, aleargă după gîngănii, lovind în zece părți deodată în beton, ca un trident, mîncînd metodic, lovită și îngurgitată în același timp, substanța unică a numeroaselor specii de gîndaci. Șvabul negru, lustruit cu lacuri japoneze și purtătorul unei pilule pe coadă, este desfundat din goană, ca un tub cu pastă de dinți și făcut nevăzut. Conținutul de cadaif al tovarășului mai blond, lunguieț și uscățiv, dispare ca un bob de fistic. Lipsită de preferințe și de gradația gustului, care multiplică pe lista restaurantelor și variază bucătăria europeană, de la gîturile de raci, prepelițe, melci și pui pînă la coacăză și struguri, Puica devoră cu apetit egal și excitat în permanență, toată zoologia fără oase, a zămislirilor inferioare, de mare tiraj, care au

învățat să recunoască în noul personaj din casa noastră, un adversar integral.

Principiile ereditare, obținute din practica generațiilor succesive, au devenit inadaptabile, și inutile. Imobilizarea pe părete lîngă perdele, menită să exploateze confuzia, nu mai prinde. Atitudinea morții, a libărcii, deghizată în cadavru mincinos, a fost părăsită. Fuga e de prisos. Ascunzișul este violentat. Tîrnăcopul de os al Puicii cercetează crăpăturile, scotocește pervazele, răstoarnă, străbate obscuritățile cu o ferocitate tehnică de burghiu cu motor.

Idile spurcate s-au improvizat prin unghere, încurajate de o natură pervertită, pentru a dezgusta pe om de geniul covîrșitor al creațiunii; din bărbat și femeie, Puica face un singur hap. În umbra măturii în repaos s-au adunat bivolițele și prelații gîndăcăriei în conclav, în veștminte noi de mohair: Puica le mulge de lapte covăsit. Inocenții din beciuri nu opun nici în intenții o rezistență: albi pe pîntec, prevăzuți cu picioare scurte artificiale și cenușii pe spinări, ei se supun, ovali și gheboși anahoreți ai umezelii, ca o mîncare de mai înainte fiartă. Ca și cum ar atinge cu vitriol, ciocul dizolvă instantaneu făptura infectă, ochită cu capul pieziș.

În cincisprezece minute, Puica a desființat și înghițit un univers; apoi, se îmbată cu apă dintr-un blid. Am numărat de cîte ori își înmoaie penița în călimarul cu două molecule de hidrogen și una de oxigen. Miniaturala și delicata adăpare a găinii cere între cincisprezece și douăzeci și cinci gustări: la cinci secunde o picătură, luată cu ciocul și pornită pe înghițitoare, cu fața către răsărit.

Întîi sfioasă, Puica a intrat în apartamentul nostru pe sala lungă, contemplînd chiorîș mobilierul și apreciind deosebirile dintre odăi. Mirarea ei pare să fi culminat în bibliotecă, unde uniformitatea cărților, expuse dinspre cotoare, a turburat-o. Puica era să scape pe geam, interval

asemănător cu o intrare de coteţ în eterna clădire avicolă şi agricolă a lui Dumnezeu. Pe marginea ferestrei, unde am prins-o, s-a codit în faţa azurului, pe care l-a văzut atunci întîi, cu o emoţie fotografică. Însă dovada culturală despre ceea ce crede în capu-i cu creastă de gumă roşie despre autori, a fost un găinaţ bine conformat, depus în urma unui compliment, pe covor.

Mai tîrziu, apartamentul îi aparţinea Puicii moţate, escortată de copii, din odaie în odaie, unul pe brînci şi celălalt pe cal, cu trîmbiţa la gură. Dinaintea oglinzilor de la dulapuri, Puica îşi făcea toaleta subt aripi, nervoasă ca o cocoană nudă pe marginea unui lac luminat. Cînd o amăgea sideful unui nasture de mînuşe cusut la Paris, ea îl înghiţea ca pe un gîndac. Pe ştofa canapelei număra motivele decorative ca o ţesătoare şi ciugulea un ciucure zvelt şi umflat, cu reminiscenţe despre cocoş.

Prietenia de văduvă solitară a Puicii era alintată mai ales de cîinele Lascu, subt cuptorul bucătăriei. La apropierea Puicii, el se răsturna pe spate lasciv şi amoros indicînd o stare sufletească prin zîmbetul buzelor lenevite. Aşezată pe pieptul proeminent al cîinelui, Puica dumica puricii lui, ca vulturul lui Prometeu. Puricarea putea să dureze cîte două ore şi cîinele încerca, odată cu pişcătura uşoară a găinii, voluptatea de a se simţi liber de actul perseverent al celui mai agil inamic, pentru potolirea căruia el trebuia să se strămute, şi să se supere, să se obosească, rezimîndu-se energic pe labele din faţă şi înşfăcîndu-şi spinarea între măsele, ca să o toace cu dinţii de-a lungul, mărunt. Cîteodată, nimerit într-un punct nepermis, Lascu sărea în picioare de subt găină, se da înapoi şi lătratul lui injurios conţinea un şir de imputări şi observaţii fireşti. Dar înţelegînd că nu fusese decît o eroare, el se întorcea la cuptor, se culca. Puica se reinstala pe abdomen şi plivitul neghinei cu arcuri reîncepea în holda floacelor puricate.

Într-o duminică, în culcuş, Puica a făcut un ou, pe care cîinele l-a lătrat, nehotărît cui să-l atribuiască. Un ou frumos, trandafiriu, construit cu tencuială fragilă de pergament ermetic, ambalaj ideal al unei linguri de gălbenuş cu două de albuş. Ca o statuetă, oul Puicii a trecut din mînă în mînă, diafan şi cald. În interiorul lui se găseau inteligenţa şi sănătatea copiilor, distilată din purici şi gîndaci. Fermecaţi de frumuseţea oului, nu ne-am putut opri totuşi întîi o scîrbă violentă, care a slăbit treptat, uzată de judecăţi şi comparaţii.

Familia noastră dăduse naştere unui arhitect, unui medic şi unui filozof: nici unul dintr-înşii nu făcuseră încă oul găinii. De aceea, respectul nostru unanim fu consacrat găinii, după care ocupa locul al doilea în stima noastră, Baba Maria, care ştia să caute găina de ouă...

1927

DOCTORUL PIMEN

La Mitropolia din Bucureşti a fost un moment cînd prestigiul titlurilor academice emoţiona pe toată lumea şi cu deosebire pe titulari. Se întorsese din Atena cîţiva doctori de teologie, foşti preoţi de mir, văduviţi de curînd şi intraţi în călugărie cu idealul de-a parveni la episcopat.

La Mitropolie erà şi o cantină a călugărilor şi un bucătar, care servea şi pe doctorii şi pe monahii ignoranţi, cu o evlavie de om păcătos. Bucătarul Iancu, un pitic beţiv, nu se dumirea îndeajuns asupra doctorilor şi nutrea o admiraţie fără margini pentru învăţătura preoţilor, care pe lîngă slujitori ai altarului se puteau face şi... medici. Doctorii nu pierdeau un singur cuvînt şi risipeau titlurile de doctor cu o generozitate orgolioasă.

– Gustă din iacnia asta, doctore, spunea un doctor.

– Am mîncat la Atena, doctore, o plachie de ţîri memorabilă, răspundea un doctor.

– Doctore, m-am săturat, afirmà un al treilea doctor. Şi aşa mai departe; doctore pe ici, doctore pe dincolo, să vezi doctore, nu mă mir doctore, la revedere doctore...

Unul din doctori se chema Pimen şi era protosinghel. Fiind cel mai scurt din cler şi dintre mireni, bucătarul pitic pusese ochii pe el. Într-adevăr, preacuviosul Pimen era cu puţin mai înalt ca o umbrelă de ploaie şi cînd îşi punea camilavca peste potcap, privit din spinare, ţi se părea, din

pricina croielii ciudate a zăbranicului călugăresc, care se înfăţişează ca nişte nădragi luaţi în spinare, că picioarele doctorului începeau la ceafă sau că doctorul îşi purta capul subt betelie, la pantaloni. Dimpotrivă, pe cît îi era trupul de mic, pe atît vocea doctorului Pimen era de cavernoasă şi între fiinţa şi glasul lui se ivea un contrast monstruos. Închipuiţi-vă un greiere cîntînd cu un timbru de vacă.

Într-o zi, bucătarul, frămîntat de nerăbdare, aştepta în coridorul sălii de mîncare. Trecuse o jumătate de ceas de la masă şi doctorii întîrziau în controverse. Bucătarul se uita din cînd în cînd pe geamul uşii, prin perdea.

Cînd ieşiră, în sfîrşit, doctorii, el se alătură de doctorul Pimen, la urechea căruia putea fără greutate să ajungă, chiar aplecîndu-se puţin, şi-l pofti în odaia de alături. Doctorul porni după bucătar. Bucătarul făcu numai un pas în odaie şi trase o plapumă repede din pat, dezvelindu-şi nevasta. Doctorul Pimen se găsi faţă în faţă cu altă figură cu barbă, care apăru de subt cămaşa nevestii. Se petrecu o secundă de uimire, în timpul căreia cele două figuri schimbară o căutătură.

– Doctore zise bucătarul, nevasta mea e în două luni şi ar vrea să avorteze...

1928

EXPOZIȚIA DE ULEIURI A DOMNIȘOAREI ACACIA PAPA ȘI A DOMNULUI IANCU PLAYVAZ

Spre deosebire de cronicarul nostru dramatic, cel artistic e grav, meditativ și măsurat în cuvinte. Profesia domniei sale îl ține într-o lume a cărei jovialitate, în general masculină, sau ceea ce e foarte rău, frămîntată de exemplarele ei feminine, de o mult prea respectabilă vîrstă, îi displace profund. Dacă nu ar fi din cînd în cînd și dulciurile cadourilor în ulei, și cu ramă, care să-i descrețească fruntea, s-ar lăsa de meserie.

Intră grav în expoziție, adică în pragul expoziției, unde se opri brusc din pricina diferenței de temperatură, dintre afară și înăuntru, care-i aburi, peste poate, ochelarii. Domnișoara Acacia Papa se repezi cu batista. Cronicarul nostru se lăsă dichisit, și oftă că partenera nu are douăzeci de ani mai puțin. Era singurul lucru la care, poate, ar fi rîvnit. Uleiurile ei nu-l interesau. Tuși și păși grav înainte. În fundul sălii îl întîmpină, ca sleit pe pårete, surîsul lui Playvaz.

«Asta are ceva talent! gîndi cronicarul nostru. Să nu i-o spun însă, că-și ia nasul la purtare.»

Se apropie apoi cu o căutată strîmbătură din nas de un tablou. Playvaz îl privea cu sufletul pe buze. Lucrul este explicabil. Un cuvînt al lui, spus în chiar marele nostru cotidian, poate să-l strivească, sau să-l ridice cu greutatea lui. Cronicarul nostru simțea neliniștea tînărului pictor, și spuse distrat, absent parcă:

– Mi-am aruncat ochii asupra lucrărilor domnişoarei Acacia. Are lucruri bune. A făcut progrese, nu glumă. Penelul fin care ne-a dat «Primăvara» (nr. 8) – spumă uşoară de vin şi de şampanie – emană dintr-un creier hrănit cu o serioasă cugetare artistică.

– V-o ofer, maestre, strigă fericită domnişoara Acacia, care nu mai putea răbda această neaşteptată laudă a cronicarului nostru.

– O primesc. Eu nu pot refuza niciodată un prieten, răspunse el, privind cu insistenţă în ochii lui Playvaz. Nici tabloul acesta al dumitale nu e de lepădat. Cînd îl priveşti de sus în jos, parcă simţi cum vîntul de mare îţi răcoreşte măruntaiele.

– Maestre, dacă-mi daţi voie... încercă Playvaz.

– Mă rog, de ce nu?

Şi cronicarul nostru scoase creionul şi hîrtia şi notă grav: «Domnişoara Acacia: bine. În special penelul fin care ne-a dat această „Primăvară“ (nr. 8)...»

Se opri apoi întrebător:

– Cum am mai spus eu?...

Domnişoara Acacia, pe nerăsuflate:

– Spumă fină de vin şi de şampanie.

– Adevărat, răspunse cronicarul. Fusese o inspiraţie fericită şi nu vroiam să o pierd.

Şi urmă să scrie: «Spumă fină de şampanie – emană dintr-un creier hrănit cu o serioasă cugetare artistică».

Se întoarse apoi şi spre Playvaz şi adăugă:

– Dumneata ai făcut progrese reale. Apoi notă: «Tabloul intitulat „Marină“ (nr. 25) al domnului Playvaz îţi face o adevărată plăcere să-l vezi».

Îşi puse apoi ustensilele în buzunar, salută grav, şi ieşi pentru a face cronica de mai sus.

1928

ARISTOCRAŢIILE

Siberia rămîne regiunea termală a deportaţilor politici şi Canaanul domiciliilor forţate. Troţki îşi face exilul la şase mii kilometri de Kremlin, într-o luntre fără lopeţi şi pe un lac, care a îngheţat pînă la fund. Înlănţuit în barcă, el nu poate nici pleca pe jos şi ziua îşi trece timpul compunînd tartine aromatice cu icre şi unt. Temperatura însă a schimbat consistenţa materiei şi dacă Troţki face politiceşte drumul înapoi spre dreapta sau îl exagerează şi mai mult şi trece dincolo de extrema stîngă, unde tot dreapta se întîlneşte – proviziunile exilului au depăşit şi ele coeziunea, căzînd în stare moleculară, praf de pîine, praf de icre şi praf de unt, din fiecare cîte puţin – şi făină de apă într-o pungă.

Ţarul Rusiei iarăşi trăieşte şi iarăşi nu a murit şi iarăşi învie şi nici Rasputin nu a murit. Ţareviciul s-a căsătorit cu un deputat de gen femenin finlandez, orator de frunte şi care refuză să împartă momentele conjugale cu soţul, pretextînd că ar avea mustăţile mai mari decît soţul.

O nouă lumină în drama din Meyerling, unde de unsprezece ori s-a presupus că moştenitorul de coroană a fost asasinat, de douăzeci şi trei de ori că nu s-a găsit cadavrul lui şi de cinci ori că a fost văzut în America de Sud scriindu-şi memoriile interesante.

Marea ducesă Tatiana, la rîndul ei, supravieţuieşte crimei bolşevice de cîteva ori pe

an. Imaginația peregrinează și statuile de fum ale împăraților și conducătorilor colindă prin atmosferă ca niște strigoi. Nimeni nu se învoiește cu gîndul că stăpînii pot pieri de tot și suferi.

1928

POEM DRAMATIC

Bal mascat la Palace.

Pe la orele douăsprezece intră Babinsky, directorul teatrului «Cosmopolis», care a terminat reprezentaţia la teatrul lui. E îmbrăcat în negru, cu o eleganţă sobră. În cuierul anticamerei balului spînzură două afişe ale teatrului «Cosmopolis», unul verde şi altul galben. Se poate citi pe ele titlul: *Aripi de hîrtie.*

Patru persoane mascate, trei doamne şi un domn îl privesc intrînd. Domnul e mascat în cîine de vînătoare.

Babinsky (*se codeşte*): Sînt uluit, domnule cîine de vînătoare;credeam că vin la un bal pur şi simplu şi am nimerit la un bal mascat. Nu o să recunosc pe nimeni şi mă recunoaşte toată lumea. Cîtă lume!

O mască: Babinsky e bolnav de modestie. O să-l recunoască toată lumea!

Babinsky: Eu cînd zic lume o înţeleg numai la feminin...

Masca: Cîtă înfumurare!

Babinsky: Am început cu dumneavoastră: m-aţi recunoscut. Desigur că faceţi parte din acel public agreabil şi plicticos, care mă aplaudă în fiecare seară.

Masca: Actorii se îngraşă din ghinda succesului.

Babinsky: Vă prezint unul pe care migdalele dumneavoastră îl slăbesc.

Masca: Obraznicule! (*Îşi ridică masca.*)

Babinsky: Doamna Pia Măgulici! Închinăciunile mele.

Doamna Măgulici: Mi-am ridicat masca la timp ca să opresc alte impertinenţe.

Babinsky: E-adevărat, stimată doamnă, că în faţa măştii te simţi ca într-o grădină în întuneric şi fluieri de urît sau învîrteşti bastonul. Şi cine ştie! poate rupi gîtul unei lalele. (*Domnul îşi scoate şi el masca.*) Prinţul! Daţi-mi voie să vă salut, ca la teatru, cu o mînă pe inimă.

Doamna Măgulici: Am văzut actori care greşesc anatomia şi se apleacă din stomac.

Babinsky: Românul, doamnă, a ezitat întodeauna între inima din piept şi inima din burtă.

Prinţul Duca (*cu accent moldovenesc*): Noi preferăm să zişem pînteşe.

Babinsky: Vă înşelaţi, domnule prinţ. Dumneavoastră preferaţi să ziceţi *ventre*. De-aci înainte, cînd veţi mai veni în cabina mea, vă voi interzice să mă mai bateţi amical pe burtă şi vă voi ruga să mă pipăiţi la abdomen.

Prinţul Duca: Na, te-i fi supărat, *voyons*!

Babinsky: Eu? Nicidecum. (*Către mască.*) Ce bine vă vine costumul! Permiteţi-mi să vă privesc. Ştiam că sînteţi aci.

Doamna Măgulici (*cochetă*): Nu însă prea adînc.

Babinsky: Aveţi şi dumneavoastră această impresie? O domnişoară mi-a mărturisit odată că ochiul meu o gîdilă.

Doamna Măgulici: Domnişoara era sensibilă la talpa piciorului.

Babinsky: Domnule conte, pardon! domnule prinţ, nu aveţi un cuvînt şi pentru talpa piciorului?

Prinţul Duca (*galant*): Cînd talpa e trandafirie, omul binecrescut nu mai aleargă după vocabular: o ia şi o sărută.

Babinsky (*către doamna Măgulici*): Prinţul dumneavoastră începe să aibă spirit. La cîte ceasuri s-a sculat? (*Nu-şi mai ia ochii de la ea.*)În ceardaşul unguresc e o declaraţie de iubire, pe

care nu a îndrăznit să o scrie nici un poet latin: «Atît te iubesc de tare, că aş vrea să te mănînc!» Cînd mă gîndesc la dumneavoastră devin ungurean.

Doamna Măgulici: În legătură cu ce spui asta?

Babinsky: Ştiu eu!?... Probabil că în legătură cu Steaua Polară.

Doamna Măgulici: Nu ştii ceva, prinţe! Domnul Babinsky mă iubeşte. De cîţiva ani mă înfăşoară cu jocul lui amoros de actor...

Babinsky: Vai, doamnă, dar nu este adevărat!

Doamna Măgulici (*fixîndu-l*): Va să zică, nu mă iubeşti?

Babinsky: Vai, doamnă!

Doamna Măgulici: Va să zică, mă iubeşti!

Babinsky: E-adevărat!

Doamna Măgulici: Dar m-am întrebat întodeauna: poate să iubească un actor?

Babinsky: Nu uitaţi că sînt şi director.

Doamna Măgulici: Actorul s-a obişnuit atît de mult să călătorească prin sentimentele altora încît îşi închipuie sincer că fiecare zi nouă e o nouă piesă de teatru şi fiecare femeie o actriţă care a învăţat un rol. Viaţa e un repertoriu cu sufleur.

Babinsky: Am cunoscut un medic care s-a căsătorit cu cea mai bolnavă dintre clientele lui. O boală dezgustătoare, erupţii, puroaie, spălături, bandaje.

Doamna Măgulici: Poate că era ceea ce se numeşte în medicină «un caz interesant», unul din acele «cazuri frumoase» de-o estetică ştiinţifică specială, în realitatea cărora se ascunde un cancer sau o monstruozitate.

O mască: Uite pentru ce vin oamenii la bal...

Babinsky: Nu, doamnă, viitoarea soţie a medicului avea un zîmbet care nu se mai afla în univers. Doctorul s-a îndrăgostit de ea, deodată, pe masa de operaţii, privindu-i zîmbetul şi lobul urechii...

1928

CRONICA

Cum decedează părintele unui actual sau fost ministru poate să fie cîteodată, după ce durerea şi lacrimile au trecut pe jumătate, un subiect de povestire original. Fiul tatălui, a cărui moarte o deplîngem aci, a fost ministru mai demult şi nu va mai fi ministru niciodată, din care pricină moartea tatălui, complicată cu moartea ministerială a fiului, apare şi mai tragică decît a fost.

Bătrînul Florea, Floricel sau Florescu, nu putem şti exact rădăcina din care numele ilustrului fiu a înflorit, nici nu era un pianist de forţă nici nu ştia să joace şah. Singurele lui distracţii erau prinsoarea, ghicitoarea şi păcăleala, ca la cei mai autentici strămoşi politici, înainte de născocirea distracţiilor actuale curente, gramofonul, presa, Camera Deputaţilor şi cinematograful.

– Pe ce te prinzi că nimeresc cîinele cu piatra? se jura autorul ministrului – şi nimerea cîinele şi cîştiga prinsoarea.

În ziua fatală, el s-a prins să mănînce un salam de Sibiu, să-l mănînce întreg, de la un capăt la altul; şi ştiţi că un salam durează cîteodată un cot, un metru, un metru şi jumătate. De ce a fost ales salamul de Sibiu e un mister; totuşi a fost ca un presentiment. Bătrînul Florescu, fiind un patriot tot atît de vehement cît s-a vădit şi fiul său ilustru că era mai tîrziu, simţea pe calea stomacului că se va face alipirea Transilvaniei şi că fiul său va juca un rol politic preponderent la Sighişoara. De la

Sibiu la Sighişoara distanţa nu este afară din cale de mare.

Prinsoarea a izbutit. Salamul a fost mîncat. Florescu a ... crăpat.

E, desigur, un act eroic şi acesta, căci nu orice om se vădeşte apt ca să-l ducă la bun sfîrşit, chiar dacă sfîrşitul final iese rău. Dar să fii fost ministru, să figurezi în Gotha şi drept arbore genealogic să ţi se găsească un ghiuden, un cîrnat, un salam şi altceva nimic, este, din punctul de vedere al blazonului şi al aristocraţiei, o armoarie care nu poate fi desenată fără să dea naştere la confuziuni.

În ajunul banchetului pe care şi l-a organizat ca să-şi reconstruiască din pietre reconstituite strălucirea şi prestigiul, domnul Tecacius i-a făcut o vizită domnului Argetoianu, ministrul Domeniilor.

– Amice! Şefule! Iubitule! începe bombasticul personaj. În curînd va fi sărbătorit un mare cetăţean al capitalei.

– Dă-l în... farmecele mamei sale, răspunse distrat domnul Argetoianu.

– Eu sînt acela! scoase un ţipăt vizitatorul.

Domnul Argetoianu, continuînd să fie distrat:

– Să n-o iei în nume de rău.

Onoarea decanatului baroului de Ilfov expiră pentru domnul Istrate Micescu, coincizînd cu un duel nenorocit, care n-a avut loc. Decanatul, expresia în principiu a unui omagiu de colegialitate spontan, se organizează acum exact ca o bătaie electorală. Pierzîndu-se din vedere criteriul discret şi gingaş de selecţiune, apar candidaţi, se înscriu, vor şi polemizează, ca şi cum ar fi vorba de un consiliu de administraţie sau de direcţia unui contencios.

Domnul Tecacius, care nu mai practică decît de la distanţă şi platonic profesiunea de advocat, este întîlnit din întîmplare în Palatul de Justiţie, dînd

tîrcoale statuii lui Stătescu. E candidat: îi trebuieşte pe cartea de vizită un ilos.

– Amicilor! Iubiţilor! Iluştrilor! începe Tecacius un discurs, acostînd un grup de advocaţi.

– Cu ce *ocazie pe-aici*, maestre? îl întrerupe un advocat.

1928

RUGĂCIUNE

Am făcut o nedreptate. Doamne, cel ce cerci inimile şi rărunchii şi îi cunoşti pre ei, m-ai iertat; de mai nainte m-ai iertat. Nu este cum am crezut, s-a schimbat. Am putut să apuc într-o direcţie greşită şi aş fi putut să mă duc aşa, pe ea, pînă la capăt, ca pe gheaţă, dar m-am oprit şi am luat-o în direcţia opusă, care-i cea adevărată. Dacă totuşi îmi voi mai schimba o dată părerea sau de mai multe ori, ceea ce mi se întîmplă foarte des şi cel puţin de patru ori pe zi, nu mă pedepsi. Omul nu este un stîlp ţeapăn, ca să-şi repete zilnic atitudinea din ajun, omul e o eroare orgolioasă, care se corectează progresiv, o balanţă în legănare, căutîndu-şi cu acul polul mobil, fără să-l găsească precis. Adevăratul corectiv consistă în a fi în permanenţă de altă părere, după cum este nevoie, căci şi bunul grădinar nu stropeşte decît pepenii care produc mai curînd. Acum şi în veacul veacului, amin...

1928

IANCU NEBUNUL

E un nebun care dă puşcăriei un aer pitoresc. Către apusul soarelui, cînd corbii încep să se aşeze simetric, toţi cu ciocul întors în aceeaşi direcţie, pe frizele turlelor, nebunia se deşteaptă. Internat în spital, el iese pe la patru şi din cerdacul răzimat pe stîlpii eleganţi de piatră, curmaţi prin diagonale săpate, care le dă o atitudine strîmbă, ai fostei case domneşti, Iancu nebunul interpelează o mulţime nevăzută, ca un voievod furios că oastea lui se întoarce bătută. El aduce la înfăţişare cu actorul Brezeanu din *Năpasta*: o voce şi un temperament.

Pentru că Iancu nebunul se găseşte într-o temniţă şi nu într-un azil numai fanteziile administraţiei pot să răspundă. Ieri, pe cînd bătrînul Slavici îşi strecura prin greblă pămîntul proaspăt răscolit al brazdei lui, din faţa celulei de jos, Iancu nebunul, bătrîn şi el, s-a apropiat de dînsul, uimit de ceea ce lucrează şi timp de un sfert de oră a stat să-l admire mut.

Iancu nebunul a fost un negustor bogat din Colentina, care şi-a ucis pe neaşteptate muma. Acum, în zdrenţe şi cu tichia lui de Pierrot pe ceafă, adresează balade lunii ce stă să apară, începute cu o înjurătură, continuate cu o înjurătură şi sfîrşite cu o înjurătură. De departe, glasul lui tumultuos gîlgîie de vociferări şi pare, după mişcările cu braţele ridicate ale personajului, blestemul inspirat al unui mag, care mustră omenirea pentru că se naşte şi se înmulţeşte. (Din *Casa Morţilor*.)

1928

CIOCANUL

Un bioer a pus odată mîna pe ciocan și după ce l-a purtat în buzunarul de la spate, parfumat cu mirodenii virginale, nepricepîndu-se să încovoaie potcoava și fierul, și-a ucis cu ciocanul amanta. Pentru întîia oară încăpea unealta faurului pe laba felină a unui cocon și ați văzut ce-a știut el să scoată dintr-însa.

E o creație, care-și ia savoarea și înțelesul din detalii. Amanta avea vreo cincizeci de ani și coconașul e tînăr. Ea se delecta în așternutul unde avea să fie asasinată, crispată din pîntec, din brațe și sîni, și răcnind răgușită de plăcere dedesuptul unui trup care nu ieșise din pîntecul ei, care nu fusese legănat în brațele ei cu grija Sfintei Fecioare și care nu supsese din țîțele ei impure.

În seara ticăloșiei, coconul și-a pus ciocanul de fier în funcțiune, după deviz. Întîi, el și-a rîzgîiat potența și a bucurat mădulările ațîțate ale cocoanei cu un ospăț încălecat. Tîrziu, a ridicat ciocanul, a sfărîmat căpățîna și a spart un ochi. A furat opt sute de mii de lei, s-a spălat pe mîini de drojdiile de sînge, s-a gătit, s-a pudrat și a ieșit la plimbare. Sceleratul a putut să asocieze simfonic, printr-un rafinament al perversiunii culminant, împreunarea și tîlhăria.

Doamna încă nu a murit; poate grăi. Ea nu-și acuză amantul și nu vrea să știe cine a ucis-o. Perversiune peste perversiune, ea participă la

crimă, şi victimă şi complice. Care-i mai puţin vinovat dintre doi?

Vodă Vintilă, vodă Vintilă! prin împărăţia prea sfinţiei tale a început să pută des. Bagă de seamă. Pute a sînge de putregai!

1928

CAZACII

Cazacii de pe Don se bucurau de o reputație rotativă: se povestea, nu știm dacă e adevărat, și dacă e adevărat parcă totuna este, și parc' ar fi mai interesant să nu fie adevărat, că numiții cazaci călăreau caii atît pe spinare cît și pe burtă. În desen, cazacul călare se rostea întîi cu picioarele în jos, ca toată lumea călăreață și al doilea cu cizmele în sus: din fuga iepii sau a fostului armăsar, cazacul, cazacul cel bun, se întorcea de jur-împrejurul animalului fără să cadă, trecînd pe subt pîntec, dispărînd pe la dreapta și reapărînd în stînga. E desigur o călărie de fantezie, cum ar fi la pietoni umbletul în palme și la partizanii politici înaintarea pe stomac. O sindrofie de fantezie ar fi atunci cînd invitații și stăpînii casei s-ar servi, de pildă, dedesubtul mesei, mîncînd macaroanele prin paiele scaunelor și bînd șampania cu furculița. În genul cazacilor, copiii se pare că i-au întrecut, umblînd călări pe băț. Orișicum, e un rafinament, pe care personal noi nu l-am înțeles, dar care acolo, departe, la Don și pe Volga, trebuie să echivaleze, dacă totuși există și pe teren, nu numai în imaginația autorilor, cu selecțiunea științifică sau literară. Este posibil ca acel cazac să fie cel mai mare poet, care în trei secunde și jumătate a înconjurat călare burta calului de douăsprezece ori, după cum la noi, de pildă, cel mai mare prozator ar fi acela care a făcut parte din Academie. Deosebirea consistă numai în prezența și absența calului din concurs.

De curînd cazacii s-au lansat într-o specialitate care n-are cu călăria coincidențe: muzica vocală. Trecerea pare cam bruscă; totuși, fără nici o îndoială, cazacii se împart în două clase distincte, cazaci călări și cazaci pe jos. Cîntăreții se recrutează din aceşti din urmă cazaci, întrucît desfidem pe cel mai genial dintre dînşii să cînte bariton Doamne miluieşte-ne, în momentul rotațiunii. Nici calul nu-şi poate permite, nici călărețul să cînte de-a fuga. Toate gramofoanele cuprind în cutia lor de plăci cîteva cîntece de barcagii pe apă, coruri cu tonurile scăzute, pe măsură cu depărtarea vocii, strecurată prin ceață și stinsă în orizonturi lichide. Cîte un sunet: bîldîbîc! – indică în coruri căderea lopeții și vocea cazacilor imită pînă la zguduire ciocnirea luntrilor și pînă la răcoare și miros, curgerea undei și trecerea morunilor roșii pe subt bărci.

Cu asemenea imagini de reminiscență ne-am dus la Eforie să ascultăm cazacii. Ni s-au înfățișat patruzeci. Am fi preferat să-i vedem călări; i-am contemplat pe jos, conduşi de un şef de cor mititel, care nu călărise niciodată, bălan, cu ochii îngropați, incolori, probabil alburii, în umbră, ca nişte puncte din loc în loc, făcute cu undreaua în saltea. Uniformă impresionantă, coriştii îmbrăcați în straie negre, cu vipuşca roşie lată, între şold şi carîmbul cizmei negre, păreau patruzeci de Hamleți, adunați din toate teatrele din Europa, ca să se producă în Bucureşti. Şi fiecare semăna cîteodată atît de mult cu cîte un om public român, încît ai fi crezut că guvernul de unificare s-a făcut şi că Parlamentul l-a trimis să ia contact, din fiecare partid politic cîte cinci, şase, cu publicul, cîntînd. În definitiv, poate că multor discursuri de principii şi interpelări mărețe publicul le-ar prefera o sîrbă cîntată, cu execuție de dans în pupitre.

Dirijorul a dat drumul vocilor, strîngînd o dată pumnii la piept şi aruncîndu-i deschişi înainte,

prinzînd muşte punîndu-le în libertate numaidecît, rîcîind aerul şi apoi filîndu-l subţire. De la bivol pînă la ied toate vocile din natură erau închise în cei patruzeci de cazaci adevăraţi, mugetul vibrător amestecîndu-se cu oftatul sopran, cu bumbetul tobei şi cu glasul de şoarec al greierului de cîmp. Dibăcia acestor cazaci adevăraţi consistă în aceea că fără instrumente ei fac din gît, din buze şi din alte părţi ale omului, ca uneltele de cîntat, ca pianul, ca vioara, ca trompeta, cimpoiul şi orga.

Cazacii adevăraţi au apărut în mai multe pîlcuri de cîntăreţi, în Bucureşti, concurîndu-se unii pe alţii din punctul de vedere al autenticităţii. Care-au fost cei mai adevăraţi?

1928

ROMÂNII DIN ARDEAL

Ion Slavici ne povestea cum puneau pe vremea ungurilor românii stăpînire pe pămînturile din Ardeal. Un caz: s-a scos în vînzare o moşie, a căreia licitaţie începea de la şase sute de mii de coroane. Saşii adunaseră această sumă. Românii din două sate vecine cu moşia strînseseră şi ei de la mînă la mînă trei sute douăzeci de mii de coroane şi trimiseseră o delegaţie la «Banca Albina» ca să le procure restul, în schimbul ipotecii. În ziua licitaţiei se prezentară şi românii şi saşii. Concurenţa atinsese suma de cincizeci de mii de coroane din partea saşilor. Atunci românii traseră deoparte pe saşi, le şoptiră: «Ştiţi că noi sîntem oameni răi şi nu veţi mai putea trăi cu noi: vom da foc bucatelor, caselor, vom împinge cirezile să vă pustiască holdele.» Saşii pricepură şi se retraseră, lăsînd românilor moşia.

Alt caz: principiul împărţirii pămîntului în Ungaria fusese că fiecare sătean să cumpere moşie în trei, patru, cinci părţi deosebite, că dacă va cădea grindina să nu distrugă toată recolta aceluiaşi proprietar. Saşii cerură în sfîrşit comasarea tuturor proprietăţilor astfel răspîndite. Se opuseră însă românii. Pentru ce? Un intelectual român de la ziarul *Tribuna* din Sibiu, în specie Slavici, se duse din partea redacţiei la dînşii să-i convingă de utilitatea comasării şi stete de vorbă cu un proprietar de şaptezeci de iugăre de pămînt arabil. Acesta spuse: «Noi recunoaştem că e bună comasarea, dar dacă ea se va face acum, pogoa-

nele se îngrămădesc laolaltă şi românilor le va fi mai greu decît acum să se facă proprietari de pămînt. Acum, cu puţine parale, românii pot să cumpere azi un petic la răsărit, mîine un petic la apus şi devin pe încetul proprietari. Lăsaţi să cumpărăm întîi noi tot pămîntul în bucăţele şi pe urmă vom cere comasarea noi.»

Ca să nu cadă pămînturile scoase în vînzare în mîinile saşilor şi ungurilor, românii făceau societăţi şi cumpărau tot ce se vindea. Dacă vînzătorul era un român şi un om de încredere, societatea îi restituia pămîntul vîndut.

Al treilea caz: proprietăţile alogene ale saşilor, împroprietăriţi de împăratul Austriei. La zece familii, de pildă, li s-a dat în proprietate comună o mie de iugăre de pămînt. N-aveau voie românii nici să lucreze acest pămînt, nici să pască vitele pe izlazul lui. Ce făceau românii? Saşii fiind puţini şi cererea de braţe mare, românii se băgau la saşi argaţi şi puneau condiţiile următoare: trei părechi de opinci pe an, trei părechi de izmene, trei cămăşi, o păreche de cizme, îngăduială de a-şi semăna două iugăre din pămîntul stăpînului şi de-a pune să pască două viţele la un loc cu vitele lui. Rezultate: bucatele erau vîndute, viţelele se făceau văcuţe şi erau vîndute, argatul strîngea bani şi îşi zidea la marginea satului, în care a invadat prin penetraţie pacifică, o căsuţă. Căsuţele din marginea satelor acestora erau foarte smerite, dar pe uliţa lor mişunau copiii românilor, pe cînd mijlocul bogat al satului, zidit din case mari şi curţi boiereşti, era pustiu. Un român mai isteţ cumpăra casa unui sas bogat şi intra în drepturile primilor ocupanţi, împroprietăriţi de împărat.

Ca să reziste acestei deposedări sistematice, obştiile săseşti au proiectat înfiinţarea unui statut comunal exclusivist, aprobat de administraţia comitatului. El nu a putut să fie nici bine formulat. Focul izbucnea cînd la o magazie de grîne, cînd la un staul, cînd la casă, un foc anonim însă

caracteristic. Sașii renunțară la statut... și deposedarea lentă dar implacabilă a continuat pînă la mistuirea proprietarilor unguri și sași. Unde erau numai doi proprietari români, peste treizeci de ani statistica descoperea șaptezeci de proprietari români.

1928

TELEFONUL

De trei săptămîni aproape, un mare număr de telefoane nu mai sună la apel. E o răzbunare a domnişoarelor telefoniste, acuzate zilnic de presă că răspundeau cu greutate. Telefonul nu mai răspunde defel şi abonaţii se căiesc amar de vremurile bune, de pîn-acum douăzeci de zile, cînd cel mai devreme după un sfert de oră glasul dulce din necunoscut se ivea în auz, ca o consimţire cerească: «Alo! Da!» Abonatul nu mai primeşte în urechea lui, răzgîiată de timpurile patriarhale, decît lovitura de baston, uscată şi dură, a numărului cerut inutil.

Neîndurată, lumea numerelor hibernează în viziuni încuiate şi dacă insişti, zgîndărindu-le pacea electrică, un mormăit injurios te sileşte să renunţi. Înfiorat, abonatul pricepe ce i s-ar putea întîmpla dacă Trei pe Cinci, Douăzeci şi şapte pe Nouă, Treizeci şi trei pe Optsprezece şi celelalte cîtimi şi cantităţi concentrate s-ar hotărî să iasă aliate şi să-i cadă-n urechi. Ar fi un masacru general de timpane şi gentilele domnişoare ale telefonului, transformate în infirmiere, ar avea de îngrijit zece mii de abonaţi, bolnavi de maladia nouă a urechii scînteietoare, sensibilă pentru pacient în forma tunetului prelung şi a pocnetelor instantanee.

Neajunsul acestei forme actuale a telefoniei în Bucureşti consistă în faptul că mulţi abonaţi sînt de genul feminin şi că remediile purtate într-o poşetă sterilizată, laolaltă cu oglinda şi cu puful

culoare «Rașel», indispensabile pentru tratarea rațională a urechii, dau la doamne greș.

Ne permitem să aducem la cunoștința Direcției Generale a Poștelor că domnișoarele de la telefon au devenit extrem de prevenitoare și de politicoase, de cînd o mie și cîteva sute de numere telefonice s-au retras în marele neant. Abonatul mai poate acum să schimbe cîteva cuvinte dureroase cu medicina urechii și să fie compătimit. Soluția către care se îndreaptă evenimentul este cea mai potrivită. Dacă telefonul continuă să nu mai răspundă încă douăzeci de zile, înainte de a fi automatizat în întregime se va desființa automatic, prin cîteva mii de căsătorii fericite – și odată ce abonatul va avea acasă, la masă, la pian, la prăjituri și la biurou o parte esențială din poștă, abonamentul la telefon și toată ierarhia severă și gravă a unei administrații model, nu vor mai corespunde cu nici o nevoie.

– Alo! Domnișoară. Ce mai faceți? Spuneți-mi ceva frumos, recitați o poezie... căci telefonul tot nu s-a dres.

1928

REGELE

Stam cu nevastă-mea în salon şi ne uitam în foc. Era pe la orele zece seara, pe un ger năpraznic şi înghiesuisem în vatra căminului nostru, vastă ca luna roşie în răsăritul ei la orizont pe ceaţă, toate lemnele din coridor. Prin faţa cuptorului de jăratic nu mai puteam trece decît la distanţă, atît de arzătoare îi era dogoarea, de-a lungul păretelui opus.

– Ai băgat la lemne ca un nebun, mă mustra nevasta. Mare minune să nu ia la noapte casa foc. Ne prăjim.

– Îmi intrase frigul în oase şi de-abia începe să iasă acum, îi răspunsei. Cînd m-am întors acum două ceasuri de la Muzeu, mi se părea că străbat Sahara de gheaţă a Polului Nord şi mă temeam să nu rămîi împietrit în drum, în picioare, ca statuia Sarei. Nu ţi-se pare că polii s-au deplasat? Mă simt cît nu se poate mai bine: mi se topeşte creierul solidificat.

Într-adevăr, gerul era puternic şi părea materializat. Ca un resort neobişnuit de tare, el apăsa pe geamuri şi le făcea să trosnească şi-n vîrful acoperişului cu săgeată căpăta un glas fluierat ascuţit. Ne aşteptam ca-n timpul nopţii să asasineze locuitorii în paturi, osificîndu-le beregata şi congelînd luminile ochilor: ce va mai fi a doua zi, după ce frigul sporit şi desfăşurat în bezna progresivă, va fi bîntuit cu uneltele lui de tortură regiunea? Cu toate că aş dori să explic relaţiunile de complicitate între întuneric şi îngheţ,

care cresc direct proporţional, mă grăbesc să vă vorbesc despre pisoiul nostru, Marcu superbul, supranumit *Regele*, din pricina proporţiilor, a frumuseţii şi a puterilor lui nelimitate.

Marcu nu m-a putut suferi niciodată şi sentimentele lui pentru mine mă iritau. Între noi amîndoi se stabilise o ură neîmpăcată, care totuşi, din fericire, nu l-a hotărît să părăsească gospodăria. Dimpotrivă, el s-a încăpăţînat să-mi probeze prin toate atitudinile drepturile lui în casă, şi aş putea să spui, superioritatea lui. Devenise obraznic: mă sfida. Îmi plăcuse trufia lui, atîta timp cît nu începea încă să se compare cu mine. Căpătase însă o opiniune din deducţiile ce le făcea, jignitoare, care îl autoriza să facă abstracţie de prezenţa mea în căsnicia mea. Mîndria lui personală nu ar fi putut să mă vexeze, dar mîndria provocătoare şi ostentativă în legătură cu mine îmi displăcea. Ar fi trebuit să nu-mi dau seama de realităţi şi să fac haz de ele sau să rămîi nepăsător. Nu puteam. Căci cu toate că sînt un om am şi eu mîndria mea, întocmai ca un pisoi. Apoi nu hrăneam eu pisoiul? Nu-i aduceam eu medicul la trebuinţă? Nu cumva mă hrănea el pe mine? Acest argument era hotărîtor.

Începui să-l umilesc sistematic. Căpătase încă de mult obiceiul să domnească în apartament din înălţimea unui pat cu perini multe, acoperit cu catifea albastră, care-i construia un fond admirabil de azur ceresc. Măgarul făcea pe icoana cu peruzele şi cu ghirlande spinoase de aur. Ochii lui de culoarea verzuie a heleştaelor de marmură chinezeşti şi blana lui albă cu părul lung ondulat, de pur angora, îi da o frumuseţe de aristocraţie divină. Ca să-i măresc vanitatea îi pusesem în jurul grumazului un lanţ de mărgăritare, cu care se fudulea dispreţuitor de cîte ori trecea prin faţa oglinzilor de la dulap. I-am smuls de la grumaz mărgăritarele şi le-am aruncat a bătaie de joc pe parchet. Din flacăra ridicată în ochii lui îndată, am

înțeles că el prețuise valoarea injurioasă a insultei – el întoarse capul încet cu gradările treptate ale mișcărilor mute de antipatie, în partea opusă, înmormîntîndu-mă, cu alte cuvinte, într-un fel de necunoscut. M-am răzbunat: am prins velința de catifea a patului de margini și zmulgînd-o cu violență din locul ei, am prăbușit pe Rege la pămînt.

Discordia noastră începuse în mod natural și dacă Regele ar fi fost un pisoi ca toate pisicile, nu s-ar fi simțit afară din cale de ofensat. Și ostilitățile porniseră de la el, oricum ar fi interpretat Regele actele lui. Am găsit într-o zi pe Rege făcînd cu labele o gaură în tutunul meu, din cutia de pe masa de lucru. Am deschis ușa exact în momentul cînd figura lui strîmbată de un efort și gravă indica îndeajuns operația săvîrșită, fără să mai am nevoie să mă preocup de poziția rușinoasă a corpului deasupra cutiei cu tutun. Coada lui făcea totuși un arc rigid în aer. Orice altă pisică ar fi fugit, încă de la auzul pașilor mei, conștientă de isprava ei și de efectul moral și material produs. Regele rămase pe loc. Regele continua. Dovada că mi se împotrivește astfel și că provoacă situațiile de împotrivire intenționat, agravată de ideea că-și permitea să-mi spurce tutunul, care știa că-mi fusese dăruit, cu aromele lui suave, ca o substanță excepțional de fină, de către un amic din Orient, și că făceau deliciul singurătății mele studioase, mă scoase din fire, căci am înțeles exact sensul acestui act.

Îl apucai atunci de coadă și fără să-i fac într-altfel vreun rău, descrisei cu el trei cercuri în spațiu – și îl pusei jos. Zic trei cercuri și nu patru, și este exact. Treiul este un atribut al naturii și un număr pe care îl cinstesc în toate împrejurările vieții. Tot ce fac începe cu trei, afară de notele din școală, care începeau cu două; lucrurile mi se organizează în grupe de trei, ca frunzele trifoiului.

Cu toate că acest număr nu există vizibil nici la om nici la dobitoace, ale cărora mîini, picioare, urechi, ochi şi coarne – afară de cap, stomac şi alte două, trei accesorii, piese unice – sînt întodeauna părechi, cînd cîte patru, cînd cîte două, cînd cîte zece, ca degetele, natura, conform cu o lege ciudată, destul de vagă chiar pentru teologi, care ştiu toate, subtînţelegînd întodeauna pe un al treilea, în fiecare asociaţie de două şi chiar în expresia unităţii. Nu vreau să susţin că am luat pisoiul de o coadă reală şi de două cozi subtînţelese. L-am învîrtit, asta nu lasă loc la îndoială şi pentru ca pedeapsa să aibă consecinţe salutare, în aer de trei ori.

Regele s-a lăsat învîrtit prin văzduh fără rezistenţă. Cînd îl pusei încet jos, el afecta o atitudine bombastică de atlet. Mă luai după el prin odăi, ca să-l şicanez. Mîndria îl silea ca din cînd în cînd să se oprească şi să-mi măsoare insul cu nobleţă. Se urnea din loc aplicîndu-i o palmă pe pulpă. Palma era destul de uşoară însă ceea ce îl turba vizibil era expresia figurii mele cînd puneam palma pe el. Rîdeam şi-i dezarmam dispreţul şi cu cît rîdeam mai tare cu atît el se supăra mai rău.

Mai pe scurt, de la cutia de tutun încoace, ne purtam unul altuia o duşmănie de moarte – şi cu toate că-mi era milă uneori, la urma urmelor, de el, îmi aduceam aminte de prestigiul meu diminuat şi mă luam seara, prin odăi, după Rege.

În seara de decembrie, despre care vorbesc, am reînceput urmărirea. Regele se adăpostea pe subt mese, printre scaune şi în spatele mobilelor. Nu-l slăbii în seara ceea deloc. De douăzeci de zile mă ţineam după el. După un ceas de cursă cu el, aud pe Rege că geme: era învins! orgoliul era sfărîmat! i-l vulgarizasem. Nu mai auzisem un geamăt ca acela. Era ca zgomotul fin al unei corzi de oţel, care se sparge în aer, pe vioară. Şuierul îi ieşise pe nas şi figura pisoiului luă deodată înfăţişarea disperării umane inteligente. Am fost atît de

mişcat încît mi s-a ivit o lacrimă în priviri şi o chemai repede pe nevastă-mea ca să-i împărtăşesc senzaţia mea. Era o chintesenţă a durerii în urma eului zdrobit, în faţa unui ideal care întrece puterile încordate către scop. Regele visa dominaţia universală şi eternă. Nevastă-mea, care fusese eleva lui Freud, la Viena, fu extrem de mirată, geamătul Regelui prezenta o caracteristică prea interesantă din punctul de vedere ştiinţific, ca să nu facă obiectul unui interes deosebit.

– Cum zici că a făcut? m-a întrebat. E foarte curios.

– Ştii păpuşile din piele de cauciuc, pe care le umfli şi care cîntă? După ce le-ai dezumflat mai scot un suspin, al sufletului din urmă. Regele a suspinat aşa. Era sfîşietor. Dar s-a dezumflat şi tot curcanul ţanţoş din psihologia lui.

Ca să-mi conving nevasta, mă luai încă o dată după Regele sătul de urmărire. Refuza să se mişte şi, lucru nemaivăzut la pisici, această panteră degenerată se puse să-mi lingă cu laşitate degetul cu care o imboldeam subt fotoliu. Ar fi trebuit să-l las în pace, mai ales după acest pact în genunchi, de prinţ barbar înfrînt. Dar îmi intrase în cap că trebuia să-i dovedesc nevesti-mii un fapt de psihologie, cu toată tristeţea care mă copleşea. Sculai pe Rege de jos cu o palmă scăpărată peste şold. Durerea lui se vădi numaidecît în ochi: îl urmărea acum şi stăpîn-sa! După al cincilea ocol prin salon, Regele mai gemu o dată.

– Foarte bizar! zise nevasta.

– Nu ţi-am spus?

Şi ca să-i mai auzim o ultimă oară suspinul, care trebuia studiat, ne luarăm amîndoi după Rege, fiind înţeleşi ca după ce el va ofta pentru a treia oară, să-i refacem moralul luîndu-l pe genunchi şi îndopîndu-l cu ciocolată, una din pasiunile lui boiereşti. Cu foarte multă greutate îl puserăm pe fugă iarăşi. El înconjură o dată salonul. Apoi se puse pe o goană accelerată, ascunzîndu-se din cînd

în cînd ca un copil înfricoșat. Dar nu-i deterăm răgaz.

– Încă o dată, Rege, și s-a isprăvit! îl îndemnam noi.

El nu mai gemu; ceea ce ne supăra atît pentru necesitățile științifice cît și pentru că Regele obosea prea tare. Însă nu se mai opri din fuga lui, din ce în ce mai rapidă. O secundă el stete-n loc căutînd parcă spre fereastră, ca să scape. Pe un ger atît de nemaipomenit, se înțelege că totul era închis și căptușit. În stupefacția noastră îl văzurăm dispărînd în infernul jarului din cămin, cu un urlet îngrozitor, de mîță arsă de vie. Dar îndată ieși înapoi, aprins ca un burete înmuiat în petrol, în răcnetele noastre de spaimă. Auzirăm ceva pocnind, ca un ochi care face explozie și sfîrîitul părului incendiat. Regele fugea prin odaie, gata să dea foc apartamentului nostru. Deschisei atunci ușa de părete brusc din balcon și Regele pieri, lăsînd în urma lui o coadă înflăcărată de cometă portocalie.

E de prisos să adaug că de atunci nu l-am văzut. Cred că înainte de-a fi ajuns din balcon la pămînt pisoiul s-a făcut cenușă în vînt și s-a risipit.

Căutînd o scuză, îmi zisei: «Este sigur că Regele era inadmisibil de orgolios» și făcui nevestii-mii observația următoare:

– Cred că de data asta l-am învins.

Efectul acestui final a fost atît de neașteptat încît nevastă-mea a cerut și a obținut de urgență divorțul. Fraza mea simplă a folosit de temă unor pledoarii admirabile, advocații fiind niște mari creatori.

Din pricina Regelui mă găsesc astăzi foarte nenorocit. Îmi lipsește întîi spiritul științific al soției, de mare utilitate în căsnicie – și nu mai am cine să-mi lege cravata.

1928

COCÒ DEPUTAT

Cocò a început să-şi ia rolul în serios, considerîndu-se deputatul cîinilor, al mîţelor şi al cailor înhămaţi în poveri. Între două planete scoase din cutia flaşnetei, el inspectează străzile, cercetează atent pe oameni, supraveghează căruţele şi trăsurile, urmăreşte cu ochiul deschis cîinii haimanale şi căţeii gătiţi, satisfăcut cînd vede foxul, ataşat la curea ca un papagal cu patru picioare şi cu pantalonii strînşi pe pulpe, ca un călăreţ. Cocò participă la scandalurile publice activ, asistă la ciocnirea tramvaiului electric cu carul tras de boi, ocărăşte ca un birjar şi face regulă ca un comisar. Roşu înflăcărat, el pare că a zburat din pălăria gătită cu pene a unei cucoane şi că şi-a regăsit mobilitatea naturală, încremenită un sezon cu ace de siguranţă şi cusături cu mătasă groasă pe unghii. Bietul Cocò se bagă în toate evenimentele ca un prefect de poliţie şi ca un doctor în economia politică, fără să-l întrebe nimeni şi să-l poftească. Cînd un stol de vrăbii, trecînd pe lîngă seminţele lui, i-a şoptit la ureche: «Domnule deputat», Cocò s-a umflat în pene de acest vot feminin şi a lăsat pe alegătoare să ciugulească. De ce nu şi-ar merita el titlul politic, dacă domnul Ignat Mircea, care a refuzat să se aboneze la ziarul lui, este bodegar şi senator şi nu-i lasă nimănuia să-i pape seminţele de pe tejghea? Cîţi deputaţi au fost aleşi măcar de vrăbii sau de sticleţi, ca să nu se simtă şi Cocò cel puţin mandatarul cuţului cu coada covrig sau al calului,

snopit cu joarda, care transportă şuncile domnului Mircea, de la periferie în Bulevardul Academiei?

Ieri Cocò ieşise în Cişmigiu ca să miroasă mugurii cleioşi ai pomilor cu ramurile înmuiate în aghiazma soarelui, de aur. El trecea ca o floare pribeagă timpurie, din copac în copac şi grădina plină de copii, ca nişte papagali pietoni, zbîrliţi în mintene mătăsoase şi moţaţi în căciuli şi bonete, se mişca dedesubtul inspecţiei lui generale ca o prăvălie bogată, de rufării candide, de horbote strînse, de velinţe albe. Copiii mici de tot se mutau încet ca nişte suluri şi ca nişte gheme de lînă, fetele se alăturau ca nişte perini cu dantele şi pruncii şifonaţi în cărucioare, dormeau ca nişte duzini de batiste şi cu ochii închişi ca nişte păpuşi care nu şi-i deschid decît ridicate.

Un cărucior singuratic sta oprit în bătaia răcoroasă a soarelui, în mijlocul unei alei. Guvernanta, o englezoaică înnodată subt bărbie cu o panglică albastră şi strînsă ca o crisalidă de fluture, înfăşată în aripile scurte ale pelerinei, îşi oglindea naivităţile britanice în nasturii de metal galben lustruit ai unui piept de brav pompier oltenesc cu ciucurele mustăţii negru de catifea. Idila Oxfordului cu Jiul se schiţa dedesubtul unui stejar dinlăuntrul lăturalnic al aleii şi pruncul respira cu nasul lui cît aluna, o pată de lumină caldă. Cocò s-a lăsat în zbor pe coşul căruciorului deschis. Şi-a băgat ochiul galben înlăuntru prin perdele, a văzut copilul surîzînd în somn, s-a bucurat şi a stat aşa, să-l păzească, zicînd că «este bine». Pînă cînd i s-a făcut somn şi lui şi a întrat să doarmă şi el...

Iată cum se face că miss Wolwen a adus acasă, fără să ştie, în cărucior, un băiat fericit şi un papagal.

1928

OCTAVIAN GOGA: *MEŞTERUL MANOLE*

Comparativ cu oamenii politici unilaterali, care cunosc două unice alternative, puterea şi opoziţia, viaţa şi neantul ei, literaţii cînd sînt şi oameni politici, în sensul guvernamental, mai buni politici decît literaţi sau mai valoroşi literaţi decît politici, nu interesează, se bucură de două vieţi şi de două puteri succesive. Ca nişte proprietari care au şi apa şi insula pe domeniul lor, ei se odihnesc de furtună pe uscat şi după ce li s-a urît cu uscatul, coboară barca-n furtuni.

Domnul Octavian Goga, unul din oamenii politici cei mai atacaţi şi care înainte de atacurile primite a întrebuinţat victorios şi temut iniţiativele atacului ca o armă ageră a tinereţii şi maturităţii, este primul literat în accepţia culturală şi profesională a cuvîntului, de la Alecsandri încoace, ridicat mai sus de o catedră de universitate şi de un fotoliu parlamentar. Golindu-şi portofoliul de manuscrise, poetul de vijelios temperament şi l-a umplut cu Decrete şi Legi şi, golindu-l de hîrtia ministerială, manuscrisele şi-au reluat locul abandonat. Mîna lui a cîntat şi pe soneria de stat, ca pe nişte clape de pian rotunde, asortate în cabinetul ministerului, cu rezonanţe în marginile ţării – şi pe unealta cu corzi pentru trezirea ecourilor universale dincolo de pămînt şi cer.

Poetul Goga poate să uite că a fost ministru; ministrul, pînă acum de două ori în funcţiune, n-a uitat, făcînd parte dintr-un guvern, că era scriitor şi că şi-a început viaţa pe o coală albă, cu sfiiala, cu

îndoelile şi cu giganticele descurajări ale artistului, ademenit de rostirile noi în limbă veche și muncit să sfărîme în cuvinte înțelese, safirul de lumină abstract, pe care-l poartă cu sine. Ministrul Goga a rămas cu simplicitate camaradul de pe vremurile elementare, și poate că nu e unul din meritele cele mai mici, la noi, ale unui om care iese din rîndurile mari sau alese şi se stabileşte pe un creştet social.

De la Ministerul de Interne, poetul Goga a făcut un singur pas pînă la *Meşterul Manole*, piesă care s-a jucat la Teatrul Naţional, cu Marioara Ventura. Felul cum a fost jucată nu interesează aci, într-o pagină care nu este o cronică dramatică; numai în treacăt s-ar putea indica impresiile dezavantagioase ale spectacolului, comparat cu textul tipărit. Diagonala generală a piesei, ideea care constituie speteaza dreaptă a lucrării dramatice, scoasă din evenimente, izolată de roman şi fabulă şi concentrată în sensibilitatea spectatorului ca o noţiune, noutatea ei te opreşte. Dintr-o legendă care a putut să ademenească superficiul prin frumuseţea ei episodică o serie de scriitori, unii jucaţi şi alţii nu, domnul Octavian Goga extrage o frumuseţe subiectivă nouă, veche cît şi piesa, însă secretă şi nedescoperită, simbolica legendei.

Meşterul Manole nu e un arhitect care asigură temelia catedralei, zidindu-şi într-însa, descriptiv, nevasta. Meşterul Manole este fiecare creator de artă şi de acţiune, fiecare zămislitor şi întemeietor, care trebuie să îngroape în efortul lui tot ce are mai scump: nu se poate viață nouă fără jertfă. Arta e o muncă de invenţiuni şi de lupte, o revoltă, un război: trebuie să moară ceva ca să renască viaţa înăbuşită aiurea, în opera săvîrşită.

Cine concepe meşteşugurile de frumuseţe şi de născociri ca nişte simple agremente şi ca nişte mijloace de parvenitism poate să aibă dreptate în sensul minor de industrie lucrativă al epocii, în care însă elitele adevărate duc luptă neîmpăcată

cu prețul căreia biruiesc în ordinul abstract și cad. Artistul, ca și omul de știință, e un brigand, un devastator, un turburător de linii, un adversar al repaosului mulțumit, pe care îl neliniștește, îl agită, îl frămîntă, cu singura nevoie de diavol sau de sfînt, de a-l primeni: această atitudine trebuie plătită cu sacrificiul. Artistul e un monah și arta o pustnicie. Iisus Hristos, predecesorul Meșterului Manole, e categoric: cel ce-și iubește fratele, averea și soția mai mult decît pe mine, este nevrednic de mine.

E o idee, caracterizată de către un prieten din redacție, ibseniană, ca și ideea puterii singurătății. Ea se găsea întreagă și sugestiv exprimată în literatura românească cea mai adevărată, a țăranilor. Însă cel care a găsit-o, după ce toți dascălii i-au interpretat înfățișarea externă, e domnul Octavian Goga. Era nevoie de corespondență mistică și de potențialul sufletesc al deprinderii cu sensurile esențiale.

1928

AUR

Vă mai amintiţi de aurul pe care mica Românie l-a trimis în vagoane păzite de mitraliere în Rusia, ca să nu cadă în mîinile germanilor? S-ar fi părut că numai noi am înfăptuit o atît de preţioasă naivitate. L-au făptuit şi francezii, care se dovedesc astfel aliaţii noştri şi prin subconştient. Unde e aurul?

Aurul, ruşii l-au depus în America – în afară de cel trimis benevol în Anglia, pentru sprijinirea revoluţiei minerilor şi cel risipit în China pentru expulzarea străinilor, inclusiv ruşii. Băncile americane au primit de curînd din partea Sovietelor, în depozit, cinci miliarde dolari. Noi am prins de veste, dar au prins de veste şi aliaţii noştri francezi. Ei au prioritatea la revendicări. Banca Franţei nu se jucase de-a puşculiţa şi avusese în cazematele Băncii Imperiale Ruse zece milioane dolari, care fusese naţionalizaţi fără nici o remuşcare.

Ruşii nu se opun la cedarea celor cinci milioane dolari, dar noţiunea de debitor se amestecă ciudat cu cea de creditor. Căci Franţa şi Anglia, acum nouă ani, adoptînd pentru o jumătate de oră principiile bolşevice, şi-au împărţit şaizeci şi două de milioane dolari, pe care Sovietele le depusese în Germania la încheierea păcii de la Brest-Litovsk. Alţi douăzeci şi cinci de milioane franci aur figurează la banca Franţei în Rusia...

Statele Unite, care se pricep în mînuirea aurului şi care ştiu că fiecare dolar cuprinde în

sine, alături de o noţiune juridică şi o idee explozivă, nu izbutesc să afle unde e dreptatea adevărată. Să procedeze cum au procedat ruşii, francezii şi englezii în 1918? Să impună Rusiei, care au o legislaţie, legislaţia Franţei?

Problema e atît de grea, încît Statele Unite au căzut serios pe gînduri. Între timp, oferă Franţei şi Rusiei să le împrumute ceva din aceşti bani, cu dobîndă mică, dar gajuri mari!

1928

WEGENER

Pînă a nu ajunge în Bucureşti, actorul Wegener, o personalitate în dramaturgia germană, a fost primit cu urale, flori şi cuvîntări omagiale, în toate oraşele mari, cu datini culturale mai vechi. La Cernăuţi, Iaşi şi Braşov Wegener a ţinut conferinţe, iar publicul a ascultat cu sufletul încordat ca la o lectură de carte esenţială. E un fenomen inexplicabil pentru noi, românii, care vedem în actor o paiaţă. E inexplicabil chiar pentru actorul român, în condiţiile şi situaţiile lui cele mai favorabile, adică chiar cînd e de stat, todeauna, pe vreme de belşug şi pe vreme de criză. Idealul actoricesc cînd a ieşit din rol şi dintre culise, s-a ridicat – după sex – la administraţia unui teatru cu veleităţi de cabaret sau la un turneu cu efecte şi foloase lăturalnice. Marii creatori, în definitiv, ca Shakespeare şi Wedekind n-au fost, oare, tot actori?... Şi cînd actorul nostru încearcă el însuşi să facă ceva în felul verilor lui mai sus amintiţi, atunci crează opera miobolantă şi universală a maestrului Eftimiu, iar cînd n-are curajul să scrie, apare în scenă cu sentimentul de fudulie cu care cucoanele îşi piţigăiesc glasul ca să facă plăcere copiilor veniţi în vizită.

Singurul mare actor român care n-a jucat cît ar fi trebuit dar care a încercat să facă din scena luminată un vrăjit loc de beţie sufletească a fost Alecu Davila, bătrînul din cărucior. Într-o epocă de sterilitate cumplită, ţara românească a cunoscut prin Davila o revoluţie artistică fără precedent şi

care de atunci nu s-a mai repetat, cu toată supraviețuirea glorioasă și bănoasă a foștilor lui salariați.

Wegener, descinzînd în București, trebuie să reaprindă această amintire, demult stinsă și compromisă de actorii români cu automobile proprii: amintirea actorului care se prezintă ca un profet, cu o lege de fericire nouă în suflet pe care o propovăduiește cu masca și gestul, ca-n timpurile premergătoare oratoriei din pădure.

Wegener, în țara lui, nu este numai un actor de teatru și cinematograf cu menirea să-ncînte sau să sperie duduile cu sufletul în preajma remușcării, ci un reprezentant de seamă al spiritului. Ca un profesor universitar, el lucrează în biuroul lui, înainte de a se urca pe scenă, și creația lui dramatică deși cu o viabilitate de un ceas, prețuiește cît un studiu de Brandes sau Kerr.

Wegener în București n-a venit, cum era de așteptat, nici cu o trupă de dansatori negri și nici cu o revistă nudă berlineză. Ne confundă! A venit, naivul, cu *Gîndirea* lui *Andreev*...

1928

HOȚUL DE DIAMANTE

Procesul hoțului de diamante și a șefului de bandă Atațki – cunoscut din toate ziarele – pare subiectul rar al unui romancier din Nord care scrie rar și ales. Basarabia fusese parcă locul anume destinat, provincie hotarnică între două lumi învrăjbite și care în prăbușirea tuturor valorilor (cele omenești mai mult ca oricare altele) sînt de acord să respecte numai diamantul. Toate diamantele care s-au scurs din imperiul roșu, ca picuri de prețioasă miere dintr-un stup siluit de urși, le culegea la gura stupului acel criminal Atațki, cu sufletul făcut pentru aciditatea cea mai de preț. Alte patimi se pare că n-avea. Nu juca și nu bea. Amante n-a avut. N-a avut nici vanitatea marelui negoț, cu mare firmă expusă pe strada cea mai comercială. Hoțul locuia, pe o sală, o singură odaie dintr-un șir de cinci–șase și deasupra camerei lui era o singură tăbliță, cu un singur nume, ca o formulă: Atațki. Prea multe diamante circulau în România, trecînd prin mîini de diletanți sau de-a dreptul de negustori ordinari. Ele trebuiau aduse în muzeul lor firesc, la Chișinău, unde le așteptau degete experte, priviri însetate de luminile stelelor de piatră și o inimă de poet. A organizat bande pentru pedepsirea profanilor și sistematizarea științei diamantelor. Bandele au lucrat.

Atațki a fost zilele acestea pus în libertate pe o cauțiune de o jumătate de milion. Va încerca să scape!... Nu trebuie! Singura grație ce i s-ar putea

face, ar fi să nu fie pedepsit cu vulgarele pedepse prevăzute în regulamentul închisorilor. Cu banii care-i are, nu i-ar fi greu să-şi comande lanţuri de aur cu lacăte de platină şi chei de radium. El trebuie lăsat liber, dar silit noaptea să doarmă pe ceea ce a iubit mai mult: o saltea umplută cu inele, ceasornice, lanţuri, perle, diamante şi briliante.

1928

JUSTIŢIE ŞI FURT

Participarea celor doi membri ai baroului la o emisiune română de dolari, pare să indice că nici profesiunea de advocat nu este scutită de criza care a ieftenit leul, politica şi articolele de bumbac. Preferinţa pentru banii falsificaţi poate constitui pînă la un punct un criteriu estetic de manifestări artistice superioare, plastografia semnăturii aproapelui, despuierea morţilor de o voinţă testamentară, căutarea din distracţie a ceasornicului tău în buzunarul vecinului şi, din emoţie de artă în emoţie de artă, se poate parcurge toată gama creaţiilor plastice pînă la realizările, comparabile cu grupurile lui Rodin, ale unui Fălcoianu şi Găetan, două momente mari în cariera de amator.

Alte detalii ale tabloului interesează şi mai mult. Advocaţii care s-au asociat cu falsificatorii sînt jurişti, cel puţin licenţiaţi ai Facultăţii de Drept, nişte intelectuali specializaţi în interpretarea legilor şi în comentariile codurilor uzuale, păzitori ai justiţiei pure şi savanţi ai non-sensurilor cu sens. Ei au pledat procese, în care dreptatea era ameninţată şi au luminat tribunalele şi Curţile în materiile şi speciile complicate, colaborînd contra unui onorar onorabil, la repararea tragediilor pricinuite de un joc oarecare de împrejurări. Gîndirea juridică şi conştiinţa profesională i-au influenţat atît de adînc încît, îndată ce au găsit în clientela lor hoţi de încredere şi buni camarazi bandiţi, s-au întovărăşit cu ei.

Ziarele relatează că unul din ascultătorii cei mai activi ai tîlharului Hăbuc era un călugăr, destoinic să armonizeze doctrina lepădării de sine cu jaful și asasinatul și să invoce puterea lui Dumnezeu, strangulînd subt genunchi pe călătorul prins în singurătate. Spre mirarea oamenilor informați, el nu face parte din eparhia Buzăului, regentată de moralitatea de fantezie a unui episcop artist în inovații și originalități culminante și este numai un prozelit sufletesc, puțin mai îndrăzneț, al filozofului de la Buzău. Ca și biserica, baroul își are vitejii lui, al cărora temperament, valorificat în căutarea dreptății, derivă pe neașteptate într-o funcțiune episodică de spărgător.

Dacă cineva, înainte de isprava manifestă, dovedită și caracterizată, s-ar fi oprit în fața advocatului falsificator și i-ar fi strigat: «Te cunosc, te-am urmărit, ești un hoț!» ce ar fi făcut advocatul? Un proces de calomnie – și cu cinstea lui ofensată s-ar fi solidarizat advocații onorabili și magistrații integri, ca să pedepsească insulta.

O metodă corectă de apreciere justă a oamenilor în profesiunea lor, consistă în a ne ocupa de ei după moarte, atunci cînd existența lor trecută nu mai prezintă nici un interes...

1928

SCRISOARE LUI COCÒ

Să-ţi povestesc şi eu, Cocò, ce am citit odinioară într-un călindar nemţesc.

O doamnă din Viena avea un papagal şi o pisică, prieteni amîndoi. Papagalul ştia să vorbească şi pisica ştia să se joace. Ca să-i placă prietenului ei verde, pisica inventa necontenit scamatorii şi farse şi admiraţia papagalului îi era definitiv asigurată. Cînd se ascundea în perdele, Cocò se da jos din leagănul lui, ridicul ca un copil cu nădragii prea lungi, şi căutînd-o, perdea după perdea, descoperea pisica pitită în ciucuri, gata să fugă rîzînd în hohot înăbuşit. Numărul de circ care fermeca deosebit pe Cocò era al ghemului de bumbac, uitat de stăpîna casei pe canapea. Pisica îl apuca pe dedesupt, îl învîrtea cu puful labei, strîmbată ca un cap de baston, îl prindea în mîini, îl arunca în aer, ghemul o lovea în urechi, arunca ghemul din nou, umblînd în două picioare.

Nu se prea ştie ce credea pisica despre papagal, cu care se obişnuise de mică şi crescuse, el pe spatele scaunului, ea culcată pe scaun şi prinzîndu-i coada, de jos. Dacă i-ar fi despărţit cineva departe unul de altul, pisica s-ar fi gîndit întodeauna la papagalul nemişcat în verdele lui şi papagalul ar fi dus încă trei, patru veacuri lipsa unui tovarăş plin de iuţeli şi inspiraţii. Liberi să se joace amîndoi atîta timp cît sta acasă, brodînd la fereastră, stăpîna se arăta prevăzătoare cînd ieşea la plimbare şi închidea pe Cocò în colivie. Jocurile se petreceau atunci de jur împrejurul zăbrelei, dînd

ocol coliviei, pisica pe dinafară și papagalul pe dinăuntru. Prins de sîrme, Cocò înainta pe cioc, ca pe o rotilă, uitîndu-se din toate părțile pieziș la pisica lui.

Într-o seară, doamna din Viena plecă grăbită la teatru și în antractul al doilea își aduse deodată aminte că, împotriva deprinderii ce și-o făcuse, lăsase papagalul neînchis.

– Să știi că ni l-a mîncat pisica, zise doamna soțului speriat: haidem acasă. Niciodată n-au rămas singuri atîta timp.

Cu părere de rău soții părăsiră teatrul și pe drumul cel mai scurt se întoarseră acasă, unde îi aștepta într-adevăr un spectacol înfiorător. Sufrageria era verde de pene și fulgi, ca și cum s-ar fi golit o perină umplută cu cozi de păun. Papagalul fusese parcă rupt și mîncat în toate colțurile odăii deodată. În mijlocul mesei, ca o imitație de porțelan în culori, sta lungită pisica. Soții căutau ghearele și ciocul, care își închipuiau că nu puteau să fie înghițite de o mîță atît de calmă în atitudinea ei. Pisica își lingea labele și se pudra cu pămătuful lor pe figură, oglindindu-se în neant. Mîncarea unghiilor și a pliscului de către un pisoi ar fi corespuns prea mult cu înghițirea de către om a doi metri de sîrmă ghimpată sau a unei verigi cu chei, pentru ca să nu fie silită pisica să-i vie rău. Toate penele din aripi și coadă fură adunate și învelișul papagalului fu reconstituit întreg, pînă la vîrful picioarelor și al capului, vîrfuri ce lipseau radical. «Sărmanul Cocò!» plîngea doamna. «Nefericit Cocò!» suspina soțul doamnei. Mai rămînea de schițat finalul cu nuiaua în blana pisicii, deși era prea tîrziu.

Atunci se auzi un zgomot în dulap. Ușa dulapului se dete de părete și apăru Cocò, în pielea goală, ca un pui de găină fiert și înviat. Soții se deteră napoi cu oroare. Micșorîndu-i-se trupul mai mult de trei sferturi, capul papagalului cu

ciocul gros, se înfăţişa ca un topor cu coadă de ciocan.

– Nici nu vă închipuiţi, repeta cu naivitate Cocò, ce bine am petrecut! Ne-am jucat două ceasuri şi m-am ascuns în dulap ca să o păcălesc...

Cocò vorbea la perfecţie dialectul vienez.

Cu toate acestea, ca să nu răcească, pînă-i vor creşte fulgii din nou, dacă-i vor mai creşte vreodată, Cocò a fost îmbrăcat cu un ciorap de lînă, care-i vine ca o mănuşă şi în interiorul căruia se mişcă destul de comod. Singură mîţa nu-l mai cunoaşte.

1928 p. conf. Tudor Arghezi

LA ALBA IULIA

S-ar putea să nu meargă şi Cocò la Alba Iulia?... Cum se desprimăvăra el obişnuia să călătorească la Turtucaia. Era o preumblare în Orient, cu tobe, cadîne şi cafeluţe pe rogojină, iar Dunărea îşi despletea cosiţele de safir în baia străvezie a unui soare topit pe toate zările. La Alba Iulia va avea nostalgii medievale, iar locul Dunării îl va ţine, despletit, domnul Iuliu Maniu.

Nu face politică – a mărturisit-o şi altă dată – şi are convingerea că schimbarea guvernelor îl preocupă mai puţin decît alte idealuri. Ţine totuşi să se amestece în mulţime să facă o baie de popor, care, chiar cînd miroase a cîine plouat, e tonic şi pune sufletul pe picioare. Pleacă poporul la Alba Iulia?... Va pleca şi Cocò cu el.

Dar Cocò s-a poticnit de la început. Mai înainte ca guvernul să interzică întrunirea naţional-ţărănistă de la Alba Iulia, a interzis-o domnul Maniu care, deocamdată, a amînat-o. S-au dat diferite explicaţii, din care reţinem pe aceea că domnul Maniu chibzuieşte todeauna mai mult decît timpul rezervat chibzuirii. Domnul Maniu a chibzuit opt ani pînă să se hotărască să ceară guvernul *manu militari* şi sîntem sigur, dacă i s-ar oferi, pe neaşteptate, guvernul, cugetînd dacă trebuie să-l primească sau nu, i-ar trece termenul guvernării.

Imparţial, Cocò reţine şi celălalt motiv al amînării, că pămîntul fiind acum jilav la Alba Iulia, partizanii în număr de cinci milioane,

dormind pe cîmpia goală, deși e Cîmpia Libertății, ar putea răci și tuși. La 6 mai însă, fiind soarele fierbinte, partizanii vor năduși numai, dar opriți să bea apă rece, vor scăpa teferi cu toții.

Dacă preparativele opoziției i se par lui Cocò, în unele puncte, voioase, nu mai puțin veselă i se pare teama guvernului. Unii membrii ai majorității se tem de o fugă, de o dezmembrare, ca și cum Ardealul, rupîndu-se cu întreg partidul național de la însăilătura tare a Carpaților, ar face o țară aparte, numită Mania, care ar declara război de îndată Munteniei.

Domnul Stelian Popescu de două săptămîni cugetă zi și noapte asupra acestei negre eventualități și nici senatorul său, domnul M. Mora, din fire optimist, nu izbutește să-l însenineze.

Singurul care se ocupă cu altceva e domnul Vintilă Brătianu. Domnia sa e convins că n-are cine să-i ia locul, iar împăcarea nevoilor localnice ale românilor va face pentru partidul liberal cît nu va face pentru naționali, nouăzeci și nouă întruniri la Alba Iulia. Se pare că e singurul care pledează în guvern în favoarea întrunirii de la Alba Iulia. Domnia sa știe din veche experiență parlamentară că pe român la necaz să-l lași să vorbească. După ce a vorbit, se-mpacă singur.

Cocò e pentru libertatea întrunirii de la Alba Iulia, precum e pentru toate libertățile. E singurul fel ca libertățile să se anihileze. Cocò cere cu energie libertatea întrunirii!... El a pregătit planete speciale, pentru bărbat politic și partizan, și la vreme le va scoate cu ciocul.

1928

CUMPLITA BARBARIE

Nici o gazetă n-a remarcat faptul ciudat că domnul Fildermann, care apare în parlament grav ca un lord englez şi cu o geantă de documente, în critica pe care a făcut-o politicii economice a guvernului a cerut credite pentru... agricultori. Domnul Fildermann reprezintă o burghezie specială în parlament, am spune comercială dacă n-ar fi compromisă de atîtea falimente. Pentru această burghezie, domnul Fildermann a avut numai consideraţii teoretice. În afară de agricultori, l-a preocupat facturile neplătite ale furnizorilor statului, mai toţi advocaţi şi oameni de partid.

Ciudăţenia se explică prin aceea că domnul Fildermann are într-adevăr calităţi de om de stat şi, deasupra clasei comercianţilor evrei care l-au trimis în parlament, el a văzut intima structură a fiinţei noastre: agricultura la sate şi intervenţia, la oraşe.

Cu toate acestea, singurul care ar fi trebuit să dea un răcnet de la rărunchi, junghiat de atîtea sinucideri fizice şi sufleteşti din comerţul ţării, e domnul Fildermann. Evreul comersant n-are altă hrană decît comerţul. Pentru libertatea acestui comerţ, evreii sînt gata să sacrifice toate drepturile politice, cu care n-au ce face. Şi comerţul e paralizat la încheieturile esenţiale de cîte o lepră de caracter politic, pe care toţi oamenii politici o combat în opoziţie, prin conferinţe la cercurile

comerciale şi de bursă, şi o ignorează miraculos cînd fac parte din guvern.

Nu poate intra în mintea nimănui – cu atît mai puţin a unui neguţător – că e cu putinţă ca bani de hîrtie, adică bani multiplicaţi *ad libitum*, să se împrumute *oficial*, după intervenţii cu ameninţări din partea Băncii Naţionale, cu 18%, cînd în toate ţările din Apus banii se dau cu vreo cîteva centime la sută. Palatele care se ridică în ţara noastră, ca şi automobilele care circulă vertiginos pe Calea Victoriei, sînt excepţii ruşinoase. Omul care stă cu braţele încrucişate, la oraşe, ţăranul care, posedînd o avere imobiliară de cel puţin un milion, locuiesc, unul pe maidane şi celălat în coşară, cu vaca şi calul, sînt nişte sălbatici, iar timpul nostru o cumplită barbarie.

Din punctul de vedere al atmosferei economice, al priinţei muncii şi interprinderii, mica Românie de la 1915 era o bijuterie europeană. Zece ani de barbarie sînt de-ajuns. Idealul nostru, care e în trecut, trebuie actualizat. Întrunirile de la Alba Iulia să înscrie la ordinea zilei dobînda de 5%.

1928

COCÒ LA IAŞI

În numărul 51 al «Biletelor de Papagal» Cocò se vădea entuziast de primirea făcută lui Wegener la Iaşi, dorindu-i o intrare triumfală şi în Bucureşti. Cocò e cîteodată zevzec, spiritul lui de autocritică recunoaşte fără greutate. La Iaşi nimeni nu l-a cunoscut pe Wegener. Un singur ins l-a recunoscut, domnul Aliboron. Cine-i domnul Aliboron? Aliboron nu reprezintă cîtuşi de puţin spiritualitatea marelui oraş cultural. El e un izolat şi un intransigent. Nu scrie versuri, nu citeşte proză; nu se duce la universitate nici ca profesor nici ca student; nu frecventează librăriile, redacţiile, nu colaborează cu nimic la mişcarea intelectuală ieşană. Aliboron a cunoscut însă pe Wegener; aci e meritul lui excepţional. Aliboron e atît de puţin intelectual şi artist încît nici nu se hrăneşte ca toată lumea: el mănîncă grăunţe şi se adapă din ciubăr, dar s-a mulţumit pînă azi cu trei singuri prieteni iluştri, cu Iisus Hristos, pe care l-a dus în Ierusalim, cu Don Quichotte şi cu Buridan (*entre les deux mon coeur balance*) stîngaci să aleagă între ovăzul din traistă şi găleata cu apă, şi murind de dorul amîndurora, ca un timid. Şi mai are un prieten, pe Cocò, al căruia corespondent în lumea inşilor cu patru picioare este Aliboron. Căci, vedeţi, domnul Aliboron e un măgar, un măgar adevărat, un măgăruş gentil, cu tot ce-i trebuie unui măgăruş, cu urechi de iepure, mari, cu coadă de leu, cu copite şi cu o mie de fantezii între urechi.

Literaţii l-au crezut întotdeauna mai prost decît ei. Literaţii comit adeseori greşeala să creadă că cei ce nu scriu sînt mai proşti ca ei. Cînd se va hotărî să scrie, Aliboron va fi în stare să dea opere în cîteva tomuri şi să-l întreacă şi pe domnul Mihalache Dragomirescu, proprietarul unei singure părechi de picioare şi acelea încălţate: nu vă jucaţi cu necunoscutul. De ce-i mai prost Aliboron? Pentru că nu poartă ochelari şi ţăcălie? Pentru că nu a tradus pe Shakespeare din dulcea limbă bulgară?

Lui Paul Wegener i s-a refuzat la Iaşi sala Teatrului Naţional, consacrată dramaticei din partea locului şi din judeţ şi artistul s-a văzut silit să joace la cinematograful «Sidoli», unde se produce îndeobşte personalitatea artistică de incomparabil fenomen a domnului Tănase şi unde îşi ridică fustele şi marele domn Iulian, travestit în Cucoana Manda; două momente de fină emoţie ale teatrului universal.

În seara spectacolului său, Wegener se îndrepta, sfios şi anonim, către sală şi a trebuit să înregistreze cu spinarea cîteva mii de ghionţi din partea publicului, adunat la bilete şi care desfăcîndu-şi după două ore energiile pumnului avea să înlocuiască stîlcirea şi vînătăile cu aplauze admirative. Necunoscut de nimeni, artistul apucă să intre în sală. Prima persoană pe care o întîlni pe scenă fu Aliboron, un măgar simpatic, trezit din somn între culise. Aliboron ieşi întru întîmpinarea domnului Wegener în cadrul descompus al unui salon, ca un castelan ai căruia strămoşi dorm în beciuri de marmoră albă dedesubtul cetăţii. Nu aş putea spune ce a simţit în detaliu măgarul, dar Wegener a rămas consternat.

Cinematograful «Sidoli» are într-adevăr un măgăruş, care plimbă afişele pe străzile Iaşilor. Ca să nu cheltuiească la hotel şi restaurant, patronul sălii îl găzduieşte între culise alternînd măgarul cu

Wegener și grajdul cu *Gîndirea* lui Andreev. În ceasul cînd în București statul înființează un nou teatru, Ventura, cu o subvenție de șapte milioane de lei, prezența măgarului în arta dramatică e de o frumusețe de mare clasicism.

1928

CE NE AŞTEAPTĂ...

Nu mai sîntem de multă vreme pentru pacea eternă, care seamănă leit cu moartea. Dar ne trec fiori prin şira spinării, ori de cîte ori ne gîndim la faţa hîdă şi odioasă a războiului. Am vrea un război – dacă fără el viaţa e cu neputinţă – mai distins, mai nobil, adică mai esenţial. Cu mutarea unor hotare şi asasinarea a opt milioane de indivizi, dintre care cel puţin patru milioane au procreat dinainte de cîte trei ori cu succes, nu s-a atins ţinta războiului. (Poporul cel mai învins acum zece ani, poporul german, domină din nou economiceşte piaţa orientului european, iar englezii, excelenţi colonizatori, au fost siliţi, ca şi francezii, să recheme, în Africa, pe vechii fermieri germani alungaţi.) Vorbeam de un război esenţial: definitiv şi fără milă. El însă nu poate avea loc decît cu armele spiritului. Închipuiţi-vă o invazie a chinezilor în Europa, surprinsă fără arme. Chinezii cuceritori vor fi chinezi învinşi, de-ndată ce armele vor cădea: e fatal pentru că arma specifică a fiarei om este mintea.

Nu înţelegem şi citim cu uimire deci, ori de cîte ori găsim în ziarele franceze, engleze sau germane, declaraţiile competente ale generalilor de stat major asupra caracterului viitorului război. Nu înțelegem, pentru că, deşi cu arme noi, viitorul război se află pe acelaşi teren fals, care e distracția idioată.

Ascultați ce ne aşteaptă:

Infanteria se desființează. Lupta se va da numai în aer sau subt apă. Gazele asfixiante și bombardamentul aerian, cărora de pe teren nu li se poate opune decît o iluzie de apărare, fac inutilă orice armată terestră. Caii cavaleriei rămîn definitiv în pădure, iar artileristul trebuie să se urce în aeroplan. Nu va mai exista teren cucerit sau teren pierdut: orice teren poate fi acoperit în întregime cu un cearșaf de otravă gazoasă în care să putrezească și pietrele. Orice trupă ar scobori din aeronave, e sortită aceleiași morți ca și trupa inamică. Va birui cine va pluti o secundă mai mult, în aer sau pe apă. Ideea unui general, că armata de uscat, care în 1914–1918 a operat cu mase uriașe, trebuie pulverizată în numeroase armate mici, e o idee învechită înainte de a se fi aplicat. Toate armatele – în care Franța și Rusia au înglobat și femeile – trebuie să treacă în orașele de subsol, a căror construcție, din nefericire, încă n-a început.

Faptul că aeronavele se construiesc într-un tempo vertiginos, iar uzinele mari se acomodează într-o zi pentru prepararea de gaze, e o dovadă sigură că războiul viitor va fi scurt – de trei, patru zile – și va avea loc, desigur, în timpul unei conferințe la Geneva pentru dezarmare.

România se găsește întîia oară, mulțumită inferiorității tehnice, într-o situație privilegiată. Nici bulgarii, nici rușii, nici ungurii n-au o industrie mult mai dibace ca a noastră, și nici aeroplane mai zeloase. Noi, în coada continentului, ne vom bate ca și altădată, cu vechea metodă care ține șapte, opt ani și cu vechile noastre unelte: pușca, sabia, toporul, parul, unghiile și dinții...

1928

SFINTELE SCRIPTURI

Am putea face o statistică şi am găsi la o mie de cărturari laici unul singur, în cel mai bun caz, care să fi citit din scoarţă în scoarţă Sfintele Scripturi. Desigur fiecare va răspunde vexat şi totuşi nimeni nu le citeşte şi îndeosebi acei surtucari bombastici şi pedanţi care dau cititorilor naivi spectacolul că se plimbă prin hambarele cerului ca în magazia lor cu lemne, şi care tratează pe Dumnezeu cu colegialitate.

Scripturile numite sfinte lipsesc din toate rafturile cu cărţi. Cititorul s-a înspăimîntat de prezenţa religiei în programul lui de învăţămînt încă din copilărie, cînd un teolog profesionist şi incapabil de rezonanţă îi prepara cu borş didactic sfintele personaje ale speranţelor şi reveriilor omului cuprins între două întunecimi.

Şi totuşi Biblia rămîne încă, afară de Homer, lectura principală, nu a omului care vrea să se roage, dar a omului care vrea să gîndească, ceea ce-i totuna, cea mai vie rugăciune fiind cugetarea. Îndată ce simţi trebuinţă să te exprimi, lectura Bibliei este cea mai indicată. Condensate în literatura biblică se găsesc toate formele literare care se nasc în două sute de ani şi forma fundamentală, a simplicităţii aparente.

Nu putem insista îndeajuns pe lîngă tineretul literar ca să citească Sfintele Scripturi, să le recitească şi să continue să le citească, de preferinţă oricărei alte cărţi. Biblia poate constitui singură o educaţie integrală pentru un artist şi în

același timp un izvor permanent de inspirație delicată și tare.

De altfel, în programul de editură al *Biletelor de Papagal* figurează un șir de cărticele, care vor aduce la îndemîna cititorilor toate frumusețile, incomparabile, ale Sfintelor Scripturi.

1928

CIVILIZARE

N-am putea ghici dacă progresele care cad ca nişte binefaceri usturătoare peste noi, vor fi mai tari decît rezistenţa noastră şi dacă vor putea să ne ducă în starea de civilizaţie din apus: asfalt, parchet, avariţie şi sărăcie.

Toată lumea, începînd cu noi, se plînge înainte de toate de necinstea noastră. Noi, românii, am fi nişte pungaşi mai mult sau mai puţin organizaţi; în special cei din vechiul regat întrecem toate marginile chiar în ochii fraţilor de peste Carpaţi, care la apropierea noastră se înfioară ca nişte naive căprioare. De englezi şi americani nu mai vorbim: aceste icoane de onestitate fug de noi şi cînd ne închinăm la ele ca să le sărutăm.

Cunoşteam o pildă. O societate industrială, alcătuită din ardeleni şi unguri cerea o concesie în vechiul regat, care la un capital de douăzeci şi cinci milioane investiţi producea timp de douăzeci de ani cît trebuia să dureze concesiunea, un venit net de cincizeci milioane anual. La finele concesiei capitalul devenea un miliard. Societatea se adresase unei bănci politice, natural. Banca impunea o participare la beneficiile nete anuale, de zece milioane. Banca, fără joc de cuvinte, era românească.

Ungurii şi ardelenii plus un englez, care finanţa cu o parte personală întreprinderea, rămaseră consternaţi. Ei pricepeau să cîştige cincizeci milioane pe an şi să-i ducă acasă, la ei, dar onestitatea lor nu pricepea cum să cîştige şi

românii, care le dădeau concesiunea. Pentru principii... morale, afacerea s-a stricat. Binevoitorii vizitatori industriali au plecat revoltaţi de... pungăşie.

Să urmărim însă moralitatea pînă la urmă. Fiind unguri şi englezi, industriaşii au avut nevoie de un an de zile ca să analizeze problema şi să-şi rectifice punctul de vedere. Francezii numesc o atare aptitudine: *esprit d'escalier* – adică deşteptăciunea din curte. Omul cu această deşteptăciune nu-şi dă seama de ceea ce trebuia să facă în casa în care a intrat, decît după ce pleacă şi după ce a ajuns în bătătură.

Cu un mai tîrziu, Societatea s-a întors în Bucureşti şi s-a dus la bancă. Ea propunea de astă dată împărţirea beneficiilor pe din două. Banca pofti Societatea să se întoarcă sănătoasă în patrie, căci afacerea fusese făcută... de pungaşii de români. Civilizaţia occidentală întîrziase cu un an.

Evident, titlul de pungaşi rămase încă o dată nedezlipit de atunci încoace, de noţiunea de român.

Necinstea noastră seamănă foarte mult cu o cinste inteligentă – şi avem motive să credem că, făcînd toate rezervele, nu sîntem mai puţin oneşti decît binefăcătorii cu atît la sută din Apus – şi nici mai proşti. Ba, cîteodată, comparaţia e în avantajul nostru.

Miliardele pe care le datorează România, votul universal şi industrializarea prin fier, petrol şi lemn e de dorit să nu ne altereze simplicitatea, generozităţile şi stilul. Căci cu toate poverile mari ale timpului sîntem încă poate singura ţară în care omul dezarmat, român sau străin, n-a ajuns să moară de foame de tot, ca în ţările pizmuite de cultura şi de primitivitatea noastră.

Unui astfalt bine întreţinut şi unei poliţii ideale, trebuie să le preferăm în toate vremurile o inimă simţitoare, care mîntuieşte pe om de păcatele cele mai multe.

1928

ANARHISMUL
Documentări

Atentatul calificat anarhist, împotriva regelui Italiei, dominat azi de personalitatea domnului Mussolini, un fost comunist, un fost anarhist, două atitudini sociale care se confundă pînă la un punct în opoziție și se combat cu învierșunare la guvern (cazul Rusiei) – pare să arate că anarhismul nu a fost cu totul ucis de război în Europa occidentală și că mai sînt indivizi care își trag obîrșia politică și morală din dezordinea unei utopii abandonate, păstrînd din ceea ce a fost mai mult o temperatură decît o ideologie, demența.

Cu titlul documentar și întrucît pe tangenta lor mistică noile curente literare și artistice derivă de treizeci de ani încoace succesiv din aspectul de negație al inteligenței, care părăsind terenul politic ca impracticabil și absurd, s-au manifestat, unele delicate și altele monstruoase, exclusiv în atmosfera imaginației și a reveriei, dăm cititorilor noștri o scurtă schiță a fostului anarhism, stabilind și o noțiune, dacă se poate clară.

De altfel, *Biletele de Papagal* își vor lua sarcina, pe care nu o împlinesc publicațiile cu spațiul și tirajul mare, de-a desluși rezumativ ideile și doctrinele, bune și rele, din circulația tangibilă sau ideală, și de a înfățișa în portrete documentare pozițiile și individualitățile unei epoci, ale unui moment sau ale unei realități, scutind pe cititorul, grăbit de existență, de-a aduna cu mîinile și răbdarea lui, un material prea numeros pentru o noțiune căutată. În această privință, cititorii noștri

sînt rugați să ne indice, din cînd în cînd, chestiunile și figurile care i-ar interesa deosebit, pentru a le da numere speciale de documentări.

Dacă trebuie să credem că acțiunile oamenilor frămîntați se datoresc nu numai unei stări sufletești, dar și unei influențe de înrudiri cerebrale, anarhismul, care întocmit în partid își recunoaște părinte pe prințul rus Bakunin, un fost ofițer de carieră, s-a găsit în sacul cu impreziciuni ispititoare al germanilor Hegel și Schopenhauer, în care Eminescu, contemplativ și îngeresc, a descoperit pentru sine un mărgăritar. Anarhismul anexează însă pentru justificarea lui, de la Platon pînă la Proudhon, adevăratul întemeietor al doctrinei, pe Rabelais, pe Rousseau, pe Diderot, chiar pe Lafontaine și pe Bossuet și întrucîtva toate talentele caracteristice. Dar acestea nu sînt anarhismul. Anarhismul începe cu partidul anarhist și acesta a fost întemeiat de Bakunin. Și anarhismul este mai ales așa-numita propagandă cu fapta, bomba, furtul, asasinatul, adusă în partidul anarhist de italieni și ruși.

De la 1877 pînă la 1894, asasinatele s-au succedat anual pretutindeni, în Franța, în Spania, în Italia, în Germania și Rusia, urmate de condamnări și de execuții numeroase. Intelectualii partidului anarhist scriau că după dărîmarea societății burgheze, care trebuia realizată sistematic, ordinea viitoare se va naște din dezordine, prin descentralizări amănunțite și federații. Manualii partidului au interpretat cum au priceput; azvîrlind în aer teatre și restaurante, aruncînd bomba, trăgînd cu revolverul – și pe cînd ziarul intelectualilor anarhiști din Paris, de pildă, orienta ideea în abstract, manualii partidului scoteau foaia lor, batjocorind ideologii și împrăștiind printre muncitori rețetele de fabricat dinamita, de care s-au folosit din plin și spărgătorii de meserie. La Paris, toți hoții și asasinii prinși de poliție într-un timp s-au declarat anarhiști:

continuatori ai lui Schopenhauer, Rousseau și Proudhon...

Marele geograf Elisée Reclus, un anarhist pe față, a scris subt impresia atentatelor comise următoarele rînduri, publicate într-un ziar din Liège:

«Cînd urăști pe cineva, te duci la el și te explici cu el și nu pui pe nevinovați să răspundă pentru el.

Anarhia este măduva teoriilor umanitare. Cine își zice anarhist, trebuie să fie blînd și bun.

Toate atentatele, adevărații noștri tovarăși le consideră ca niște crime. Dacă autorii acestor acte de sălbăticie le fac pentru înaintarea ideilor anarhiste, se înșeală rău.

Tovarășii noștri vor provoca atîta scîrbă, atîta groază, încît nimeni nu va mai voi nici să audă măcar de anarhie.

Totuși, ideea e frumoasă și e mare. Să o respectăm. Oamenii care o apără cu mijloace urîte o mînjesc. Din nefericire sînt mulți de aceștia printre noi.»

1928

CINEMATOGRAFUL DE ARTĂ

Vreau să mă duc la cinematograf şi mi-e ruşine. În interval de opt ani Bucureştiul n-a văzut decît trei filme care să mulţumească pe cineva obişnuit şi cu cartea. Să fim largi: să zicem cinci filme, ca să intre de două ori şi *Pat şi Patachon*. Dacă dai şaizeci de lei (preţul unui volum de Anatole France sau André Gide), la cele mai luxoase cinematografe din Bucureşti, ţi se dă un film de roman-foileton. Acest roman, al cărui tiraj, de la apariţia cinematografului, a scăzut simţitor, îl gustă azi profesorii de la Facultatea de Medicină, inginerii, ofiţerii superiori şi magistraţii de la Curtea de Casaţie, fără să murmure, cînd ar fi insultaţi dacă patronul cinematografului, dintr-un exces de zel, ar distribui în sală, gratuit, şi echivalentul literar al filmului, primele fascicole din *Contesa mascată* sau *Cadavrul zburător*.

S-a făcut o lege draconică în privinţa administrării cinematografului care totuşi a cucerit, în Bucureşti, jumătate din Bulevardul Elisabeta şi e pe cale să cuprindă şi Calea Victoriei. S-au prevăzut în lege numărul ieşirilor, numărul taxelor şi o Comisiune împotriva nudului şi bolşevismului. Rezultatul e că majoritatea sălilor de cinematograf sînt exploatate de oameni a căror energie – recunoaştem, extraordinară – se exersase pînă-n ultimul timp la ceaprazărie şi automobilul de piaţă. Legea n-a cerut un singur lucru cinematografului: un patron care să poată

susţine şi examenul unui suplinitor de învăţătoare de ţară.

Iar oamenii de artă, scriitorii, pictorii, vegetează dimineaţa în cîte o slujbă meschină, cerînd după-amiază ajutoare.

Legea trebuie modificată.

Publicul e rugat să se ruşineze.

Şi pînă la o îndreptare a acestei stări de lucruri, Cocò va căuta mijloacele să deschidă în Bucureşti primul cinematograf de artă care să nu convie, egal, şi cucoanei şi servitoarei.

1928

O MIE ŞI UNA DE SPLENDORI VINOVATE

Răsfoirea gazetelor e cîteodată instructivă. În spaţiul lor se găseşte condensată zilnic varietatea balamucului public străbătută de zigzagul asasin al marii dezordini şi demoralizări sociale. Cititorul care închizîndu-şi ziarele seara face revizia mentală a noţiunilor, se culcă spăimîntat. Nici o directivă nu împleteşte activităţile manifestate parazitar, către o ţintă, ca să le uniformizeze pe o linie desfăşurată în profil. Lumea duce lipsă de un stăpîn, de un ideal, şi lumea românească, să nu ne ascundem, cu deosebire. Fiecare din noi izbucneşte într-o iniţiativă bruscă, violentă, parcă preocupat să dea golului care se învîrteşte în insul nostru şi cere acţiune, un echilibru de disperare şi să acopere sentimentul datoriei cu un diminutiv.

Datoriile noastre le cunoaştem cu toţii, părtaşi ai unei generaţii experimentate, dar nu avem sau nu ne dăm răgazul, să le aprofundăm realizate pe planul lor, înfricoşaţi de simpla funcţiune a sincerităţii şi partizani ai faptului surogat şi al compensaţiilor de chilipir.

N-am voi să spunem că zborul avionului «Bremen» coincide cu cazurile Fălcoianu şi Găetan, căci preferăm să-l facem coincident cu bravura aviatorilor căzuţi la Galaţi. Putem însă releva, de pildă, că legea chiriilor şi sărăcia crîncenă a populaţiei se petrec paralel cu izgonirea de către autorităţi şi aruncarea în drum a locatarilor din imobile supuse alinierii. Pentru linie, municipalitatea, apucată de estetică

furibundă, uită carticrele înmormîntate în mocirlă şi, voind să rivalizeze cu marile cutremure din Balcani, dărîmă casele din Bucureşti, lăsînd familii numeroase fără adăpost. Linia cea mai cocoşată, care înţeapă zilnic ochiul Artistului municipal, de peste drum de casa Şuţu, rămîne acestui ochi totuşi nevăzută; pentru două motive: întîi, că îndreptarea liniei nu mai aparţine unui scrupul oarecare estetic ci unei nevoi categorice de circulaţie şi al doilea pentru că cocoaşa este ocupată de imobilul unui Mare Cetăţean Cu Trecere. E permis copiilor săraci să moară de frig pe un trotuar, dar este interzis să răcească blana şi bastonul unui Demnitar Important.

Un eveniment caracteristic de care se ocupă pe larg de cîteva zile presa este inaugurarea unui mare local de bancă, exact în momentul unei crize fără precedent şi în mijlocul unui cimitir de falimente. Zeci de mii de muncitori fără lucru şi de funcţionari concediaţi din negoţ şi industrie au putut citi, povestite în ziare, frumuseţile localului inaugurat, povestite într-un limbaj de adulaţie şi de isterie intelectuală vecină cu provocarea. Din adînc pînă la suprafeţe, materialele cele mai scumpe au fost zidite în păreţi. Marmura, bronzul şi cristalele, care se întrebuinţau în veacurile victorioase ale credinţei, în catedrale, cîntă acum din străluciri şi podoabe izbînda leului devalutat şi împrumutul cu patruzeci la sută, zgîit pe păreţii unei bănci. Subtilitate catifelată, s-a căutat reţetele vechi ale cimentului pentru ca tencuielile să aibă în substratul lor evocaţii egipţiene, analogii de Partenon şi reminiscenţe de Vatican. Cît despre sînge de robi, înjugaţi la blocurile de piatră ale Piramidelor, banca nu credem să fi dus prea mult lipsă procentuală şi poate că însăşi apa care a slujit la stins varul, a fost importată în flacoane din Eufrat sau servită de lacrimile văduvelor din clientelă. Tavanele, ne spun ziarele, au fost aduse din Italia, desprinse din edificii vechi, şi aparţin

epocii Renaşterii. Portretul întemeietorului băncii, date fiind proporţiile fabuloase ale elucubraţiilor care au prezidat la construirea localului, credem că nu s-a putut zugrăvi decît pe basmaua cu care şi-a şters sudoarea de sînge Christ urcînd Calvarul, şi rama portretului trebuie să fi fost dată la rindea şi sculptată din crucea Răstignirii.

Această regretabilă monstruozitate s-a petrecut în Bucureşti. Nu putem afirma că ne displace stilul nici în actele de simplu comerţ; dimpotrivă – dar un simţ elementar de respect trebuie să împiedice opulenţa de a se transforma în viciu şi viciul de a se răsfăţa în lumina zilei şi de a demoraliza publicul, pe care imensa muncă a Abecedarului, a plugăriei, a ostăşiei şi a intelectului se străduieşte să-l disciplineze pentru fericirile abstracte. Inaugurarea unui asemenea local de zarafie în asemenea timp, sfidează şi pălmuieşte răbdarea, batjocoreşte sacrificiul şi anulează automatic, ridiculizîndu-l, rolul dascălului, al preotului şi al magistratului.

E un chef cu lăutari într-un cavou, cu libaţiuni în putregai.

1928

POEZIA

Din cantitatea manunscriselor ce ne sosesc, de la mai tineri şi bătrîni, se desfac două preocupări, enunţate în cîte o scrisoare, cei tineri cer o părere, cei mai puţin tineri, publicarea. Tinerii de tot au contractat interesantul obicei că ne aduc manuscrisele în persoană, ca să primească de-a dreptul expresia îndoielilor sau a speranţelor lui Cocò. În general, cei care ajung pînă la zgomotul tipografiei şi pînă la mirosul de mahorcă al biuroului s-au selectat de la sineşi, manuscrisul lor e mai reprezentativ, inteligenţa lor e mai umană, personalitatea lor e mai elastică şi sociabilă. Cum de la început li se face întrebarea dacă amorul lor propriu suportă sinceritatea, şi în dreptăţile şi în erorile ei, drumul e neted, dialogul civilizat şi însufleţit. Nu-ţi poţi ascunde sentimentul de înrudire faţă de un vizitator necunoscut, care bate în balconul tău cu o poezie în buzunar, ca un Pierrot cu scripca tăinuită, dar purtînd pe fizionomia lui, izolată de preocupările esenţiale ale ceasului obştesc, urme de reflexe de lună.

Este într-adevăr o îndrăzneală să porneşti viu şi voinic, asociat cu inefabilul, la cucerirea insulei cu luciole, cînd te aşteaptă succesele, tangibile şi cu preţ de piaţă, şi-i o mucenie pe care o accepţi anticipat, înainte de a te fi adăpat din spălăturile grase ale vieţii sociale. Dar lumina care se stinge ici şi răsare dincolo, înăbuşită într-o candelă e înviată şi reînnoită într-alte candeli mai multe; cîţiva poeţi noi pentru fiecare poet obosit şi

desfăcut de aripi; urciorul cu lumină trece din mînă în mînă, plosca înstelată nu se pierde, tidva cu sunete lichide e sărutată de un popor tot mai numeros de tineri crăieşti, chemaţi la logodna zărilor cu pămîntul, din umbră şi de departe.

Poezia păstrează sufletelor care se împărtăşesc cu ea, în munca profesională a inginerului, a medicului, advocatului, acea tinereţe de naivităţi scumpe şi de încrederi în viaţă şi în purtătorii vieţii, care încă nu a dezvăţat cîmpia şi muntele să scoată flori şi parfume, alături de minerale şi petrol. Ea face posibilă rezonanţa intelectuală şi suavitatea existenţei, înlătură scepticismul care prăbuşeşte pe oameni, garantează culturii o împrospătare continuă şi omului, locuitor al unui mare miracol zilnic mai întins, facultatea de a-l simţi.

Scriţi, citiţi, cîntaţi – şi trăiţi.

1928

SLUGĂRITUL

Cînd marii noştri bărbaţi de stat se hotărăsc să facă democraţie, ei scot numaidecît o revistă şi un ziar, ca să arate lumii că s-au conformat şi pentru ca publicul să afle că au început să trăiască democratic. Cîteva discursuri pe lună şi o serie de reforme completează atmosfera. Este ca atunci cînd omul vrea să-şi schimbe scîndurile din casă şi să puie parchet. În cele din urmă îl scoate mai ieftin şi aşterne scîndurile cu linoleum, imitînd culoarea şi jocul de mozaic al pardoselei de stejar.

Am cunoscut cazul unui proprietar dintr-un oraş de provincie fără uzină, care continuînd să ardă petrol, îşi făcuse o instalaţie de lămpi electrice, ca la Bucureşti, subt pretextul că stă mai frumos. Grota din Cişmigiu şi Parlamentul au ieşit din aceeaşi concepţie. Într-o bună zi, oamenii noştri politici s-au apucat să vorbească franţuzeşte stricat şi au adoptat votul universal.

Numaidecît cîteva partide politice cu club au apărut la Găieşti. Cine ar avea curiozitatea să se plimbe în acest tîrg pînă atunci frumos, poate face cunoştiinţă cu firmele mari ale idealurilor dezinteresate, reprezentate în localitate alături de tăbliile societăţilor de asigurare contra grindinei şi a incendiului. Toate organizaţiile acestea pentru fericirea ţării, mai de voie mai de nevoie şi în general cu de-a sila, sînt democratice, adică sînt cu poporul: de ce nu se înţeleg într-o aspiraţie comună atît de simplă, le priveşte.

Rezultatele votului universal sînt clare: nimeni nu votează. Oricine se găseşte la guvern iese cu

unanimități absolute și opt guverne succesive, la intervale de cîte o săptămână, pot să dea în timp de două luni, opt unanimități contrarii, ca într-o țară cu opt etaje și cu opt țări suprapuse. Oamenii politici se combat, însă convingerea lor, cu drept cuvînt, este făcută, că poporul nu știe să voteze: Opozițiile respectă acest punct de vedere în folosul guvernului momentan. De fapt, cu oricine ar vota, poporul, dacă ar avea permis, e totuna, căci mai mult de șase oameni politici calificați nu se găsesc în toată România, iar aceștia mutilîndu-se sîngeros prin presă și la tribună, petrec seara împreună și vistieria statului subvenționează în toate formele pe adversarii nevoiași. Ceva mai mult, votul universal se abține de la vot, pentru că nu are nevoie de el însuși. În asemenea condițiuni votul jandarmului este bun.

Rezultatele democrației în instituții sînt și mai clare, libertatea presei e suprimată, gazetarii sînt închiși cu o justificare de sezon, todeauna lesnicioasă, libertatea întrunirilor e anulată. În ce ne privește, mărturisim că ne este egal dacă domnul Fagure, de pildă, scrie șaptesprezece articole sau o șeptime dintr-un articol în șapte zile: oricîtă libertate ar avea să scrie, domnia sa scrie la fel, în orice caz, și Dumnezeu știe cît s-ar pasiona de mult ziariștii de marile lor libertăți dacă guvernul ar asigura o leafă de cincizeci de mii de lei pe lună de fiece pană strălucită, împiedicată de la sfînta ei datorie.

Dar educația noastră democratică ne interzice să nu fim nicidecum democrați – și scrupulul de-a nu mînca plăcintă cu carne măcar în vinerea mare pînă la orele zece și treizeci dimineața, ia o formă politică – și avem un spirit democratic integral pentru slugi. Cînd un învățător țărănist e oprit să voteze și protestează, i se răspunde că guvernul garantează ordinea și că adunările cad în competența stării de asediu. Cînd vei sugera însă poliției și primăriei din București două idei de

ordine: reglementarea uniformei pentru slugi și înființarea de taxe de intrare la grădiniile publice, invadate de puhoaiele slugilor capitalei, poliția și primăria se vor scuza cu spiritul democratic. Da, cenzură pentru intelectuali, nu însă pentru servitori. Da, măsuri împotriva intelectualilor ardeleni, dar nu pentru ungurenii de la bucătărie. Unirea morală cu Ardealul nu poate să fie turburată.

Totuși, capitala publică și particulară aparține mai puțin stăpînilor din politică decît rîndașilor de la străchini. Parcurile orașului destinate unui repaos liniștit și mai ales copiilor, înăbușiți în apartamente scumpe și în curțile cu gunoaiele împuțite, neridicate de primărie, sînt locul de întîlnire al miilor de Cati și Ianoș în erecție printre zambile și liliac. Rîncezeli, sudori și covăsiri inexprimabile îngrețoșează floarea pămîntului și a ramurilor albe, gătite de sărbători. Și o tenace neobrăzare a unui vulg cumplit, pe care nu ni-l trimite de nicăieri vechiul regat populat de țărani împovărați însă stăpîni din firea lor și legați invincibil de sat și de vatră, ne brutalizează.

Sînt slugile pure, dobitoacele radicale, în cioareci și fuste crețe, în ciorapi de mătase și în găteală de București. Spiritul democratic al prefecturii și al municipiului se opun atît de strict la clasificarea categorică a acestor brute, într-o uniformă, și la izolarea lor în cîteva locuri închise cu muzică de ceardaș? Căci condicuța singură nu rezolvă nimic: stăpînii riguroși cu slugile angajate, care cînd nu-i asasinează îi fură, sînt nevoiți să renunțe la profesia lor și să-și spele rufele și vasele singuri.

V-ar vexa enorm, domnule prefect, în filozofia dumneavoastră socială portul unui șorț-tip la slugile de toate sexele și care să împace și pe slujnicari? Exemplul străinătății, de unde am luat noi democrația, nu trebuiește citat. Sluga noastră aparține unei specii inexistente în occident. Acolo

slugăritul nostru este necunoscut: femeia care slujeşte cîteva ore la un patron fortuit, e o gospodină asimilată cu muncitoarea din industrie şi se achită de îndatoririle ei cu pricepere profesională; în coşul ei cu zarzavat se găseşte cartea cea mai nouă, luată cu împrumut de la o bibliotecă circulantă; între patroni şi mîinile de serviciu este o apropiere de substrat, o vecinătate – şi nu rareori se întîmplă ca săptămîna viitoare doamna Bertrand, la care munceşte astăzi doamna Dubois, să slujească la rîndul ei cîteva zile în căsnicia doamnei Dubois...

Domnule prefect, goliţi de grabă parcurile şi dezinfectaţi.

1928

«CRIMINALUL»

Un copil care, cu premeditare, comite o crimă – există ceva, pe lume, mai hidos? Nici trecerea cu unsori de bale a rîmei pe patul de mătase ale unei flori, nu e mai dezgustătoare. În Infern nu poate exista chin mai adînc şi mai îndelung decît al părintelui ai cărui copii sînt puşi cu revolverul, la douăzeci şi cinci de metri, să ucidă, din jumătate în jumătate de oră, cîte o umbră nefericită de om.

Băiatul Nicolae, din Ploieşti, a trecut prin acest iad. El a pîndit cu revolverul şi a tras asupra dascălului său de matematici, domnul Canciu, pe care din întîmplare nu l-a ucis, apoi a tras, dezgustat pînă la moarte de sineşi, şi asupra fiinţei lui alterate de gîndul negru.

Vinovată? Desigur, vinovată, căci toţi copiii spre a fi bine şi lesne educaţi trebuie să ştie că sînt vinovaţi de ceva.

Profesorul n-a murit şi juraţii din Ploieşti au iertat pe copilul cu inima vinovată.

Dar, între oameni maturi, face să mărturisim că la şcoală elevii cu numele de Nicolae cînd doi ani la rînd rămîn repetenţi la matematicile profesorilor cu numele de Canciu vinovat e todeauna profesorul, iar cînd elevul n-a rămas repetent niciodată, meritul e todeauna al copilului. Cine a trecut printr-un liceu şi îndeosebi printr-un liceu de provincie ştie bine că nicăieri Dumnezeu n-a adunat laolaltă o mai variată faună de pestaloţi de diferite vârste şi dacă totuşi crimele care se comit anual nu ajung pînă la uciderea prin

revolver, faptul se datorește elevilor care se lasă, sufletește, asasinați în umbră și tăcere.

În viața copilului fiecare ceas e un eveniment și fiecare zi un destin, iar profesorul care n-a izbutit să ridice mintea elevului pînă la înălțimea abstracției sale prevăzute în program este un monstru care preschimbă un viitor om cult, într-un agent electoral sau agent de siguranță. Un profesor de matematici care ține în disperare sufletul unui copil apt să răspundă satisfăcător la alți unsprezece profesori, dintre care doi de limbi moarte și unul de chimie organică, trebuie purtat prin oraș cu copilul în brațe care să-l scuipe în cap, și trimis apoi singur, afară din oraș, să taie gratuit lemnele depozitului comunal.

Cu rare excepții, profesorul de matematici pare adus în liceu de pe alte meleaguri decît ale Universității și el e, între colegi, în cancelarie, mut și străin ca o servitoare în mijlocul unui bal. El nu citește, în afară de teza elevilor, nici o carte și nici un ziar. În oraș n-are prieten decît pe chelnerul de la cafenea, iar dacă este întreprinzător, face politică și fură de la construcțiile școlare.

Destinul băiatului Nicolae se perpetuiază, în tăcere, pe tot cuprinsul țării românești. El a avut tăria de suflet să se rupă din îmbrățișarea înăbușitoare a profesorului obsedat de o sinistră idee fixă și care voia să-l arunce și să-l lase toată viața în latrină.

– De ce să-l ucizi? a întrebat domnul președinte pe «criminal».

Băiatul a izbucnit în hohote de plîns. Jurații însă au înțeles:

– Pentru că elevul nu putea lăsa repetent pe profesor.

1928

BOLŞEVIZAREA STATULUI

Tipografia *Biletelor de Papagal* a făcut dimpreună cu alte tipografii concurente, o foarte interesantă experienţă, asupra căreia trebuie atrasă serioasa mare luare-aminte a guvernului.

Se fixase o licitaţie de lucrări tipografice la Direcţia Generală a Căilor Ferate şi s-au înscris zece firme, fiecare imobilizînd pentru un timp, todeauna nedeterminat cînd banii sau recipisele încap pe mîinile statului, garanţii în numerar. Ofertele au fost primite şi înregistrate, ca şi cum era vorba de o licitaţie propriu-zisă. În realitate a fost o înscenare teatrală pentru amuzarea, în puţinele zile de lucru ce mai rămîn săptămînilor cu cîte două trei sărbători şi tot atîtea punţi, a domnilor funcţionari surmenaţi.

În ziua licitaţiei industriaşii tiparului s-au pomenit că însuşi statul concurează cu ei, prin mijlocirea a două autorităţi: «Monitorul Oficial» şi... Corpul Jandarmilor.

Prezenţa «Monitorului Oficial» e întrucîtva explicabilă: o idee financiară oportună îl împinge să compenseze cele şaizeci de milioane furate de o direcţiune tehnică valoroasă, prin beneficiile de doi, trei poli obţinute la o comandă de plicuri şi scrisori. Păcală ar fi găsit mai normal să nu se fure şaizeci de milioane, şi să se renunţe la cîştigul de şaizeci de lei; dar Păcală e un prost, nu a fost niciodată ministru de finanţe şi nici director general.

Mai puţin explicabilă este oferta jandarmeriei, care a şi obţinut comanda, preţul acestei

întreprinderi de arte grafice, însărcinată cîteodată şi cu paza ordinei, fiind pe jumătate mai ieftin decît al ofertelor industriale mijlocii. Ieftinătatea e naturală: mîna de lucru, militară, gratuită.

Tipografiile Monitorului şi jandarmeriei sînt scutite de prezentarea garanţiilor.

Guvernul este dator să dea şi pentru tipografi dar şi pentru opinia publică în general, un comunicat ca să ştim pe ce lume trăim şi în ce regim ne răsfăţăm.

Sîntem încă în regimul capitalist, pe care îl reprezintă cu averea domniei sale domnul Vintilă Brătianu, izvorul nostru de doctrine economice şi financiare, sau, fără să ne dăm seama, am intrat în regimul comunist, pe care domnul Vintilă Brătianu pare să-l tolereze? Industriile invitate la o licitaţie de stat plătesc dări împovărătoare şi în diverse împrejurări ale fiscului sînt nevoite să plătească şi un personal, de care tehniceşte nu au trebuinţă, ca să asigure cît mai neştirbite veniturile statului. Silindu-le să plătească, statul le recunoaşte. Le mai recunoaşte de formă şi atunci cînd le invită să concureze. Însă le desfiinţează în momentul comenzii, cînd însuşi statul care publică licitaţia intră pe uşă şi strigă: staţi! concurez şi eu.

Deja statul abuzează de drepturile lui şi sfărîmă principiile societăţii burgheze în marginile cărora este actualmente organizat, atunci cînd îşi creează industrii proprii, menite să stăvilească şi să anuleze iniţiativa capitalului privat, fără contribuţiile căruia ordonanţa încă recentă a Ministerului de Finanţe către percepţii ne dă să înţelegem ce putem păţi. E natural, de pildă, ca statul să aibă o tipografie a lui pentru lucrările secrete, însă nu pentru aprovizionarea lui cu hîrtie tipărită, care cade întreagă în competenţa industriei întemeiată cu autorizaţia statului şi împlinind obligaţii grele faţă de el.

Statul nostru, graţie incertitudinilor şi haosului intelectual al conducătorilor, trăieşte în două

formule care se exclud între ele, capitalism şi comunism. Oficiosul guvernului denunţă zilnic pe opozanţi de crima de-a se inspira, în metodele lor, de la criteriile Moscovei, şi în acelaşi timp guvernul permite autorităţilor de stat să aplice materialitatea aceloraşi criterii. Dacă soldaţii din jandarmerie sînt chemaţi să execute, pentru ca direcţia ei să le vândă altor autorităţi, lucrări tipografice, pentru ce s-a desfiinţat Armata Constructivă a generalului Răşcanu, care cel puţin voia să refacă şoselele naţionale cu o rapiditate imposibil de obţinut de la iniţiativa particulară?

Statul ar proceda mai normal decît acum dacă ar despuia direct toate industriile, anexîndu-le, militarizîndu-le şi transformînd muncile în unităţi mobilizate odată pentru todeauna. Alternanţa actuală, ca unele industrii să lucreze în regim revoluţionar; ca averile oamenilor politici să trăiască în regim capitalist, iar ale industriaşilor să urmeze doctrina lui Lenin, este rezultatul sau al unei tragice incapacităţi, sau al ipocriziei. Sau poate mai mult; poate că originea ei e şi mai gravă: pierderea sentimentului de autoritate de clasă şi un oportunism de timiditate.

Industria tiparului, cel puţin, este chemată să ia o atitudine clară, la care se vor ralia, desigur, toate industriile particulare, maimuţărite parţial de stat.

1928

OMUL CARE N-A FURAT NIMIC

Nu ne gîndim la hoţul ordinar care, după ce şi-a încărcat geanta cu vreo cîteva volume de bancnote, din casa statului, a trecut graniţa şi s-a stabilit la Paris, cu paşaport fals. Nici la viciosul de rînd care, de dragul personajelor abstracte de pe cărţile de joc, a dat chitanţe şi a încasat de cîte două ori cu un singur borderou, banii Ministerului de Finanţe. Nici de fiul de ţăran ajuns locotenent de administraţie şi suferind, de la părinţi, de o sete penibilă după bunuri şi care, amestecînd făina cu nisip, îşi clădeşte două palate la Sinaia, înainte de a fi fost prins cu registrele măsluite.

Ne gîndim la acel român deştept, care după două clase gimnaziale intră în politică, şi mai înainte de a se fi însurat cu zestrea şi cu fata celui mai bogat popă din judeţ, ocupă la primărie un loc prin faţa căruia se ploconesc o sută de mii de oameni. Nu fură, i se dă. Nu falsifică legea. O aplică sau nu, după interesele mari ale comunei şi ţării.

Ne gîndim la acel doctor în drept care, mai înainte de a fi arătat că ştie să interpreteze un text de lege, intră în consiliul economic al unui guvern şi interpretează, pentru binele nostru al tuturor, pădurile seculare din munţii Moldovei şi Bucovinei, cîmpiile mănoase ale Bărăganului, colinele cu petrol ale Prahovei, văile cu uzine ale Banatului, pescăriile nesfîrşite ale Deltei, cu unealta atît de precisă şi de sigură, ca un mic cîntar de laborator pentru infinitezimale, a tarifului vamal.

Ne gîndim la acel arhitect care a mers la școală cu pantalonii lui tat'său și cu ciorapii mă-sii, la acel inginer care mînca, student, în bucătăria restaurantului «Iordache», care ajunge constructor al statului, de poduri, palate și căi ferate și care, mai înainte ca primul pod să se fi prăbușit, și-a ridicat la Șosea vile pentru metresele blonde, cele brune fiind adăpostite în *châlet*-uri speciale, la Bușteni.

Zilele acestea a murit generalul Alevra, care n-a lăsat moștenire nici o avere. A fost un om predestinat să lase după el cîteva miliarde. Prin mîinile lui au trecut construcțiile forturilor București și toate conturile campaniei din Bulgaria. Acest general cu suflet de poet, bucuros doar de perfecțiunea și echilibrul unor forțe abstracte, de unde își trăgea justificarea deplină exclusivă a existenței lui, a trecut mai ieri pe Calea Victoriei, culcat pe spate între scaturi și fiamuri, premers de ofițeri și urmat de landoul regal înapoia rudelor îndoliate.

Mi-am scos pălăria adînc și am închinat și capul: trecea spre de-a pururea odihnă omul care, într-un veac de tîlhari decorați, nu furase nimic.

1928

MAHALAGIII CULTURII

Se va şopti pe undeva, cu întristare, de sfîrşitul lamentabil al congresului profesorilor universitari?..

Aceşti anemiaţi ai vieţii, oameni care cu bună ştiinţă şi-au suprimat instincte, şi-au cultivat virtuţi, şi-au dezvoltat aptitudini insolite, au hotărît să se adune laolaltă. Nalţi şi palizi, cu scînteia odihnind tristă în adîncul negru al privirilor obişnuite să vegheze subt lampă, sfioşi din inexperienţa braţelor, delicaţi din completă dezinteresare faţă de vanităţile şi poftele vulgare, nobili prin morala care-i face să urmărească mai departe dezinteresat un joc de cifre sau de formule, chiar după ce fabricile purcese din caietele lor creează averi noi şi noi financiari – aşa puteau fi închipuiţi venind la Bucureşti din patru colţuri de ţară, profesorii universitari, marii preoţi şi generalisimi ai Ideii.

Vă înşelaţi!..

Cei mai mulţi, cînd nu sînt cretini ai lui Dumnezeu, sînt agenţi electorali care stau cu scîrbă în faţa studenţilor, şi pîndesc întîia schimbare de guvern ca să plece în misii diplomatice sau «ştiinţifice» prin lume. Majoritatea nu intră în librărie decît pentru a cere conturile operei lor didactice, întocmite pentru bani, cîştigul moşiei lor compilate. Cei mai mulţi au înfăţişare de meşteşugari sau de negustori şi sînt mofluzi că nu au voie să-şi ţie cursul în teroarea băţului. Figurile tinere şi distinse au acest caracter din nodul cravatei, perfecţia dungii la

pantaloni și briliantina frizurii – și sabotează pe toți concurenții de celelalte bresle, mai puțin cotate, arma și magistratura, în familiile vechi cu o pădure și o fată de măritat.

E semnificativ că de la Nicolae Iorga, adică de mai bine de un sfert de veac, n-a mai apărut o figură proeminentă în Universitate și profesorii universitari au rămas anonimi ca broaștele-ntr-un zmîrc, încălecîndu-se și înlocuindu-se în beznă. Scandalul în care s-a închis congresul acestei aglomerații sinistre – virtual, congresul se ține și acum căci președintele a fugit în timpul unei încăierări! – nu uimește decît pe cei care n-au avut prilejul să verifice încă pe mahalagiii culturii române.

De unde s-a tras bătaia?...

Dintr-o chestie metafizică: oare profesorii universitari din Cluj, Cernăuți și Chișinău să fie ei siliți să trăiască chiar în Cluj, Cernăuți și Chișinău, lîngă școala, cărțile și elevii lor?... Nu ar fi mai bine să rămînem cu toți aici la București, să mai bem cîte o bere la Piccadily?... La Chișinău plecăm în zilele de ploaie, iar pînă la sosirea trenului întîrziat, seminariile să fie privegheate de Ioniță, omul de serviciu.

S-a adus și un argument: un profesor universitar cînd este incapabil, rămîne incapabil chiar dacă stă la catedra de la Cernăuți.

S-a adus și o pildă: Hasdeu locuia la... Cîmpina și avea cursul la București!...

Nimănuia nu i-a trecut prin minte că profesorul incapabil trebuie trimis la serviciile primăriei și că Hasdeu, tocmai spre a putea lucra, fugise din București!

Mai e nevoie să adăugăm că acei cîțiva profesori universitari care au avut brusc revelația rușinii s-au strecurat afară din «congres» ca să plîngă în bibliotecile lor și că-n fruntea mahalagiilor a fost Mihalache Dragomirescu?...

1928

COCÒ LA MIHAI

Într-o țară cu spicele groase și cu boabele grîului ca mărgăritarul era o casă albă ca un leagăn pus în crăci și-n casa aceea stăteau singuri o Domniță mare și un rege mic. Văduvă fără moarte și văduvă numai din uitare, Domnița avea de soț și de bărbat, în casa ei ca un leandru alb, cu odăi în ramuri, pe băiatul ei. Domnul Domniței se zăpăcise de minte și a fost furat într-o zi cînd călătorea călare, a fost furat de calul lui năzdrăvan și nebun și dus departe, dincolo de marginile cerului și dincolo de făcliile, în vîrful cărora ard în văpaie rece, stelele păzitoare ale granițelor de humă și lut.

Dimineața, Domnița punea unealta cu șapte strune răsunătoare pe genunchi și acoperindu-le cu mîna deschisă, desfăcea cu degetele din corzi un murmur de rugăciune către luna căzută din bolți. Apoi lua ghemele de lînă și împletea mărunt din fuioarele răsucite, covoare pestrițe, scoarțe și plocate. Și deasupra tuturor întocmelilor cu fire, cu noduri și ciucuri, ieșite din mîinile ei harnice, palide și cinstite, a rămas, ca o amintire în fundurile apei, umbra șoptitoare din ramurile de sălcii ale sufletului ei.

El, băiatul, regele mic, se pregătea pentru zgomotul vieții, pe nisipul galben al grădinii, stăpînindu-și armăsarul de lemn, cu nările carmine și cu copitele unse cu lac; învîrtind biciușca de nerv de bou, îmbrăcată cu marochin; strîngîndu-și umerii în pieptare de fier, care ca să nu-l doară fuseseră făcute deocamdată din mucava; trăgîndu-și

sabia și poruncind pădurii să răspundă și să i se supuie, cu trîmbițe de hîrtie.

Pe dinaintea casei albe, clădită de pitici, de greieri și rîndunele, piticele, nevestele piticilor, încinse cu șorțuri albastre, grădinărese vestite, care fac din lapte flori și, fermecînd vînturile mici, le prind, le încrețesc și le pun în vîrful firelor de păpădie, ca niște gingașe bășici de aer mătăsos – au întins velințe de iarbă, trîmbe înguste de pînză de lumină, au altoit piersicii în zarzări și trandafiri în măceși, iscînd împrejurul cetății de copilărie și singurătate miresme vii de tămîi cu felurite mirosuri amestecate.

Cocò a văzut de multă vreme casa albă cu intrarea boltită de mînăstire și s-a rotit de cîteva ori pe sus, deasupra curții de schit, dinlăuntru, necutezînd să se lase pînă la zăbrelele de aur, în dosul cărora regele mic se joacă-n cinci pietre, în patru diamante și un safir și Domnița prinde cu acul lacrimi pe marginile de mătase ale batistei. Ar fi vrut să intre pe poartă, pășind cu coada lui roșie și verde, pe jos, prin nisip. Dar acolo sta de pază ca-n basm, cu spada fulgerînd pe umăr, un om înalt cu căciula pătrată și cu pinteni de fier la cizmele-i mari. Ar fi voit să intre pe sus, prin nevăzut și prin nesimțit. Dar o babă uscată cu trei părechi de ochelari forfotea la tot ceasul din zi și din noapte pe drumurile casei albe, purtînd măcelărește, atîrnată cu lanț pe șoldul sterp o foarfecă mare. Ea ocăra pe Cocò ori de cîte ori el, cerîndu-și voie din tipografie, o lua în zbor spre schivnicia domnească.

Aflînd că baba s-a îmbolnăvit și că foarfeca nu-i mai slujește să taie decît negul ce-i crește pe nas și de care zace, și unghiile negre de la picioare, Cocò s-a dus de-a dreptul și a coborît la fereastră, pe marginea ferestrei cu ghivece de măghiran. El a fost numaidecît impresurat de stoluri de vrăbii și de scatii, printre care zburau scurt botgroșii, pietrușii, sticleții și pițigoii, guralivi ca niște

minutare şi adunaţi cu mii de tictacuri şi sferturi de oră bătute-n sticlă, ca ornicele unei ceasornicării, unde clipele sînt la fel şi orele se deosebesc. Ciripiri de oţel, ştirbiri de cleştare ciocnite goale, firimituri de glasuri, fluiere cît paiul de secară, căderi vioaie de mazeri de peruzea deşirate dintre mărgele, una cîte una, pe margini de talgere de aramă. Cocò avu o primire domnească printre păsările şesului cu salcîmi.

El se apropie de fereastră cu ciocul şi vrăjind cîrligul cu două cuvinte rostite din guşe, cîrligul se întoarse singur şi singură se dete de părete fereastra. Apoi spuse broaştelor din uşile de stejar să se descuie şi zăvoarele se deteră înapoi de la sine, pînă în odaia din fund, a şaptezeci şi şaptea, unde auzi ca un fir de aer strecurîndu-se ca pe firul albastru al unei unde. Regele cel mic dormea într-o copaie, spînzurată cu două belciuge de aur în două funii moi cu verigi. Şi dormea şi Domniţa, ca o călugăriţă după toacă, pe un crivat de lemn tare, pustnicesc. Cocò a intrat prin alte farmece lin şi i-a văzut visînd şi nu i-a turburat.

Are să mai scrie Cocò un bilet cu ce a văzut Mihai în visul lui de ceruri de argint.

1928

COCÒ ŞI JOSEFINA

Anul de faţă Cocò are toate noroacele zodiacului, adunate ca pe o listă de bucate. De cînd scoate, în colaborare cu flaşnetarul lui, o fiţuică literară cotidiană, îi trec neîncetat evenimente importante pe la nas. Cocò zice nas cu oarecare mîndrie; căci, desfăcută de solidaritatea cu zburătoarele prin încovoiarea unui cioc, care a încetat să fie cioc de cînd nu mai poate ciocăni cu vîrful lui, consacrat unor îndeletniciri superioare, de jurnalist şi editor, fiinţa lui se învecinează cu personalitatea culturală şi trăncănitoare a omului civilizat, prin darul, căpătat de la Dumnezeu, ocrotitorul oratoriei, de a vorbi, nimerind, ca şi colegii lui politici, din zece cuvinte unul şi o idee la sută.

Deşi încă scurtă, lunga lui carieră de publicist conţine o sumă considerabilă de acte de experienţă şi dacă, imitînd comunicatele Înaltei Regenţe, ar publica periodic lista personajelor văzute şi seriile fenomenelor la care a participat, Cocò nu s-ar dovedi întrecut de nici o autoritate, cu coroană şi sceptru sau cu reproducerile lor pe hîrtie de calc ori în cauciuc subţire, de umflat.

Nici un mitropolit, de pildă, nu a văzut pe Josefina Backer, decît cel mult în afişul domnului Tănase, reprezentînd o scenă şi o încîrligare, care pînă în prezent nu o afişau, în supremul lor primitiv dezinteres faţă de educaţia tinerelor vlăstare, decît amicii noştri cîinii şi căţeii. Cenzura, competinte faţă de imprimatele murdare ale comentariilor critice, politice şi sociale, se găseşte

completamente dezarmată în materia intenţiilor pornografice şi puterile ei constituţionale se opresc la placat.

Cocò a putut să se desfete şi cu afişul, lipit în toate formele şi culorile pe zidurile capitalei, şi cu o jumătate din original, cu partea lui exotică, vreau să spui, feminină şi negreaţă. O afinitate secretă preexista între Cocò şi Josefina şi între Cocò şi struţul ei, pe care dansatoarea, totuşi obişnuită să călătorească mai mult pe spinarea lui, ca un jocheu, l-a uitat într-o staţie de cale ferată din Tirol. Aşa, într-una din serile zilelor trecute, punîndu-şi decoraţiile toate şi gulerul cel mai trandafiriu din colecţiile lui de cravate şi jabouri, mărgăritare în degete şi safire, Cocò s-a dus la reprezentaţia de adio, de la Cărăbuş, ca să întindă la picioarele nervoase ale celebrei dansatoare, omagiile lui de admiraţie şi consinguitate.

Cărăbuşul e un local liber, în aer descoperit, ca un circ roman. Însuşirea lui caracteristică este că în loc să fie greoi, adică de piatră, ca incomodele circuri latine, construite ca templele şi piramidele, din materiale cu ifos secular, el s-a clădit cu ciocanul tapiţerului, din stinghii, cuie mici şi ţinte, putînd fi demontat ca o umbrelă şi transportat într-o căruţă – şi la nevoie aprins într-o secundă, ca un chibrit. Foloasele acestui gen de arhitectură instantanee sînt practice şi universale: în timpul iernii materialul inteligent coordonat poate sluji la o crescătorie de pui de găină şi raţe. În mai, păsările pot fi vîndute, iar în iunie se poate instala un teatru de artă. Cît priveşte panourile decorative exterioare, care într-un limbaj puţin respectuos ar putea lua numele de garduri şi uluci, dar care cuprind în culori o imensă frescă picturală futuristă şi depunerile cu pensula ale inspiraţiilor plastice variate, mergînd de la încălţăminte pînă la pasta de ghete şi de dinţi cea mai abstractă, ele pot, cel puţin iarna, să fie expuse în Pinacotecă, în locul tablourilor absente, dispărute prin

strecurare, pe seară, pe ușa de din dos sau expediate pe vremuri pentru o manifestare de artă internațională la Moscova. Oricum, Cărăbușul e un instrument de înaintare culturală rapidă și care își trage o bucată de prestigiu și din situația excepțională că aparține statului, ca proprietate a Ministerului de Interne. Cînd un Consiliu de Miniștri dă semne de plictis, pe o poartă secretă și printr-o galerie tăinuită, a căreia cheie primii miniștri o poartă la ceasornic, ca Marii Duci ai unei doamne, încercată de curînd, în ceea ce privește rezistența ochiului cu ciocanul, membrii guvernului trec în Cărăbuș, unde schițează subt direcția domnului Tănase, cei mai bătrîni un pas de vals și cei mai tineri un charleston, ca să-și împrospăteze vigoarea.

În seara lui Cocò, a dansat nu numai Josefina dar și teatrul întreg, apucat, prin plagiat, de o irezistibilă nevoie de deplasare. După douăzeci de minute de la ridicarea cortinei și pe cînd pe scenă se juca, în *sală*, pe public, ploua cu găleata. Protestări, pumni în apă și vociferare. Domnul Tănase fu făcut răspunzător că a lăsat să plouă după încasarea biletelor, oprind ploaia pînă ce s-a vîndut ultima galerie. Publicul a fost rugat să plece, să o ia la fugă prin ploaie și să fugă numai un sfert de oră, pînă în Bulevard. Publicul nostru e un public disciplinat. Pe la nouă și jumătate capitala a gustat spectacolul unui regiment de bărbați și doamne alergînd în batalioane plouate către Eforie și luînd cu asalt Eforia, unde pompierii le-au barat intrarea ca unei turme de șobolani incendiați. În sală era o reprezentație de cinematograf și se rula liniștit un film american. Convenția cu publicul fusese ca Josefina să danseze fără decoruri, care nu puteau să fie mutate cu iuțeala necesară – și publicul a înțeles că domnul Tănase îl va despăgubi, luînd măsuri ca dansatoarea să joace fără ciorapi, fără cămașă, fără tricou, exact ca la ea acasă, printre crocodili și

banane. Nordic în privința moravurilor, sfios și naiv, publicul romînesc nu mai văzuse în viața lui nici fată goală nici păr de subsoară și, înțărcat în veacuri de atari aperitive, el își concentrase nădejdea să le contempleze acum, într-o seară de ploaie și la o negresă, care fiind neagră sau acajù se punea în sufletul lui agitat întrebarea despre culoarea părului ei creț.

Nu se instalase bine pe picioare publicul pe lîngă pereți, și un al doilea ordin se ivi: toată lumea înapoi, la Cărăbuș – și toată lumea, același regiment, aceleași batalioane, se înghesuiră pe străzile din centru, ca să ajungă mai repede înapoi. În dezordinea controlului, la Cărăbuș se găsea acum de două ori mai mulți admiratori de artă decît la început și cei care plătiseră nu mai aveau bilet. Ploaia încetase. Locurile din staluri erau disputate de cîte trei concurenți pe scaun, fiecare arătînd cîte un bilet documentar, de tramvai. Cocò își alesese, ca todeauna cînd nu plătește, un loc la garderobă.

Încă o dată Josefina își începu dansul ei de șarpe catifelat și încă o dată începu să plouă. De astă dată ploaia cade în torente mari și publicul e hotărît să asiste subt umbrele. Teatrul a devenit un cîmp de corturi mici negre, de cel mai nou efect – ca o înmormîntare oficială pe ploaie. Dar acoperit de umbrele, publicul este trădat de rufărie. Atît domnii cît și doamnele par că asistă la dansul tropic, așezați în băi de șezut cu gheață și fiecare se simte călare în cele mai intime complicații pe un sifon rece și tencuit cu o înghețată de fragi.

Sularea de pe scaune a fost aproape tristă, onoratul public silindu-se să-și dezlipească, pe cît mai nevăzute și fără să se pipăie, dacă era cu putință, cutele de bumbac, de ață și mătase, de cutele și suprafețele moștenite de la natură.

1928

CEI TREI

Eludarea statului în mijlocul căruia trăiesc, comuniştii o exercită prin faptă sîngeroasă şi odioasă. Toate ţările, contaminate de intransigenţa rusă, au azi pe hermina conştiinţei lor urma cîte unei labe de sînge, propagată din veacurile peşterii şi pădurii, în timpul nostru lucid.

S-au aflat totuşi trei comunişti cu barbă care au lucrat odată cu spiritul şi ceea ce e mai surprinzător – cei trei sînt germani – cu spiritul spiritual. S-au hotărît să suprime şi să eludeze statul burghez în ce are el mai strict organizat şi mai bine plătit: poliţia. Osîndiţi de un tribunal din Lipsca la cîteva luni închisoare pentru crima cu vorba, cei trei nu putuseră fi arestaţi multă vreme căci se aflau la adăpostul legii parlamentarilor; deputaţi, ei nu puteau fi duşi la închisoare decît după închiderea Reichstagului.

Se ştie că poliţia germană e alcătuită, nu ca la noi din vagi licenţiaţi şi o armată de analfabeţi şi foste slugi pe la case ministeriale, ci din specialişti în drept, în ştiinţele chimice, în filozofie, în psihanaliză şi dintr-un corp de armată de vardişti bine hrăniţi, perfect educaţi şi ajutaţi de toate progresele tehnice: televiziune, fotografie, antropometrie, automobile, avioane, cîini, porumbei, radio etc.

Cei trei au fost în strictă pază a poliţiei în tot timpul şedinţelor parlamentare; ziua lor era cunoscută pînă la amănuntul foarte intim, cîteva minute după fiecare eveniment, la Prefectura Poliţiei din Berlin. Era bine stabilit: o oră după

închiderea Reichstagului, cei trei intrau în celulele care-i aşteptau, goale, cu respectiva carte de vizită pusă ironic la uşa celulei, anticipat. Deputaţii comunişti se mişcau în deplină libertate în tot Berlinul, precum s-ar fi putut mişca în tot cuprinsul republicii; dar în orice colţ al Germaniei s-ar fi găsit, şase vardişti înarmaţi corect se aflau pregătiţi să-i aresteze la ora, transmisă prin serviciul metereologic, a suspendării magiei lor parlamentare.

S-a întîmplat însă un lucru extraordinar: la ultima şedinţă a parlamentului, cei trei comunişti au fost de faţă şi au luat parte la deschiderea solemnităţii. N-au mai fost însă de faţă la închiderea solemnităţii. Parlamentarii, identificaţi la ieşire de detectivi cu aere de diplomaţi, au fost toţi, afară de cei trei. Pentru întîia oară, probabil, de la întemeierea regimului parlamentar. Parlamentul a suferit ruşinea unei percheziţii poliţieneşti. Cei trei comunişti n-au fost găsiţi în nici o cameră, subt nici un biurou. Transformaţi subit în esenţă abstractă, ei trebuie să fi plutit desigur în văzduh căci poliţiştii declară că în tot timpul percheziţiei au fost traşi de urechi, au primit bobîrnace în nas, au fost gîdilaţi la subsori, iar la plecare au auzit hohote de rîs!...

Fuga celor trei a ajuns pînă la Hindenburg care n-a reflectat atît asupra insuficienţei poliţiei, cît asupra faptului politic că la şedinţele viitoare ale Reichstagului opoziţia va avea un frumos arsenal umoristic împotriva guvernului şi va pune pe locurile ocupate de cei trei, fotografiile lor în mărime naturală.

Teama preşedintelui Hindenburg a fost însă vană. La şedinţele viitoare ale Reichstagului, deşi n-au putut fi identificaţi la venire, cei trei se aflau la locurile lor, salutînd graţios în dreapta şi stînga, potrivindu-şi cravatele roşii, mîngîindu-şi bărbile şi pregătindu-se să ia cuvîntul...

La ieşire, un detectiv nu s-a putut opri şi apropiindu-se politicos de cei trei, redeveniţi *Reichstagsmiedglieder* şi deci în afară de atingerile poliţiei, i-a întrebat:

– Dacă nu sînt indiscret, unde aţi fost în tot timpul vacanţei parlamentare?...

– Unde puteam fi?... au răspuns toţi trei deodată. În Berlin!... *Mahlzeit*!... Şi s-au urcat în automobilul Clubului, care trăsese la scară.

1928

RĂZVRĂTITUL TERZIMAN!

N-am fi crezut niciodată că bietul Terziman e un tip atît de periculos. La Chişinău, procesul lui a luat dimensiunile afacerii Dreyfus. În toate cafenelele, în toate cluburile, în toate trenurile care vin şi pleacă din Chişinău, în toate familiile numele lui Terziman a luat o tonalitate din tribunul Lasalle sau chiar din Stalin. Advocaţi din toate unghiurile ţării, decani de barouri s-au adunat în jurul acestei victime anticipate a unei erori judiciare catastrofale. O întreagă Curte Marţială, în fireturi şi cu decoraţii, lipsită însă de hazul ei cel mai înfricoşător, pedeapsa cu moartea, lăsînd deoparte săbiile şi revolverele, va judeca pe Răzvrătit.

Ce-ai făcut tu, mă Terzimane, de-ai ajuns o personalitate?... Că prin Bucureşti umblai cu buzunarele pline de cărţi literare, de manuscrise, de ziare vechi, şi cînd voiai să scoţi poeziile, nimereai şi scoteai întîi batistele şi gulerile vechi care călătoreau cu tine prin ţară. Todeauna ţi-era foame şi todeauna îţi rămînea un nasture nencheiat. Parcă ţi-era frig tot anul, iar ochii şi nasul plîngeau elegiac şi fără întrerupere marea mizerie universală deasupra căreia fusese pedepsită să plutească, din vremea potopului biblic, porumbiţa poeziei cu măslina în ciocul ei albastru. Te admiram pentru dibăcia, niciodată întrecută de vreun alt poet şi ziarist din provincie, de a putea sta în Bucureşti o săptămînă întreagă, numai cu opt lei, şi alteori numai cu doi.

Te credeam împăcat, definitiv, cu aceste adversităţi care te răneau zilnic. Cum de-ai ajuns tu, pe neaşteptate, călăul ordinei publice din Basarabia, răzvrătit împotriva tuturor legilor?... Ce-ai iscodit, cu mintea ta pînă ieri atît de lină, cu verbul tău pururi plîngăreţ şi propagat ca argumente de scuipat, de a sărit friptă, Autoritatea? Că nu ştiai să minţi nici cînd minciuna era obligatorie ca politeţea şi respectul! Şi acuma te-ai apucat să scrii în Basarabia articole incendiare şi desigur fanteziste ca: *Fraudele de la regimentul X*, *Asasinarea ţăranilor*, *Respectaţi Constituţia* – şi alte bazaconii, tolerate numai la Bucureşti, unde ziarele stau bine cu toate guvernele. Văzut-ai tu vreo fraudă?... Şi dacă ai văzut, ce, s-au fraudat moşiile lui tat'tău? Văzut-ai tu vreun sat basarabean asasinat de la un capăt la altul? Şi dac-ai văzut, nu ţi-ai dat seamă că e numai o halucinaţie poetică şi că se cădea să scrii o poezie şi nu un pamflet?... Ce Constituţie? Care Constituţie?... Unde ai învăţat tu să vorbeşti de Constituţie? Nu mai ai nici o ruşine?

Ptiu! Ticălosule!...

Toată lumea o să creadă că ziarele în Basarabia se desfac cu sutele de mii, că după nimic nu umblă mai mult basarabeanul decît după lectură; că ţăranii vin la oraş anume, numai ca să cumpere ziarele politice şi că articolele tale au fost citite şi luate în serios de altcineva decît de comisarul regal şi de Curtea Marţială. Te-ai compromis nu numai pe tine, dar o întreagă Autoritate care s-a «sesizat», cum se spune, silind atîţia oameni maturi şi culţi, dintre care o bună parte plătiţi de stat cu milioane, ca să se ocupe de stilul lui Terziman!...

Nenorocitule! Erou ai vrut să fii?

Ai să ajungi erou!

1928

O REFORMĂ REVOLUŢIONARĂ

Unul din ultimele consilii de miniştri a împlinit o imensă lacună; activitatea guvernelor, de la moartea lui Ion Brătianu încoace, concentrîndu-se în atacarea marilor probleme esenţiale. Este vorba de firmele în culori, care erau zugrăvite de nişte meşteri fără titlul Şcolii de Bele Arte, confundînd verdele cu albastru, roşu cu cărămiziu şi personajele istorice cu cele în curs. După o minuţioasă cercetare a Ministerului de Justiţie, preocupat să realizeze în materia firmelor în ulei ceea ce n-a izbutit să facă în chestiunea legii chiriilor, Vasile Lupu, care a purtat în viaţă barbă, este înfăţişat clienţilor prăvăliilor de comestibile ras englezeşte, ceea ce constituie o impietate. Ministerul a fost cu deosebire afectat de confuzia ce o făcea publicul cumpărător, între Mihai Viteazul şi proprietarul bodegii patronate de marele voievod. O firmă «La Regina Leilori», cu pluralul marcat de un i suplimentar, a îngrozit comisiunea ministerului prin ferocitatea ei şi domnul ministru a protestat personal, trecînd pe strada Lipscani, că un magazin de mătăsuri şi-a pus comerţul subt invocaţia papagalului, aparţinînd exclusiv unui ziar literar, lectura domniei sale predilectă.

Guvernul e adeptul adevărului şi al bunului simţ, şi în sesiunea viitoare a parlamentului va prezida o lege menită să introducă logica şi culoarea adecvată în babilonia firmelor

comerciale. O firmă care tinde, desigur involuntar, dar cu aceeaşi rezultate, să scoboare prestigiul şi autoritatea celei mai înalte instituţii actuale, este «La Trei Ochi în Plapumă», subt care se ascunde cel mai caracteristic comerţ de carne vie la grătar. Cenzura nu permite să se vorbească de trei lucruri şi de trei fiinţe într-una singură, indivizibilă şi egală, necum să le tolereze zugrăvirea în mărime naturală a pupilei. Prin legea ce se pregăteşte, ochii din plapumă vor fi reduşi la numărul de doi.

Firmele vor fi, de altfel, clasate într-un dicţionar scris de douăzeci de enciclopedişti prezidaţi de domnul Romulus Şeişanu, a căruia competinţă universală şi adîncă, recunoscută, a înfricoşat pe Poincaré. Ele vor fi modificate după reguli şi puse în concordanţă cu descoperirile poliţiei ştiinţifice, cea mai exactă dintre disciplinele obiective. De pildă, o firmă care nu spune nimic celor cinci simţuri ale noastre, este restaurantul «La Toboc», din Bărăţie. Cu toată originea britanică evidentă a acestui nume anatomic, Ministerul de Justiţie, după laborioase confruntări de autori, nu a parvenit să stabilească echivalenţa lui exactă cu «Ciorba de burtă». Este adevărat că, pe timpul lui Cromwell, *to* însemna porţiunea încreţită interioară, din partea stîngă a abdomenului, cam la nivelul celei de-a patra coaste; însă acest cuvînt n-a avut niciodată semnificarea de burtă întreagă. Cît priveşte *boc* (nominativ *berco*, genetiv *bic*, dativ *boc*), publicul nu va înţelege acest cuvînt care înseamnă gură (de la italienescul *bocca*) decît după ce-l va trece prin toate declinările gramaticale. Or, pînă atunci, consumatorul poate să-şi ia ţuica la gheaţă şi să abordeze cu furculiţa lista de bucate: de ce să mai fie torturat treizeci de minute ca să înţeleagă că ducînd burta la gură sau gura la burtă, este a mînca o ciorbă de burtă?

Nu facem prin această introducere generală decît să dăm o palidă idee despre ceea ce va fi

marea reformă revoluţionară fără sînge, pe care o prepară Ministerul de Justiţie. În articolele viitoare ne vom căzni să ne ocupăm îndeaproape de acest eveniment, destinat să provoace pe negîndite fericirea a şaptesprezece milioane de cetăţeni, cu minorităţi cu tot.

1928

DESTRĂMAREA SOCIALIŞTILOR

Văzut-aţi vreodată o asociaţie de văduve de război, certîndu-se şi eliminîndu-se între ele, pe temeiul principiului văduviei, eludat clandestin?... Aceasta e situaţia partidului socialist din România care a exclus pe doctorul Ghelerter, sau doctorul Ghelerter care s-a lăsat exclus din partid ca, pe termenul ideii de văduvie pură, să creeze un nou partid socialist, cu un nou ziar.

Destinul politic al socialiştilor din România a fost todeauna de plîns. Cînd cetăţenii români erau împărţiţi în trei colegii, după avere, iar puterea politică se distribuia între două-trei familii şi purtătorii lor de oală, socialiştii aveau idealul marxist al unei Românii industriale cu o capitală ca Berlinul sau New Yorkul şi în fruntea lor mersese nobleţea unui Frimu, doctorul Ottoi, Dobrogeanu-Gherea şi energia unui Racovsky. Cînd votul obştesc a ridicat pe muncitori, meseriaşi, ţărani şi intelectuali în faţa aceloraşi boieri care nu se puteau lipsi de privilegii şi ţara a cunoscut fiorii unui democratism uriaş naiv şi virgin, socialismul a fost mînat – uneori prin jurul poliţiei – de alde Moscovici, cel mai prost ovrei cu barbă fanatică din Orient, pînă l-a îngropat în echivoc.

În România nouă stările s-au restabilit uşor. S-au înlocuit cîţiva oameni şi au apărut cîţiva noi proprietari, dar raportul de puteri nu s-a schimbat prea mult. Socialismul care purcede de la un trecut secular şi merge, ca magii, cu cel mai frumos luceafăr în cerurile din faţă, e necesar acestei ţări

mănoase, cum e necesară adierea mării ca să risipească de pe țărmuri duhoarea scoicilor și peștilor împuțiți în propria lor grăsime. Pericolul socialist e mare, căci purcede de la o dreptate omenească înaltă. Și totuși armăsarul idealului deși nu stă în cătușe, n-are cine-l călări. Nici o lege din țară, și legile românești sînt destul de aspre, nu împiedică pe muncitor, după cele opt ore de muncă, să aibe și ora lui de reverie politică. Ca un blestem, muncitorii români n-au găsit între ei decît profeți de contrabandă, decît posedați ai palavrei și aristocrați ai murdăriei. Douăzeci de socialiști nu s-au putut aduna laolaltă fără să nu-ngălbenească de ciudă că sînt toți încălțați. Nu s-a găsit un singur mare naiv care înfățișîndu-se cu capul și picioarele goale, să vorbească despre altceva decît despre el și să povestească muncitorimii țării românești, cu credință de sfînt, că are și ea dreptul la partea ei de poezie și speranță.

Nici una din libertățile cetățenești de azi nu se datorește socialismului român. Toate înlesnirile lor, muncitorii le au de la boieri care, în frica de necunoscut, sînt mai înțelepți decît par. Căci muncitorii spînzurați cîte zece în fața cafenelelor de-ar fi – șefii lor n-ar înțelege nici atunci că e timpul dezmățului.

1928

CAISE

Cocò nu înțelege de unde au ieșit atîtea caise și închipuindu-și că sînt ouăle lunii, la răsărit, în ceață, el crede că le-au scos pescarii cu năvodul din apele acoperite cu cocă de aur. Într-adevăr, toată lumea le transportă în care și coșuri, cu gălbenușul pe dinafară, și pîlpîirea lor de catifea scoate un miros de tămîie amestecat cu adieri de portocale și cu amintiri de garoafe.

Dar pescarii trebuie să fi fost din aceia mici, despre care Cocò a mai auzit vorbindu-se într-alte basme, cu poduri de aur și cu palate de peruzele. Pitici cu bărbile lungi, purtători de scufii locuiesc pădurile în scorburi și malurile de ape, cu cîrtițele laolaltă subt mușuroaie – și noaptea, neavînd alta ce face se joacă-n văzul lunii cu bufnițele și cu peștii. Și pentru că omului nu-i este dat să fie singur, fiece pitic are baba lui pitică, și fetele lui pitice, și flăcăii lui pitici. Dacă un copil de om e mic, cît de mic trebuie să fie un prunc de pitic.

Așa ies ei, pe întuneric și la stele, cu năvoadele lor de fier și pescuiesc în ape drepte și-n heleșteie luminoase, caise, mărgăritarele de rășină ivite între nuferi.

Este totuși adevărat că printre ouăle lunii se găsesc și bumbii de puf stacojii, da la halatul și din vîrful papucilor piticului mai lunguieț, Pierrot, care necăjit într-o noapte că nu i s-a potrivit un oftat pe scripcă, și i-a smuls cu scîrbă mare și i-a zvîrlit în caiși.

Socotind că se găsește dinaintea unui ghem de borangic, Cocò a dat să-l deșire și să-l încurce, cum

a văzut că face pisica, torcătoare de mătase, și, din greșeală, a nimerit cu ciocul în carne, a găurit-o și a văzut că mîzga-i de cupru comestibil este dulce.

Piticii lui sînt acum oltenii, care i se păruseră mai pitici decît sînt, dar care, desigur, se dau năzdrăvani dimineața, pe rouă, peste cap, și se fac oameni cu căciulă, de aduc pe cobiliță și pe catîrce poamele galbene din oraș. Lîngă flașneta lui fluieră din frunză, de cîteva zile, numai oltenii, care, și ei, închipuindu-și că papagalii vin, ca și caisele, dintr-altă lume, leagă de-o taină și caisele și pe Cocò.

La piața mare, de-alungul gîrlei, de-a rîndul, el a văzut în zorii zilei movili și munți de caise și a priceput și mai bine că ele sosesc pe apă, pe plute, mînate de pitici, de piticărese și de pitaci. Cocò a rămas consternat de un singur lucru nou, cînd rupînd caisa dete la mijloc de un sîmbure de cremene dură. Alianța dintre țepos și fraged, dintre aspru și gingaș, dintre amar și dulce, pe care fructele o înțeleg, el nu a înțeles-o, fiind sărac cu duhul, ca fericiții sfintelor pilde și neștiind că și fulgerarea, care este fără de ființă ca văzduhul, scapără din două pietre lovite.

Nu te turbura, Cocò. Ai să ai și la iarnă caise. Tătucul de la flașnetă s-a îngrijit să-ți facă dulceață, versuri de caise. El a învățat cum se face de la un pitic bătrîn, care, în lipsă de zahăr, lua fructele și florile din pomi și de pe tulpină, le scotea miezurile cele mai mărunte și le distila în stihuri, ca să le păstreze aroma și să le guste, ca și cum sînt vii la citit. În mușuroaiele proaspete, pe care le scot cu chivăra și boneta, ajutați de soboli, piticii citesc din cărți minuscule, în auzul galeriilor pline de pitici, la scăpăratul stelelor scînteietoare.

Vino, Cocò, și uită-te-n livadă. Pomii verzi negricioși sînt încărcați de vrăbii de aur și de chihlimbar, ascunse ca să nu le vadă ochiul tău de bijuterii încremenite. Șșșt! nu te mișca... să nu zboare!

1928

EPITAF

Domnul Andrei era un om uriaş; avea un cal mare, o căruţă mare şi şaizeci de ani, purtaţi ca treizeci. Calul îl ţinea la grajd, căruţa o păstra în curte şi anii, ca o batistă cu colţuri, îi ducea în buzunarul din stînga, de la piept. Aspră şi osoasă, figura lui încruntată semăna cu o perie de sîrmă şi domnul Andrei întreg, amestecat cu negustoria lui numeroasă, se deosebea de toată lumea, nu numai prin înălţime – şi alţi oameni din piaţă se născuseră mari – dar prin tăceri concentrate şi stăpînitoare, neobişnuite la negustorii de comestibile mărunte. El sta oamenilor şi lucrurilor cum ar sta o săgeată din timpurile arcului printre droguri şi medicamente şi de cînd l-am cunoscut mi s-a părut că e un om fără început sau care s-a iscat, ca urşii sau ca şerpii, dintr-o linie de naşteri şi creşteri proprie şi excepţională.

Fusese jandarm la trecătorile Alpilor şi arma lui de mare ochitor răstignise pe stîncile pleşuve numeroşi contrabandişti de tutun, mulţumiţi, cei rămaşi în viaţă, să scape de glonţul lui al doilea, şchiopătînd înapoi, pe o potecă de silex, atinşi în spinare sau genunchi de focul întîi al carabinei. Domnul Andrei punea gloanţele cu preciziunea de care au nevoie ţintele de planşetă ca să fie înfipte în colţul hîrtiei de desen dintr-o dată, şi nu pierduse fără sînge, în lunga lui carieră de scotocitor de ascunzişuri, nici unul.

El ieşise la pensie cu simplicitatea unui cîine de vînătoare, care se culcă. Nu l-au clătinat în nici un fel dovezile de recunoştinţă ale statului, care în

ziua cînd domnul Andrei părăsi serviciul în haine civile, păstrîndu-şi însă, ca un ciocan experimentat, carabina, i-a ţinut un discurs şi i-a pus în buzunar un cec. Ba fostul şef de jandarmi s-a mirat că îndatorirea în care se tocmise cu simbrie, îi aducea un spor de beneficii, neprevăzute în angajament şi, confuz că devenise obiectul unei adunări administrative, în localul jandarmeriei, învăluit la poala munţilor cu ciorchini violeţi de glicine, cînd prefectul i-a strîns mîinile păroase, el s-a scuzat zicîndu-i respectuos:

– Vă rog să mă iertaţi...

Afară de firea lui, care părea că se iscase singură în viaţă, nu se vedea în jurul domnului Andrei nimic nici din acea schelărie veche şi din acele resturi de materiale, din care se clădeşte un om, părinţi, bătrîni, bunici, familie ascendentă, şi care te îndrumează să gîndeşti că lucrul făcut a ieşit din sculele prezente, din formele astea, din varul şi ipsosul de colo. Trecutul lui întreg, de peste timpuri, era tot atît de absent din el ca şi munca meşterului care îţi arată, scoasă din sîn, icoana de argint, cu chirilicele gravate în unghiul umărului cu grumazul, a Sfîntului Ioan Chrisostom. Acasă, domnul Andrei avea în schimb o mulţime de zile viitoare, dacă zilele din urmă îi lipseau de tot. Trei băieţi voinici, o fetiţă de paisprezece ani, zveltă ca iedera şi cu ochii imenşi, şi nevasta, care îl ajuta să-şi deshame calul, să poarte cămaşa albă ca floarea, să mănînce bine şi să păstreze echilibrul vieţii de muncă, de sănătate şi de credinţă al familiei, nemişcat.

Cînd îşi pregătea calul pentru tîrg, domnul Andrei ieşea din casă după miezul nopţii şi nu se mai ivea din întuneric, pe drumurile judeţului, decît odată cu soarele, departe, printre platani şi brazi. El se uita în faţa soarelui ca-n faţa unui om cumsecade, schimbîndu-şi cu limba perişoara de foi de tutun, pe care o ţinea de treizeci de ani în gură, şi o sugea ca să nu o fumeze, din căptuşala

obrazului, de pe o gingie pe cealaltă gingie. Ochiul lui dur, de uliu, judeca soarele cu răceală și singurul sentiment de camaraderie pe care îl avea față de el, era atunci cînd lumina lui îl orbea din cale afară.

– Mi te bagi în ochi, zicea domnul Andrei supărat, trăgîndu-și marginea pălăriei pînă la marginea mustății și înaintînd cu calul lui negru către discul de aur, care-i aducea pe talger bucuria, negîndită nici de unul nici de celălalt.

Pe la orele nouă dimineața calul, căruța și omul se opreau într-un sat, aducînd pe ei mirosul de iarbă metalică proaspătă al nopților din piscuri și aștri. Acolo era centrul de aprovizionare în cantități, cu ouă, unt și brînzeturi dospite, transportate în piața dintre șaleuri, din toți Alpii apropiați, pe măgari și cai. Domnul Andrei cumpăra de două ori pe săptămînă cîte o căruță de marfă, pe care o vindea cu adaosul de preț al ostenelilor lui, în prăvălia familiei din oraș. El străbătea astfel de cîte patru ori, de două ori la munte și de două ori de la munte în oraș, poezia continuu schimbătoare a ținutului de calcar, de izvoare, de păduri și de ceruri – și zăpezile veșnice ale piscurilor, florile și luminile și singurătățile adînci, prin care băteau copitele calului, ca o toacă în mînăstirea ghețarilor, se strecuraseră în sufletul lui puternic și deschiseseră într-însul un continent corespunzător de tăceri alternate cu întuneric și lumini. Domnul Andrei spunea cîteodată, fără să se gîndească, lucruri mai frumoase decît Homer și, aruncînd, țîșnită printre dinți, cîte o gură cu scuipat negricios, din cînd în cînd, pe cînd își muta dumicatul de tutun își zmălțuia povestirea cu străbunii.

Stam de vorbă cu tăcerile domnului Andrei. El nu știa limba latină dar cunoștea limba cuvintelor care păstrează rădăcinile lucrurilor și le întineresc, asemănător cu scriitorii fără știință ai Bibliei, care luau însemnare, din poruncă de sus, de isprăvile

dinlăuntrul vieții, de faptele dintru început, cum s-a despărțit uscatul de ape, cum a rătăcit porumbielul lui Noe, cum a suferit Iov, cum s-a născut într-un staul de vite un împărat mic, peste împărați, dintr-o fecioară și un dulgher.

Într-o seară, domnul Andrei lucrase la grajd și trecuse cu furca patru care de fîn în pod. Trebuia să închidă ușa, agățat de o scară și urcîndu-se la pod, el se opri pe-o stinghie, parcă ar fi voit să zboare. Întinse brațele și căzu și își rupse spinarea, ca o coadă de mătură, în două, drept. L-am văzut în odaia din fund a lăptăriei. Ouă și unt își întîrziaseră vînzarea, în pîcla de mirodenii stătute ale mortului, încă dîrz totuși în rigiditatea brațelor puse pe piept, pe carabină. Domnul Andrei, în momentul agoniei, cînd îl sărutau copiii, ceruse carabina.

– Nu i-am putut scoate din gură tutunul! se jăluia, ca de o nefericire, soția domnului Andrei, cu o insistență ca să fie auzită de preot – și mai departe, de Papă și de Dumnezeu.

1928

LA DRUMUL MARE...

S-au șters multe din barbariile ultimului război. Se fac eforturi sfinte și eroice pentru a se aduce mai curînd uitarea pe care o secretează numai timpul îndelungat, peste mutilați și orfani. Se cîntă operetele dinainte de război, se face reeducația monedei de aur. Ziarele și cărțile călătoresc prin toate continentele și toți vorbim mai multe limbi. Costumele naționale, cele din Mexic și cele din Tibet, cele din Canada și cele din Epir sînt scoase la vedere în zilele de sărbători naționale și sînt utilizate mai mult în atelierele de pictură și de directorii de scenă.

Unitatea spirituală a continentelor duce la împăcarea popoarelor și cei mai bogați, mai tari și mai periculoși, americanii, au izbutit să propuie, și restul să accepte, o jurisdicție antirăzboinică.

Nu s-au desființat totuși, nici azi, în Europa taxele de vamă pe persoane! Nici nu se vor desființa. Liga Națiunilor n-a găsit încă mijlocul să arate europenilor rușinea meschină a unor astfel de tarife sclavagiste. Pașaportul, de care toți escrocii, criminalii și spionii fac un uz desăvîrșit, este eliberat cetățeanului cinstit numai în urma unor îndelungi studii polițienești, depuneri de acte, lipire de timbre și prezentarea chitanțelor de impozite pe ultimii cinci ani. Dacă în loc de *M.* Ionescu ai iscălit cu un picior mai scurt și a ieșit *N.* Ionescu, toate actele se anulează, taxele trebuiesc plătite din nou, ca să iei seama să scri altă dată pe *M*, cu toate cele patru picioare. Prevederea autorităților este absolut necesară și profund

folositoare: e preferabil să întîrzii o zi, două în capitală, decît să fii dat jos la graniţă şi arestat cîteva nopţi, pînă se identifică dacă eşti într-adevăr *M* şi nu *N.* Ionescu, escrocul care călătoreşte cu douăzeci şi cinci de paşapoarte perfect vizate.

Cinci Mari Puteri europene, care cheltuiesc aur greu pentru onoarea numelui lor, care îngăduie reprezentanţilor lor din toată lumea să dea banchete şi recepţii în odăi de cristal şi în tacîmuri de platină, se aţin încă la drumul mare azi, în 1928, cu un jandarm şi un agent fiscal, ca să-ţi estorcheze cîteva mii de lei pentru că trenul sau automobilul străbate şi văzduhul ţării lor!

Sînt în toate capitalele lumii miniştri plenipotenţiari, acoperiţi de cordoane şi decoraţii, care cer bani pentru a pune o ştampilă iluzorie – şi nu le e ruşine.

Europa dinainte de război era mai nobilă. Ea împuşca pe hoţii de drumul mare. Iar musafirilor care treceau prin ţările ei le scotea în gări fructele şi florile locului, cele mai frumoase, pe care le oferea cu preţul cel mai ieftin, iar femeilor şi copiilor, gratuit şi cu un surîs...

S-a europenizat Balcanul?...

Nu! S-a balcanizat Europa...

1928

DOUĂ MINIATURI

Primăveri

O dansatoare ilustră înapoindu-se din Rusia a trecut prin Bucureşti, în drumul spre Paris. Pictorul decorator Penticov care a trăit mulţi ani subt teroarea bolşevică a făcut dansatoarei o vizită în ziua ei de primire. Erau musafiri de toate naţionalităţile şi cîţiva deputaţi români cu deosebire însetaţi de veşti din imperiul roşu. Cum pictorul decorator nu avea de gînd să se mai înapoieze vreodată în Rusia, a vorbit cu oarecare libertate:

– Pe vremea cînd eram în Rusia am trăit un an de recrudescenţă a teroarei. Dar lumea acolo e atît de obişnuită încît arestările, percheziţiile, execuţiile, nu turbură viaţa de toate zilele. Nimeni nu s-a putut obişnui însă cu un lucru, cu sentimentul de groază care te cuprinde cînd, în puterea nopţii, auzi zgomotul unui automobil în stradă – puţine automobile circulă în Rusia, iar noaptea circulă numai automobilele oficiale – şi cînd automobilul se opreşte în apropierea casei tale. În marea tăcere a nopţii ruseşti ţi se pare că auzi cum bat inimile tuturor vecinicilor. Pentru cine s-a oprit automobilul? La ce uşă vor bate agenţii Cechei? Trece un sfert – o jumătate de oră... Zgomote vagi de arenă, uşi închise, plînsete. Şi automobilul se depărtează... S-a isprăvit!

Cineva, indiscret, întreabă:

– De ce-ai rămas atît de mult în Rusia? De ce n-ai trecut mai curînd la noi?

Pictorul Penticov răspunse cu un surîs nostalgic şi cu o umbră în priviri care trebuie să fi fost aripa fatalismului rus:

– Primăverile... Primăverile ruseşti, a căror frumuseţe şi farmec nu le mai găseşti nicăieri.

Naşul şi fina

Blondă ca grîul (cînd e copt), trandafirie ca trandafirii, proaspătă ca apa izvoarelor, în vîrstă de abia şaisprezece ani, fina sare dintr-un vagon de clasa întîi şi se aruncă surîzătoare în braţele unui domn bine făcut, elegant, distins care o primeşte cu dragoste şi o îmbrăţişează... pe frunte.

– O! Naşule! Cît sînt de fericită că te revăd. Opt ani de cînd te-am părăsit, opt ani de şcoală şi călugăriţe! Mult mi s-a părut, ţi-o spun drept. Şi totuşi mi se pare că a fost ieri cînd mă duceai în odăiţa mea, mă alintai ca mămica şi mă sărutai ca să dorm şi să visez frumos... Vremea frumoasă de atunci o să reînceapă, nu e aşa, naşule?

– O, nu! draga mea, acum eşti fată mare, nu-ţi mai e frică să te culci singură, cred, şi pe urmă...

– Pe urmă? făcu fata cu o strîmbătură graţioasă a feţii.

– Pe urmă nimic.

Şi aparte:

– Tare mi-e frică, îşi zise naşul, tare mi-e frică să nu-ncep să povestesc alte basme...

1928

•

4. Construiește-ți viața cu clopotniță, ca zborul tău să fie o cădere și să parcurgă accelerat drumul dintre ivire și lungire. Ieși pe fereastră ca să ajungi mai repede unde e nevoie. Idealul tău să se inspire de la nămol – așterne-ți din vreme ca să te culci din vreme.

Vei fi genial la douăzeci de ani, superb la douăzeci și trei, trist la douăzeci și cinci și totalmente surîzător la treizeci, cînd autoritatea esențială și definitivă, care absoarbe pe toate celelalte autorități subiective anterioare, va fi șeful politic al judéțului în care te-ai așezat.

Dacă librarul îți va recomanda o carte, cumpărînd gumă arabică, îi vei răspunde: «Am scris și eu...»

5. Am cunoscut acum cincisprezece ani un băiat sufocat de încălțămintele, pe care i le impusese orașul. Obișnuit să umble cu bățul de salcie după gîște și să ia contact intim la picioare cu loboda și cu găinațul, el făcuse cîteva clase de seminar și încerca la un ziar reportajul poliției, paralel cu o similitudine de literatură. Dimineața cerea împrumut un leu, la prînz doi lei, și seara cinci – și îi găsea în fiecare zi. Grea e viața! suspina băiatul.

După cîțiva ani, băiatul s-a însurat cu avere, în județ, mulțumită unui elector local, care avea nevoie de aderenți, năzuroși față de centru. Băiatul nu mai era vizibil de jos, în încălțăminte. Încălțîndu-se cu o nevastă, el s-a încălțat și cu un automobil. Saluta cu ochii împăienjeniți, se recunoștea cu greu și fu «ales» și deputat. Citeam

amuzat în pomelnicile oficiale numele lui. O dată a voit să ție un discurs, s-a sculat, a zis «mersi» și s-a așezat la loc.

Natura, care nu se dă după oameni, l-a păstrat însă intact, cu prostia lui măruntică, devenită solemnă și pedagogică. Și i-a păstrat intactă și gura de țigan, buzată, vînată și friptă, parcă de-o sete egipțiană. De tînăr, în colțurile gurii proeminente, avea două umflături fiziologice, care păreau că vin din gingie. În cuprinsul carierei politice, umflăturile s-au mai umflat și, deunăzi, cînd l-am văzut suind o scară, pe care o coboram, mi-a fost greu să recunosc în obezitatea mată a fizionomiei lui, forțată ca de un calapod, pe tînărul de odinioară.

Era să fie doborît din copacul în care se suise scroafa lui sufletească, de prăjina unui eveniment și era să fie arestat pentru un comision de cîteva milioane într-o afacere, organizată în pierderea statului.

– Ai auzit ce era să mi se-ntîmple? întrebă el cu accentul de bronz al statuii lui Enăchiță Văcărescu. Iată de ce m-am sacrificat. Îmi pare rău că am intrat în politică...

1928

GLONTELE MIRACULOS

Nimerește todeauna!

Bernad Shaw spune într-una din comediile sale că geniul lui Napoleon purcede de la observația făcută de acest artilerist, de pe vremea cînd era elev, și anume că orice ins, în atingere cu un obuz, își pierde viața.

Geniul Jugoslaviei se află în observația făcută de micul popor sîrb, că glontele de revolver, bine situat, face cît o dinastie, un război și un regim politic.

E drept că această filozofie politică nu e strict sîrbească. A fost practicată în mare, dacă nu și mai mare măsură, de greci, turci, albanezi, macedoneni și bulgari. Niciodată însă cu același succes, deși țintea la aceeași semnificație. Filozofia politică bulgară, bunăoară, a rămas simplu asasinat, practicat uneori, e drept, și în afară de hotare.

Glontele sîrb a fost înzestrat cu semnificații și a purces la timp. A avut în el caracterul principiului, simplu și inexorabil. Glontele de revolver a doborît dinastia Obrenovici. Subt dinastia Karagheorghevici, glontele de revolver a răsturnat din automobil pe moștenitorul tronului habsburgic, de fapt nu pe tînărul arhiduce, însuflețit de o ideologie generoasă, cît siguranța «imperiului», care cerea o singură clintire, ca să se prăbușească.

Nu se poate ști care e adevărata soartă a Europei, după marele război, desfășurat din glontele extraordinar al atentatorului de la Sarajevo. Se știe însă precis soarta sîrbilor: au

creat Jugoslavia şi cît vor mai putea mînui un revolver, Jugoslavia *va trăi*.

Asasinatul multiplu din Scupştină, cu pistolul, a cărui ultimă victimă a fost multiubitul patriot croat Radici Ştefan, trebuie situat în serie. E din acelaşi cîntec. Cine vrea să vadă limpede, va lăsa lacrimile pentru altă zi şi-şi va da seama.

Cine a fost Ştefan Radici?...

Un bărbat politic a cărui întreagă forţă şi-o trăgea din iubirea poporului croat pentru el. Priceperea politică a acestui Ştefan Radici a mers însă, todeauna, împotriva istoriei, şi cu o siguranţă în nepricepere care nu îngăduie nici o îmbunătăţire a stilului. La izbucnirea războiului a fost pentru austriaci şi unguri, adică împotriva propriei sale glorii de mai tîrziu. La proclamarea unităţii statului jugoslav a fost de asemenea împotrivă, fără a putea fi pentru Croaţia şi a trebuit să pribegească. În timpul bolnav al întăririi mădularelor noii fiinţe politice jugoslave, Ştefan Radici, din închisoare, declară că s-a convins deodată de necesitatea unităţii – şi recunoaşterea vine imediat: din închisoare trece la guvern cu patru prieteni alături.

«Toată viaţa lui, Ştefan Radici a combătut pretenţiile sîrbilor», declară un ziar care se miră că miraculosul glonte sîrb a reapărut cu atîta succes!... Dar *sîrbii* sînt aceia care au avut pretenţie să fie liberi şi *tot ei* au creat pretenţiile croate care, altfel, ar fi fost şi azi gîdilate şi alintate de unguri. Pretenţia sîrbilor de a menţine o unitate atît de groaznic de greu dobîndită – se va împiedica de un om politic oricît de orb, oricît de popular?...

Nu s-a împiedicat. Vedem şi noi. Şi privim înmărmuriţi.

1928

MANUAL DE MORALĂ PRACTICĂ

20. Pentru fiecare nou-născut obştea satului şi a oraşului este obligată să se adune ca un senat de preoţi şi să-i hotărască o existenţă. Obştea care îi impune datorii trebuie să-i poruncească noului cetăţean şi drepturile corespondente. Căci fiecare făt, în scutecul lui, înfăţişează o nădejde, o putere, şi la naşterea lui colaborează mai puţin dragostea tinerilor care s-au iubit în porumb sau între perdele de velură, decît misterul din pămînt şi cer. Un rol util al avuţiei individuale începe atunci cînd averea ştie să se împărţească fără pomană.

21. O generaţie strînge şi altă generaţie risipeşte. Datoria generaţiei strîngătoare este să cheltuiască şi să repartizeze, măcar din socoteala de conservare a unui patriotism inteligent. Dacă este adevărat că se află un singur om avut, care să-şi iubească ţara şi poporul şi într-altfel decît în discursuri şi în articole de ziar, acela are interes ca stările să se păstreze perfecţionate şi progresiv mai pure. Averea şătcănită de dragostea sălbatică de sine este pîndită de hoţi şi pusă la îndoială de drepţi. Drepţii pregătesc răsturnările şi neanturile mari învierşunate ale revoluţiilor, însă revoluţiile sînt precedente de tîlhari, care, în punctul istoric al averilor imorale, sînt ca nişte precursori.

22. Încă nu s-a găsit omul să accepte mizeria lui ca o glorie lîngă opulenţa fără acte a stăpînitorului avut. În anii seci ai bucatelor uscate, plugarii tîlhăresc pe porumbiştile moarte şi devin asasini vulgari din pricinile triste ale pîntecului nerăbdător. Ce a putut împiedica satul să nu

poarte grija din vreme a gurilor lui flămînde? Alarmat, statul împarte mămăligă cerşetorilor din cătune. Ce l-a împiedicat să corecteze foametea din timp, din albie şi din leagăn?

23. Conducătorii se îndeletnicesc, cei mai puţini, cu aberaţia lor mintală particulară. Gloata îşi pierde noţiunile între club şi flirt, între teatru şi hipodrom, între neveste, actori şi călăreţe. În această universalitate de zdrenţe şi de nimicuri urlă într-o bună zi glasul tunător al Bărăganului şi vîntul stepelor galbene – şi prăvăleşte.

1928

UN PRIMAR DE VERDE

A venit la Cocò un copil desculţ din mahalaua Sfîntului Elefterie, plîngîndu-i-se că i s-a dărîmat bordeiul şi că li s-au dărîmat şi altor copii acoperişul şi streaşina de peste pat. Cocò a crezut că este vorba de un cutremur, care s-a manifestat, ca toate fenomenele, într-un singur punct al capitalei; şi ca şi fenomenul împietruirii, din cartierul cu proprietari bogaţi. Pe negîndite, circumscripţia Elefterie ar fi devenit regiune vulcanică, după cum Văcăreştii au ajuns sol petrolifer.

Cocò s-a pripit. Băiatul i-a explicat, învîrtind în mînă o fostă pălărie, de felul fostelor case dărîmate. De subt pămînt, nu se întîmplase nimic neobişnuit, totul s-a produs exclusiv la suprafaţă din pornirile explozive seismice ale primăriei sectorului de Verde. Nemaiavînd ce drege, primarul respectiv s-a gîndit că nu poate rămîne inactiv şi s-a hotărît să strice.

Cîţi ani să aibă acest primar: patru sau cinci? a întrebat Cocò. Cînd nu mai găsesc de lucru, simpaticele animale cu mucii pe buză, de această vîrstă, se apucă să dezacordeze ceasornicele de părete şi să piseze aparatele fotografice în piuliţă. Primarul cu pricina e un simpatic animal, pe buze cu mustăţi, şi încă nu a căzut în evul copilăriei. Într-altfel, el ar fi fost mai expeditiv şi mai generalizator. Şi-ar fi umplut automobilul cu pietre scoase din străzile pavate şi, trecînd în fuga cailor prin culoarea lui de Verde, ar fi spart

geamurile și capetele cetățenilor de-a azvîrlita. Sau ar fi dat cu coinacul, care consistă în a lega de capătul unei sfori o bucată de material și de-a se sluji de el ca de un proiectil, trăgîndu-l după operație îndărăt. Această formă a lapidării ar fi dovedit și un serios spirit de gospodărie, un singur bolovan putînd distruge toate geamurile din sector, păstrîndu-se și bolovanul intact. O inscripție cu dalta în materia lui granitică ar fi adus aminte, spînzurînd coinacul în mod monumental în Cișmigiu, tuturor generațiilor viitoare numele stilizat în chirilice moderne, al marelui primar.

Probabil că el nu s-a gîndit la timp să-și astîmpere pasiunea de reforme pe această cale și, mai dificil la concepții ca jucătorii de-a poarca, de-a țurca și de-a coinacul, s-a prevăzut cu armele voluminoase și grele ale distrugătorilor de cetăți: tîrnăcopul, sapa, pîrghia și căruța. Și probabil că în inima sa de mare civil dormita un mare general balistic, care nefăcîndu-și stagiul războinic la momentul istoric, s-a trezit în timpuri de pace, mai sigure și mai liniștite, cuceritor prin asalt. Pentru că geniile chiar foarte tardive și anapoda ivite nu trebuiesc contrariate, consiliul municipal l-a lăsat să puie chipiul de-a-ndoasele și să treacă Dîmbovița călare, întors pe cal către coadă.

Cocò a căutat să vadă pe domnul doctor Vlad, specialistul nostru mult înzestrat psihanalist, rugîndu-l să-i spuie dacă nu cumva primarul de Verde reprezintă unul din acele cazuri de streche și de tratament neglijat, care au condus pe alieniști să grupeze posesorii stărilor cerebrale rare în fanatici, înfumurați de autoritate, suverani de balamuc, persecutori și masturbanți. Se citează cazul de perversitate blajină a unor oameni, care lipsiți de puteri asupra semenilor străini, ca servitorii sălilor de disecție și gardienii de închisori, se mărginesc să-și bată de patru ori pe zi nevestele, de opt ori pe zi copiii și de un număr

nenumărat de ori pe zi, cîinii și pisicile, pe care în cele din urmă le și otrăvesc. În acest punct municipalitatea face contact mai de mult cu aberația medicinală; încă de pe vremea fostului primar, domnul Corbescu, care în Scuarul Sărindar plătea un agent în uniformă cu bici, ca să bată cîinii rătăciți printre mușcate și în toate grădinile publice ucidea cîinii cu perișoare cu venin. A dărîma nu altceva, ci adăposturile oamenilor și copiilor săraci, nu poate aparține unei clase sufletești vulgare. Avem de-a face cu un nietzschean.

Domnul doctor Vlad a făgăduit lui Cocò o consultație scrisă documentată, întrucît cazurile municipale, afară de doctorul Grasset, care a scris pe vremuri o carte, *Les demi-fous*, n-au fost prea cu de-amănuntul studiate. Pînă atunci, Cocò și-ar permite să sfătuiască imperialismul măreț al primarului de Verde să nu se oprească la dărîmare, care-i numai un început banal, chiar în războaie, de a răzbi un adversar. Copilul care a venit să i se plîngă, nu mai trebuia să ajungă la redacția noastră: în vreme ce i se devasta locuința îi trebuiau scoși ochii cu undreaua. Un serviciu de hingherie umană este neapărată nevoie să funcționeze paralel cu doborîrea pereților. Părinții să fie spintecați și aruncați în furgoane. Copiii de țîță vor trebui înăbușiți prin strîngerea de beregată. Cei mai mari, pe lîngă orbirea administrată momentan, vor trebui să aibă oasele sfărîmate cu maiul de fier ca racii fierți – și cînd vor mai da din picioare să fie aruncați într-o baie de acid sulfuric sau de cositor topit.

Avem într-adevăr prea multă sărăcime, spectacolul mizeriei e odios, trebuie odată să înceteze; în cartierele sectorului de Verde să nu mai fie tolerați decît cetățenii cu venituri de la trei milioane în sus.

Devastare, domnule primar, devastare cît îţi doreşte sufletul, dar şi stîrpire radicală, ca să binemeriţi de la comună, de la stat şi de la cultură. Cocò nu te va mai întreba cîte străzi ai măturat, ci cîţi copii ai trimis pe lumea cealaltă, ca să se întîlnească acolo cu copiii dumitale, cărora căţelele de mame aruncate în drum nu le doresc, desigur, şi nu le urează nici tifos, nici tuberculoză la oase, nici paralizie.

1928

VOTUL FEMEILOR ENGLEZE

La cea dintîi alegere pentru parlamentul englez, femeile vor vota. Administrația lucrează din răsputeri și meticulos pentru identificarea votantelor. S-au tipărit în acest scop mii de registre, fișe, formulare și mii de funcționari noi înscriu milioane de nume și de adrese. Pentru acest nou joc al vieții sociale - care se conduce după alte legi decît ale votului - statul englez cheltuiește un plus de șase sute șaptezeci și două de milioane lei.

Desigur, nu scandalul sufragetelor a determinat această ridicare de zăgazuri, ca un fluviu nou, impetuos și neprevăzut în patimile lui să se verse în marea comună a voinței anglo-saxone. Votul bărbaților, care poate fi mai ușor canalizat, s-a dovedit și așa destul de greu de mînuit și probabil că femeia engleză e mai aproape, ca structură sufletească, de bărbatul englez, de s-a îngăduit o lărgire a hotarelor necunoscutului.

În nici o altă țară din Europa (cu excepția Rusiei), nici în Franța, de unde au purces toate îndrăznelile libertății, femeia n-a fost admisă în politică. Funcția ei socială e socotită esențială și complet absorbantă în familie. Sensibilitățile ei nu pot aduce nici o siguranță, în nici o problemă politică. Și riscurile sînt, pretutindeni în acest sistem de conducere, catastrofale.

Iată România: cine va cîștiga dintr-o creștere a votului obștesc cu un îndoit număr de voturi, tot atît de dezorientate?... Chiar votanții actuali sînt, după credința specialiștilor, prea numeroși, iar în

momentele hotărîtoare ale acțiunilor politice, absolut de prisos. Nici un bărbat politic, înzestrat cu geniul acestei activități, nu-și va consulta alegătorii pentru o mișcare esențială în jocul de șah cu vreun adversar din lăuntrul sau din afară.

Sau ar avea ceva de cîștigat duduile și cucoanele noastre?...

Femeile engleze vor vota, pentru că practica seculară a votului a creat în Anglia o tradiție și un simț politic, din albia cărora nici un candidat și nici un alegător n-ar putea ieși. Iar punctele de sprijin ale marelui imperiu s-au dovedit de-atîtea ori atît de bine consolidate, încît vor susține cu siguranță și fără să se resimtă atacurile cele mai furioase ale unor eventuale melancolii puerperale.

1928

MANUAL DE MORALĂ PRACTICĂ

24. Zi în fiecare zi o rugăciune: Doamne fereşte-mă să trec peste suferinţa cuiva cu nepăsare. Păzeşte-mă de scăparea din vedere şi păstrează gura mea neîntinată de zîmbetul lichelei. Sînt om şi surîdă-mi surîsul statornic al uimirii şi al bucuriei.

25. Nu te iuţi să pari că ştii ceea ce-ţi e necunoscut. Grîul una ştie, să rodească, şi ce ştie face neîntrerupt.

26. S-a ţinut un căţel, nărăvit şi prost, o zi întreagă după mine şi m-a urmărit prin zece grădini. Întunecîndu-se, căţelul a rămas în întuneric, singur, şi eu m-am întors cu sînul plin acasă de fructe coapte furate. Furate din ramurile scînteietoare.

27. În meşteşugul de giuvaiergii de cuvinte, metodele de lucru sînt numeroase. Cea mai întrebuinţată nu e hoţia de-a dreptul din construcţiile altora, de bucăţi şi rînduri întregi: această specialitate aparţine şi ea unui număr însemnat de autori, cîteodată cu celebritate nediscutată. Metoda sigură şi care poate rătăci în zigzagurile unei simili-originalităţi, este imitaţia prin derivare. Ai să găseşti în fiece seară scriitori fără obiect, citind o carte în momentul de-a mînji hîrtia: rămîne ceva şi acest material se utilizează.

Întodeauna o carte a dat naştere altei cărţi, o poemă a determinat o altă poemă. E de mirare că nu sînt mai numeroase mediocrităţile cu înfăţişarea talentului. În limbaj critic, repro-

ducerea prin imitație provocată sau involuntară se numește: mișcare literară.

Totuși, frumusețile trăiesc crescute numai prin zămislire spontaneie, nepermisă de știința savanților în domeniul biologic. Frumusețile originale sînt metalice și se recunosc după sunet, ca lutul ars în formă muzicală.

28. Mi-ai demonstrat în zece lecții cum se conduc opt cai înhămați înaintași. Aș fi preferat să lași creionul și carnetul cu formule și să te sui pe capră. Surugiul teoretic, și în politică și în literatură, e o stupiditate de neputincioși.

Cînd ți-am dat hățurile în mînă și ți-am spus: Bă! dă bici și pornește! te durea măseaua sau erai apucat de colici.

31. În Italia, în Sicilia, un reprezentant parlamentar al insulei fusese ales timp de treizeci de ani și trimis la Roma. Cînd s-a făcut descoperirea că acest bărbat politic venerat era un hoț de rînd, guvernul l-a închis. Sicilienii nu s-au lăsat jigniți în amorul lor propriu și în discernămîntul lor politic, de actul arbitrar al guvernului, și l-au ales cu unanimitate de voturi și în pușcărie.

32. M-am pomenit într-o seară cu o vizită cu totul neașteptată. Pe masă, printre manuscrise și condeie, apăru, la etajul unde sălășluiesc, într-o insulă de asfalt, un greiere elegant. N-aș putea spune cît a fost el de surprins de prezența mea în mijlocul unui talaz de hîrtii mîzgălite, răzimată întru cot și silind un greiere mic prins între degete și înmuiat în cerneală, să facă slove minuscule, identice în inutilitatea lor interesantă cu cîntecul lui de clopoțel cît bobul de mazăre. S-a oprit deasupra mesei și a stat să se reculeagă. Îmi închipui că m-a văzut și că a rămas confuz de ciudata mea îndeletnicire, el care cunoștea munca spicelor, rumegatul vitelor, ghitara vîntului și osîrdia cîrtiței oarbe.

În fața lui am avut un sentiment speriat, modificat de un sentiment îngeresc. M-am ridicat respectuos pe scaun și fără să vreau l-am salutat:

– Bună seara, domnule greiere de cîmp, încorsetat în platoșe lucii de mare cavaler. Cărei intenții datoresc onoarea vizitei domniei tale? Stăteam în cot, scîrbit de lumini artificiale și de zgomotul cetății unde cîrtesc în singurătate. Cine te-a trimis? Cum te-ai strecurat pînă la mine, nestrivit de automobile şi nemîncat de vrăbioi, înainte de-a intra în oraş? Scoate biletul, căci îmi închipui că copiii mei te-au trimis și ți-au dat o scrisoare. Unde i-ai lăsat? În trifoi sau cu ochii pe jumătate adormiți în scaunele lor de răchită? Ce ți-au spus cînd ai plecat?

Greierul îmi răspunse, într-adevăr, fără să se mişte de lîngă tampon:

– Cri, cri!

– Dacă ai venit să-mi ţii de urît, să mă ierţi că nu am unde te adăposti. Pîlnia telefonului, cînd o cînta în urechea ta obişnuită cu muzică lină, te vei înfricoşa. Dumneata eşti un neastîmpărat, te cunosc, îți place să fugi și să te întorci, să sai în sus și să te piteşti în iarbă. N-am iarbă decît în peizajul de colo, și-i iarbă cu ulei şi peizaj cu geam; ai vrea să intri și te oprește sticla.

Du-te înapoi! Odihneşte-te puțin și ia-o la sănătoasa. Ai să străbaţi două județe întregi, Ilfovul și Prahova. Haide, sînt orele zece și un sfert și vreau mîine dis-de-dimineaţă să fii îndărăt, să-mi deştepţi copiii cîntîndu-le: cri-cri, în horbota pernei și să-i pupi din partea mea pe cercelul urechii.

Greierul a înțeles. El zise încă o dată:

– Cri, cri!

Și se aruncă de pe masă în întuneric.

Doamne! tu te-ai gîndit la mine și mi-ai trimis o mîngîiere, pe care astă-seară am căutat-o în deșert. Dumnezeule blajin și nou născut, în scutecul alb de dădacă al lumii.

1928

FEMEILE SĂ VOTEZE!...

Colegul meu, Papagalul verde, s-a ridicat aci cu o glumă împotriva Imperiului britanic care a îngăduit ca la viitoarele alegeri parlamentare femeile să voteze. Credem că Uriaşul marin va dispreţui ironia colegului şi nu va rupe relaţiile diplomatice cu papagalii.

E drept că după mii de ani de viaţă socială în care femeia s-a perfecţionat întru alăptarea copilului şi a devenit frumoasă pentru farmecul şi seducerea bărbatului, e – superficial vorbind – ridicolă atunci cînd trece la alte funcţii şi alt limbaj. Sînt cai, precum cei de la Eberfeld studiaţi de Maeterlinck, care ştiu să facă extrageri de rădăcini pătrate la totaluri alcătuite pînă la şapte cifre. Nu trebuie să ne grăbim din această pricină să punem profesorii de matematică la ham iar caii, scoşi din grajd, să fie numiţi directori generali la Ministerul de Finanţe, sau profesori universitari, colegi cu domnii David şi Ţiţeica.

La Congresul femeilor române de la Cernăuţi, ca şi în atîtea familii, cu deputaţi, senatori şi miniştri delicaţi, femeile s-au dovedit bărbate şi cu mari dibăcii politice. Ele toate – cele de la Congres – ar merita să dobîndească drept de vot, precum atîţi bărbaţi ar merita să le fie retras.

Limbajul cult, presărat cu formule juridice şi uneori chiar înalt literare, al congresistelor, putea jigni şi întrista o ureche obişnuită de milenii cu celălalt limbaj, de gînguriri, şoapte, suspine şi alintări, pentru care mii de privighetori sălăşluiesc, din epoca Paradisului, în gîtlejul femeii. Dar n-are

a face. Nu sîntem obligați să ne mulțumim cu un singur tip de femeie, femeia-femeie.

(Observați cum cele mai bune intenții – căci am început aceste rînduri cu gîndul să ne deosebim categoric de afirmațiile de alaltăieri – cînd e vorba de femei, derivă din nenorocire către fiziologie!...)

Să cerem dar, fără alte explicații, alături de eminentele și nu todeauna urîtele doamne moștenitoare ale rîvnei politice masculine drepturile de care se bucură și bărbații lor afemeiați.

Să cerem ca aceste drepturi politice să le fie acordate femeilor cît mai curînd, ca să se poată bucura și ele de vot, pînă ce nu se va băga de seamă că tot acest joc e pretutindeni, la noi ca și aiurea, inutil, iluzoriu și grotesc.

1928

COCÒ LA CONSILIUL DE RĂZBOI

În *Memoriile unui papagal duhovnicesc*, Cocò va intercala o pagină din viaţa autentică.

Intendentul lui, acela care îi schimbă nisipul, îi primeneşte apa şi-i adaugă seminţe, joi nu a venit să deschidă colivia, ce de obicei, sunînd pe verigă cheile uşii din afară. A scăpărat soarele, s-a ridicat peste biserici şi prin intervalele obloanelor de la ferestre i-a strecurat lui Cocò plicuri mari oficiale de lumină, ca în cutiile de scrisori – şi intendentul nu a venit. A ţipat şi nimeni nu i-a răspuns. Odaia în care-i stă colivia, rămînea încuiată în singurătate.

Intendentul lui Cocò intrase peste noapte în controversă cu ordinea socială. Amestecîndu-se într-o gîlceavă de consumatori şi vardişti, ca să le facă dreptate, cei dintîi au fugit şi cei de-al doilea i-au pus mîna, construită cu ghinduri, în gîlci. Băiatul s-a pus în ordine de bătaie şi armat cu doi pumni, ca două buzdugane, a răspuns şi a fost biruit. Tîrît de guler şi apucat de urechi ca un ogar, prizonierul vigilenţii nocturne, într-un alai de omagii, felicitări şi elogii, printre împleticiri, brînciuri şi extaze, a fost ager condus într-un beci cu cheia monumentală. O furtună de vardişti l-a încolăcit în vîrtejul ei de coate şi tesace şi l-a purtat în triumf. În ce hal de stare de funcţiune se mai găseau încheieturile motrice ale băiatului, care aduce dimineaţa un cornet cu sîmburi de ronţăit lui Cocò, nu îndrăznesc să mă gîndesc.

Scăpînd printr-un artificiu, din colivie şi din redacţie, nedormit şi umflat de nesomn, Cocò a

bătut cu ciocul în ușa cabinetului domnului Anibal Stoenescu, la prefectură.

– Domnule director, mi-ați arestat peruchierul, zise Cocò și căzu leșinat pe fotoliu. Dați-mi-l înapoi, să mă pieptene și să mă ungă cu briliantină: sînt ciufulit.

Directorul poliției ceru Dosarul! Intendentul, care nu avusese în ascendența lui nici un hrisov, căpătă în cîteva ceasuri o arhivă. Cu o diligență și rapiditate, pizmuită și de autorii dramatici, un subcomisar scrisese un volum de un format nemaiuzitat în librărie din vremea Psaltirei. Un capitol de bază al dosarului îl constituiau Declarațiile. În dragoste și în poliție, declarația e marele început: tocmai pe urmă vin căsătoria, noaptea conjugală, copiii, procesul, sentința, temnița și celelalte. Declarațiile erau fioroase. Individul cutezase nu numai să ridice pumnul, dar smulsese din pieptul unui vardist «numărul de serie», ceea ce este egal cu a falsifica o bancnotă a Băncii Naționale și mai cu seamă – oroare peste oroare – atacase nu numai prestigiul de vardist dar *Poliția* în general, universalitatea poliției, poliția noastră, poliția Micii Înțelegeri, poliția Marilor noștri Aliați, principiul, entitatea. Nenorocitul făcuse fără să știe un act politic, ca Burghezul lui Molière, care făcea și el, așa, în neștire, proză literară.

Acuzația fiind zdrobitoare, Cocò trecu prin diversele culori ale curcubeului, de la indigo vînăt la palid cadavru, dar domnul Anibal Stoenescu e un director-ideal și dete porunci să apară vinovatul. Acesta urcă, de la mormîntul lui Lazăr pînă la director, ermeticele trepte de lemn, bodogănind, cu copite și potcoave de centaur.

Cocò nu-și mai putu recunoaște intendentul, care îl contempla din fundul noului său fason, cu devotament. O chică splendidă bogată împodobise pînă în ajun craniul celui inculpat: tuns la piele cu un instrument, care, după rezultate, putea să

semene cu ferăstrăul, rindeaua sau cu toporişca de crăpat surcele, capul prezenta acum locuri devastate şi pensule de păr sculate în picioare, ca o bidinea frecată douăzeci de ani.

Cazul juridic al inculpatului era constatat de un proces-verbal, care, aplicînd o formulă chimică dezvoltată, lega insulta de ultragiu şi învecina ultragiul cu lovirea, într-o triplă esenţă de exponenţi, cifrată în Codul Penal. Desigur, zece ani de muncă silnică. Şi ruşinea! Era un caz esenţial, mult agravat şi de zonă, de zona stării de asediu.

Cocò se şi duse să-şi comande un anteriu negru şi pentru intendentul, pe trei sferturi defunct, o coroană de flori artificiale cu panglici şi cu inscripţiile regretelor eterne. Redactorii aveau să se îmbrace în crep şi abonaţii trebuiau să se aştepte la o invitaţie de participare la înmormîntarea cu coruri.

O şoaptă veni să curme din partea directorului, moleşala melancoliei lui Cocò, o şoaptă de Hamlet:

– Du-te la Ca-ra-pan-cea!... Du-te la Ca-ra-pan-cea!... Du-te la Ca-ra-pan-cea...

Carapancea?... Cocò stătu să reflecteze şi căzu pe gînduri... Ce este Carapancea? Cititorul neiniţiat poate crede că o localitate ca Jilava sau o staţie de băi ca Vulcana, pentru vindecarea cu ozon şi sulf aerian a reumatismelor morale. Nicidecum. Carapancea e un... colonel.

La uşa cabinetului primului comisar regal al Consiliului de Război, Cocò intrase în vorbă cu plantonul, căruia îi strecura o cartă de vizită pentru colonel. Din senin, din scară sau din plafon, nu se ştie cum şi de unde, căzu pe picioare şi-n tocuri un proiectil cu chipiu, care făcu explozie, detună scurt şi dispăru. Era... Carapancea. O secundă mai tîrziu, Cocò îl găsi în jeţ, la biurou, în mijocul a cinci ofiţeri, dîndu-le porunci şi ţinînd în fiecare mînă cîte un telefon, la care vorbea în

același timp. Colonelul părea instalat acolo de patru ore. El mai găsi o mînă suplimentară pentru Cocò și o voce în plus, cu care îl invită să stea.

– Desigur că nu e Carapancea, își zise Cocò. Trebuie să fie Buda, cel cu patruzeci și două de mîini, optzeci și patru de picioare și o mie de intenții în coincidență. Să vedem...

Buda, căci el era în persoană, dete șaizeci și trei de ordine în șapte cuvinte, distribuite de jur-împrejurul continentului, urechilor de zgîrci și de ebonit care așteptau în tabloul unui infern invizibil. Ochii lui de bronz fierbinte surîdeau într-o figură scăpărată de sensibilități. Vioi ca Lucifer și bărbătește dur, colonelul lichidă în patru minute o sută de chestiuni, pe care îndeobște trei ministere le morfolesc șase luni fără dezlegare – și își făcu timpul să ia, liniștit și gingaș, act și de lamentările guturale ale lui Cocò. Totul se producea instantaneu declanșat de un motor uman, încărcat cu vifore condensate și arșițe reduse la moleculă și atom. Activitatea, în zigzaguri, în curbe, în circonferințe închise, spirală, eliptică, sau verticală era distribuită în sineși într-o uzină vastă, concentrată pe proporțiile unui cap de om, fără de păreche simpatic.

Mă găseam dinaintea unui exemplar fericit, de viață și echilibru.

Un muncitor în pămînt galben, se ivi subt sentinelă: nevasta lui purta la țîță o fetiță. Un flăcău fu introdus, păzit cu baioneta: mama lui, o bătrînă, plîngea în singurătate. Amîndoi erau arestați de cîteva zile, învinuiți de actele minunate și osîndite ale impulsului. Colonelul zise, cu simplicitate:

– Duceți-vă acasă: sînteți așteptați...

– Să trăiești, domnule colonel, îi zise Cocò, și se întoarse la domiciliu în colivie, ca să scoată o planetă de prim-comisar regal...

1928

ETERNUL OSÎNDIT

Ideea e ingenioasă şi aplicarea ei elegantă. Comisarul îţi lasă acasă un «mandat» cu efecte diametral contrarii mandatului poştal. Eşti poftit să te laşi ridicat pe sus, adică să te duci pe jos şi accelerat la circumscripţie şi să plăteşti acolo suma de una mie lei. În caz de insolvabilitate te transporţi la Văcăreşti şi serveşti statului ca prizonier, contra unui salariu, pe care şi-l opreşte în contul dumitale, de douăzeci lei pe zi. În cincizeci de zile, datoria e achitată după tariful ideal de şase mii cinci sute lei pe an. Dacă ai stat la închisoare un an de zile, te plăteşti de o datorie de şase mii cinci sute lei şi ai în plus meritul de a te fi sacrificat cu devotament.

Ajuns la comisariat, cu afabilitate comisarul te informează că ai luat o amendă de contravenţie. Contravenţie la ce? Mandatul e sobru şi discret. Ea s-a judecat, la judecătoria ocolului doisprezece şi sentinţa e definitivă. Te duci la judecătorie şi ceri dosarul. Eşti condamnat pentru că acum cinci ani, trecînd pe strada Labirind în automobil, ai învîrtit claxonul în dreptul casei cu nr. 889 şi ai supărat auzul proprietarului. Învăţare de minte: claxonul a fost suprimat încă de acum trei ani printr-o ordonanţă prefectorală.

Situaţia e atît de precis descrisă, în procesul-verbal încît rămîi confuz, cu degetul în dosar şi te gîndeşti ce ai făcut în luna august, cu cinci ani mai de vreme. Citeşti sentinţa din nou şi mai verifici o dată dacă nu cumva e o eroare de nume. Numele e exact. În 1923, luna august, am fost la Chişinău, îţi zici.

– Domnule grefier în august 1923 am lipsit.
– De ce n-ați spus nimic în ședință? surîde grefierul.
– Într-adevăr, îți zici, în ședință n-am spus nimic: de ce mă plîng? Dar îți aduci aminte revoltat că nu puteai: niciodată n-ai fost la nici o ședință de judecătorie – și rectifici:
– Domnule grefier, dar nu eram în ședință.
– Regretabil, răspunse grefierul.
Și te superi în sineți de această insuficiență, că n-ai fost în ședință. Termenii juridici se precipită și începi să dai dreptate judecătoriei și să găsești amenda destul de mică și contravenția foarte mare. Și ieși. Dar în pragul ușii, te oprești.
– Domnule grefier, îl mai întrebi o dată. De unde trebuia să știu că eram dator să fiu în ședință?
– Ați primit citația...
Citațiile sînt la dosar. Negăsindu-te acasă, agentul a ridicat-o în dreptul gurii, a suflat în ea, ca vigneta dicționarului Larousse, și i-a dat drumul în vînt. *Je sème à tout vent*, zice Larousse. *Du-te*, a zis agentul.
Noțiunea de citație îți întunecă logica de tot, tocmai cînd pornea să renască, după emoționanta știre a unei contravenții cu amendă – și taci, saluți și pleci. După ce ai ajuns în stradă îți amintești că ești amendat pentru o contravenție de claxon și automobil – și te întorci încă o dată. De data asta grefierul are sarcasm și își pierde opinia indiferentă, pe care ți-o consacrase.
– Domnule grefier, nu am automobil. Și raționînd: neavînd automobil nici claxon nu aveam. Încă nu s-a văzut pe strada Labirind un om umblînd pe jos cu un claxon în mînă și semnalizînd. Grefierul tace.
Căutîndu-ți dreptatea cu trăsura, observi că ai cheltuit șase sute de lei. Comisarul te sfătuiește să faci la judecătorie «contestație» și impresionat de cît are să te coste, cinci mii, zece mii, o sută de mii

de lei, dacă gratis te costă o mie şase sute de lei, plăteşti şi ţi se dă chitanţă.

Peste două luni alt mandat. Maşina ţi s-a suit pe trotuar şi ai speriat pe cineva. Fără să aprofundezi, plăteşti o mie de lei şi iei chitanţă iar în caz de insolvabilitate te duci la Văcăreşti.

Aceste agremente de contravenţie la regulile de circulaţie le gustă un cetăţean român, care nu are automobil. Ce se întîmplă în cazul cînd are, nu-ţi vine să imaginezi.

Dacă, din nefericire, el a avut o dată un automobil, impozitul subt forma de amendă se reproduce de patru ori pe an, trimestrial, timp de o sută de ani. Cetăţeanul nu se explică, îşi trage palme, ca nu cumva să ia motivul osîndei în tragic, plăteşte şi trece cu gîndul la altceva. Căci dacă ar analiza amenda şi s-ar aventura să descurce batjocura pe care o primeşte periodic, urmările ar fi funeste. El ar pleca de acasă cu o companie de soldaţi şi ar ucide o mie de oameni, acei o mie de oameni, nu se ştie care, dar care pot să fie găsiţi, care împovărează viaţa cetăţenilor, îi sîcîie, îi umilesc şi îşi manifestează existenţa şi valoarea prin deschidere continuă de procese şi continuă tragere la răspunderi pentru culpe fanteziste. E un noroc. Te superi, şi rămîi în marginile legalităţii, plăteşti.

Şi dacă ar mai fi avut vreodată şi o motocicletă, acum opt ani, nouă ani, activitatea cetăţeanului se complică şi mai mult. În fiecare an autorităţile îl invită să o prezinte la «clasare», după ce de cîteva ori s-a prezentat singur şi a jurat pe ce are mai scump că a vîndut-o. Şi în fiecare an e dat în judecată că nu s-a supus ordinului prezentării şi condamnat.

Lipseşte guvernului un minister, Ministerul lui Pierde-Vară.

1928

PĂZITORII ORDINEI!...

Avea dreptate Caragiale cînd spunea că revoluţia la noi, dacă se face, se face cu învoirea poliţiei. Manifestaţiile antisemite au fost de multe ori, adică todeauna, puternic ocrotite de autorităţi, împotriva indignării publice. La «Cişmeaua Văruită» din judeţul Ismail (Basarabia), ele au fost, în lipsa elementelor antisemite, făptuite chiar de autorităţi care probabil ceruseră zadarnic, în nenumărate rînduri, «studenţi» din Bucureşti.

Dar piesa e schimbată şi domnii bugetari de la «Cişmeaua Văruită» au jucat-o pe socoteala lor, de două ori, şi cu mult succes. Nu cu succes deplin. N-a fost, deocamdată, spînzurat în stradă nici un ovrei. N-a fost, încă, siluită în faţa părinţilor nici o fată. Evreicile borţoase din numita «Cişmea Văruită» au rămas, pînă la lehuzie, tot cu pruncul în pîntece, în loc să fie scos, cum s-ar fi cerut de estetica locului, cu amîndouă mîinile, după despicătura, de la buza de jos, în sus cu briceagul, în uliţă, noaptea, la lumina felinarului.

Piesa e schimbată de mai bine de şase luni şi domnul Duca, scandalizat, a trimis o comisie de anchetă alcătuită din domnul Tomov, prefectul judeţului Ismail, cunoscător al obiceiurilor şi gusturilor literare ale conjudeţenilor, un inspector general administrativ, cu moravuri bucureştene, poate prea severe pentru Ismail şi domnul senator Horia Carp, cu menirea de a îndulci prin caracterul şi lunga lui experienţă în materie, asprimea comisiei.

N-a fost nevoie de cercetări îndelungi şi de premii fabuloase în bani ca să se poată dovedi că devastatorii care se porniseră pe o serie cu tendinţi de perfecţionare, nu erau niscaiva ideologi, cunoscători ai talmudului şi ai ritualului cu sînge de copil creştin. «Autorii», cum se spune, ai carnavalului din «Cişmeaua Văruită» era «poliţia» în persoană: domnul pretor al plăşii, domnul notar, domnul secretar al primăriei şi domnul şef de jandarmi, plătiţi de stat să se pîndească, să se prindă înşişi şi să se dea pe mîna tot a domnului pretor, a domnului secretar şi a domnului şef!...

Şi acum, după ce lumină s-a făcut, «poliţia» nedezminţindu-se nici la «Cişmeaua Văruită» , iar domnul Duca a destituit pe veselii patrioţi şi apărători ai neamului, sîntem siguri că domnul Horia Carp nu va avea nevoie de îndemnul nostru spre a se duce la Ministerul de Interne şi a cere iertarea şi reintegrarea unor simpli plagiatori ai unui text, nu de mult, oficial...

1928

ASIGURAȚII

După ciocnirea de la Recea, călătorii s-au înmulțit... Trenul care m-a luat și m-a dus acum cîteva zile, peste vechile hotare, nu mai fusese din vara trecută tixit. Sau are lumea foarte mult de lucru în locul în care nu se găsește, sau vrea să cunoască sentimentul pericolului și să-l înfrunte. Călătorii porniseră cu bilete de drum lung și luaseră un expres de Paris.

De obicei, îngrijorarea supărătoare a pasagerilor se manifesta la fiece cotitură de cale. Totul funcționa prost și ceea ce funcționa satisfăcător, însăși oglinda compartimentului era spartă de cîteva ori în capul directorului general: călătorul nu se vedea destul de frumos. Scrumiera nu se deschidea singură și refuza să se închidă. Era prea cald, prea răcoare în vagon. Trăgea de undeva și alte ori se încăpățîna fereastra să nu scoboare. Biurourile din stații erau nespălate. Părțile vagonului puțeau. Nu se făcea dezinfectarea lor. Dacă un mecanic cerceta roțile cu ciocanul lui lung, capetele se îngrămădeau la geamuri urmărind atente manipulările de control. Și pentru că serviciul de cale ferată mergea rău, totul mergea rău în toată țara: oh! cînd o să ne civilizăm?

După Recea, nici o recriminare. O tăcere de orgi închise însoțea galopul trenului nostru. Nimeni, pe un parcurs de trei sute kilometri, nu a pomenit de accidentul recent. Încetinările vitezei nu nelinișteau pe nimeni. Ceva mai mult, călătorii, toți, dormitau sau adormiseră francamente. Coridoarele erau goale și perdele trase la portiere dădeau impresii de compartimente cu paturi.

Am vizitat numeroasele vagoane ale ciudatului expres. Singuri funcționarii cu șapcă și genți ai trenului consimțeau să conserve starea trează compatibilă cu călătoria. Unul din ei mi-a spus: Eu vorbesc cu dumneata și urechea mea stă lipită de roată, dacă-și menține sunetul sau și-l schimbă. Altul mi-a vorbit de dormitorul personalului mobilizat, de la Teiuș: o colonie de păduchi. Am întrebat de plecările și sosirile din orariile schimbate de curînd: șeful trenului a scos din încăperile lui o arhivă de «corecturi» și căutînd un ceas nu mi-a putut răspunde. Mersul trenurilor se schimbă săptămînal și adeseori zilnic, în niște biurouri centrale, unde funcționarii, invidioși ai fenomenelor meteorologice, hotărăsc la zece dimineața ca trenurile de după-amiază să pornească oblic și de-a-ndaratele, căutînd să determine furtună pe o linie calmă.

Pe peronul unei stații, prin care expresul a trecut cu iuțeală s-au contemplat opt funcționari eleganți, cu caschetă purpurie, așezați într-un front cinematografic. Fiecare din ei se freca vertiginos în palmă, scărpinîndu-se chiromantic de o mîncărime prevestitoare de bani. Ce făceau acești tineri ai locomotivei? am întrebat pe șeful de tren. Își făceau manicure, mi-a răspuns șeful de tren. Ei poartă în buzunar un tibișir trandafiriu și ung podul palmelor cu el. Strîng degetele cu unghiile la rînd și se lustruiesc. Idealul în tradițiune este să sticlească unghia la maximum, precizează șeful de tren. Dar de ce dorm toți călătorii? l-am mai întrebat. Nu înțeleg, mi s-a răspuns.

Dintr-un compartiment, ieși pe coridor un călător cu părul vîlvoi. Voia să treacă și se ciocnea de păreți. I-am făcut loc și a căzut de două ori peste mine. Călătorul mergea dormind fără orientare. Recunoscînd în el pe un director de bancă, îl salutai pe nume și-l deșteptai. Băgați de seamă că dormiți, i-am spus și-i o chestiune de prestigiu să nu bîjbîiți cu ochii închiși printre colete. Unde mai puneți și eventualitatea că ați putea să cădeți între tampoane...

– Nenorocitule! m-a mustrat directorul de bancă, pentu ce m-ai deşteptat? Eram atît de fericit. Mă duceam fără să ştiu la decesul prin strivire. Îţi închipui dumneata plăcerea de a sări de-a dreptul din somnul adînc în nefiinţă? Cum ai putut să-mi faci un rău atît de imens? Ce ţi-am greşit? Te-am silit să-mi plăteşti o dobîndă excesivă? Ţi-am protestat vreo poliţă vreodată? Nu. Dimpotrivă, poliţele domniei tale, care ajungeau la scadenţă, le-am distrus şi am trecut pierderea la cheltuieli de publicitate. Nu-ţi pare rău?

– Ba sînt extem de mîhnit, domnule director, i-am răspuns. Este de-ajuns să vă uitaţi la mine, ca să pricepeţi oribila stare sufletească, în care necugetata mea intervenţie m-a situat. Regret că nu sînt un hipnotizator încercat, că v-aş strămuta în catalepsia rigidă. Aştept cu toate acestea o confidenţă.

– Îţi fac o confidenţă, mi-a şoptit directorul, aplecîndu-se lîngă una din urechile mele. Sîntem sătui de viaţă, toţi pe cîţi ne-ai văzut căscînd şi dormind în compartimente. Guvernul precedent ne-a sărăcit în zece ani de la război, cît zece secete consecutive, cu lăcuste, urmate de mii de falimente. Toţi ducem o viaţă artificială, de aparenţe, de minciuni multicolore: am obosit. Sînt în trenul acesta, care nu se ştie dacă va ajunge vreodată la Paris, optzeci de financiari. Am inventat o resursă supremă: asigurarea pentru cazul de accident. Uite carnetul meu, dacă izbutesc să-mi curgă creierul laolaltă cu uleiul mineral al ungătoarelor de osii *iau* cinci milioane! Toţi sîntem asiguraţi şi camarazii mei, mai norocoşi, priveşte-i, nu s-au deşteptat cu ajutorul domniei tale. Ei dorm. La revedere! Mă duc şi eu să încerc să adorm încă o dată. Sîntem siguri că starea de somn e cea mai favorabilă unui accident – şi ca să punem de partea noastră o şansă mai mult, plecînd din Gara de Nord am asigurat şi maşiniştii...

1928

CETATEA MORȚILOR

Lucrurile la care nu ne gîndim se petrec întemeiat lîngă noi.

Morții ies nebăgați în seamă, pe ușa din dos. Pașii lor se fac nesimțiți ca luna și trec și alunecă și se pierd, undeva departe, unde licărește unda și se îndoaie salcia singuratică. Morții încep să fie morții noștri.

Doi preoți slujesc pe mortul meu, culcat în crizanteme. Unul ne supără durerea, pe care o voim tihnită, cu volute de voce cu dinți. Din gîtlejul lui, teatral fără trebuință, se desfășoară un arc vocal, ca o spirală de sîrmă ghimpată, cu neputință să fie oprită la timp. A tăcut demult și tacîmurile răsturnate în glasul lui ca într-o rîpă, se mai aud căzînd cu ecouri de tinichele. El nu știe că însoțește o tăcere și că sfărîmă, ca niște geamuri ce oglindesc golurile mari, tăcerile din noi. Cu două ectenii preotul ne-a devastat, și sensibilitățile noastre, aruncate în mocirlă, sînt mirosite de un bivol cu două nasuri și călcate în copite late.

Și totuși, acest preot care răcnește idei cu lumină și înjunghie inefabilul cu răgetu-i de mare ferăstrău, ar fi putut citi încet rugăciunea frumoasă a dezlegării. El pricepe că, o clipă, ființa noastră abstractă a căzut îngenuncheată la poarta fără țîțîni a tainelor și că trebuie acoperită cu un epitrahil moale, de in, că este singurul purtător de cuvinte gîndite. El singur ne poate vorbi, o dată pe zi, de două ori pe zi, despre lucrurile la care nu ne gîndim. Omul se cuvine să stea în picioare ca un plop în rugăciune, tremurat de adieri.

Toți cîți purcedem prin viață sărind la sunetul tipsiilor, pe care le ciocnim în cinstea lui Dionisis, ieșim fără să știm în viață, pe un drum deschis. În pieptarele și în săbiile noastre lucește victoria: cade sabia, cade pieptarul. Cercetarea conștiinței care ne împiedica să ne bucurăm peste măsură și da și izbînzilor noastre o învăluire de melancolie, a încetat: brute muncite cu geamăt, noi adormim înaintea orelor din noapte cînd te-ai întrebat: azi ce am făcut? Ora piere, sufletul se amînă, timpul sporește și sporind se împuținează. Cine a murit? Iar a mai murit.

Într-un cimitir cu intrarea boltită se luminează de noapte. Un drum de copaci fără frunză, larg pentru toată lumea pustie, duce dinaintea unei biserici cu arhitectura umflată. În biserică, între făclii, stă cineva culcat pe spate, sosit azi-noapte, lîngă el, între alte făclii, un al doilea doarme de somnul nesfîrșit. Bat clopotele afară ca niște vînturi cu vaiete de vifor. A venit un copil, atît de mic, într-o cutie albă: convoiul trece în ceață. A mai venit un flăcău, foarte palid, ca să doarmă și el: moartea lui e cunoscută; în ceață s-au scuturat frunzele toate. Opt morți noi au sosit în cetatea lor, de-aci de lîngă noi, de lîngă oraș. Vin, unii după alții, și noi nu știam nimic; uitasem că mai moare cineva. Murind al nostru, am sărit înapoi, loviți între sprîncene de cornul vînăt al întunericului, care ne împunge.

Preoții știu că murim mereu și nu ne mai spun niciodată că acest lucru se petrece toată ziua. Iată groparii, ca în Hamlet, sîrguind între morminte și făcînd loc pentru îngropat rădăcina omului, care stă-n pămînt și rodește cruci, inscripții și portrete. Iată cioclii, cu figuri de pisici bătrîne. Băiatul care trage puțin perina de catifea de lîngă ureche. Băiatul care aprinde lumînările. Baba cu coliva constelată de bomboane, trece profesională ca un agent liniștit al tuturor misterelor ce o hrănesc. O lume de cimitir, martori de lacrimi, o lume care

așteaptă între copaci, între cruci afluența morților noștri.

Unde am putea evada mai sigur, ca să scăpăm de cetatea lor? Peste ce ziduri vom trece, ca să nu ajungem la pipăitul acestor specialiști, al babei, al băiatului, al celuilalt băiat, al cioclului cu obrazùl de mîță și al groparului, care desfundă pămîntul? Preotul știe și nu ne spune, el care știe mai mult ca profesorul, ca magistratul, ca poetul și care tace pînă la cimitir...

11 noiembrie 1 9 2 8

COCÒ LA MÎNĂSTIRE

Folosindu-se de o dimineață de primăvară, uitată pe lespezile lui noiembrie încă din april, Cocò și-a luat puii de papagal și s-a dus cu ei la Mitropolie, să le arate mînăstirea brîncovenească. Drumul suie lin și înalt între două ceruri limpezi, pe dreapta și pe stînga, către clopotniță, care-l prinde, ca o șchioapă, dedesubtul palmii. Urcușul, clopotnița și frînghiile spînzurate-n vînt ale copacilor se petrec în aerul plumburiu îmbrăcat cu soare, ca într-o gravură de sfîrșit de carte. Cotitura în interiorul fostei mînăstiri aduce lumină dinspre miaza-zilei, depărtată peste turle și încetări succesive, la periferia orașului, pe cîmpie și pe Dunărea bănuită la cusătura zării cu șesul.

O amintire, veche amintire pentru bătrînii călugări, pe care vremea i-a adormit. Să-i citim pe pomelnicul sufletului unde tocmai se slujește liturghia și se cîntă. Arhimandritul Valerian Kiriță, cel mai urît dintre oameni și cel mai bun, elefant uriaș însă cîrn, bolnav de umflătura roșie a pleoapelor, în care sticleau gămăliile albastre de safir ale ochilor mici ca niște cheotori. Curat ca argintul și rafinat la cîteva curți de mitropoliți și episcopi din neamul defunct, Dumnezeu să-l ierte, se mortifica noaptea cu camfor presărat pe saltele și împrăștia în tămîia bisericii mirosul lui de medicament simpatic, amestecat cu paciuli și cu apă de Colonia autentică Maria-Farina. O închinăciune pentru el și pentru nedespărțitul lui tovarăș de douăzeci de ani, cotoiul Constantin. Arhimandritul Tudosie Cherciu, duhovnicul

bătrîn, de largă inteligență, a căruia putere de aducere aminte avea preciziunea icoanelor de fildeș, purtată în bălăria părului de pe piept. El cultiva, colea, la dreapta, măghiranul și levănțica vînătă. Monahul Iuvenalie, paracliserul, împodobit cu o mustață ca o perie de fier, urzită cu părul din urechi, din nas și din barbă, într-un sistem de materiale rigide; tîrn cu coada lungă și cu mătura în sus, împleticit întodeauna într-un pahar cu tescovină. Veștmîntarul: acel călugăr vechi cu mintea fină, blajin și sarcastic, care sta acolo, dedesubt, într-o chilie cenușie, dumicîndu-și nod cu nod, între unghii, metaniile de lînă... Un rînd de părinți și de ucenici ai lui Vasile cel Mare, pierdut, spulberat. În cugetul nostru se citesc în chirilice obscure inscripțiile mormîntului lor inexistent. Căci începătorul vieții de chinovie le-a poruncit să moară, neștiuți ca vulturii și să intre în găurile pămîntului trupul lor fără coșciug, înfășurat în mantia neagră și cu capul culcat între cărămizi.

Și pe lîngă toți, diaconi, ieromonahi, schivnici, vlădici, ingheli, protosingheli, mitrofori, stavrofori, anagnosti, tipicari, ascultători, se furișează umbra de mătase a mitropolitului Iosif Gheorghian, al căruia pas de profet și de fecioară calcă încă nămolul de catifea al covorului roșu, întins din ușa arhiepiscopiei pînă-n stîlpii bisericii și printre stîlpi înainte, în biserică, pînă-n altar.

Parcă aceste vieți au trecut pe aci acum patru sute de ani. Atît de puțin se mai cunosc.

O mișcare mută. De peronul arhiepiscopiei se apropie pe roți fantomale un automobil cu steag regesc. Papagalii ridică ciocul: regele Mihai a fost la slujba liturghiei în paraclis. Acolo, acum treizeci de ani se împărtășea, asistat de zugrăveala stîngace primitivă a paraclisului, fostul șef de guvern, Mitiță Sturdza, din mîinile pure și copilărești ale mitropolitului Iosif, traducătorul *Jidovului rătăcitor* și al *Vieții lui Iisus*, a abatelui Didon. Bagă de seamă, Cocò: regele Mihai a îmbătrînit, are șapte ani.

Iată-l, scoboară, fără sabie, fără buzdugan, fără zale, îmbrăcat în stofa moale a copiilor de rînd. A surîs și a dus mîna la gură. A surîs și a salutat și muma lui. Domnița pribeagului voievod. A plecat...

Pe scara paraclisului stau ca să-l asiste plecînd, cîntăreții și cîntărețele corului Mitropoliei, ieșiți din paraclis după liturghie; doamne cu fustele deasupra genunchilor, cu poșetă, oglindă și creioane de buze – și domni foarte suficienți ridicînd fum din țigări, în atitudini artistice de cafenea. Ceva ne spune că sînt la ei acasă, cu Brâncoveanu, cu regele, cu Mitropolia, cu amintirile, pe care le aprinde chibritul și le fumează. Cocò caută un pas de călugăr, un stilit subt camilavcă, cu sprincenele stufoase și cu eleganța crîncenă, pe care o dă monahului strîns în cugetul lui cu un păianjen, singurătatea stelelor și a candelei. Un amator în anteriu, cu barba tunsă de operetă și lungită a țăcălie, patinează de jur împrejurul automobilului regal, învîrtit în complimente civile de smoching. Domnița i-a întins, ca o floare, mîna și el n-a știut să o atingă nici ca un preot nici ca un cetățean. Amintește fabulele lui Esop, ilustrate de Arthur Rackham, cu asini juvenili, veseli în copite.

Întoarcerea tuturora a fost bolnavă de tăceri și emoții. Ceva lipsea din lumina mînăstirii și din umbra străinilor ctitoriei. Ceva care nu se mai întoarce, pentru că a murit odată cu timpul.

1928

UNIREA LITERARĂ

Evenimentul unirii pare că trebuie să semene cu fenomenul geologic al afluenței. La un număr de rîuri, ce se întîlnesc cu albiile și undele lor, corespund, odată cu volumul însumat, o sporire de nivel general și o curgere mai rapidă către mare. Afară de senzația cerebrală că țara unită reprezintă un cosmos continuu și omogen, românul, apriori încearcă emoția spațiului și a întinderii, de cîte ori străbate țara.

Alaltăieri, pe diagonală, țara se isprăvea numaidecît, cu Prutul și Predealul și, plecînd din București, țineai de la plecare pașaportul la vedere. Predealul a devenit o suburbie a capitalei și Brașovul o dependență. Poți lucra la București și te odihni la hotelul «Coroana», unde anțărți erai nevoit să-ți vizezi hîrtiile cu ștampila statului străin. Pentru generalități și noțiuni, unirea românilor laolaltă e un eveniment mai mare decît toată istoria laolaltă.

Realitățile, dacă nu ținem cu violență să satisfacem simțul de simetrie și compensații, par a se înfățișa invers proporțional cu marele act. Nu cade în competența noastră directă să cercetăm dacă averea statului a crescut în raport cu mărimea lui; dacă bucuria fiecărui cetățean reprezintă bucuria istorică și colectivă; dacă nu a sporit povara mai mult decît sentimentul de ușurare. Poate că în materie de patrie și țară se petrece o deplasare de ordinul cunoștinței, scrutată de Ferdinand Brunetière, care a scris că știința și progresele ei mută numai, mai departe, fruntariile ignoranței.

Competinţa noastră pare mai puţin contestabilă pe terenul strict profesional literar şi, lăsînd finanţele, industria, civismul deoparte, ne-am putea întreba ce efecte a avut unirea asupra literaturii. În ceea ce priveşte individualitatea, credem că nici unul. Scriitorii din ţările româneşti liberate se liberaseră cu mulţi ani înaintea unirii, lucrînd materialele limbii în atelierul vechiului regat. Ultimul scriitor bănăţean, domnul Cotruş, era al *nost,* ca să vorbim bănăţeneşte, de mai de mult, ca şi ultimul poet basarabean, domnul Buzdugan. Vecinătatea regatului a extras din vreme individualităţile popoarelor româneşti, subjugate la două monarhii şi le-a anemiat geniul pentru todeauna. Ceea ce vor da pe viitor noile provincii, literaturii româneşti, va fi produs prin fecundarea vechiului geniu dac din vechiul regat.

În domeniul care prelungeşte, sau care a precedat pe cel literar artistic – nu ştim – în spiritualitatea religioasă, iarăşi, noile provincii nu ne-au adus, afară de un număr de prelaţi şi de *celibi,* încadraţi în partidele politice şi în parlament – putem cifra corect – absolut nimic, ca şi în literatură. Ba se pare că ne-au adus şi mai puţin decît nimic.

Trebuia să se dubleze, după schemele subiective, numărul cititorilor. Acest număr e staţionar. Şi unde putem avea expresia numărului de cititori? În reviste. Tirajul revistelor a încremenit acolo unde l-a găsit războiul; ceva mai mult, numărul revistelor era mai mare înainte de război. Revistele româneşti care apar în Ardeal, Banat, Bucovina şi Basarabia, dacă mai apar, se citesc în vechiul regat. Evident că nu ne preocupăm de revistele aparatului fotografic ci de revistele limbii

Pe de altă parte, problema vieţii scriitorilor nu s-a modificat prin unire. Dacă trei sau patru scriitori, care îşi datoresc o parte din soluţia

problemei unei mode, adică unui factor neliterar, au parvenit să trăiască mai comod, acest lucru se datorește și altor factori neliterari, politici, funcțiunilor acumulate, unui privilegiu excepțional, unui favoritism iscat din simpatie sau din lichelism, în fond sociabil și binefăcător. Pene eminente s-au înstrăinat după unire de producția literară propriu-zisă, aceea care privește zestrea limbii și a spiritualității românești, căutînd un derivativ mai rentabil pentru nevoile civilizate ale unui scriitor, în presa cotidiană.

Unirea nu a schimbat moravurile. Abonații, care, toți, au participat la unire și însuflețire, nu-și plătesc nici azi abonamentul și sînt printre ei uvrieri direcți ai unirii, care refuză un abonament literar. Scriitorii n-au dreptul să trăiască nici după unire ca scriitori, ca profesioniști. Statul se joacă de-a artele, oamenii politici se amuză și dau felicitări, abonații, în bună parte, vor să le fure și produsul jertfelor personale.

A dat unirea ceva concret scriitorilor, care, insensibil, realizează unirea adevărată? Poate că nu știm ce vorbim: facem amendă onorabilă și ne punem cenușă în cap, dacă ni se pomenește un singur caz de natură să rușineze afirmația de mai sus.

Ar fi putut să utilizeze pe scriitori, pe toți scriitorii și nu de preferință pe cei mediocri, statul, după unire. Este extraordinară aventura lui Lucian Blaga, atașat de presă: ce potentat politic a putut, prin autoritatea recomandației lui, să anuleze meritele literare ale acestui mare poet, ca să-l facă apt pentru o numire în diplomație?

Cehoslovacia nu are, după cît sîntem informați, serii de scriitori comparabile calitativ cu ale noastre; nici Finlanda, nici Letonia, nici Angora. Pentru a le da răgazul să lucreze pentru limbă, icoană și idee, statul a privilegiat totuși pe scriitori.

La noi, individualitățile artistice s-au dezvoltat și înmulțit în pofida abandonului general. E o

situaţie specială, ca toate situaţiile româneşti, ivite din amestecul unei inteligenţe înnăscute, cu împrejurările şi împărecherile balcanice. Datoria statului unitar ar fi fost, fără a umili muzele, să împlinească individual o lipsă iscată din dezechilibrul balanţei.

Unirea literară românească s-a făcut înaintea unirii politice. În zece ani de la unire, calitatea producţiei literare cantitativ a sporit imens şi exponentul public e staţionar. Punctul de vedere practic, care indică amplificarea în întindere a rezultatelor obţinute în înălţime, unirea nu l-a influenţat nicidecum.

Evenimentul unirii este desigur şi un material, care trebuie administrat şi condus şi, desigur, rostul guvernului nu rezidă exclusiv în rolul de perceptor fiscal şi elector. Guvernele de pînă acum au administrat unirea cu cenzura şi unirea literară cu indiferenţa: era o concepţie, a constrîngerii. E de văzut cum va fi administrată unirea de aci înainte, de cînd începe cu guvernul actual o nouă experienţă. Literatura şi literatul nu se vor putea plînge că n-au aşteptat cu toată răbdarea şi îngenunchierea evoluţia întreagă a consecinţelor Unirii.

1928

GENERALUL ALEVRA

Publicul nu este neapărat obligat să cunoască personalitatea oamenilor care se ascund. Modestia, lipsa de vanităţi şi uneori demnitatea, orgolios înţeleasă, împiedică individualitatea să se arate în tîrgul ideilor şi în oborul presei. Moral din punct de vedere abstract, procedeul e cu totul nerecomandabil în privinţa intereselor obşteşti. Abţinerea de la manifestarea cetăţenească a presei, împiedică la un examen al situaţiilor grele, calculul de probabilităţi favorabile şi obligă publicul care gîndeşte şi caută să se resemneze, la reluarea oamenilor şi la reîntrebuinţarea lor. Jocul politic, dat într-un circ închis, pentru bucuria cailor şi a lacheilor, este aşa întocmit încît în toată ţara, cu o populaţie de şaptesprezece milioane, oamenii politici să fie număraţi pe degete şi reduşi la două, trei grupări de cîte cîţiva.

Astfel, România nu a produs în şaptezeci de ani decît doi miniştri de finanţe, un ministru de interne, un singur diplomat şi numai zece sau cincisprezece oameni cinstiţi, dacă ne luăm după datele politice. Ba, singurul ministru de finanţe a fost şi singurul ministru de interne şi singurul diplomat şi singurul om cinstit, acoperind şi absorbind valoarea lui lacomă totul. În materia învăţămîntului, iarăşi, ţara a dat doi singuri miniştri specialişti, unul cu adevărat devotat, şi altul care a continuat activitatea celui dintîi numai cu aportul cultural şi didactic al unei averi, cifrată azi la cîteva miliarde. Şeful unuia din ultimele guverne a crezut să se scutească de înghesuie-

toarea lui contribuţie culturală şi de intelect, prin tăierea numelui său din lista formată a miniştrilor noi – şi în ziua aceea ex-ministrul a plîns, redevenind ministru prin înduioşare.

Cînd alegătorii inspectează viitorul şi se întreabă cine va urma guvernului cutare şi ce anume miniştri vor lua locul miniştrilor anume, demisionaţi, ei îşi dau seama că nu există succesori şi primesc din necesitate să eternizeze la guvern oamenii de mai multe ori uzaţi şi în bucata întreagă şi în peticele lor.

Adevărul este că selecţionarea se face numai în interiorul partidelor politice, şi nici acolo din cantitate ci din fracţiuni. O fracţiune dă pe toţi demnitarii, cea mai apropiată de şef, şi cum şeful e simţitor mai ales la meritele destinate să-i facă plăcere, calitatea selecţionată nu e întodeauna de rangul întîi. Aşa s-au petrecut lucrurile în mai toate guvernele trecute.

Hotărîrea de a se adresa nu numai partizanilor dar şi oamenilor care nu participă la gloria de a saluta steagul partidului înfăşurat după uşă, la club, ar părea un semn de alienaţie mintală. Specialitate, da, dacă vrei, însă înscrisă în partid.

Totuşi publicul e impresionat de numeroasele valori sociale şi politice existente în ţară, neatîrnat. Pretutindeni unde circuli, în provinciile necunoscute, în şcolile depărtate, în tîrguri şi sate, întîlneşti oameni în stare să constituie cel puţin o valorificare suplimentară a factorilor administrativi, înlăturaţi, ignoraţi, încatenaţi cîte unei mizerii obscure. Aceştia nu cunosc adresa cluburilor politice nici a bărbaţilor de stat; nu şi-au ales naşii dintre oratori şi nu au dus curcani domnilor electori: în nici un chip nu s-au crezut onoraţi cu speranţa că ar putea face parte dintr-un partid.

Despre majoritatea membrilor guvernului actual tot avem cîte o ştiinţă aproximativă, cu toate că cei mai mulţi din această majoritate încă nu s-a produs, refugiaţi în tăceri momentane

explicabile. Pentru noi au fost o importantă surpriză declarațiile unui nou ministru, de care, sîntem poate scuzabili, nu am știut nimic sau aproape nimic în trecut: domnul general Alevra, de la comunicații. Contactul domnului Alevra cu funcționarii Ministerului Comunicațiilor a provocat un mic discurs fără pahar, în care sta suspendată o picătură grea de acid sulfuric. Ministrul a detaliat cîteva noțiuni, pe care le avem cu toții, dar pe care îndeobște miniștrii le tăgăduiesc sau afectează că nu le cunosc – și a pus un principiu, în jurul căruia s-au învîrtit indecise cîteva guverne, alcătuite totuși din oameni cu ținută morală. Viața particulară a funcționarilor, a spus aproximativ domnul general Alevra, trebuie să ne intereseze mai mult decît viața lor dintre dosare și registre. Fruntaria averii publice a început să se confunde prea des, a mai zis ministrul, cu marginile interesului personal.

Fără grandilocvență și fără furii, într-o formă delicată cu expresie bună literară, noul ministru al comunicațiilor a făcut cîteva declarații neobișnuite la un ministru, vertebrate cu o singură și liniștită energie.

– Domnule general! Cocò vă salută și se grăbește să vă aducă un elogiu înainte de-a vă fi cunoscut la lucru...

1928

POSTUL ROMÂNESC DE RADIODIFUZIUNE

Ca să vorbim de domnii şi de doamnele care dau de ştire înainte de cîntece şi lecturi, numind bucăţile, autorii şi pe executanţi, sîntem siliţi să încetăţenim de la început un cuvînt urît şi să le zicem spicheri, ca toată Europa.

Postul de emisiune din Bucureşti a invitat pe toţi amatorii să li se pară care ar fi spicherul cel mai calificat dintr-un şir de vorbitori, încercaţi în ultimele zile. Excelenţa meşteşugului de vestitor al programelor îl deţine, precum se ştie, postul Viena, în persoana domnului doctor Richer. Din seria de spicheri examinaţi, cel mai bun – o voce adîncă, sonoră şi o rostire netedă, inteligent silabisită şi punctată – şi-a făcut o scurtă apariţie la microfon: ar trebui adoptat fără întîrziere. Cele două voci feminine, din care una farmecă auzul cu un accent de preţiozitate teatrală, au fost probabil cu delicateţă înlăturate.

Ceea ce interesează la un post de emisiune românească, este contribuţia românească a postului la vocea nocturnă a Europei. Cîteva seri s-a cîntat franţuzeşte şi nemţeşte aproape exclusiv, ca să se demonstreze, probabil, abilitatea uneia şi aceleiaşi doamne de a pronunţa bine în ambele limbi, una aliată şi cealaltă fostă duşmană. Italieneşte s-a cîntat de artiştii Operei Române şi s-a cîntat şi ruseşte. Sîntem încă în afară de un program românesc.

S-a cîntat însă muzică românească imitată sau de stil românesc, de către artiştii Operei: *Fă, Mario; Mîndruliţă de la munte; Foaie verde*

lămîiță. Ar fi de recomandat amabilei interpretări să uite totalmente de operă și să scoboare cu cîteva trepte din nobila distincțiune lirică, către vulgaritatea neaoșă a sunetului și limbajului, care este unica și personala frumusețe a cîntecelor țărănești și a reminiscențelor compuse. Doina transpusă în *Rigoletto* e de un efect desigur savant, dar burlesc. Se mai recomandă, poate, ca domnii conferențiari să fie destul de variați în lecturile compozițiilor în proză, pentru a scuti publicul amator de regretul că se înlocuiește un flaut cu un cugetător.

Viorile bune, flautul pomenit, țitera, harpa și puținele producții de harmonium au făcut în cursul săptămînilor trecute frumoase insule de soare în program. Instrumentele cu vînt și burduf și cele cu strune tremurate sînt în genere plăcute auzului radiofonic și se diformează cel mai puțin.

Directorii programului trebuie însă felicitați pentru inspirația de a introduce în spațiul microfonului taraful de lăutari. Cu toată cacofonia debutului și dezorganizarea artistică, lăsată la voia domnilor țigani, care păstrează incomparabil mai exact decît colegii lor superiori de la Operă, tradiția cîntării naționale, lăutarii au pus să joace în unele nopți imaginile românești. Stațiunea Radio București să binevoiască să permanetizeze taraful, pentru ca în fiecare seară amatorii să aibă cel puțin o oră de sîrbe, bătute, brîie, doine și chindii. Această parte a programului trebuie serios îngrijită și distribuită, pentru ca prietenii noștri, concetățeni de culoare, să se înfățișeze unitari și disciplinați. Potpuriurile lor, fără pauză și fără spicher, tocate și servite ghiveci nu sînt făcute să dea o idee liniștită și impresionată de accentele foarte personale ale muzicii românești.

Un program bine destinat, care să elimine Micul Dor al mahalalei și construit numai și numai din cîntece țărănești, cele mai caracteristice fiind însoțite de cuvinte, constituie nu numai un

agrement, dar și o inițiere a familiilor noastre, consacrate romanței și liedului, la muzica pămîntului. Străinii din interiorul țării, ca și cei din afară, vor prețui broderiile noastre de sunete, care corespund matematic atît olăriei cît și scoarțelor de la noi. E o propagandă care începe cu cîntecul și care se termină cu dansul. Bătutele românești sînt cu mult anterioare jazzului și cei dintîi nu le cunoaștem noi, impregnați de muzică neagră. Radio București poate să devie o academie în aer liber a cîntecului zis popular, lipsit de orice catedră, tocmai el, în folosul lăutarilor, întîi, care în satele cu viitoare posturi radiofonice, n-are, afară de-o învățătură orală, nici un sprijin artistic pentru perfecționarea purității artistice. În sfîrșit, fiecare cetățean ar ține să-i cînte un lăutar selecționat, de ziua lui și a copiilor, acasă, la *haut-parleur*.

Ar fi permis să ne gîndim la un program, din care să nu lipsească zilnic un comunicat al guvernului, relativ la actele și intențiile lui, inaugurînd o apropiere completamente neglijată, între guvern și popor. O lectură zilnică, descriind tot atît de viu și fără banalizare, o realitate tehnică, o fabrică, un tunel, o negustorie; îndemnuri și sugestii practice de agricultură, cooperație, asigurare etc. Poate că o scurtă conferință vioaie a unei cucoane gospodare, explicînd pentru trebuința satelor și a mahalalelor cum se gătește o supă de cartofi și o ciorbă de fasole, va fi mai culturală și cu consecințe infinit mai mari decît *Forma artistică în poezie*, conferință ținută la Kiel, în seara de 27 noiembrie.

Și, paralel, să se trimită din belșug aparate de radiofonie la primăriile, școlile și bisericile din toată țara. E primul punct al unui program bine orientat.

1928

SĂ FIM OBIECTIVI

Un fost ministru ne trimite scrisoarea următoare: «Dragă Cocò, nu ne este permis să luăm în deșert sau în glumă lucrurile pe care le cunoaștem. Îmi închipuiam că cel puțin știința ne-a obișnuit cu metoda experimentală suficient, pentru ca veterinarul să nu fie apreciat de advocat și advocatul de inginer. Atîta timp cît n-ai disecat un purcel, chiar în calitatea mai apropiată de omul de știință, a măcelarului, îți interzic să te amesteci în problemele pe care le ignorezi. Ai fost vreodată ministru, ca să poți în cunoștiință de cauză să exprimi considerente asupra acestei însușiri? Căci miniștrii, Cocò, nu se fac, ci se nasc. Te naști ministru cum te naști mare bărbat de stat sau muzicant genial. Școala, cu reputația ei de a pregăti totul, încă nu a pervenit să prepare miniștri, ca pe profesori. Un ministru încă nu are la rigoare nevoie de această mașină, rezervată pentru rău-născuți și mediocri. Un ministru e o personalitate de extracție superioară, ca lumina soarelui și ca zăpada.

Ca să știi ce este un ministru trebuie să fi fost neapărat ministru, dragul meu. Să te fi îmbrăcat în contul statului sau gratis, pentru reclama croitorului mare. Să fi umblat în vagon ministerial, cu cabinet de dormit, cu baie și sală de mîncare, în care, de la țuică pînă la havana groasă și la pipermint glacial, totul aparține statului și Regiei. Afară, ferească Dumnezeu, de o trecere mai rapidă pe la Recca. Să fi străbătut orașul într-o limuzină a statului, salutat de funcționarii statului

și de vardiști, care tot ai statului sînt. Să fi răspuns la ovațiile mulțimii cu degetul napoleonian, la marginea pălăriei. Să fi avut bec roșu la poștă, pentru obținerea instantanee a liniei de telefon. Să nu fi plătit telegramele, timbrele, hîrtia de corespondență, în colțul căreia s-a tipărit litografic «Cabinetul Ministrului». Să fi introdus la teatru o splendidă protejată, care ți-a făcut o confidență pe canapeaua departamentului, ce cu onoare dar și cu competință conduci. Să fi primit delegații de profesori universitari, gata să treacă, timizi și respectuoși, de partea dumitale, după ce fuseseră, cu un egal devotament, de partea ministrului precedent, adversar. Să fi impus vederile domniei tale în toate chestiunile știute și neștiute, calitatea de ministru ivindu-se odată cu omnisciența și cu spiritul enciclopedic. Să fi călătorit în toată Europa, însărcinat cu misiunea confidențială de-a constata *de visu* cîți kilometri sînt de-acasă, de la dumneata pînă la Biarritz. Să fi iscălit ordonanțe, ca împărații, și legi, ca Dumnezeu, contribuind cu valoarea ta la progresul omenirii. Să fi comandat directori generali, secretari generali, inspectori. Perceptorul să nu te fi întrebat niciodată ce ai de declarat și să te fi impus la o taxă anuală de doisprezece lei.

Senzația este, îți mărturisesc, delicioasă, fie că ai fi fost ministru de Interne sau numai al Sănătății, fie că n-ai fi fost decît un ministru fără portofoliu, un ministru al Durostorului sau al Porților de Fier. Nu se poate să fi fost ministru și să păstrezi o suvenire neplăcută despre acest super-aristocratic meșteșug. Nevasta s-a uitat la tine cu o dragoste îndoită și servitoarea îți va zice todeauna domnul ministru. Și nu se poate să fi fost ministru și să nu dorești să mai fii măcar încă o dată.

Singurul moment penibil e acela cînd ai încetat de a mai fi. Nici nu ai părăsit resortul și odăiașii pregătesc perinele și fotoliile ministrului care te

înlocuiește. Este o clipă amară. Ai vrea să mai rămîi și nu mai poți.

– Gheorghe! îi zici odăiașului confident, aruncă pachetele acestea în sobă: adio. Erau fotografiile cu dedicații eterne și scrisorile parfumate care trebuiesc păstrate în sertarele biuroului din cabinetul ministerial.

– Gheorghe! îi mai zici, ia tu instrumentul acesta cu maț: poate să-ți trebuiască acasă. Gheorghe! mai ia și cutia asta cu pastile de cauciuc: bagă de seamă să nu le mănînci și vezi că se întind. În acest cabinet, Gheorghe! de lîngă cabinetul ministrului s-au pus la cale actele mari ale istoriei contimporane: viitorul va vedea, Gheorghe! Opera noastră actuală este neînțeleasă.

Singura mîngîiere, Cocò, este că n-ai trecut zadarnic prin acest paradis al statului, rezervat cîtorva prinți ai favoarei. Din străduințele și economiile unui ministru tot a rămas ceva: o casă în București, o vilă la Sinaia, un bordei la Constanța, o pădure în Argeș, două sonde în Prahova și o moșioară cu vie în podgorii.

Să vorbim de miniștri cu luare-aminte și numai după experiență, Cocò. Întîia datorie a presei este să fie documentată și obiectivă.»

1928

NOAPTE CU ZĂPADĂ

În satul unde m-a prins pe neașteptate zăpada, drumurile s-au înmormîntat într-o singură noapte și o pustietate albă a pus pe cîmpie stăpînirea ei miraculoasă. Noua stihie nu seamănă cu nimic și parcă s-a petrecut într-adevăr, o minune totală. De la ivirea luceafărului de seară, pînă în zorii zilei de hîrtie, culorile toate s-au topit într-o singură nouă culoare, de lumină adormită, care acum visează.

Întîi, stelele și luna s-au coborît, pe cînd visam cu copiii, pînă la pămînt și au rămas de jur împrejurul colibelor și pînă-n marginile depărtate ale zării, înrădăcinate. Și, ca firele de păpădie, care înfloresc în gămălii umflate, de păienjiniș, s-au depănat de toate razele și pulberile lor argintate și scrumurile lor nepipăite au zburat și au căzut. Și, mai tîrziu, popoarele de îngeri, mici cît scatiii, au venit și le-au așternut, fiecare cu o batistă de olandă, cu care unul altuia îngerii șterg lacrimile și sudoarea. Și trebuia să vie și desigur a venit, și o arătare de icoană, pe care noi nu am văzut-o, pentru că ne-a furat somnul și ne-a dat în leagănul cald toată noaptea. Veniți din paturi lîngă mine, voi toți copiii mei, așa, încet, și tîrîș prin așternut, ca să vă povestesc cum a fost și cum are să mai fie, pînă la Crăciun, pînă la Bobotează și pînă mai tîrziu, cînd stelele și îngerii vor veni iarăși să-și ia cenușile și scutecile înapoi...

S-a mai întîmplat și alt lucru neobișnuit. În mijlocul satului ne-am pomenit cu niște urși, apropiindu-se de obloane și căutînd să zărească înăuntru, ca să ceară un pat și puțină căldură.

Vînturile din munte s-au năpustit pe ei, au urlat pădurile cu clocote nemaipomenite, cărările știute s-au astupat, bîrloagele au fost pierdute și bieții urși au rătăcit pînă la primăria și biserica noastră. Prin întuneric, oamenii au crezut că au venit Moș Crăciun și Sfîntul Petre să scrie, trimiși de împărăția de sus, numele fetelor cuminți și al băeților care nu s-au zgîriat și nu s-au bătut, ca să le aducă daruri. Cam așa umblă, în luna lui decembrie, cu catastivele, luminate de un felinar, cîteva nopți de-a rîndul, solii cercetători, luînd însemnări și științe, pe la toate casele, de la pisici, de la căței și de la cioci. Să nu credeți că dacă dai un ghiont, dacă furi o bomboană, dacă muști din felia de pîine cu unt a fratelui, dacă îți înfigi mîna în părul surioarei și tragi, să nu credeți că nu știe numaidecît Dumnezeu. Lumea e plină de ochi, vorba se duce din gură în gură și cînd nu o scrie nimeni în vederea Crăciunului, tot se află, prin vrăbii, prin veverițe, prin toate pasările și lighioanele, care nu sînt puse degeaba pe lume. De vine uliul și se rotește pe sus, de ce se uită la el găina, rațele și hulubii? Găina spune și uliul duce vorba mai departe.

Luminîndu-se nițeluș, oamenii au găsit urșii colindînd prin sat și, speriați, au ieșit cu furcile și i-au gonit, cu vîntul împotrivă, cu oameni împotrivă. În vizuini îi așteptau puii, copiii lor cu botul mare, cu ochii mici, și vedeau la ceasornicul din părete, că părinții întîrziază și că nu mai vin. Ursul mîngîie dulce cu laba lui de fier, cînd își dezmiardă puiii, făcîndu-și-o de mătase și catifea și mama ursoaica își face nasul moale cînd și-l vîră să-i gîdîle între șale. Unde s-au dus urșii alungați din sat, nu știe să ne spuie nimeni: pînă la primăvară, cînd încep să se întoarcă nevăstuicile la staul și florile încep să scoată scufii albastre și albe, din arăturile cîrtiței negre...

1928

BUNĂ DIMINEAȚA, COCÒ!

Ai observat un lucru, tu, că în aceeași zi poți fi alternativ inligent și idiot? Fenomenul nu poate fi experimentat în singurătate și tăcere; bune sau rele, gîndurile curg uniform. Trebuie să stai cu cineva de vorbă, să te auzi grăind și cugetînd, ca să-ți dai socoteala cît ești de prost sau cît ești de inteligent, rînd pe rînd și cîteodată deodată. Adineaori, îți zici, fusei mai inteligent. De ce am fost atît de prost acum o jumătate de ceas?

Mi se păruse, Cocò, că am făcut o descoperire și mi s-a părut că nu am greșit, după ce m-am verificat. Prostia sau inteligența noastră vin de la partener. Ți-este interlocutorul prost: te prostești; este el inteligent: te deștepți. Facultatea e un combustibil cu nevoie de tiraj: la un coș, înalt, simțitoare, văpaia se ridică; la un horn chircit jarul adoarme. S-a întîmplat să pornesc într-o direcție cu un proiect studiat, stabilit, pînă-n amănunțele banale. Am dat la capătul drumului meu de un tîmpit: n-am putut îngăima două cuvinte. De cîte ori am vorbit cu același prost, prostia mi-a fost aceeași.

Așa că sînt o mulțime de oameni cu care nu pot schimba niciodată zece cuvinte, de i-aș întîlni de o mie de ori într-un an. Pe cînd cu ceilalți, care nu sînt prea numeroși, am ce vorbi ore-ntregi, fără să se isprăvească și întodeauna nivelul e fix. Ceea ce face că mulți idioți au căpătat convingerea că sînt un idiot – și mi se pare că nu e în totul exact.

Mă întîlnesc adescori cu o categorie de prieteni, al cărora dialog stereotip sfîrşeşte numaidecît. Facem acelaşi drum, de pildă în tren sau în tramvaie, şi sîntem siliţi să ne recunoaştem. «Unde mă duc tot de ăsta dau», îmi zic cînd îl zăresc, şi el a şi surîs. »Ce mai faci? Cum merg treburile? Doamna sper că e sănătoasă. Tot aşa, desigur, toată familia»: un tip de intrare în materie şi de ieşire în acelaşi timp. Urmează cîteva surîsuri, care seamănă cu ştergerea mîinilor pe un prosop ori de cîte ori te loveşti de el. Dacă prietenul, în tren, stă picior peste picior, dinaintea dumitale, surîzi de cîte ori te atinge şi el surîde de cîte ori îl atingi. De cele mai multe ori nici nu-l atingi, nici nu te atinge şi te fereşti să-ţi întîlneşti ochii cu ochii lui, de teamă că iarăşi surîde; ceea ce este perfect adevărat. Pe o distanţă de o sută kilometri neantul surîsului mut devine insuportabil. Te vîri cu bărbia în piept şi te prefaci că dormi. Să ştii, îţi zici, că ăla zîmbeşte. Într-adevăr, ridici o jumătate de sprinceană şi-l găseşti surîzînd.

Cînd te scobori, discursul reîncepe animat. «Sărutări de mîni doamnei. Omagii domnului Dimitrescu. Îmbrăţişează copiii (*Défense de cracher*) din partea mea. Noroc. Umblă sănătos.» În sfîrşit: «Dîrste! două minute». Gata. «Ce ai dragă?» te întreabă cineva, cînd ajungi. Cîinii vin din fundul ogrăzii; te-au văzut şi te îmbrăţişează cu bunele lor labe noroioase. Ţi-ai regăsit inteligenţa. «Ce să am dragă? O sută douăzeci de kilometri am stat faţă-n faţă cu un dobitoc, care mi-a surîs necontenit. Mă strecuram pe culoar, venea după mine: surîdea. Mă întorceam în compartiment, venea şi el: surîdea. Nu am avut curajul să mă arunc pe fereastră, ca să nu vă fac inimă rea.»

Ceea ce se petrece, dragă Cocò, în vagon, la cafenea, pe stradă, se reproduce în proporţii fantastice pretutindeni. Crezi tu că un candidat la un examen nu suferă influenţa şi descapacitarea

unui examinator imbecil? Crezi tu că un medic tîmpit nu-şi influenţează rău bolnavii? Crezi tu că un guvern care numără o serie de cretini, nu cretinizează Statul şi Istoria? Ba da. O ţigare de un leu îmbîcseşte cu fum un apartament: un prost îngălează o adunare şi infectează o epocă. Activităţile lui toate au o înclinare de prostire şi prind în orba lor şi satelizează şi conrup, inteligenţele precise.

1928

COCÒ FILOZOF

Nu te-am întrebat niciodată, dragă Cocò, de vreo cincizeci de ani, de cînd ne ciorovăim împreună, nu te-am întrebat niciodată, ce crezi tu despre suflet şi creier. Papagalii nu turbură tăcerea cu întrebări, cărora nu ştie să le răspundă, decît aceeaşi tăcere. Profesorii însă, a cărora grotescă meserie şi apoi însufleţire este să explice, s-au întrebat şi acum în urmă şi au răspuns într-o Academie, ce este sufletul şi cum lucrează. Închipuieşte-ţi, Cocò, că în loc să plîngă şi să rămîie mută, o mamă ar explica lîngă mormînt, unui auditor de cimitir, cum i-a murit copilul.

Sînt cîteva linişti în lume care nu trebuiesc violentate. În parcul închis, unde se aude numai şoapta murmurată a unei fîntîni ţîşnitoare către stele, omul păşeşte încet cu tălpi de benedictin. A juca pe inteligentul şi pe comentatorul printre jetouri şi statui albe face amărăciune. Totuşi se mai vorbeşte în cămara nopţii şi se ţin conferinţe, Cocò. Mă rog, am tras cu urechea.

Ai auzit ce ţi s-a spus, că omul gîndeşte cu creierul şi că mintea noastră stă în creier, ca un paznic zidit într-o turlă? Acolo e clopotul nostru, în bolta de sus. Iar creierul nostru are diviziuni şi subdiviziuni, care corespund fiecare în parte nu numai liberului zbeg al unui organ şi mişcărilor de vasalitate al altora, dar şi unei puteri deosebite a inteligenţei. Facultăţile trebuiesc căutate după ureche şi dedesubtul pieptănăturii, nu la subsuoară, nici în genunchi, nici la călcîi. Ca un piano sferic craniul are o claviatură de jur

împrejur care, cînd apeși conform octavelor din teorie, solfegiază de preferință o compoziție cutare. Un cucui aparține filozofiei, o gaură literaturii, științele matematice se vădesc într-un mușuroi. S-a stabilit o hartă detaliată a imensului hectar necunoscut care se cheamă creier.

Sînt tare necăjit, Cocò, că mai pot să fie discutate aceste definitive deziluzii și melancolii. Ele fac parte dintr-un catechism juvenil, a căruia tinerețe s-a macerat în abnegații delicate. Ne învățaserăm să facem abstracție de lucrurile esențiale, de cînd tobele științifice, încăpute pe mîini gingașe, au isprăvit să bată-n golul din lăuntru și să facă muzică din absențe. Tot ce ne rămîne, după ce magnetismul a intrat în becul electric și în lampa de radio, este să aprindem lumina, învîrtind un întrerupător și să răsfoim, pornind către Crăciun, cărțile vechi, scrise la opaiț. În veacul gîndirii, de la feștila de seu pînă la curentul trifazic nu a trecut mai mult ca două ore și încă, prin întuneric, cînd ne culcăm pe pămînt, ne alăturăm de capul vecinului nostru de-acum patru mii de ani. Răsărind printre piramide, soarele ne trimite și azi nemișcată, umbra vîrfurilor triunghiulare.

Ridicat în catedră și în redingotă, cu gulerul luciu și cu rozet la butonieră, savantul, chemat să născocească o nouă aspirină și un alt piramidon, pentru beteșuguri certe, dă o reprezentație din minte și manipulează incertul. Un dop inventat la timp, ca să înlocuiască pluta, devenită rară și scumpă, sau un cauciuc sintetic ne-ar permite să destupăm o sticlă mai mult în cinstea lui Don Quichotte și să ne mișcăm cu o elasticitate mai ieftină între punctele de contradicție și de antagonism ale planetei noastre, schimbată în fabrică de cărți. Savantul ne invită la libațiuni cerebrale și la călătorii prin pustietățile fără poteci, în care drumurile se mișcă și se schimbă ca niște ațe încurcate.

Poţi să nu te superi, Cocò, cînd îţi mai spune şi azi învăţatul că însuşirea imaterială a gîndirii este funcţiunea unei substanţe materiale? Creierul gîndeşte după cum se deschide degetul sau mestecă maxilarul? Organele au funcţii limitate la conturele lor, nu este cugetarea o funcţiune care le depăşeşte şi le contrazice? În materialitatea ei nu e de ordinul nici unui organ. Gîndirea nu e nici flegmă, nici scuipat, nici sînge, nici puroi. Ea e altceva decît tot ce este şi nu se aseamănă cu nimic.

Noi ne-am canonit şi noi, nu este aşa, Cocò? să înţelegem ceea ce nu înţelegem defel şi fiindcă nu credem nici în judecata dascălilor noştri şi fiindcă nu putem vedea nimic, am închis puţin ochii şi am adormit pe pămîntul fără suvenire şi fără cugetare – şi sculîndu-ne de jos, din dreptul mării fără ţărmuri, am luat o caterincă mică şi ne-am apucat să cîntăm pentru alţii... Nimeni nu ştie cîte năzuinţe rupte şi cîte dureri surîzătoare cîntă cu voci de lemn din cutia flaşnetei...

1928

DE VORBĂ CU APARATUL MEU

Cerînd un articol pentru revistă, simpatica direcţiune introduce bunul obicei să indice şi titlul, vreau să zic subiectul articolului cerut. Această colaborare binevoită scuteşte pe colaboratori să iasă din cercul de preocupări al unui număr dat din revistă şi-i disciplinează. Perfect! Să stăm puţin de vorbă cu aparatul nostru. Să încercăm.

Pentru întîia oară ne permitem să abordăm aparatul cu această intenţie. Pînă astăzi ne mărgineam să-l ascultăm chitic, de teamă să nu-l... deranjăm. Susceptibilităţile unui aparat de radio sînt infinite, fanteziile neprevăzute, strechea lui se iveşte subit. Te-am supărat cu ceva, domnule aparat? Tace. Nu vrei să cînţi puţin? Fluieră. Poate vrei să te odihneşti? Urlă. Să-l lăsăm zece minute în pauză. E nărăvaş. Ţi-am mai spus: cînd mă voi necăji într-o seară bine, îl apuc de condensator şi dau cu el de pereţi.

Cine a făcut spiritism şi încă nu s-a aventurat special în lumea undelor lungi, mijlocii şi scurte, va înţelege starea sufletească a unui nefericit amator de radiofonie. Ai chemat spiritul lui Victor Hugo: asistenţa îl aşteaptă, Victor Hugo ai binevoit să soseşti? A sosit, şopteşte un domn care aude un zgomot neaşteptat. Nu a sosit, răspunde o doamnă: mi-a căzut mie ceva. Crezînd că poetul apare în uniformă de ofiţeri de dragoni, doamna îşi scosese din poşetă butonul de pomadă şi îşi neteza pe întuneric buzele cu roşu. Un vecin s-a mişcat, doamna s-a speriat şi creionul de alifie a scăpat pe parchet. Pe de altă parte, la toate

întrebările, spiritul lui Victor Hugo e absent sau contradictoriu şi mîna mediului aleargă ridicul pe caietul de înregistrat poruncile şi impresiile spiritelor superioare.

În aparat intră cîteodată cîte un duh necurat. Condensatorul pînă la douăzeci şi cinci zbiară, la treizeci face prrrr, la treizeci şi cinci ozpf, fpzv, pvfz! Ne apropiem de Viena, chiu! Sîntem la Viena: vaaai! Pesta răspunde: tîrrrîş, grăpişş. Diavolul nu poate fi eliminat, decît închizînd aparatul şi suprimînd contactele. Amatorul, de obicei civilizat şi atent, izbucneşte în injurii de căruţaş.

Capriciile aparatului Satanei se manifestează în special la o dată solemnă, atunci cînd amatorul de radio îşi invită prietenii ca să asculte o minune de aparat cu douăzeci şi trei de lămpi, primit din Haxhaven, pe preţul derizoriu de o sută treizeci şi cinci mii de lei, fără accesorii. Invitaţii sosesc entuziaşti şi, după trei ore de încercări, amfitrionul renunţă, înfăţişîndu-se invitaţilor cu două urechi mari negre rotunde, de la casca de cercetat aerul şi explicîndu-le că trebuie să se fi întîmplat ceva anormal în atmosferă, de felul golurilor din aviaţie. Casca, vîrîtă în părul ciufulit al amatorului sau încinsă pe chelia lui totală, ca un dublu bandaj de hernie, pare bizar aplicată la nişte organe atît de depărtate de ombilic.

– Să mă iertaţi, dragii mei, lămureşte amatorul scepticismului enervant al invitaţilor, rîndul viitor veţi vedea că am pus mîna pe un aparat fără păreche.

Şi de la muzica mută, invitaţii trec la pocher şi şah.

Acum, cu toată bunăvoinţa de a sta de vorbă cu aparatul meu, este imposibil. Acumulatorul este trimis la încărcat şi aştept din Danemarca o baterie nouă, care trebuie să sosească peste două, trei, patru, cinci săptămîni negreşit, sau care, după asigurările furnizorului, trebuie să fie în vamă.

Pînă voi putea să stau de vorbă cu aparatul meu, m-am resemnat să mă distrez în orele concertelor europene, cu o gimnastică artistică, pe care v-o recomand și dumneavoastră.

Închizi pumnii și scoți degetele arătătoare afară, ca niște coarne.

Pui vîrful degetelor (vîrf în vîrf), le depărtezi puțin și le învîrtești unul în dreptul celuilalt și din cînd în cînd, la cîte două minute, le apropii brusc și reîncepi. E o senzație delicată, de mare artă, pe care îmi veți permite s-o analizez într-un număr viitor. Pînă atunci poate că primesc și anodicul din Danemarca.

1928

INFORMAȚIA LITERARĂ

Se simte nevoia unei publicații de strictă informațiune, lipsită de fumuri și principii, o publicație fără pane și necălăreață și care să umble pe jos printre cititori, acum cînd se bat cîmpii din ce în ce mai mult și se scutură pomii din ceruri de stele uzate. În interesul întîi al cititorului se simte nevoia.

Literatura românească a sporit îndeajuns ca să merite un serviciu de informații, făcut cu îngrijire și respect. Cititorul, copleșit de îndeletnicirile lui, dorește o lectură care să-l instruiască și să-l recreeze, dîndu-i și posibilitatea să-și aleagă pentru bibliotecă și biurou cărțile ce i se potrivesc. O publicație informativă ar analiza conținutul cărților ce apar, cu note sobre și clare asupra materialului construit.

În vreme ce literatura limbii noastre s-a dezvoltat, oamenii de literatură derutați au rămas să păstreze intacte riturile asiatice filtrate prin Balcani. Cam fiecare generație a venit năvălind, cu atitudini de cuceritori și descălecători, și unele au fost cu atît mai sîngeroase cu cît erau chivărele mai moi și sulițele de mai autentică mucava. Vitejii scoborau din zări pe armăsari de lemn, ceva mai lungi decît de obicei și imitînd la perfecțiune cavaleria pe băț. S-au înregistrat ifose cu atît mai muzicale în fanfare, cu cît erau trîmbițașii mai apropiați de jocul cu cercul și cu arșicul. De cîteva luni avem zilnic cîte o *Înălțare la cer*, cîte o *Schimbare la față*, cîte o *Înviere din morți* și cîte o *Predică de pe munte*, de-a dreptul din cafenea. În

absența unui ideal de meșteșug literatura își recrutează idealurile pe de lături, din vecini, și literatura cu transparențele ei trece și învelește, ca unica velință a unei căsnicii sărace, de pe masă în pat, din pat pe podele, de pe podele în geam și pe coșciug.

Golul de personalitate în singura direcție tehnică și inventivă a meseriei provoacă ivirea hibridului universal. Olăria lui Palissy își asimilează stofe străine unicului material. Olarul își părăsește materia primă, din care nu mai știe să extragă nimic, pune porțelanului postav, lipește faianței mustață, bagă geometria în poezie, literatura în arhitectură, înfrumusețează cristalele cu hîrtie lipită și pieptănînd mătreața elucubrativă a cerebralităților, exasperate între excitarea exemplului și neputință o amestecă în vopseaua pictorului și în cerneala scriitorului. O soluție a golului de personalitate consistă todeauna în peregrinarea dintr-un material într-altul, dintr-o meserie într-alta, prin ierarhii în continuă strămutare. Punctul strict, linia strictă, suprafața închisă fiind de-o exploatare dificilă.

Se petrece în psihologia știutorilor de carte nesiguri pe cartea lor, un fenomen identic cu vacanța profesională din stările sociale. Advocatul face petrol, petrolistul pomicultură, medicul politică. E un comerț ambulant care își schimbă permanent marfa, de la roșcove pînă la turtă dulce și papetărie, și în coșurile plecate goale se colportează sticle și ambalaje goale.

Dacă toate tendințele maimuțărite dintr-o lectură ar trebui să aibă fiecare revista și ziarul ei, nu numai că numărul acestora ar deveni monstruos dar activitatea intelectuală ar lua înfățișarea monstruoasă a golului succesiv și a permanentului avatar – după care cititorul nu este cerut să se ție necurmat, beat de salturi și zigzaguri ca un purice și ca o lăcustă.

O publicație de informație contribuie mult la stabilirea bătătorită a unui drum drept prin literatură și la delimitarea proprietăților neîncetate, care nu se exclud ci se învecinesc, cel puțin cu fața către același drum. Ea pune garduri ca să nu se abată bivolii și porcii prin grădinile lucrate, delimitează și stabilește semne cadastrale. Validitățile nu se înlocuiesc între ele, ci se urmează, cinci neputînd să suprime pe patru și trei neputînd sta în locul lui doi. Numai în alienație mintală are un rost că Dumitrescu devine Frederic Barbaroza și că Petrică se crede girafă, sau sfîntul Gheorghe.

O publicație informativă introduce raporturi de bună creștere și civilizație, o pondere, un sistem metric și o scară de rectificat erorile de a mia parte dintr-o sutime.

Și – o asemenea publicație – este tot atît de utilă autorilor, editorilor cît și publicului. Vitrină mobilă și bibliotecă pe roate, ea se transportă lesne, dusă de un timbru poștal pretutindeni. La egală distanță de toată circonferința activităților literare, ea le pune în valoare pe toate, avînd sîngele rece, răbdarea și determinarea de a recomanda publicului pansamentul căutat pentru maladiile intelectuale. Într-o expoziție de pictură, diferențele, armonice sau antagoniste, pot să existe perfect, manifestate prin diferențe de nivel și de temperament. Arta nu e o fabrică de nasturi, cum concep idioții uniformi, pentru obținerea unui bumb tip, repetat la presă și multiplicat. Din deosebiri infinite se capătă o sensibilitate, o cultură și o viață a minții. O publicație de care cel puțin pînă acum nu a fost însoțită, literatura joacă rolul unui secretar al expoziției de pictură, fără preferințe, fără prejudecăți, însărcinat să vîndă toate tablourile sau pe cele mai multe. E un comerț cu două fațade: una de sensuri și alta de marfă.

1928

SCRISOARE UNUI CITITOR DE-O ȘCHIOAPĂ

De Crăciun, și cu două săptămîni înainte de Crăciun, cutia mea de la poartă se umple zilnic cu scrisori. Stau, după cum știi, în gura Timișului, în dreptul văii, strecurată printre munții de piatră și zăpezi, tocmai din Prahova încoace. Am acolo o casă de pădurar, străjuită de molizi și stau și scriu toată ziua, uitîndu-mă cum se învîrtesc timpurile, viforele și vulturii între hornul meu și zările lui Dumnezeu. Ce să fac? Fac iarna povești și vara stînjeni de lemne; așa am învățat în ucenicie, de la meșterul meu pădurar, cel bătrîn, care a plecat și s-a făcut Moș Crăciun; și de la învățător, care și el a plecat de bătrînețe și s-a făcut Moș Crăciun. Toți uncheșii cu barbă albă și toți călugării care se hotărăsc să plece de lîngă noi, se fac Moș Crăciun, crezînd că e mai bine.

La poarta bordeiului meu am, după cum știi, o cutie pentru scrisori. De vreo patruzeci de ani, de cînd mă lupt cu rădăcinile și cu buștenii și iarna cu gramatica, au învățat să mă cunoască toate pădurile și m-au ales judecător al pricinilor dintre ființe. Ba un iepure se plînge că l-a înjurat un urs, ba un urs că l-a ciupit o pajură; vulpile aduc jalbă, lupii nu se lasă nici ei și, o dată pe săptămînă, ținem sfat dinaintea bordeiului, unde ne împresoară împricinații și jălbarii, iar eu și cîinele meu cîrn cu buzele umflate dăm dreptate pe cît putem și nu nedreptățim pe nimeni.

Dar în cutia mea nu găsesc numai plîngeri. Prin apropierea sărbătorilor, caprele sălbatice, care au rînduiala călindarului pe tot cuprinsul Carpaților,

dintre Dîrste și Poiana Țapului, întreabă cînd cade cutare zi, ca să afle jivinele și făpturile și să facă rugăciuni. Broaștele țestoase sînt cele mai curioase, din toamnă în toamnă ele trec muntele înainte și înapoi, ca să asculte clopotele vacilor și greierii. Fiindcă uneori le apucă înghețul tocmai la suiș, ele trebuie să știe dacă iau de-acasă ori nu mănușile de lînă și află știrile de la mine: de obicei, pleacă din șes cu niște mănuși fără degete, în care își trag unghiile la nevoie, odată cu capul băgat în guler și tartan și stau așa la adăpost pînă trece gradul de frig usturător.

Ieri au pornit țestoasele toată cireada, chiar din fața bordeiului meu, îndemnate să fie fără grijă, le-am pus fiecăreia în spinare cîte un bagaj mic, legat cu o curea, o pătură ca un plic, o linguriță cu unt și cu colac cu susan – și două chibrituri.

Am găsit scrisoarea dumitale neiscălită afară din cutie, pe părete... Ce s-a întîmplat că n-ai avut un petec de hîrtie și un condei și că ai fost silit să te slujești de un cărbune și o cărămidă și de zidul alb al bordeiului meu? Ai vrea să vii să vezi bordeiul pe dinăuntru Pentru ce atîtea forme, mă rog, și de ce nu ți-ai adresat cererea dumitale, verbal, cîinelui Cîrneață? El te-ar fi introdus la mine și eu te-aș fi însoțit să-mi vizitezi încăperile. Să-ți povestesc în treacăt cum este bordeiul, ca să faci și dumneata unul la fel.

Întîi și întîi intrăm pe o sală lungă, un drum pe subt pămînt care duce, uscat, departe. Pe furtunile mari, Cîrneață mi-aduce pe acolo cîte o cutie cu tutun sau ne plimbăm amîndoi, ca să nu ne cadă mîncarea greu. Din loc în loc, pe la cîte cinci sau zece kilometri, o deschizătură din dosul unui bolovan de stîncă lasă lumină și aer și poftesc vietățile în primejdie, să dea fuga pînă la odaia mea. Eu mă joc în odaie cu prepelițele și cu șoarecii albi care dorm subt saltea. Vietatea vine și spune, iar Cacatoes, papagalul meu, cu șapcă de interpret, traduce. Rareori dacă-l mai ajută

bufnița, de după ușă, să-și aducă aminte cîte un cuvînt, pe care în greutățile vieții l-a uitat.

A treia odaie mare, din stînga, e sala piticilor, foștii Moși Crăciuni, retrași din circulație. Meșteșugul lor este să așeze și să împletească, pe dedesupt, rădăcinile copacilor, pe care le încurcă sobolii și alte lighioane ce se strecoară prin pămînt. Cînd mă vizitezi, o să te duc la ei să-i punem să joace o piesă de teatru, bătînd din palme rar, ca din tipsii, plecîndu-și capetele cu moț, pe umeri, după bătaie, ridicînd un picior cu papuc roșu și mișcînd ochii lor albaștri către colțurile pleoapelor, către tîmple. Într-altă odaie am un tren mic fără fum care merge toată ziua, plin cu purici de aur: la stație puricii sar o dată toți pe peron și o dată toți în vagoane înapoi, comandați de cîțiva purici roșii, de rubin. Și mai poți vedea boii mici a cîte șaptezeci și cinci grame bucata, care dorm o sută de bucăți pe marginea unei farfurii cu apă, cu cincizeci de pești înăuntru, rotunzi ca niște nasturi; ipopotami cît dopurile de plută, fugărindu-se cu crocodilii, buni de pus la cravată. Și o sumedenie de lucruri ai să vezi, toate în mic și încît se poate mai mic, cu tot ce le trebuie, ai să vezi cînd ai să vii.

Și o să umplu o cutie cu cîte o păreche din toate, ca să ți le dau dumitale de Crăciun. Numai să vii, că te aștept.

1928

HONNY SOIT QUI MAL Y PENSE

Dacă mariajul e un act recomandabil la oamenii politici, unii oameni devin politici pe neaşteptate şi au cuvinte să regrete o căsătorie contractată într-un moment de entuziasm de după miezul nopţii şi în cuprinsul unei idile fără cadru fix. Profesorilor universitari din străinătate li s-a făcut uneori imputarea că se căsătoresc cu micile bucătărese. Constrînşi să trăiască izolaţi între laborator şi catedră, cineva feminin le spală ciorapii, le găteşte prînzul, le scutură odaia. Într-o seară tînăra persoană uită să se ducă acasă şi a doua zi uită să iasă la timp din aşternutul savantului om. Peste treizeci de ani de carieră, se obţine, de o parte, o celebritate ştiinţifică şi, de altă parte, o cucoană grasă, care primeşte pe studenţii soţului în tîrligi de bumbac. Ea zice bărbatului ei «le Monsieur» şi bărbatul o prezintă «ma compagne». Candidaţii la doctorat s-au cam mirat dar se obişnuiesc. La urma urmelor, soţii nu supără pe nimeni şi se ţin departe de ridicul şi de bravadă.

Omul politic e un individ care circulă, silit să participe la viaţa de agremente dezagreabile ale unui cerc social, rafinat, bun observator, politicos, surîzător. Acolo s-a format o elită de nuanţe şi de semitonuri, de catifelări şi transparenţe, de subînţelesuri şi devinaţii şi un stil, pentru care gestul plin e deja o vulgaritate şi care admite din întreg numai o parte şi din definitiv numai o schiţă. E viaţa de filigran a unei aristocraţii, nevăzută

ochiului gros, și pe care votul nostru universal și literații noștri, inspirați exclusiv de la oala cu lapte și de la coceni, nu o cunosc – *et pour cause.*

Această elită fără tobe nici trîmbiți intervine în viața statului în momentele decisive și mîna ei fluidă, strecurată în mecanism, se simte ca un aport al unui destin. Toate evenimentele inexplicabile i-au aparținut integral. Două șoapte lîngă o perdea hotărăsc sau anulează o existență. Este amuzantă încercarea unei anumite categorii de oameni politici de-a se altoi cu atmosfera, în care cîteodată sînt primiți, ca niște slugi consacrate cîtorva necesități. Cunoșteam un fost ministru, cu educația făcută la cafenea, intrat prin evenimente întortocheate într-un guvern și aspirant fervent la grațiile din turnul de ivoriu. Fusese atît de confuz la un prînz unde participase cu o imensă speranță, încît voind să placă amfitrioanei și crezînd că ține în mîinile lui mîna ei, săruta cu devotament mîna soțului, care, înțelegînd eroarea, a lăsat-o să dureze, pînă ce fostul ministru, înspăimîntat, a înțeles și el ceea ce rămînea de înțeles.

Lumea rîde într-un oraș oarecare de urmările unei așa zise în franțuzește *mésalliance.* Într-un ceas de uitare de sine, un funcționar politic superior, ignorînd viitoarele deciziuni ale sorții, s-a căsătorit cu o dansatoare, al căreia merit suprem, în music-hallul unde se producea, consista în a juca pentru publicul întreg, în tricoul dăruit de natură, decorat în trei puncte alese cu o vegetație frizată. Uneori, dansatoarea făcea senzație într-un număr numit *la Poularde truffée,* apărînd întinsă pe o tavă și purtată în bătaia binoclurilor, ca un fel de mîncare special. Viitorul bărbat politic dintr-un oraș oarecare, a îngenuncheat la tavă și i-a oferit dansatoarei nude mîna lui și un inel. Acest sport de mare Duce și de Prinț a fost jucat burghezește.

1928

LITERATURA, MEŞTEŞUG

Intervievat odinioară de Jules Huret, ce este el precis, simbolist sau altceva, poetul Paul Verlaine, pe care şi l-au disputat şcolile şi teoriile, a răspuns, ca un măcelar:

– *Mais nom de Dieu! je suis poète français...*

Paul Verlaine răspundea însă ca un artist şi nu ca un om politic, constrîns să existe în cadrul unui program şi al unui aşa-zis ideal. Idealul unui artist intră în ordinea tehnică a meşteşugului şi nu poate ieşi cîtuşi de puţin, fără primejdie, din datele şi îndatoririle lui profesionale. Un smălţuitor de olărie poate foarte bine să fie aristocratic sau comunist în convingerile lui sociale şi politice; în meseria lui, el nu capătă de la ele nici o nuanţă nouă de albastru, nici o pastă mai plastică sau mai vioaie. Aporturile străine de meşteşug, colaborarea unei idei, a unui catehism, vădesc sau o nepricepere, întîi instinctivă a problemei şi deci o lipsă de personalitate clară, sau o fudulie; în orice caz, un joc de intelect, care nu aduce ucenicului, dezorientat între şarade, nici un material de certitudini.

Problema pe care o dezleagă artistul abia într-o viaţă întreagă şi de cele mai multe ori foarte incomplet, este elementară şi numai intelectul pribeag şi lipsit de spiritul jertfei şi de tragicul definitiv al unei preocupări stăruitor constantă, are timp să bată drumurile şi să caute aiurea ceea ce locul cuprins între pereţii atelierului nu-i poate da. Artistul trebuie să obţie ceva nou cu mijloace reduse, prin eliminări succesive, la minimum. E un

ideal profesional prea vast, ca să poată fi înlocuit cu un ideal asimilat forțat cu meșteșugul lui.

Subsemnatul a prezentat din vreme – putem vorbi cu simplicitate despre experiențele proprii, todeuna concludente, căci mai cunoscute, ba numai experiența proprie permite un aviz şi o desinare a noţiunilor, de lectură – o dibăcie oarecum remarcată pentru desprinderea obiectelor din mediul lor și transpunerea lor în paletă. El putea să devie un zugrav destoinic și să dobîndească un nume între urzitorii de culori. Ar fi fost suficient un efort de obrăznicie pentru obţinerea unui rezultat şi dacă la el s-ar fi adaos şi o teorie, pictorul şi pictura erau gata. Cam aşa se ivesc şi plasticii şi literaţii, cu desconsiderarea sforţărilor continui, de la profilul mamutului din peşteri pînă la ei şi cu puţin clăbuc la suprafaţa undelor actuale. De atunci pînă astăzi, totul se ține într-o disciplină tehnică.

Individul de care este vorba şi-a dat seama că, înainte de orice, trebuia să înveţe desenul, ca să înveţe, dacă va fi fost nevoie, să facă abstracţie de el. Or, desenul se învaţă în cel puţin douăzeci de ani, pentru ca, începînd de la patruzeci, să poţi scrie orice formă vrei şi de-abia să te orientezi în fabula unui program de lucru. E un alfabet în toate meşteşugurile, un alfabet progresiv, care merge de la cele douăzeci şi patru de litere simple ale abecedarului pînă la scrisul egiptian și la monogramele chineze, trecînd prin cuiele ebraice, în care lipsa punctului masoretic se suplineşte cu intuiţii...

Ca să înveţi desenul douăzeci de ani, ai nevoie de un timp confortabil, nedisputat între esenţial și un alt meşteşug, al braţelor, care să te hrănească douăzeci de ani. Ziua întreagă trebuie să-ţi aparţie cu toate minutele ei de schimbarea luminii şi a formelor, ca să poţi umbla de-a lungul soarelui după linie și punct... Cu o suferință pe care un artist și un om de inițiative durabile o înțelege, insul în cauză a trebuit să renunțe și să înlocuiască

mutarea lucrurilor în paletă cu mutarea lor în cuvinte. Ucenicia scrisului este uşurată prin materialul portativ, în buzunar şi gînduri. Totuşi ucenicia nu putea să fie mai scurtă, din pricină că linia şi vopseaua erau substituite cu echivalente verbale şi cu sticliri interioare.

Meşteşugul poate fi uşor eludat şi trecut în abstracţii. Poţi contesta linia ca inexistentă şi culoarea ca aparentă, punînd lumea la discreţia unui ochi fabricat, dintre ochi, şi pretinzînd că vezi cu el. Ieşim din datele meşteşugului şi ne pierdem în aproximaţii.

Desigur că este greu ca din cîteva cuvinte să scapere mereu alte scîntei şi e mai uşor în insuficienţa mijloacelor personale să părăseşti materialul strict şi să te împrumuţi pentru obţinerea unei corciri. Totuşi în spaţiu limitat trebuie dată lupta exclusiv. Aici e toată problema şi de aci a pornit activitatea omului inteligent în toate domeniile. Păcura se scoate din terenul ei şi piatra din munte. Arta întreagă e un efort de extracţii şi foraje strict locale, în ceea ce priveşte materialul.

Numai pe asemenea date se stabileşte o tradiţie profesională şi o mişcare de iniţieri şi perfecţiuni dintr-o generaţie într-alta. Pictorii mari şi-au început meşteşugul prin a freca vopseaua cu ulei, pentru meşter. Azi valoarea nu se livrează odată cu tubul, cu pensula şi cu geamantanul care le poartă.

1928

SCRISOARE

Domnului Grigore Iunian,
ministru al Justiției

Îmi permit, în calitate de ucenic al penei și peniței, să vă adresez o scrisoare, al căreia obiect, simpatic pentru oamenii de bibliotecă, interesează deopotrivă și pe breslașii uneltelor de scris și onorarea unui stat cultural. Obiectul nostru mărăcinos e plin de ramuri strîmbe, ca stufișul de vîsc, cu mărgele de mărgăritar, pe care l-ați găsit, desigur, în seara de Anul nou, acasă, spînzurat, după o datină engleză, cu o panglică roșie, de lampa din tavan. Cu voia dumneavoastră, pînă la veștejirea vîscului, îmi voi permite să rup, una cîte una, crengile sorcovei noastre încurcate și să vi le prezint succesiv, cu floarea fiecăreia, de hîrtie. Îmi dați libertatea să vă vorbesc astăzi puțin despre depozitele de ziare și de librărie mică?...

Pentru ca un cetățean să întreprindă orice soi de negustorie, trebuie să aibă un capital; capital în specie sunătoare sau capital de credit, tot capital se cheamă. Ba negustorul corect; căci pretutindeni în Europa, afară de o singură țară, corectitudinea este reputată că face parte in negustorie; negustorul corect, care, în principiu, trebuie să fie la început un cetățean sărac, ca negustorii noștri oltenii, își aglutinează singur capitalul, prin asocierea spiritului personal de inițiativă, a spiritului personal de economie și răbdare și a muncii personale, adăugînd un credit. Nu e nici un secret în iscarea capitalului normal, compus din diferențe adunate laolaltă. Diferența, pe care adversarii capitalului o numesc supravalută, reprezintă normal osteneala, inițiativa și riscul.

În toate negustoriile, afară de una singură, operația de aprovizionare cu marfă, de vînzare și de plăți se face la fel. Producătorul trimite marfă și ia după vînzarea ei, și de cele mai multe ori înainte de vînzarea stocului integral, prețul tocmit – iar diferența, beneficiul, rămîne automat proprietatea vînzătorului. Dacă un negustor incorect dorește să se sustragă obligațiilor lui, admise în toate negustoriile, afară de una singură, justiția, al căruia departament vă aparține azi, ca ministru, se pune în acțiune. În toate negustoriile, afară de singură una.

Negustoria de imprimate face excepție de la regulă, totală, îndată ce un individ, venit din orice altă meserie și lipsit de orice aptitudine pentru noua lui negustorie, își închiriază patru păreți undeva și își pune o firmă de librar sau depozitar de ziare și reviste, el primește marfă pe credit în valoare de zeci și sute de mii și milioane de lei, cărți și imprimate. Noțiunea contractului intenționat, ce se încheie între producător și vînzător, este neînchipuit de comodă: vînzătorul va plăti după vînzarea mărfii. Marfa zilnică e lichidabilă la chenzină, marfa săptămînală la lună, marfa fără periodicitate semestrial. Negustorul de hîrtie tipărită corect achită punctual și afacerea lui progresează normal, încet. Negustorul incorect, adică marea majoritate a depozitarilor, nu plătește *niciodată* și nu poate fi tras la răspundere de nimeni. Costul procesului va întrece cu mult datoriile fracționate.

Totuși cifra beneficiilor la nici o marfă nu e atît de sigură și de stabilă pentru vînzător, ca la hîrtia tipărită. Negustorul cîștigă la orice marfă de tipar vîndută 25%, cel mai puțin, cu facultatea, care nu există la nici o altă marfă, de a înapoia marfa nevîndută producătorului care își asumă toate cheltuielile făcute și la ducere și la întoarcere, și la corespondență și la expedierea de valori, exclusiv; ceea ce nu se petrece cu nici o altă marfă,

primitorii suportînd toate aşa-zisele speze de fracht, ambalaj etc. Prin urmare, depozitarul de publicaţii primeşte gratis pachete, colete. După ce vinde, el are o singură datorie: să-şi oprească 25% net, să plătească 75% net şi să restituie ceea ce nu a vîndut. Depozitarul face altfel, domnule ministru: opreşte totul pentru el!

Producătorii sînt sau editori sau nişte intelectuali şi scriitori, care în specialitatea lor au dreptul să nu fie prădaţi în văzul şi nepăsarea tuturor autorităţilor. Apoi, ei au dreptul să trăiască din meşteşugul lor, dacă aşa vrea cultura, ca şi creaţiile ei să fie în toate ţările civilizate, un rezultat de meşteşug. Şi la noi, acest lucru clar şi onest se poate ; ca şi scriitorul să se hrănească, după pilda boului, din brazda pe care o trage: şi la noi se poate ca munca intelectuală artistică să-şi găsească salariul echivalent pe piaţă. În mijlociu, tipăritura românească are cinci mii de cititori scăzînd maximum pînă la o mie, cifră derizorie, negreşit, dar relativ suficientă pentru marfa vîndută, sau prea scumpă sau afară din cursiv. Problema atingerii, individual, a celor zece sau douăzeci de mii de cititori *siguri,* pe care orice publicaţie îl poate recolta, cade în sarcina unei organizări speciale, patronată tot de stat, dar nu face parte cu totul directă din seria îmbunătăţirilor aşteptate, domnule ministru, de la departamentul domniei voastre.

Proletariatul nostru intelectual nu se datoreşte publicului, care cumpără şi plăteşte din ce în ce mai mult, ci vînzătorilor depozitari din provincii. Administraţiile de presă nu au nici o putere asupra lor decît atunci cînd manipulează sutele de milioane, ce aparţin celor două mari edituri de ziare din Bucureşti, împovărate şi acestea cu cheltuieli inutile, de inspectori, voiajori, controlori. Cum însă actul cultural cel mai viu nu cade întodeauna în putinţele întreprinderilor cu capitaluri, ci în producţia profesionistului liber, a

ideilor şi personalităţilor susceptibile de aporturi culturale fertile noi, substanţa este furată sistematic şi iniţiativa descurajată.

Într-un stat cultural, care totuşi nu ştie să facă nimic pentru valorile lui artistice, singurele mărturii şi justificări ale dreptului la viaţa mare mondială, măcar această dezordine gravă nu mai poate să fie ocrotită. Înţelegeţi, domnule ministru Iunian, cîtă tragere de inimă pasională au manifestat oamenii noştri de stat, absenţi din viaţa literelor şi artelor creatoare, faţă de analfabetism, pentru ca să lase cu conştiinţă pradă analfabeţilor negustori toată producţia sufletească şi mintală a unei elite intelectuale. Căci trebuie să ne înţelegem: domnii Adamescu, Mehedinţi, Mihail Dragomirescu şi compania, autori de manuale didactice cu monopol de stat şi care îşi cumpără moşii, vii şi proprietăţi urbane din vînzarea silită a unei hîrtii maculate la presă, indigestă, nu sînt nici cei mai autorizaţi, nici unicii deputaţi ai inteligenţei româneşti în parlamentul mut al culturii.

Scriitorii de toate genurile aşteaptă de la pornirile dumneavoastră de ministru o însănătoşire a raporturilor dintre ei şi depozitari. Un scurt paragraf în Codul Penal, a cărui idee a mai fost la ordinea zilei, dar a cărui fiinţă a fost împiedicată de influenţele anticulturale şi sălbatice din partide, va pune brusc stavilă banditismului actual. Pentru foaie, care iese repede, trebuie adoptată o procedură instantanee şi necostisitoare. Şi reforma trebuie făcută repede şi cu efecte retroactive.

Vă dorim, domnule ministru, să vă întoarceţi în ziua de 14 în Cameră, cu proiectul creionat în buzunar şi să ne faceţi de ziua dumneavoastră darul de-a asigura munca literară care-i, poate, demnă de interes. Sfinţii Vasile, Grigorie şi Ioan se pomenesc în ziua de 30 ianuarie...

Slugă,

Tudor Arghezi

1929

VORBIȚI SÎRBEȘTE?...

Reporterul nostru zburător, domnul Cocò, a fost expediat la Zagreb și la Belgrad, cu un aparat fotografic. Ce folos! el nu s-a putut apropia prea mult, din respect pentru domnul Jufkovici, care de la general de divizie a fost avansat la gradul de general de guvern. A trebuit să aștepte noaptea, ca să se informeze la singurele autorități informative actuale, sentinelele palatului regal, și să doarmă în ramurile parcului. De cîteva zile, gazetarii au arborat la pălărie un pampon și ziarele sînt scrise cu cerneala albă, inventată de un farmacist personal al majestății sale regelui, adus din Geneva, unde defunctul marele rege Petru juca șah și biliard la «Café Lyrique», pe cînd, plictisit și anonim, și fără franc, se gîndea la tot ce vreai afară de regalitate și împărăție.

Deodată, Cocò dete un țipăt și fugi. Fără să știe, se găsea dinaintea unei ferestre stropită cu sînge, peste care s-a lăsat perdeaua războiului mondial. «Ce vis urît! zise Cocò: abia adormisem. Parcă erau tot niște generali, tot niște ofițeri... Și parcă era tot un Alexandru... El a fost sculat din somn, tăiat și aruncat în sus, pe această fereastră. Și peste el a fost azvîrlit cadavrul în cămașa de noapte cu dantelă al unei femei. Cum o chema? se silea să-și aducă aminte Cocò... Da, da... Draga Mașin!»

Cocò, desigur, nu a mai închis ochii toată noaptea, zburînd din clopotniți în clopotniți. Amintirea mirosului sîngelui îl sugruma. Apoi, figura de Raskolnikov a băietanului care a ucis pe

arhiducele Austriei. Apoi, războiul: cinci ani! Europa învățase sîrbește. Și începuse să uite – și iar să vorbească sîrbește... Austria-mare se răzbună, și zicea Cocò: moștenirea bolnavei poartă în blana de hermină succesorală, tuberculoza mortală. Cocò se scutură de un frig sufletesc și o pornește înapoi la București. Subt aripă, el ne aduce în redacție cîteva ordonanțe dezlipite de pe zidurile orașelor vizitate. O inovație: legile nu se vor mai tipări în volume groase, interpretative. Toate complicațiile intelectuale au fost reduse la linia dreaptă a funiei întinse. Constituția e un afiș, care se împarte pe străzi, ca un prospect, și toate legile încap într-o reclamă de două palme, pe alte două palme: dimensiunile mîngîierii părintești.

Dar spune mai repede, Cocò, ce-i la Belgrad și la Zagreb?

Nu vă neliniștiți, povestește Cocò. Toată lumea e fericită și niciodată sîrbii, croații și slovenii n-au fost mai fericiți. Presa repetă în toate provinciile iugoslave strigătul cu literă groasă: Trăiască regele! Toată lumea urăște adînc Parlamentul, ca o formă prea englezească. Cinci sute de capete nu sînt în stare să judece ca unul și actualmente capul cel mai genial aparține, prin selecțiunea evenimentelor, regelui, exclusiv. El însuși, regele, este fericit că poate să servească o dată și bine poporul pe care îl adoră, adorat în schimb de popor. Citiți, de altfel, telegramele din Belgrad. Niciodată ele nu au fost nici atît de lungi, nici atît de literare: pe sîrbește, ele sînt suave, finețele iugoslave neputînd fi redate în toată delicatețea lor, pe românește. Ați văzut că unanimitatea poporului era cu totul dezgustată de libertăți și aștepta, rugîndu-se zi și noapte, de la bunăvoința regelui să le desființeze. Căci dacă în robie străină un popor se ofilește, în robia națională el se face puternic și socotește că și-a atins idealul pentru care a fost zămislit.

Totuşi, Mariei noastre, nu i-ai spus nimic?...
M-am apropiat şi de fereastra ei, povesteşte Cocò, şi i-am bătut cu ciocul în geam. Nu te speria alteţă şi majestate, i-am şoptit pe româneşte – şi ea s-a bucurat ca de-o lumină caldă. Ia-ţi geamantanul cel mai uşor, scoboară lin din palat şi vino înapoi, la noi. Soarele nostru alunecă pe mătase şi gîndurile noastre se joacă albe, ca reflexele de apă, pe catifea. Vino. Cotrocenii sînt aristocratici şi învăluiţi în mari apusuri de aur calm... Vino să vezi Cişmigiul: copiii se dau pe gheaţă cu sorcovele în mînă. Vino pe Calea Victoriei: e-o zi de iarnă cu ger amical. Noi ne blestemăm unii pe alţii şi ne-am blestemat şi ţara. Nu e nimic. Blestemele noastre sînt româneşti, din căpuşă. Vino. La Bucureşti nu se va vorbi niciodată sîrbeşte...

1929

CĂLINDARUL

Probabil că odinioară ştiinţa călindarului era de-ajuns să dea culturii un mare savant şi omenirii un îndrumător şi, drept vorbind, dacă geografia este pe cale să furnizeze politicii un şef de partid ţărănesc a treia ediţie, în persoana domnului S. Mehedinţi, de ce nu ar oferi bisericii ortodoxe călindarul un reformator ca D.D. Gurie, arhiepiscopul Basarabiei?

Mitropolitul ginţilor şi cetăţilor dintre Pruturi s-a răvrătit împotriva celor paisprezece zile tăiate odinioară cu consimţimîntul tuturor din relaţiile poştale internaţionale, care pînă la schimbarea călindarului făceau ca o scrisoare expediată din străinătate cu două săptămîni mai tîrziu să fie primită la destinaţie cu două săptămîni mai devreme, scrisoarea sosind înainte de-a fi fost aruncată la cutie. Ortodox, catolic sau musulman erai silit să închizi un ochi şi să numeri pe degete, ori de cîte ori trebuia să faci o socoteală şi relaţiile comerciale, care implică preciziune, nu erau cele mai cîştigate. P.s. mitropolit al Basarabiei a găsit o problemă esenţială de care să se agaţe, pentru fericirea poporului românesc şi o apără cu gravitate, înţelegînd să zguduie statul şi continentul cu ea.

Acest mitropolit nu a fost atins duhovniceşte pînă acum de nici una din chestiunile puse clerului superior în special. Analfabetismul Basarabiei nu l-a cutremurat, sărăcia poporului basarabean nu s-a tradus cu nici un sentiment în marele-i suflet, preoţii din Basarabia care logodesc, cunună,

botează și citesc morților după un tarif scandalos, l-au lăsat indiferent. Activitatea-i dinamică a izbucnit subit de Bobotează: în ce zi sărbătorim Paștele, în ultima lui martie ori în primele lui mai? Abia treceau vacanțele de Crăciun și prea sfințitul se și gîndise la vacanțele de Paști.

Era sigur că episcopii și mitropoliții neîntrebuințați la nici o corvoadă și răsfățați pe sofale, în unica îndeletnicire a parcurgerii distanței dintre sala de dormit, sala de mîncat și camera de lepădat, au inteligența liberă și fantezistă. Noi, Paștele îl sărbătorim orișicînd. Părintele Gurie zice: stați, nu este așa. Avem o știință secretă și grandioasă, mai vie decît Sfintele Scripturi; decît biserica și îndatoririle noastre: Pascalia, Mîna anului și Crugul lunii. Voi nu cunoașteți nimic din această teribilă arcană.

Nimeni nu are să creadă însă că Paștele însemnează pentru părintele Gurie altceva decît pentru stomacul p.s. sale friptura de miel mîncată cu cîteva zile mai tîrziu. Încă incomplet spălat de porcul Crăciunului, stomacul dorește să se prepare de miel, serios. După călindarul civil mitropolitul va fi forțat să guste numai o ciozvîrtă, pe cînd datinele se împacă numai cu trei miei la tavă, îngurgitați în serie, cu salată verde și cu usturoiuri noi. La 31 martie nu se găsește această trufanda.

Mitropolitului Gurie îi este sete de o celebritate, pe care a mai încercat-o o dată, satisfăcut înainte de a se fi răzvrătit de tot. A rîvnit să fie mitroplit și a fost făcut mitropolit. Azi ar voi să scoale lumea flămîndă de pe pămîntul trist al eparhiilor sale și să-și fabrice neapărat o statuie. Filozofii din presă ai ortodoxiei trec printr-un moment neplăcut; părintele Gurie își caută o atitudine și un apostolat după masă, în miezul cel mai fin al ortodoxiei.

De altfel și guvernul din timpuri și Sinodul sînt vinovate mai mult decît mitropolitul Basarabiei de aventura pe care acest împărat cu barbă ar dori să

o-ncerce. Nici unul nici celălalt nu a găsit cu cale să previe măcar țărănimea contradictorie și înfometată a vechii provincii, împotriva unei împotriviri, printr-o propagandă de lămuriri ale necesităților și ale bunului simț. Pastoralele pe glasul al patrulea semnate de cîte un episcop, au încîlcit chestiunea în ridiculă frazeologie, declamatorie nulă. Poporul nu știe nici astăzi cum stă calendarul și își închipuie că preoții isterici sau falacioși au dreptate împotriva tuturor nevoilor de stat. Ar fi trebuit afișată în ușa tuturor primăriilor, școlilor și bisericilor o explicație a schimbării calendarului, scrisă în București la Ministerul de Interne și nu pe sofaua episcopilor și mitropoliților – și acest afiș nu este tîrziu să fie scris și tipărit acum, pentru ca peste o săptămînă să fie citit și ascultat în toate satele basarabene.

Căci dacă răzvrătirea unui muncitor cu brațele, explicabilă prin sărăcie, se pedepsește, revolta unui popă plătit cu numeroase îngrășăminte și prestigii gratuite, se va pedepsi radical și poate că guvernul actual nu ține numaidecît la gloria teatrală de-a intercala inactiv o barbă rasă și un arhiepiscop jucînd charleston la București în pantaloni mexicani.

1929

CIOCOII VECHI

În Calea Victoriei, acum patruzeci de ani. În curtea de bazalt a unui palat păzea un vardist și bătea din aripi, legat cu lanțuri, de pămînt, un vultur. Pasărea văzduhului, de o mărime puțin obișnuită, clătina toată ziua și toată noaptea, fără îndoială, belciugul cătușei ce-i încleștase piciorul și tot atît de frumoasă în captivitate ca și în zborul din care o doborîse glonțul amuzant al unui valet.

Copiii școlii primare din vecinătate se opreau cu sutele dinaintea porții unui stăpîn, căruia puternica opulență putea să-i permită înlocuirea cîinilor cu șoimii. Necăjiți de muncile imense ale unui fiu de Dumnezeu împotriva unui ridicul inel de fier, ei se gîndeau cum să puie pasărea în libertate escaladînd porțile cu suliți și înlăturînd pe vardist. Într-o după-amiază de primăvară nouă, găsind gratiile curții descuiate și paznicul lipsind, copiii intrară gloată compactă, în curtea boierului și oprindu-se în dreptul acvilei torturate se sfătuiau cum să lucreze. Erau de temut, mai mult decît puterea boierului și tesacul vardistului absent, unghiile și ciocul de cristal și oțel ale însuși marelui prizonier...

Ridicîndu-și ochii puțin, copiii deteră la o fereastră dosnică, de momîia palidă a unui cadavru gras, cu pleoapele deschise, stăpînul vulturului. Paralitic și lingîndu-i-se balele gurii cu o cîrpă roșie, dusă de mîna unei slugi, care i le apăra de muște, el mai putea să rîdă și să petreacă de spectacolul suferinței împărătești, antrenat cu capul într-un tictac de pendulă, cu limbile încet apropiate de orele morții.

Un banchet de triumf politic, cîţiva ani înaintea războiului. Şeful unui partid conservator era sărbătorit la un restaurant cu garderoba populată de blănuri de samur, armura colegiului cenzitar, sculată medieval în picioare şi spînzurată de cuiere. Masa înfăţişa un parlament de costume şi un stat major de latifundii. Grîul şi porumbul cristalizat la degetele grele ale partizanilor, străluceau în aplauze, palmele catifelate la cîrmuire şi purtătoare ale semnelor selecţionate chiromantic, ridicînd, bătute ca nişte tipsii, stoluri de stele.

Chelnerul introduse uniforma comisionarului de stradă aducător al unei scrisori confidenţiale pentru sărbătorit. Ea venea dintr-o mahala depărtată şi din casa umedă a unui tuberculos, un fost profesor, un fiu de preot provincial, emoţionat de tradiţii şi propăşit în parcurile de vînătoare cu arbori genealogici. Împins de o vocaţiune bizară, băiatul popii se simţise odinioară chemat să scrie o justificare a clasei pe cale de dispariţie, din care neamul lui nu putea să facă parte. Şeful deschise enervat scrisoarea cu lama poleită a cuţitului de fructe. Fostul profesor cerea un pol, ca să-şi plătească o reţetă. Pumn în masă, răcnet şi înjurătură. Comisionarul fu azvîrlit pe scară.

Din stîrvul risipit de vînturi al acestui ciocoism incapabil şi omnipotent au mai rămas cîteva rare organe afară, încă neîngropate. Ne-am adus aminte de ele deunăzi cînd încasatorul administraţiei noastre s-a prezintat domnului Săulescu, profesor universitar, ca să i se plătească serviciul gazetei, primit regulat un an de zile şi nerefuzat. Încasatorul a fost insultat. Domnul Săulescu, a căruia durată poate să scuze şi o aberaţie satisfăcătoare a memoriei, s-a crezut cu douăzeci de ani mai devreme.

E o manifestare de ultimă fază. Cînd ciocoiul degenerat nu te mai poate lega cu lanţuri, cînd nu te mai poate închide şi bătea la tălpi, îţi fură un abonament.

1929

GUVERNUL BLÎNDEȚII

Nu voim să facem guvernului nici un compliment. Toate ziarele mari sînt entuziasmate de guvernul național-țărănist, iar redactorii cei mai de seamă, nemulțumiți cu sprijinul pe care l-ar putea da prin pana lor de aur, au hotărît să se sacrifice personal și să ia parte, în calitatea dificilă de deputat, la luptele parlamentare.

Voim să remarcăm însă faptul că cu toată urcarea simțitoare a impozitelor, cu toată scumpirea apropiată a diferitelor gunoaie de diferite calități din tutunuri, guvernul a rămas tot atît de simpatic ca-n ziua căderii liberalilor.

Ideile cele mai generoase emană din preajmă-i, și el apare de jur împrejurul frunții cu un cerc luminos, ca Iisus și uneori în mai multe cercuri luminoase, ca Saturn.

Faptul că o asociație pentru ocrotirea omului împotriva semenilor a ridicat glasul cerînd iertarea tuturor vinovaților politici, care neavînd la timpul lor norocul să devie miniștri au înfundat pușcăria – deși atîți pușcăriași virtuali fac politică norocoasă – dovedește că domnul Maniu prezidează un regim al blîndeții.

S-a dat ordin funcționarilor să nu mai insulte publicul, s-a interzis bătaia la circumscripțiile polițienești și se lucrează cu zel la o reoganizare a Siguranței – nume pe care alții l-au făcut odios.

În chip firesc toate celelalte dreptăți umilite și ofensate, prin glas, și cea mai umilită și îndurerată, dreptatea ocnașilor pentru o credință, cere atenția guvernului.

La Chişinău o întrunire pentru amnistierea victimilor de idei a căzut în capcana judiciară; dar capcana, pusă de Siguranţa de-acolo, care a mai păstrat probabil ceva din moravurile ruseşti de odinioară, nu va prinde. Căci sînt judecători chiar la Chişinău.

Henri Barbusse, preşedintele comitetului francez care luptă împotriva teroarei albe din Balcani, a scris domnului Iuliu Maniu, socotindu-l om politic cu moravuri occidentale, pentru dreptatea aceloraşi victime politice.

Nu ştim ce va face guvernul.

Dar este, de bună seamă, foarte semnificativ faptul că i se aruncă la picioare toate aceste buchete de flori albe...

Le va ridica?...

Va lăsa poate să le calce zbirii în picioare?

1929

S-A RĂZVRĂTIT UN MINISTER

Cum se poate numi în vocabularul lui Lafontaine fabula petrecută acum cîteva zile la Ministerul Instrucţiunii, care, după un domn Haneş, dă moralităţii publice pe un domn Chiriţescu? Ca în cele mai bune zile din urmă ale Imperiului rusesc, excesul de solemnitate didactică al unui dascăl ce-şi descoperă la menopauză, purtînd un sfert de portofoliu, o chemare de apostol scapet, ridică o autoritate împotriva altei autorităţi. Dacă acesta este rezultatul unei cariere de profesor, amestecat în toate scrutările, furcările şi lungirile liceului şi în programul analitic a şapte ani de toceală, domnul secretar general să ne ierte. Educaţia cazonă, dispărută din armată, năzuieşte să fie introdusă în viaţa civilă de către vagmiştri cursului secundar şi debutează printr-un act de gravă indisciplină şi anarhizare.

A fost proza de raport a domnului Chiriţescu atît de irezistibil genială, încît, destinată confidenţialei atenţii a Ministerului Artelor, să fie dată publicităţii ca un model?

Desigur că nimeni nu ne-a rugat să luăm apărarea statului care plăteşte pe autorul gafei orgolioase petrecută de curînd. Dar dascălii aceştia se reclamă de ordine şi de ascultare, devoră la fiecare cafea cu lapte cîte un bolşevic, ne asurzesc cu patriotismul lor exclusivist, fac poliţia sufletească a ideilor politice şi deţin la permanent invariabil secretul echilibrului social, prin Şcoală. Îndată ce o situaţie îi scoate de la catedră şi din

catalog, ameţiţi de aerul liber, pe care îl suportă fără ifose ciorile şi sticleţii, acţiunea lor devine prosteşte destructivă. Dacă repertoriul Teatrului Naţional este sau nu imoral, este de văzut; dar repertoriul ce a început să se joace la Instrucţia Publică este de-a dreptul dizolvant. Încă vreo cîţiva paşi mărunţi şi ne vom aduce aminte de figura domnului Chiriţescu ca de a unui premergător. Ministerul Instrucţiunii dezaprobă Ministerul Artelor: Sus băieţi! Puneţi paltoanele în capul directorului şi luaţi la palme pe profesorul de chimie – şi Trăiască disciplina!

Obiceiul de-a pune nota la conduită şi de-a urmări copiii este decent la domnii pedagogi fără dragoste de oameni dar umflaţi cu vanitatea publicităţii, să se oprească la pisoar. Teatrul, literatura, pictura şi sculptura care concep oamenii nuzi şi cu potenţele integrale n-au ce face cu nasul pedagogului vîrît să răscolească acolo unde un defect olfactiv congenital îl face să-i pută a ceea ce-l obsedează. Un bolnav caracteristic de halucinări morale, Jean Calvin, visa în nopţile lui de insomnie furioasă şi de aţipiri exasperate cavalcade de fete goale şi răsturnări din ceruri de corpuri crispate – şi a doua zi ordonanţă prin poliţia religioasă a cantonului suprimarea cîrlionţilor şi panglicilor din pieptănătura fetelor, pe care simţurile lui de mare perversitate intelectuală le dorea, la biserica Saint Pierre, din strana episcopală.

Orice ar gîndi Sfinxul secret al domnului Chiriţescu, artele nu se vor opri din dans ca să-i aplaude iniţiativa trufaşă de-a le propune un calapod şi viaţa tot din două unice sexe se compune, şi cu doctorat şi fără. Este de cercetat dacă specia pedagogică e un produs onest şi purgativ dintre un clistir şi o ventuză – dar acest lucru superior se cercetează exclusiv la spital, şi de multe ori la casa de sănătate. Domnul Chiriţescu dacă ţine să experimenteze cu tot dinadinsul

rezultatul experiențelor ce-l privesc ar putea să-și aleagă terenul în afară de artă și tineret și să fugărească în numele moralei pisicile pe acoperiș.

Dacă cei care au încercat o lovitură împotriva domnului Liviu Rebreanu sau a domnului Minulescu se bizuiau pe o desolidarizare meschină și pe aporturile lor negrăite la moara în care au iscat un vînt artificial, s-au înșelat.

Un salut izolat

Singurul confrate care a salutat cu o pălărie de artist, instelată cu un mărgăritar, apariția celor trei sute de numere ale *Biletelor de Papagal*, a fost domnul Perpessicius. În cuvinte, în care murmură o rezonanță scînteietoare, găsim înțelesul lămurit al străduințelor noastre de un an întreg.

Ziarul *Cuvîntul*, în care articolul domnului Perpessicius a fost publicat, își regăsește cîteodată onoarea și cavalerismul și se întîmplă că-i stau amîndouă frumos.

1929

EPISTOLĂ CĂTRE FARISEI

P.s. episcopul Comşa al Aradului şi-a făcut numele domnesc de luptător împotriva sectelor şi apărător al ortodoxiei. Făcînd greşeala să citim mai mult decît era nevoie printre rîndurile unui articol, odată, care îi lăuda isprăvile agresiv într-un articol de ziar fost guvernamental, ne-am ales cu o cunoştiinţă mai de aproape a persoanei sale. Departe de a se ascunde în dosul unui nor de smirnă şi tămîie, pe unde se retrag îndeobşte prelaţii în cavourile culiselor mute, p.s. sa ne-a căutat şi nu a dispreţuit să intre un moment în colivia lui Cocò. Cu sînul plin de broşuri şi manifeste combative, voinic şi sănătos cum este, drept pe cît se pare, privindu-şi papagalul în ochi, simplu şi bărbătesc, episcopul de Arad ne-a lăsat din literatura minusculă cu copertă trandafirie din dieceză, cîteva broşuri şi ne-a arătat cîteva scrisori. Un corespondent american, yankeu autentic, învăţase cu toate preciziunile ei limba românească şi îi adresa episcopului o foaie de controverse, care dacă poate să placă unui arhiereu, place şi mai mult unui român şi unui scriitor de limbă românească. Un alt corespondent, un predicator baptist, i-a scris episcopului că doreşte să vie la biserica lui. Şi pentru că se afla primprejur şi domnul protopop Gaşpard, care uneşte în figura-i vioaie o inteligenţă rapidă cu o reminiscenţă de barbă, ramasă ca o pensulă (iconografică) subt buză, domnul protopop afirmă, ca un specialist, în toate sensurile urmărite aci, în «Bilete de Papagal», că sectele găsesc teren şi creştere,

pretutindeni acolo unde preotul nostru este absent din misiune și din cinstirea enoriașilor lui. Toată lumea de față, în majoritate teologi, cunoaște problema în termenii ei de sentiment.

Prin urmare, este zilnic prezentă, în oamenii bisericii, realitatea scrisă, numai că într-o vorbire iute și corozivă, de presa care își ridică nasul și peste blid și peste superstiția brută. Preoții cei deosebiți din rîndul adulatorilor de titluri și măruntaie, știu, văd și sînt de acord. Le lipsește însă ca să-și însănătoșească prestigiul și să-și întinerească menirea, o solidaritate, continuu dezbinată de chiriarhii, interesați să se încingă cu o curte peronală de slugi închinate interesului strict și să descompuie veleitățile pornite dintr-o cugetare caldă. Ei nu s-au putut încă înțelege pentru eliminarea din eparhii a Prinților lui Hristos, printr-o operație de blîndețe hotărîtă. E de crezut că ori de cîte ori douăzeci sau treizeci de preoți dintr-o eparhie se vor înfățișa respectuoși unui chiriarh, rugîndu-l să-și facă bagajele și să cedeze scaunul altuia mai merituos, e de crezut că șeful sufletesc le va da ascultare și că va pleca. O constrîngere duhovnicească în cîteva principate bisericești poate purifica toată biserica în cîteva zile, automatic.

Preoții au însă drum încă mult de făcut, pînă ce în toate rîndurile lor să se impuie practica marilor mijloace pentru marile trebuințe. Și episcopii se folosesc liniștit de trista lor dezorganizare.

De ce nu fac ei toți ca tovarășul lor din Arad? De unde această infatuare, această infailibilitate sau temere izolată. Întrucît ar putea spori mai mult nivelul moral al bisericii, dacă ei vor păstra necontenit rigiditatea mută a idolilor superbi? Cum, oamenii aceștia sînt atît de săraci sufletește încît să creadă că presa, care îi clatină și care îi va doborî din soclul lor nesimțitor, nu e mînată de o rîvnă, de o mare sinceritate, de o năzuință? Ei pot atribui scriitorilor ei năravul prostesc și capiu de-a

transpune în scris lătratul cîinelui la lună? Ei nu se pot întreba ce sentiment zvîcneşte dedesubt, în ocară şi în înflăcărare, după rînduiala de todeauna a profeţilor şi ucenicilor lor, care toţi au blestemat? Se prind oamenii ca nebunii, să spargă stîncile cu gura şi să sfărîme mormintele cu capul? Orice sculare din tină e un sfert de zbor şi orice răzvrătire are însemnarea ei, pasiunea ei, care bine înhămată poate să dea o arătură.

Unde vă ascundeţi domnilor mitropoliţi, episcopi şi arhierei, care neputincioşi să intraţi într-o luptă de pene şi de gînduri cu gîndurile şi pana, nu găsiţi cu cale să vă cunoaşteţi detractorii şi să vă confruntaţi cu ei? Socotiţi că nu puteţi cîştiga nimic, în trufia voastră de autenticism păgîn, şi că adversarii voştri n-au de cunoscut nimic, din apropierea voastră?

1929

TEXTUL CĂRŢII PASTORALE

Un număr de douăzeci şi nouă iscălituri pe textul unei hotărîri, emanată de la un corp constituit, este oglinda - nu-i aşa? - categorică şi clară a ceea ce se cheamă o mentalitate, mentalitatea breslei care a hotărît, a scris şi a semnat. Cultura şi preocupările deosebite ale fiecărei grupări sociale cu caracter special produc mentalitatea ei şi se exprimă într-un stil al mentalităţii. Există o mentalitate juridică, o mentalitate militară, o mentalitate medicală, matematică, şi se presupunea că ar fi existînd şi o mentalitate religioasă, a corpului bisericesc. La un cler mare, care se reclamă de o tradiţie de cel puţin un mileniu, o mentalitate, un stil, o ţinută intelectuală cu totul deosebită trebuie să existe neapărat.

Noi ne-am permis continuu să arătăm că din biserica noastră spiritul ei a dispărut şi că singura parte a bisericii, unde s-ar mai găsi o flexiune particulară sufletească, o sensibilitate adecuată preocupărilor sincere, nezdruncită şi fără paradă, este clerul călugăresc, din care s-a extras pe vremuri autoritatea directivă a bisericii întregi. Dacă, în general, clerul mirean, chemat printr-o profesiune exercitată în bătaia publicului să adopte formele de gîndire ale publicului, nu se poate sustrage contactului de anti-individualizare, care-i este de la sine impus, clerul celălalt, care trăieşte mai sus, în turle, printre clopote, şi în altare, printre icoane, luminate din răsărit,

aristocrația clerului, de regulă conservatoare și personală, nu poate fi, în nici un fel, mutat sufletește și corupt. Cînd biserica papală a adoptat în ritual limba latină, și cînd biserica rusă a păstrat slavona și cea grecească limba ei veche; cînd ritualul a fost în toate bisericile istorice stabilit odată pentru todeauna ca și iconografia; cînd latinii au adoptat ogiva și creasta cu patru colțuri cu vîrf iar grecii bolta și linia ondulată, aceste caractere erau determinate de un fel de a fi și trebuiau să dea loc unui fel de-a fi permanent. De altfel aci stă toată frumusețea unui lucru care durează, în suvenirea lui concretizată deosebit.

Enciclica Sinodului nostru, dată cu prilejul neliniștii pascale, a fost o grea dezamăgire în privința stilului și a individualității. Chibzuită cîteva zile, de treizeci de minți, cărora nu le lipsește nici un titlu și care și-au făcut teoretic siesta spirituală la picioarele lui Iisus, pastorala era obligată, negreșit, să explice mișcarea Pascaliei pe anul în curs, dar în pofida chiar a clarității, care putea să fie tot atît de mare în limba ei, pe cît de obscură este în textul publicat, epistola Prinților lui Christ trebuia să fie un monument de gîndire bisericească.

Adevărul ei putea să nu ne intereseze în primul rînd, însă inteligența lăuntrică, ritmul intim, maniera, limbajul se impuneau ca o condiție dictatorială. Florile își păstrează din eternitate, din sămînță în sămînță, parfumul lor deosebit și mixandrele care se aruncă astă-seară actriței pe scenă, nu și-au schimbat întru nimic mireasma din timpurile lui Virgil. Cum să primim noi spectacolul sufletesc al unei sensibilități mistice, care numai în treizeci de ani de durată s-a identificat cu superficialitatea tîrgului trecător? Îți închipui un război oltenesc care acum două sute de ani scotea scoarțele și velințele cunoscute, pus în funcțiune din nou și scoțînd hîrtie rotativă.

Textul cărții pastorale este cea mai tristă pildă de pierderea gingășiilor, acurateţelor și frumuseţilor care constituiau particularitatea expresivă a ființei bisericești. El nu aduce aminte, nu de Dositei, dar nici de Calinic Miclescu, Iosif Gheorghian, Iosif Naniescu și prelații ultimului moment, care se găseau mult mai aproape de predecesorii lor din veacuri decît sînt prelații actuali față de prezența lor în viață de acum treizeci de ani.

Se vădește din citirea pastoralei influența presei cotidiană, în părțile ei informative și de fapte diverse, exemplificate cu aparatul fotografic. Vlădicii au citit mult Mica Publicitate, ca să cumpere un cal de ocazie, și nu mai citesc Sfînta Scriptură nici de la Neamț sau de la Buzău, nici în traducerea preotului Grigore Pișculescu. O înstrăinare de însuși obiectul menirii lor, mai totală, nu mai este nevoie să fie demonstrată prin alte acte, decît cele de reflexiune și cugetare.

În afară de spiritul interior al pastoralei, care te cutremură prin tictacul lui banal, cîteva exemple de vocabular: «Dată pascală, stări sufletești, interesul scumpului popor, știința și credința sînt sfinte pentru el (pentru Sinod), pregătirile elevilor, studiile, știința de care vorbirăm, apariția pe cer, modul de așezare, sărbătorile speciale, să nu se producă cumva în corpul calendarului încurcătură, material cronologic și de cult deja stabil. Sinodul de la Niceea a introdus trei zile de prisos care produceau încurcătură, normă pentru cazuri asemănătoare, conferințe panortodoxe. În fața unui tablou de atîtea răsturnări impioase, i-ar fi cășunat bisericii noastre strămoșești în mod fatal toate aceste șapte lovituri».

O mie și o sută de asemenea pilde, în fiece rînd și slovă. Cuvîntul «încurcătură», ca un laitmotiv suspect, neîncetat subt pana Sinodului. Un capitol începe cu decizivul *ori*: «Ori, încurcăturile și

răsturnările, de care pomeneşte aci Sfîntul Sinod, s-ar fi întîmplat la sigur».

Lăsăm deoparte împrejurarea că lămurirea Sinodului nu lămureşte absolut nimic' prin dezordinea îmbîcsită a conţinutului ei material, cît şi argumentaţia de ziar politic cu «duşmanii ţării» şi cu cei care «în mod conştient sau inconştient au intrat în slujba acestor duşmani şi străini». E o argumentaţie care nu ştie să facă onoare nici unei cugetări laice, necum hieratice, împrumutată Siguranţei generale şi încapacităţii, presupusă de oamenii proşti parazitari, poporului românesc de-a gîndi prin el însuşi, conceptul exclusiv în atitudine de slugă, de lingău şi de dobitoc.

Cel puţin pentru salvarea faţadei, Sinodul se cuvenea să dea o enciclică scrisă într-o limbă românească bună şi frumoasă - şi dacă se simţea neputincios să o facă; atîta voie de examinare credem că i-a mai rămas - putea să cheme cîţiva scriitori şi să-i puie să urce cuvintele pînă la nivelul crucii din vîrful bisericii Sfinţilor Trei Ierarhi.

1929

UN EPISCOP CERE REFORME

Episcopul de Bălţi, p. s. Vissarion Puiu, confirmă într-un articol din «Universul» toate spusele noastre din timpul unui an şi cere reorganizarea bisericii şi a legii votată subt guvernul precedent. Părerea episcopului se suprapune părerilor noastre, fără nici un deficit pentru noi. Panta de alunecare în neant s-a înclinat aproape vertical şi căderea ia o acceleraţie ce nu mai poate fi stăpînită de vechile frîne ruginite. În doi-trei ani de autonomie, episcopatul pervertit şi pînă la data politică a ultimei încercări, s-a descompus în toate energiile lui. El nu mai ştie nici să stăpînească nici să se stăpînească. Aliatul virulent al procesului de lichidare morală este bugetul personal, acordat clerului superior prin legea de autonomie. Pasiunea de înavuţire fără scop şi-a găsit posibilităţile de a se satisface automatic, suprimîndu-se obstacolul aşteptării şi al iniţiativei măcar pentru cîştig. Rezultatele absenţei de pauză dintre dorinţă şi realizare demoralizează şi scot din lupta necesară unui ideal pe oameni, în toate activităţile lor sociale, individuale şi simplu fiziologice; căci în timpul numai al intervalului dintre ele au loc să se definească virtuţile şi să se pregătească rezistenţa sufletului hotărît. Natura, dacă acest interval ar fi fost inutil progresului individual, nu despărţea nici sexele unele de altele şi n-ar fi silit pe bărbat să-şi caute femeie aiurea, afară din trupul lui. Cînd, totuşi, pe cale de contrabandă, individul găseşte

mijlocul de a se satisface singur, apare viciul cu întunericul şi decesul personalităţii...

Reforma cerută de către p. s. Vissarion, ca un medicament cu aplicare imediată, presupune înainte de toate separarea degetelor episcopale de pungile bisericeşti. Purtîndu-se dăsaga cu bani a eparhiei de către altul decît de către episcop, acestuia îi rămîne timpul slobod pentru iniţiativele de duhovnicie şi cultură.

Episcopul Bălţilor e primul membru al Sinodului care, înţelegînd vremile şi chemarea clerului, ia o atitudine liberă faţă de sinodali, imobilizaţi prin şantajul ameninţărilor de la om la om, cu dosarele secrete. Ca să-şi conserve indefinit fiinţa administrativă, episcopii pătaţi şi-au construit împotriva colegilor, care ar putea să instrumenteze împotriva persoanei lor, indicată scoaterii din Sinod, dosare, al cărora conţinut circulă, dovezile păstrîndu-se pentru marile eventualităţi. Biserica este administrată astfel în marginile forţelor demoralizate şi criteriul răspunderilor şi controlul, fără de care nici o organizaţie omenească nu poate să funcţioneze şi să-şi împlinească legea, au dispărut în bezna temerii de sine.

Iniţiativa episcopului Vissarion mai verifică şi afirmaţia noastră permanentă că o speranţă îi mai rămîne bisericii noastre: de la călugări, adică de la elementul de conducere şi educaţie pe care printr-un acord tacit şi prin măsuri concertate episcopii aproape l-au desfiinţat. Ultima încercare cu mari nădejdi de izbîndă pentru o biserică devastată la propriu şi la figurat, stă pentru cîţi vor fi în stare să confrunte şi să discearnă, mai ales în reorganizarea clerului monastic şi a mînăstirilor. Episcopul Vissarion este unul din prea puţinii arhierei actuali, intraţi în treapta lor fără amintirea unei preotese defuncte, călugăr de baştină şi arhiereu de călugărie dreaptă. Pe cînd unui episcop parvenit în Sinod din clerul de mir, a

căruia menire își are rostul ei în viața poporului, îi este indiferentă decăderea bisericii și absența lui Dumnezeu din actele societății, episcopul de călugărie judecă și simte în felul cuvenit.

Rămîne foarte puțin timp. Organizarea din nou a bisericii trebuie grăbită. Slujba religioasă însăși, adică prima și. stricta manifestare publică a bisericii, nu se mai face nici după tipic, nici după educație – și din întregul cler care o *cunoaște* mai sînt abia cîțiva preoți de călugărie veche în viață. După moartea lor, nu mai rămîne nici atît și nu mai rămîne nimic...

1929

BLESTEMUL

Liturghia arhierească a unei duminici din urmă a fost turburată. O întîmplare nemaipetrecută a mişcat sufletul poporului adunat la închinăciune. De la Dumnezeu sau de la diavol, semnul a venit ca o vestire, chiar dacă numai întîmplarea singură l-a iscat. Voind să urce treptele de piatră ale altarului, episcopul Vartolomeu, din Scaunul Rîmnicului Noului Severin, s-a prăvălit în odăjdii, rostogolit între icoanele împărăteşti. Subt privirea Maicii Domnului şi a chipului Mîntuitorului, din stînga şi dreapta uşilor împărăteşti, pasul episcopului a şovăit, spinarea lui s-a clătit şi s-a răsturnat, genunchii s-au frînt pe lespezi, cîrja de argint a căzut cu fulger, mitra diamantină s-a spart sunînd a gol, ca într-o criptă de piatră, în care mitropoliţii sînt înmormîntaţi şezînd în jilţ. Mătura paracliserului, adunînd ţărîna căderii, a strîns un muşuroi de surcele mărunte, argintul, aurul şi nestimatele care au acoperit capul de panteră al episcopului negru. Engolpionul lui, care înfăţişează în zmalţul oval atîrnat în lanţuri de aur pe piept, inima dinlăuntru, acoperită cu stăpînirea lui Iisus Hristos, i-a fost smuls de la gît şi aruncat ca un ghioc; iar crucea de lîngă el, semnul la sîn al crucii purtată pe Golgota, s-a îndoit ca o mucava şi s-a rupt.

În săptămîna cea dintîi închinată Patimilor pascale, a cărora dată pribeagă rătăceşte între doi Paşti nehotărîţi, izbirea episcopului în mijlocul liturghiei şi al poporenilor, din cerul nevăzut, printre tămîie, s-a ivit ca o pedeapsă neînţeleasă.

De ce nu voiește Domnul să lase arhiereul să guste sîngele lui cu vin din potirul celei dintîi liturghii a marelui post și de ce caută să-l sfîrșească mai-nainte de Moarte și Înviere? Au din pricină că ochiul lui vede și s-a închis la toate faptele semenilor lui? au că, știind a grăi, a tăcut atunci cînd era sorocit să vorbească? au că a legat cu legătură nedezlegată și legătura cuprinsu-l-a pre el? au ce să fie, că ziua namiaza mare un arhiereu sfințit și episcop mai presus de judecată, a fost în priveliște zdrobit ca o fiară blîndă întinsă pe brînci?

În nici un fel nu poate nimeni să batjocorească în clipa cînd s-a năruit, nici pe idolul greu simțitor la datorie al dregătoriei sale - căci un cutremur duhovnicesc îl împiedică să-l bată cu nuiaua și să-i înlăture cu ciubota stîrvul încă viu subt omofor. Omul duce mîna la ochi și țipă dacă-n circ un acrobat umblător în aer scapă de subt picior drumul de sîrmă și, răsturnat de sus, se zdrobește de pămînt; necum să se bucure de căderea unui arhiereu, lovit de palma nevăzută, pe cînd se ridica pe unda luminii.

Dar luați aminte voi toți, unși ai bisericii și domnitori sufletești în eparhii. Luați aminte, voi, care răpiți paraua săracului, a văduvei și a orfanului și adunați comori în dăsagi pe măgari; voi care ați mințit chemării voastre, și mințiți zi de zi pe Dumnezeu și pe oameni; voi, care gîtuiți nevinovăția și spînzurați pruncii nădejdiilor noastre; voi care făgăduiți ca sfinții și țineți ca tîlharii, negustori de lucruri sfinte, zarafi de taine, pîngăritori de cuviință și dreptate, morminte spoite și mocirle - luați aminte!

Păzește-ne, Doamne, vă rugați voi, din buze și din viclenie, de lucrul cel ce umblă prin întuneric și de moartea de năpraznă. Lucrul umblă într-adevăr prin întuneric și prin lumină, e-aci, lîngă voi, și vă dă tîrcoale; iar moartea de năpraznă s-a ivit și încă nu a plecat. Ele au fost în adunările

voastre, unde v-aţi înfumurat, ieri, alaltăieri: stau în mijlocul vostru, aşa după cum la început era în mijlocul apostolilor Iisus.

Episcopul Severinului nu a fost nici cel mai sterp nici cel mai de rînd şi tocmai de aceea este răsturnat întîiul; pentru că s-a făcut părtaş la împărţirea cămeşii sîngerate a Celui răstignit, sfîşiată de tovarăşi. Îl ajunge pe el, cel dintîi, blestemul de vaiet al călugărilor, pe care el, călugăr, nu i-a ocrotit, pe care i-a împilat, i-a apăsat şi împovărat cu sarcini şi munci ruşinoase. Luaţi aminte episcopi, arhierei, arhiepiscopi şi mitropoliţi, ridicaţi la trepte dintre lacomi, dintre arghirofili şi nepăsători, că în taina mînăstirilor, unde ajunge otrava voastră şi unde pustieşte nesaţiul vostru de avere, călugării şi maicile se gîndesc la voi, vă cunosc şi nu v-au primit. În firida de piatră rotundă, pe jertfalnicul mic, unde preotul lui Vasilie cel Mare, monahul, pregăteşte împărtăşania, rugîndu-se pentru cei din temniţi şi spitale, pentru cei ce umblă pe mare şi călătoresc, luaţi aminte că rugăciunea preotului s-a amestecat cu amărăciunea lui. Viespea voastră, şarpele vostru sufletesc l-au înţepat. Cine poate spune că episcopul Vartolomeu n-a căzut din treapta lui cu fruntea în ţărînă, în clipa în care un preot deznădăjduit, firimiţîndu-şi prescura pe discul de argint, subt ripide, dintr-un schit, la Cozia sau Lainici, între nori şi vulturi, şi-a lipit fruntea de stei şi i-a scăpat necazul într-o rugăciune, de-a lungul cerului pînă jos, ca un cuvînt arzător?

Voi credeţi, spuneţi, în minunea din Cana Galileii, în minunea leproşilor vindecaţi, în învierea fetii lui Iair, în gonirea duhurilor rele şi încuibarea lor în porci; voi credeţi, aşa aţi spus, în învierea lui Lazăr. Ei bine, minunile pe care voi nu le mai ştiţi face, le fac singuraticii de lîngă toaca de lemn; luaţi aminte! Ceasul nu este departe cînd, risipiţi şi bolnavi de ura voastră ticăloasă, izgoniţi de voi şi neascultaţi de nimeni de la stăpînire,

călugării învîrtoșați în inimile lor și în puterea harului pe care li-l dau fecioria și jertfa de sine, se vor strînge în sinea lor ca fierul și ca onixul și blestemul lor va cădea peste voi ca niște săgeți aruncate din arcul tăriei, dintre luceferi. Luați aminte. Întoarceți-vă smeriți la obîrșiile voastre sigure, sfinte și sănătoase.

O săgeată pornise din văzduh într-o scăpărare de soare și izbi în moalele capului, ca un cioc de barză, care căuta o broască în smîrcuri, pe episcopul doborît.

1929

TRĂSURA DE PIAȚĂ

Fără să știm cum le-ar numi în gîndul lor inexprimat, de criză și de valută suferă și cei doi cai mici, care trăgeau ieri la o trăsură mare. Doi cai pitici, din Teleorman și Vlașca, din cei care bat cu copita lor minusculă, pămîntul de noroi și colb, de-a lungul Dunării, de cîteva sute de ani românești. Abia mai mari ca Ursu și ca Griveiul satelor pipernicite, prieteni cu cîinii, cu pisica și cu găinile, ei fac parte dintr-o lume mută și tristă, care în muzică a dat fluierul, frunza și doina; în arhitectură bordeiul și chirpiciul; în mobilier masa oloagă pusă-n pat pe genunchi, strachina de pămînt, donița și lingura de lemn. Lumea care a stat pe loc mai multe veacuri, între boi sărăcuți, între cumpene de puț, ridicate, în cerul de lumină mare, depărtată, ca niște cadavre de brazi. A măcinat-o ploaia, a uscat-o vîntul, a carbonizat-o arșița și au cutreierat-o ceea ce oamenii cu carte zic: istoria și evenimentul. Bună dimineața, vrabie cu aripa de lut. Bună dimineața, cal mic, haide, dumă încet pînă la Ministerul de Finanțe...

Trăsura e grea și vine de la Viena. Are vreo patruzeci de ani în forma ei boierească și printre automobilele americane, lucioase ca sticla, cu botul de nichel și vopsite cu un lustru științific, îi vine ca unui fotoliu mare de rips, cu picioarele curbe, moștenit de la bunici, pe un parchet de jazz. Pe capra cu mult mai înaltă ca de obicei și pentru niște cai atît de scunzi, mînați de hamurile lungi ca niște fire telegrafice, stă birjarul, un fost țăran cu mustața roșie stufoasă, care aduce aminte pe omul

din Argeş cu figura de gal. Mînile lui noduroase, mari, pe hăţuri şi bici, s-au înfrumuseţat cu patina de piatră, a statuilor de dinafară, lipite de păreţii catedralelor din Apus, purtătoare de o evanghelie de calcar. Pe spinarea de deal a Schitului Măgureanului, trăsura noastră, cu vizitiul, cu coşul ridicat dedesubtul caprei, cu vîrful biciului luat ca dintr-o salcie plîngătoare, suie ca un dric. Dinaintea bisericii, birjarul face semnul crucii şi dă o dată cu biciul.

– Nu-i mai bate, prietine, că e frig: îi ustură pielea şi, săracii, sînt mititei. Lasă-i să urce cum pot, încet. Mă grăbesc eu, însă nu atît de tare. Contribuţiile directe o să mai aştepte niţel.

În buzunarul meu e aceeaşi dezordine ca în acest univers întortocheat şi anacronic prin care călătorim: strada Popa Tatu lîngă strada Berthelot; piaţa cu un depozit de gunoaie de la răscruci lîngă strada Numa Pompiliu. Firme de advocaţi şi medici, aurite pe sticlă, şi o fabrică de perdele. Camere mobilate de închiriat, un simigiu cu covrigi pe ostreţe, ziarele de dimineaţă, tramvai electric, fabrică de sobe de teracotă şi Şcoala Superioară Militară. Mode Selecta, modèle din Paris; doi domni, care în lipsa unui colţ municipal, s-au înţeles să se grupeze pe un stîlp de telegraf, discutînd chestiunea de Drept, care va fi dezbătută la Palatul de Justiţie.

În buzunarul meu, poezii de la colaboratori, o listă de vizitele variate pe care le voi face pînă la prînz, ca să capăt comenzi tipografice şi să sporesc numărul abonamentelor, o invitaţie la o percepţie, o povestire cu un îndrăgostit de stele, un stylograf, tutun, chibrituri, două păpuşi, miniaturale în familia lor ca şi caii din Teleorman, pe care mi le-au pus copiii lîngă ceasornic. O să-mi poarte noroc în literatură, în tipografie şi în sfintele datorii ce vor scăpa statul de complicaţii, pe baza unui buget de excedent.

– Ptrru! oprește aci la stînga, în colț... Secretarul General de la Finanțe a fost silit să demisioneze, călușule din Teleorman.

– Au slăbit, domnule. Nu le mai pot da ovăz. Din paie de grîu, mi-au murit deunăzi doi.

Încercați pneumaticile «Firestone». Parfumeria «Zelida». Șase cilindri. Declarațiile senzaționale de la Senat. Opera Română: *Traviata.*

– Poftim un pol.

1929

BADEA ION ŞI DOMNUL REGENT

Venind cu nişte vin în Bucureşti, badea Ion intra cu carul tras de boi, pe Şosea, unde umblă automobilele boiereşti. Badea Ion e om deştept dar prost în privinţa cărţii, cu toate că jinduind galeş după slove. În sufletul lui blajin e atîta drăgălăşie pentru această neghină de cerneală care poartă înţelesul lucrurilor tainice şi întortocheate, încît el le-a mîngîiat zicîndu-le literelor oile negre iar hîrtiei dîndu-i numele cîmpului alb. În carul lui, pe snopul de coceni şi răzimat cu spinarea de păretele butiei drept, badea Ion s-ar simţi bine să fie cărturar, citind liniştit, în pasul dintre veacuri al boilor plăvani, cuvîntul lui Dumnezeu din cărţile sfinte.

– Mi se pare că pe-aci pot intra în Bucureşti, domnule sergent, întrebă el, la rondul al treilea, pe vardist.

– Drept înainte, răspunse vardistul, numai bagă de seamă, o să te întîlnească... domnul Regent.

– Cum ai zis? Domnul Regent? Cît îmi pare de bine! vreau să-l văd de un an. Spune-mi, te rog, după ce să-l cunosc? Trebuie să aibă un semn la mînecă sau la pălărie.

– Îl cunoşti după aer, bade Ioane. Calcă bine şi de sus, ca Neagoe în anteriul lui domnesc şi ţine capul peste veacuri. Într-altfel, nu are nimic deosebit, de fir sau de mătase. Ba da: poartă steag la geamul maşinii.

Badea Ion nu înţelese un singur cuvînt: maşina. Şi fără voie îi trecu pe dinainte chipul maşinii de

treierat. Nedumerit, nu cuteză totuşi să mai întrebe, de ruşine ca să nu-i pară sergentului prea prost.

– O să mă uit şi eu mai bine, îşi zise Ion şi o să văd. Cine ştie, poate că domnul Regent iese pe velociped. Deschide ochii bine, bade Ioane, se îndemnă pe sineşi badea Ion, trăgîndu-şi cojocul pe ceafă, mai aproape de căciulă.

Acum, Regenţa s-a mai apropiat puţin de priceperea lui. Cu cîteva luni mai nainte, cînd i se vorbea de ea, el auzea cuvinte fără şir, ca Înalta Regenţă. Cine era Regenţa şi de ce era înaltă? Cuvintele acestea femeieşti care îmbracă bărbaţii în haine cu poale lungi, Magistratură, Justiţie, Armată, sînt cu şurub, mai mari şi mai mici, cresc şi se micşorează. Treci prin ele ca prin nişte săli cu uşile date de părete, la fel unele cu altele şi la rînd, fără să ştii desluşit cînd te găseşti în una şi cînd te găseşti în cealaltă. Ştii numai că ai intrat în ceva, ca într-o biserică mare cu odăi. Vorbele «domnul Regent»se potrivesc mai bine şi cu mintea şi cu urechile. De ce crezi dumneata că-i zice românul Înalt prea sfinţiei sale domnului domn mitropolit primat: vlădică? Iese mai repede şi mai neted şi-l face mai om şi mai apropiat de popă. Nu ştiu dacă lor le-o fi plăcut, îşi zice badea Ion, căci ei umblă după cuvinte umflate, ca să ni se pară nouă săracilor cu duhul, că au cîte cincisprezece capete şi treizeci şi două de picioare ca urechelniţa, dar mie unuia îmi place. Cînd mă gîndesc la Înalta Regenţă acum ştiu cu cine vorbesc în gîndul meu.

Carul trecuse de Grădina cu cai a hipodromului, unde boierii îşi mai aduc aminte caii cum au fost şi se duc să-i vadă în colivie. Boii cu butia şi cu badea Ion se apropiau de palatul prinţului Vîntură Ţări, unde sta de strajă un soldat cu sabia scoasă şi cu căciulă de iepure pătrată, pe sprîncene.

– Mac! mac! mac! se auzi dintr-un automobil care oprise ceva mai departe. Deschide ochii Ioane: steagul de la maşină! Zgomotul de raţă

mare îndopată venea dintr-o bășică de gumă, cu țeavă de flintă, pe care o strînge vizitiul dinlăuntru, ca să facă semne nemțești.

O frumusețe de om scoborî din mașină, ca o păpușă. Vardistul spusese drept: îl cunoști după aer. Nimeni nu are aerul lui – și l-a căpătat. Păzind legile încuiate începi să semeni cu dulapul care le păstrează, de lemn de nuc și abanos cu încuietorile de argint. Păzind Constituția, legea cea mai din adînc a legilor celorlalte, inima legilor, firea dumitale se face pe lîngă firea obștească altoită, ca fazanul printre găini. Domnul Regent pășea a și mai mare, a rege adevărat și a împărăție, ca șeful gării din Strehaia, care se îndreaptă printre vagoanele de țiței cu o seninătate de viitor director general.

Numai faptul că începe să se plimbe la Șosea, în toiul iernii și dis-de-dimineață, cînd se deșteaptă lumina și lăptăresele cu covăsit, este un semn de mare ispravă.

Badea Ion scoase căciula cu ochii înțepeniți în domnul Regent, opintindu-se de butia lui, în picioare, ca de un monument – și zise cum este scris:

– Slobozește Doamne... Pot să mor, că L-am văzut.

Dar țăran ticălos, el tot zîmbi puțin, trăgîndu-și căciula:

– Păcat că e bătrîn. La vîrsta noastră, bade Ioane, zise badea Ion, și la Puterea noastră, ce frumos ne-ar sta și nițică puțință. Hăis, boală! zise boilor badea Ion, că nu le putem avea odată pe toate.

1929

MITROPOLITUL GURIE AL BASARABIEI

Î.p.s. mitropolitul Gurie scandalizează presa printr-o cerere adresată guvernului ca şi autorităţile să facă peste Prut Paştile în mai. Nemulţumite, ziarele îl trag la răspundere pe mitropolit, acuzîndu-l de răzvrătire şi sfătuiesc în termeni acoperiţi guvernul, să-l bărbierească.

Nu cumva presa, acea presă pe care nu o interesează nici la guvern nici în opoziţie biserica, se trezeşte cu un ceas prea tîrziu? Ce s-a mai întîmplat altceva decît nimic, de cînd Sinodul în unanimitate a luat două hotărîri diametral opuse, fără să fie comentat în nici un fel de presa de partid? Sinodul a hotărît că în anul de faţă Învierea va avea loc de două ori, după două Răstigniri şi după două Posturi mari. El a zis: slobod e cine vrea să prăznuiască primul sau al doilea Paşte, sau mai bine pe amîndouă şi slobod e preotul să prohodească de două ori pe Iisus. De aci pînă la slujirea liturghiei de două ori pe zi a mai rămas intervalul unei singure şedinţe. Dacă mitropolitul Gurie ţine ca în eparhiile basarabene, partizane ale vechiului calendar, odată cu biserica şi cu basarabenii să ţie Paştile şi autorităţile, afară din cale de anormal nu pare să fie. Chestie de coincidenţă şi de concordanţă. Ce să mai alergăm pînă la Chişinău? Duminica trecută, care fu a Floriilor, chiar bucureştenii, mai puţin habotnici, dar cît de cît obişnuiţi, ignoranţi cum sînt, cu datele neştiinţifice ale calendarului, au rămas oarecum consternaţi să vadă Floriile, prăznuite după datini cu şapte zile spre Paşti, căzînd înainte

de Buna Vestire. Floriile toţi bătrînii în viaţă, nu-i vina lor, le-au apucat după Blagoveştenii.

Cererea mitropolitului Gurie vine în urma chiar a ordinului recent al Ministerului de Război, care conformîndu-se, ca o administraţie ce este, hotărîrilor variabile ale Sinodului, dă voie soldaţilor să prăznuiască Paştele fiecăruia. Ministerul, autoritate lumească, nu are să se preocupe nici de schismă nici de infailibilitate şi a procedat legal. Dacă mitropoliţii şi episcopii, plătiţi de stat ca să aibă într-o singură chestiune o singură idee, sînt de acord că le trebuiesc cîte două idei ce se bat cap în cap, şi recomandă doi Mîntuitori contradictorii şi pe fiecare din doi îl recunosc *ipso facto* fals, după localitate sau după gîrla dintre două localităţi, este greu de dat generalilor însărcinarea să determine pe cel exact şi să-l înlăture pe cel suspect. Mitropolitul Basarabiei cere pentru provincia cîrjei sale o aplicare pe teren şi nimic mai mult.

Cu obiectivitatea cea mai puţin interesantă presa, la timpul cuvenit, a înregistrat, ca un arhivar neutru, ambele versiuni ale Sinodului. S-a consumat, s-a isprăvit: redeşteptarea a trecut dincolo de orice termen. Guvernul care a întărit civilmente ridicula dublă decizie a singurei autorităţi bisericeşti recunoscute, Sinodul, nu poate acum rade barba mitropolitului – pentru că el reprezintă una din tezele oficiale ale autorităţii bisericeşti. Sau lasă toate bărbile intacte sau le rade pe toate, dacă un asemenea gînd i-ar putea veni.

Mitropolitul Gurie, ca basarabean, a făcut o dată spărtura din Sinod şi Sinodului i-a fost teamă să nu accepte acţiunea vechiului calendar. Este el însuşi atît de puţin pătruns de zisul spirit ştiinţific al primei lui hotărîri, încît atunci cînd mitropolitul Gurie monahul a ridicat mîna către ceruri şi a chemat inspiraţia cea mai de sus, Sinodul s-a pus să tremure şi a încuviinţat? Putea atunci presa să

apeleze la ideea de prestigiu şi unitate: atunci a tăcut. La 5 mai clerul şi populaţia Basarabiei vor face înconjurul nopţii de Înviere cu luminiţele aprinse, cîntînd izbînda vieţii eterne asupra morţii trecătoare. Ar fi bizar ca în dimineaţa zilei de Paşti a ritului basarabean, biurourile statului să fie deschise, tribunalele să judece şi percepţiile să încaseze. Toată lumea ştie că în mijlocul unei populaţii consacrată unei deprinderi, străinului îi este greu să se sustragă şi el se supune deprinderii locale. Mitropolitul Gurie a cerut, aşa ne închipuim, aplicarea unei reguli de colectivitate şi sentimentul care a provocat cererea nu ni se pare de data aceasta culpabil de nici o nuanţă din caracterizarea de «răzvrătire» descoperită de ziare.

Ziarele ar fi putut să cerceteze chestiunea mai de aproape şi să afle cu marele lor «serviciu de informaţii» altceva mai grav, într-o privinţă, decît răzvrătirea Mitropolitului Basarabiei. Probabil că monahii români din Muntele Atos au scris şi altora, mai apropiaţi de cler şi de guvern decît «Biletele de Papagal», ceea ce ne-a scris unul din ei, nouă, mai zilele trecute. Prodromiţii primesc porunci să nu mai recunoască autoritatea Sinodului românesc, să-şi schimbe limba de liturghie pe greceşte şi să accepte ca singură instanţă sufletească ortodoxă şi ca unic criteriu corect, autoritatea clerului superior din Bizanţ. «Răzvrătirea» mitropolitului Gurie poate să fie, în schimb, aprobată de Patriarhia de pe Marmară, şi binecuvîntată de bisericile din Arhipelag...

1929

IISUS HRISTOS

M-am uitat douăzeci de ani la munţi, m-am născut în munţi, i-am ascultat o viaţă, m-am adăpat din ei, am adormit pe ei cu vitele mari ale visului meu, cu care am suit piscurile şi le-am coborît. Şi nu pot să-i zugrăvesc cu pensula mea. Îi văd şi nu-i pot face văzuţi: lipseşte pensulei mele, plină de graiuri mute, şoapta albăstruie care să le rostească. M-am născut, gîndule, cu inelele tale mari şi grele la mîini şi nu le pot scoate din degete ca să le împărţesc: ele licăresc numai la mîna mea, pe întuneric.

Mă supără un ghimpe de aur nevăzut de cîte ori mă aplec; trebuie să merg înalt, cu faţa către ghimpii de argint ai nemărginirii. Inima mea se bate ca o sită care cerne vînt şi lumină. Vino, lună, ca o tamburină, să te lovească şi să te sune cîntăreţul, care doreşte să joace, trecînd în crepuscul pe funia vieţii, întinsă între două nemărginiri. Florile cîntă, gîrlele s-au umflat ca nişte cimpoaie.

Tu te-ai născut din Fecioară? E adevărat. Eşti Fiul lui Dumnezeu? E adevărat. Te-ai răstignit şi ai înviat? E adevărat. Totul este adevărat înlăuntrul graiului nostru cunoscut. Noi n-am umblat niciodată prin cerurile tale şi cu Tatăl nu am vorbit – şi nu avem cuvintele acestea, pentru lucrurile neobişnuite, între blid şi lipie. Noi n-avem timp mai mult decît ciocîrlia să cînte, zburînd după viermi. Dacă ni se pare că avem un ceas de nedumerire, timpul ca să ni-l dumirim ne lipseşte. M-am născut cu un gînd şi înainte de a-l privi în faţă am murit. Nu am avut răgazul să-l

toarcem, necum să-i mai dăm un glas. Viaţa trecea ca o văpaie călătoare.

Graiul nostru cel necunoscut, acela este adevărat: într-însul se cuprind neliniştile şi ivirea iute a unui început de drum. Încrucişînd cuvinte cunoscute noi le facem vîrf şi tăiş, ca unui cuţit apăsat pe alt cuţit: pe firul tăişului, numaidecît ştirbit şi îngroşat, a fulgerat a mia parte din clipă, o a mia parte de scînteie. Am văzut scînteia: Ia-mă scînteie în tine şi du-mă-n focul din care ai fugit şi te-ai stins. Scînteia s-a stins înainte de-a fi prins-o în tăişul unui cuvînt şi iată toate cuvintele mele, ca nişte vechi custuri, ruginind în tecile mele oarbe.

Vino pe nesimţite ca o aţă de umbră, dacă nu vrei să ţi se vadă lumina. Ochiul meu dibuie-n întuneric ca orbul: vino umbră, vino întuneric! Cît păienjiniş de umbră mi s-a lipit de ochi şi de buze! am intrat în lume ca într-un beci cu averi zăcătoare, în uşa căruia, dată de părete, din întuneric peste întuneric, şi-a lăsat părăsită pînza un păianjen şi a plecat. Aş voi să-mi iau fir după fir, păienjinişul de pe faţă, şi nu pot prinde cu degetele mele firul mai gingaş decît pipăitul meu, făcut pentru grinzi, drugi şi săcure.

Este adevărat tot ce s-a scris şi tot ce s-a păstrat. Îmi spune că aşa este, zbuciumul meu cînd te citesc. Tu vorbeşti şi pădurile sufletului meu se răscoală ca de un geamăt de cireadă. Vitele mele din munte au adormit păscînd şi au intrat, fără să bage de seamă, dormind, din munte în această pădure. La un loc, unde se curmă muntele şi s-a deschis o firidă dintre mai multe lumi, se strecoară vietăţile din toate tăcerile în tăcerea mea. E adevărat. Totul e adevărat...

1929

PĂCATUL GINGAŞ

O fată a iubit un băiat de şaptesprezece ani. Din iubire a rezultat, după stilul notificărilor, un alt băiat, cu şaptesprezece ani mai mic. N-am putea să afirmăm, oficialmente vorbind, că evenimentul a fost afară din cale de moral. Dar la şaptesprezece ani, dragostea aduce pînă la confuzie, cu frăgezimea romantică a iubirii dintre fluture şi flori. Sufletul face parte atît de strînsă din corp, încît copiii care au bolit de lingoarea inimii şi se întîlnesc din întîmplare într-o căpiţă cu fîn, la scăpărarea unui luceafăr, se cuprind visînd şi pasiunea lor nesocotită e un amestec de suflete line.

Poezia continuă de-acum după înţelesurile naturii. Fata a fugit din sat despletită şi avînd în pîntec, cum stă scris în vechile tipărituri şi tîlmăciri. Băiatul şi-a pierdut urma şi nu se ştie ce s-a ales de el. Dar pe fată au scos-o trecătorii de dedesubtul roţilor unui vagon electric, din Bucureşti, care era să-i reteze capul bălan şi pruncul de două luni, din braţe. Din întuneric în întuneric, învăţată cu tragicul, copila mumă a voit să intre în marele şi cel din urmă întuneric, care a speriat pe însuşi Domnul. Într-o noapte din beznele mari primitive El apucatu-s-a să sufle-n stele şi să le aprindă.

Un om care nu ţine să se laude cu o ispravă în sarcinile şi îndatoririle fiecăruia din noi, a luat pe mamă cu pruncul acasă, a dat-o în seama femeilor din familie şi, găsind în inima poetului şi medicului celui fără de arginţi, doctorul Voiculescu, bunătatea

lui obişnuită, s-a dus cu medicul pe unde s-a priceput. Trebuiau căutate pentru viaţa copilului plăpîndă o albie şi o ţîţă de sticlă cu lapte, în vreme ce muma lui putea să slujească şi să-i cîştige pruncului un salariu de plătit unui aşezămînt potrivit. Mizeria şi spaima stîrpiseră sînul maicii. S-a întîmplat că ziua scăpării de la moarte a mumei cu pruncul a coincis cu data apelului reginei Maria pentru prunci şi cu dărnicia cetăţenilor de pe străzi, invitaţi de doamne şi domnişoare să-şi gătească o cheotoare cu un simbol. Afişe mari şi chemările din ziare repetau pentru auzul cetăţenesc vechea spovedanie ruşinoasă şi tristă că poporului cu naşterile cele mai multe, destinate prin impetuozitatea firii, să românească pe nesimţite, ca şi pînă azi, ţinuturile Dunării şi ale rîurilor ce-i sporesc apele pînă la mare, îi mor copiii cei mai mulţi.

Leagănul Sfînta Ecaterina primeşte puţinii prunci, pe care îi poate adăposti, cu mumele lor, producătoare de lapte. Şi după acest aşezămînt, gata... Pentru un milion de locuitori oraşul nu mai ştie să facă altceva nimic şi nu a mai făcut nimic. Unde să mergem? La primărie...

Primăria cheltuieşte anual multe milioane cu întreţinerea copiilor «în mahala». Femei plătite de comună găzduiesc în condiţiuni înfiorătoare copiii destinaţi morţii apropiate. Mahalaua precede cu cîteva luni sau săptămîni cimitirul de îngeri şi «doica» pe gropar. Primăria nu are însă pe întregul ei teritoriu nici o crescătorie, nici o grădină, nici o casă pentru copiii fără tată şi cîteodată fără de mamă.

La Asistenţă, găsim pe domnul doctor Staicovici, emoţionat şi descurajat în faţa miilor de cazuri identice, zilnic ivite în biuroul domniei sale. Ne mărturiseşte crîncena suferinţă morală legată de instituţia teoretică şi neputincioasă, pe care o administrează. Poate face şi pentru copilul de subt tramvai ceva... Asistenţa îi poate plăti o pensiune la una din femeile din mahala... Însă e o nouă

înmormîntare în perspectivă. Peste cîteva zile, vin căldurile cu dizenteria fatală. Îl dați?... Nu-l dăm!...

Unde ne mai ducem? Nicăieri.

Trebuie să plîngem? Trebuie să ne revoltăm? La New York, ni se pare, maimuța unui flașnetar a furat din căruciorul unei trecătoare, odată, nu de mult, un prunc adormit și a fugit cu el în brațe, sus de tot, deasupra unui monument imens, de unde ar fi putut cădea copilul, slăbit din brațele maimuței. Flașnetarul își cunoștea animalul. Maimuța trebuia să se întoarcă la cîntecul flașnetei, pe care de sus, descompus de vuietul orașului, nu-l mai putea auzi. Întrebarea dacă, scoborîndu-se înapoi, pe flașnetă, maimuța nu va arunca pruncul ca să ajungă mai iute, nu se ivea decît un gînd. Trebuia însă ca valsul sau tangoul flașnetei să fie auzit de urechile maimuței... O să credeți, poate, că lucrul s-a isprăvit ca la noi și că ridicînd din umeri, impresionat de coincidență și de nenorocire, publicul a plecat mai departe să-și vadă de drum și că vardistul din post, tată și el, a închis ochii, fie ce-o fi. Nu, domnilor primari, nu, doamnelor, care ați cerut un drept de vot oarecare, duminica trecută, într-o sală de întrunire și pe care prînzul v-a găsit la tribună și nu dinaintea mașinii de gătit. Nu. Poliția din New York a suspendat toată uriașa circulație a orașului și a oprit munca tuturor uzinelor, ca să se audă cîntecul flașnetei... Un moment, în tăcerea cetății americane, a cîntat o flașnetă. Și maimuța s-a dat jos cu pruncul în brațe.

Noi ne permitem cîteodată să recriminăm împotriva administrației, funestă artelor și literaturii, împotriva unei orînduiri a statului indiferentă la marile glasuri ale inteligenței, nepăsătoare la dreptate și adevăr și incapabilă de acte cumpănite. Mai putem spune ceva cînd însăși substanța esențială a naționalității, carnea noastră, sîngele nostru, nădejdea și năzuința noastră, zălogită în tineret și copii, este aruncată ca o lătură în mocirla muncipală?

1929

COCÒ ŞI EVREII

– La ce te gîndeşti, tu, Cocò, pe aceste vremuri de mizerie şi de sărbători care au costat un miliard?

– Ia, mă gîndesc şi eu, aşa, anapoda, la un lucru fără trebuinţă. Să te fereşti întodeauna de muţi: limba le stă, dar mintea le trăncăneşte. Un mut ori e prost de tot ori e deştept de tot şi eu cam stau între aceste două feluri de muţi; fără să fiu peste măsură de prost, nici afară din cale deştept nu prea cred să fiu. Ştii la ce mă gîndesc? O să vezi că nu pot să-ţi spun dintr-o dată, aşa cum ţi-aş răspunde la întrebare, dacă m-aş fi gîndit la dop sau la asfalt. Mă gîndesc la evrei... Tu zi-le cum vrei, ovrei sau jidani, totuna mi-e: chestiunea nu se schimbă. Dar de ce mă gîndesc la ei, e mai pasionant decît că m-aş gîndi la ei. Aş vrea să ştiu cum le-a venit ideea să creadă într-un singur Dumnezeu, într-o vreme cînd toată lumea credea în patru sute de zei, cu sinceritate.

Ideea asta, zice Cocò, mi se pare nu genială: n-are termen dincoace de înţelesul meu pentru calificarea ei; mi se pare singura idee din cîteva mii de ani de civilizaţie, de rangul ei. Toate ideile celelalte au fost gînduri, ideea evreiască e un fenomen, e ca o a doua Facere, în cer, după Facerea întîi, a lui Adam, pe pămînt. Dumnezeu l-a făcut pe el şi el, mai tîrziu, foarte tîrziu, l-a făcut pe Dumnezeu. Şi asta, Adam a făcut-o îndată ce a simţit că el era evreu, adică nici grec, nici latin, nici pers, nici chinez.

Voi, creştinii, aţi făcut concesii de toată măsura şi, tîrîş-grăpiş, pentru că nu aţi uitat că eraţi greci şi latini, v-aţi întors la numărul zeilor vechi, făcîndu-i pe doi la fel cu Tatăl şi pe ceilalţi, mai mici, însă dîndu-le dramatismul evreiesc, răstigniri şi mucenii. Pînă la evrei, zeii se năşteau din spume şi flori; de atunci încoace ei s-au zămislit cu sînge şi suferinţă. Evreii au rămas însă acolo unde s-au aşezat singuri, într-o zi cînd revoltaţi de atîtea divinităţi, cîţi prefecţi, miniştri şi perceptori sînt în ziua de azi, i-a dat pe toţi afară din eternitate şi au oprit pe unul şi singur, atotputernic, neînceput şi nesfîrşit.

Trebuie să crezi că nu a fost prea uşor să opuie evreii tuturor credinţelor credinţa lor. Pe vremea fenomenului, era o trădare şi o ultimă ticăloşie să nu crezi în Minerva sau în Hefestos, identică în cuprinsul şi în consecinţele ei cu o necredinţă, cum ar fi azi, în Liga Naţiunilor, în domnul Pildsudsky sau în tratatul de la Rapallo. Şi a fi crezut în unicul Dumnezeu, după cum mai tîrziu a fi crezut în semnul crucii, era ca astăzi a crede în comunism sau într-alte dobitocii, care odată cu reformarea ideilor reformează şi averea individuală.

În zeii numeroşi credeau toţi oamenii cu situaţie din momentul ivirii unicităţii, Curtea, guvernatorii, senatorii, negustorii de mătase şi parfume, care se cam confundau cu însuşi obiectul divers al credinţei lor. Predecesorii politeişti ai domnilor Eli Bercovici, Mauriciu Blanc & Cie nu şi-au închipuit niciodată că noua lege se va putea acomoda cu dobînda, cu societăţile pe acţiuni, cu petrolul şi cu fabricaţia hîrtiei, căci nu s-ar fi împotrivit ei cu atîta furie şi nu ar fi distrus Ierusalimul şi statul evreiesc. Chiar azi, dacă am fi siguri că oribilul comunism va găsi noi forme de plasament pentru capitalurile noastre, aparent ameninţate, ca să producă în noua doctrină poate de trei ori mai mult ca treizeci şi patru la sută, noi ne-am face imediat comunişti sau bolşevici,

glumind din toată inima pe socoteala sperietorilor noastre actuale.

Vezi la ce mă gîndeam? ce să fac, dacă n-am ce, mai bun! Şi tot nu mi-a trecut gîndul de tot. Ce i-a apucat, cum le-a venit evreilor să simplifice viaţa nevăzută pînă la unul? Nu ştiu dacă e adevărat, dar ziceam că tot evreii trebuie să fi născocit şi cele nouă cifre cu care se calculează toate numerele. Nu m-aş mira că tot ei au dat şi de douăzeci şi patru de litere cu care se scriu toate limbile.

Am citit odată teza de doctorat a unui profesor de arheologie din Milano, helvetul Archinard, care demonstra că evreii vor stăpîni în vecii vecilor lumea, din pricina stăpînirii singurului Dumnezeu. Zău, să n-apuc să mă mişc...

1929

REGELE

Dragă Cocò, m-a mirat, nu te supăra, de Zece Mai, un lucru pe care l-aş numi curios: n-am văzut pe regele nicăieri. L-am văzut în fotografii, la vitrine, în medalioane şi basoreliefuri bronzate; l-am văzut în zincul ziarelor - în toate materialele l-am văzut, afară de carne şi oase. Unde a fost regele nostru cel mic şi gingaş, care exprimă speranţele noastre, răzimate în ideea unei singure puteri, peste celelalte toate?

Regele nicăieri şi regenţa peste tot. Cum se învaţă asta, la carte? Un patriarh solemn, cu comanacul de catifea; un fost prezident de Curte de Casaţie cu jobenul de mătase, şi un prinţ - fratele altui prinţ (să nu mai vorbim) - care a primit defilarea. Regele, regele adevărat, singurul rege, după toate programele politice ale partidelor, şi ale acelora care se ceartă şi ale acelora care fuzionează sau se împacă, şi care, toate, la urma urmelor, se înţeleg, este regele Mihai, urmaşul celui de la Turda. Este, Cocò, au nu este aşa?

Regele cel mic era căutat din ochi şi din însufleţiri. Armata cu capetele întoarse către icoana lui mentală, îl iscodeau din aer şi din rînduri şi ochiul din vîrf al baionetelor umblau instalaţi după regele căruia îşi supun oţelul şi tăişul mîngîierilor lui de garoafă. Regele nu era nicăieri.

Regele era, totuşi, undeva, între cucoane, nevăzut ca o jucărie, din lumea cărora a ieşit, într-o zi de încruntare şi de amărăciuni. Regele îşi vedea soldaţii prin dantela forfotită pe sîni şi

printre nasturii de la corsaje. Un obraz îi astupa zările și un cercel, spînzurat ca o lacrimă a urechii, i se interpunea între lume și văz. De ce a fost îngropat regele între cucoane și nu călare pe calul lui cel mic dinaintea armelor cu spicul de oțel?

Să nu te superi, Cocò, dar uralele, chiotele și murmurul bărbătesc al pasului de fier strivit pe piatră, al oștirii, nu era pentru înaltul preasfințit, nici pentru marele magistrat cu mustața albă, nici pentru cucoane. Aceste importante personaje primeau un ecou, o pulbere a vocii aruncate în aer pentru unul singur, pentru rege.

După cîte știu eu, cu Majestatea Sa regele Mihai, rostul nu se gîndește, ca atunci cînd e vorba de întîietatea oului sau a găinii. Regele vine înaintea regenței și regența este numai o emanație administrativă a regelui, criteriul integral și complet al monarhiei. Eu, dacă aș fi fost regent, Cocò - să mă păzească Dumnezeu, Cocò - aș fi rămas acasă, cu comanacul liniștit și m-aș fi dus în biserică să aprind candela și tămîia, ca să îmbunez cugetul sfinților și bunătatea Dumnezeului meu. Nu m-aș fi suit niciodată într-o trăsură splendidă, în care nu mi-aș fi arcuit mîndria imitativă trecînd pe patru roți cu cauciuc prin fața mersului de piatră al cohortelor latine, scoborîte din monumente.

Căci, dragă Cocò, regența e pe lîngă rege, orice mi-ai spune tu, ca un papagal democratic, aur cu aer în interior pe lîngă aur plin și gros.

La revedere, și să-mi răspunzi.

1929

CONFORTUL ARDEALULUI

Ceea ce impresionează pe cetăţeanul din «regat» cînd păşeşte în satele şi oraşele din Transilvania, este orînduiala simetrică gospodărească a locuinţelor, înfăţişarea lor occidentală. Acurateţa străzilor şi canalizarea la suprafaţă cu şanţuri pietruite, calculate pe o confluenţă exactă de povîrnişuri, dovedesc şi din partea comunelor şi a cetăţenilor particulari o nevoie de regulă şi echilibru, de ordin înainte de toate sufletesc. Cum s-a făcut, cum nu s-a făcut, sufletul din punct de vedere practic identic, al atîtor neamuri politiceşte adaptate şi naţional disparate, saşi, români şi unguri, există cu îndatoriri şi drepturi administrative reciproce. Lîngă maghiar stă grădina românului şi cuprinde ferma saxonului, aproape deopotrivă de civilizate. Dacă sasul are în plus pianul şi orga şi o bibliotecă, abonată la librăria depărtată germană, din Lipsca, Dresda sau Berlin, în schimb florile tuturora sînt deopotrivă de frumoase, zarzavaturile deopotrivă de grase, pomii deopotrivă de îngrijiţi. Bidineaua schimbă pretutindeni culoarea caselor şi mătura funcţionează neîncetat în toate ogrăzile, pînă dincoace de porţi, în mijlocul şoselei. Ţigla uniformizează agreabil acoperişurile solide, păreţii sînt întodeauna de zid, grinzile geometric ajustate şi creasta podului construită precis.

În mijlocul ca şi în marginile localităţilor mici şi mari din regiunile mai pretutindeni muntoase, vetrele sînt la fel, confortul e acelaşi, grija de ochiul vecinului şi al trecătorilor nu se micşorează

nici în periferiile care corespund în orașele noastre cu mahalaua.

Vizitatorul are mulțumirea că se preumblă pe străzi și prin sate, în care o colectivitate bogată și-ar fi zidit gospodăriile precupețind, vînzînd, cumpărînd și speculînd plusvaloarea mărfurilor importate. Averile sînt mai bine repartizate și diferențele scandaloase în bunăstarea locuitorilor de rase diverse, inexistente și fără acel maximum de mizerie, în contiguitate cu un maximum de opulență, precursor de zguduiri și dezastre, ca dincoace, în «regat».

Totuși, în genere, poporul Transilvaniei nu e mai bogat ca poporul Munteniei și Moldovei; de multe ori averea teoretică a regățenilor întrecînd incomparabil bunul foarte modest al ardelenilor. Pămîntul de dincoace de munți, infinit mai mănos decît țărîna de picioci și sfeclă de peste munți, dă o sărăcie jalnică și sordidă față de un trai mai bun, mai satisfăcător și mai estetic. Costumul european se poartă bine croit și în curentul schimbărilor de an și sezon, în toate satele Ardealului. Femeia tînără e curată și apetisantă - și simplă. Nu întîlnești în Ardeal acea ochiadă asasină și porcească, în care te îmbălează sexul, ridicat pînă în căutătură, din orașele vechiului regat; acel bovarism avar și hazardat al femeii nemulțumite de căsnicie, de soț și de copii, cu imaginația aventurieră, visînd fuga din înlănțuirea socială cu un străin, mai avut și mai puternic decît un bărbat muncitor, devotat tribului familial.

Poate că într-o elită a Ardealului, unde politica, literatura și teatrul depărtează sensibilitățile primare de obiectivele elementare eterne ale vieții în tovărășie și le dă prețiozități sterile și falsificări însumate anual, pe cînd se scot cartofii și se sortează merele, într-o mare valoare negativă de pesimism; poate că acolo se repetă sentimentul de inutilitate universală, caracteristic celor mai multe aristocrații demoralizate, lipsa de respect față de

om şi indiferenţa sălbatică a elitelor din Bucureşti. Cu toate acestea, obîrşia stărilor civilizate actuale ardelene vine din împărăţia Austriei, autoarea unei elite, artificializată la extrem şi relativ internaţională. Aşezarea individuală a poporului este însă puternică şi sănătoasă.

La situaţie egală, ardeleanul pare mai bogat decît regăţeanul. Factorul poştal, sergentul de stradă, muncitorul cu braţele compun în Bucureşti un proletariat nefericit; în Ardeal, ei sînt proprietarii unei locuinţe confortabile şi părinţii unor copii bine echipaţi. O lăptăreasă cu patruzeci de vaci, din marginile capitalei, produce savurosul suc de plante distilate de mamelele trandafirii ale frumoasei cornute, într-o murdărie materială şi morală înfiorătoare. Lăptăreasa cu zece vaci din marginea Braşovului e o doamnă, ale căreia fete domnişoare, vînzătoare, distribuitoare şi încasatoare cu căruţa, trasă de un cal îngrijit ca un om, se înfăţişează ca nişte englezoaice. Cum a putut meşteşugarul din Braşov să-şi construiască un cămin frumos şi cum nu poate tovarăşul lui din Bucureşti să-şi cumpere un rînd de haine? Fără să fie prea literară, chestiunea trebuie studiată; căci dacă o literatură se citeşte şi se uită, o învăţătură organizatoare foloseşte şi dă cititori şi gospodari de intelect.

În orice caz, în Ardeal trebuie să fie vorba de o solidaritate socială, care nu exclude pe nimeni de la atenţiunea cuvenită din partea instituţiilor utile - şi, probabil, alături cu un spirit de economie exact orientat şi lipsit de aţîţarea funestă a exemplului, creditul funcţionează pentru înavuţirea oamenilor şi nu pentru ducerea lor în robie.

1929

VĂRUL MIHALACHE

L-am auzit odinioară pe actualul ministru al Domeniilor vorbind, în opoziţie, ţăranilor din Argeş. Era o adunare frămîntată, de numeroşi plugari, şi viitorul ministru, urmaş depărtat al lui Dobrescu-Argeş, dar mult mai puţin romantic, mai pozitiv şi clar, trecea printre galii cu mustaţa roşiatică de porumb, ai judeţului păstrător de mari oseminte, drept un revoluţionar al pămîntului furat de latifundiari. Ascultat cu o emoţie evlavioasă, plugarii nu întrerupeau seculara tăcere a buzelor mute, adusă din ţarini în politică, decît cînd domnul Mihalache îi întreba: «Aşa e?» - «Aşa e, vere Mihalache», răspundeau ţăranii, cîteva mii de voci odată.

Argumentele erau ca ale viscolului, ca ale luminii zilei şi ca ale întunericului lăsat peste porumbişti. Vărul Mihalache evoca veacurile, cîmpia, pădurile şi munţii. Vorbea de păşuni şi de vite, intercalînd în vocabularul discursului cuvintele frumoase ale poeziei şi ale muncii, nedespărţite ca doinele de sudori. Cînd rostea «islaz» cuvîntul se arunca în aer ca o furtună şi cădea peste oameni ca o ploaie.

Vărul Mihalache este ministru, de cîteva luni, la departamentul acelei poezii, care ne-a conservat mai mult ca biserica şi cărturarii, cuvintele sculate dintre holde la o viaţă şi o propovăduire nouă, aprinse, împietrite sau activate de scriitori. I s-a făcut vărului Mihalache imputarea că tace, o filozofie deprinsă de la ogoare şi de la boii din arături. Timp de cîteva luni, într-adevăr, vocea

vărului Mihalache a fost ca și absentă din arena politică, deprinsă mai puțin cu osîrdia și mai mult cu trăncăneala retorică.

S-a întîmplat însă că vărul Mihalache prezidează Congresul Internațional de Agricultură, adică treizeci şi două de state agricole la Bucureşti. Examenul vărului Mihalache a fost nespus de greu. Asistată de curiozitatea diplomaților, cei mai aleși dintre abili, șireți și intelectualizați; de spiritul critic al opoziției, de dascăli europeni, de oameni de ştiinţă şi de mari demnitari, cămaşa valahă a vărului Mihalache, urzită în războiul bătrînelor și înfrumusețată cu acul nevestei, trebuia să impresioneze smochingul şi să dispute autoritatea costumului negru, cu paftale şi briliante decorative.

Examenul a izbutit peste aşteptările Europei, adunată să vadă în straie ţărăneşti pe David care a cotropit cu oamenii lui şi cu dobitoacele lor moşiile şi a înlocuit o clasă restrînsă cu clasa unui popor întreg. Într-o limbă franceză, pe care nimeni nu i-a cunoscut-o, vărul Mihalache a vorbit Continentului de după război, ambasadorilor, diplomaţilor şi delegaţilor tuturor ţărilor prezente, miraţi. Unul dintre ei avea pentru substanţialul nostru Ţăran prezident, elogii ce nu s-au mai auzit în România, venind de la preţurile străine. El observa că și atunci cînd se ivea în discursul ministrului de Agricultură o greşeală, «el singur se corecta». Slavii din congres, de diversele nuanţe, care vorbeau o franţuzească mîrîită și lătrată, cu accent furibund, ascultau pe vărul Mihalache consternaţi. Franţuzii au fost agreabil surprinşi, plenipotențiarii tuturor națiunilor participante au salutat cu o închinăciune dublă. Opoziția și-a dat seama că Bossuet poate fi citit cu mai mult folos printre urzici decît între registrele de contabilitate și Curtea regală a avut o probă despre valoarea săteanului vechiului regat, purtător virtual de o putere culturală fără păreche.

Un general, aşezat la un excelent post de observaţie internaţional, ne spunea de vărul Mihalache: «Ne-a primit ca un aristocrat şi ne-a făcut onoare ca un prinţ».

Adevărul este că aristocraţia românească stă între coarnele plugului şi ale părechii de boi care răstoarnă brazda. Dacă pergamentele ei nu sînt scrise în limba latină ci se înfăţişează cu chirilica vremii, mînjită pe piei de iepure uscat, preţul lor e cu atît mai mare.

Bordeiele, tîrlele, apele şi florile de mac trimit felicitări vărului Mihalache.

1929

GEAMANTANE GRATIS

Un călător se urcă într-un vagon de clasa întîi, urmat de o caravană de hamali, cu cîte două geamantane mari fiecare. Plutonul hamalilor se oprește, ca să vadă domnul întîi vagonul. Primul compartiment e ticsit: trei persoane pe dreapta, trei persoane pe stînga și un al patrulea, un prieten, care a ridicat bariera dintre două locuri stă cu ea în spate, ca într-o cameră de consultații. Rezemătoarea brațului, articulată ca un braț, are ceva de cabinet de proteză.

Al doilea compartiment e gol, însă pe fiecare loc așteaptă un obiect, titularii. O păreche de mănuși de piele, un geamantan ușor, o umbrelă în diagonală, un pardesiu... Al treilea compartiment e ocupat de doi călători, răspîndiți pe canapele, în obiectele uzuale din compartimentul precedent.

– Mă rog, se găsește un loc liber la dumneavoastră? întreabă domnul.

Un călător tace, ca și cum nu aude despre ce este vorba. El deschide, preocupat, un ziar. Celălalt, necutezînd să-și ia răspunderea întreagă, răspunde evaziv: «Cred că nu». Cei doi călători nu se cunosc dar se prezintă unul altuia deodată, înjghebînd o alianță împotriva noilor sosiți. Ei se înțeleseseră din ochi să rămîie singuri și să doarmă, fiecare pe canapeaua lui, pînă la destinație. Noul călător dă semnal hamalilor și plasează optsprezece geamantane în etajul de sîrmă al plafonului, fără să mai întrebe nimic și le distribuie prin toate compartimentele, nesimțitor la strigătele: ocupat.

Cei doi călători dintr-al treilea compartiment s-au supărat. Şoapta lor confidenţială şi degetele lor care indică geamantanele invaziei, spun că între oameni politicoşi nu se procedează aşa; că în clasa întîi nu e elegant să călătoreşti cu o căruţă de bagaje etc.

– Nu e nimic! îşi zise lui - şi, însă cu voce tare, noul venit. El prezintă dimensiunile unui elefant. O să vedem noi dacă este ocupat. M-a mîncat nasul azi-dimineaţă şi cînd mă mănîncă nasul nu e bine! zise el cu accent provocator, uitîndu-se către cei doi călători şi aşezîndu-se ca o ladă grea pe strapontinul din coridor.

– Sînt de părere să-l poftim înăuntru, zise unul din compartiment. S-a fixat în uşă ca să ne spioneze şi mi se pare că-l cunosc. L-am mai văzut în tren: e un scandalagiu.

– Să poftească! răspunse tovarăşul, un pipernicit cu gîtul vînos şi cu nodul gîtlejului aparent pe deasupra colţurilor gulerului, răsfrînte. Mişcîndu-se ca un organ de găină, nodul gîtului, părea că se pregătea necontenit să ouă.

– Mi se pare că sînteţi rudă cu profesorul Ix, zise slabul.

– Sînt chiar profesorul Ix. În toată ţara un singur profesor poartă numele acesta: însă numele meu se scrie cu doi *ix*.

– Şi se citeşte?...

– Se citeşte Ix, cu o intonare asupra celui de-al doilea *ix*. Se aude *ixul* însă ca urmat de un al doilea *ix* în transparenţă, care mai mult se vede decît se pronunţă. Ca în rostirea etimologică... Un *ix* nazal...

– Să mă iertaţi, sînt inginer-chimist şi nu sesizez. Cu doi *ix*, numele dumneavoastră s-ar citi *Ixăx*, şi impresionează urechea, ca o foarfecă ce taie greu.

– Să vă demonstrez. În cuvîntul *ploaie*, se aude *o* şi se aude *a*, fără ca sunetul ce rezultă din pronunţarea diftongului să fie nici *o* nici *a*?

– Evident că da. Întocmai ca la înmulţirea a două cantităţi, în cifrele cărora nici nu se găseşte operaţia reală, adiţiunea repetată, ascunsă în multiplicare. Pitagora a fost un mare matematician!

– Nu tăgăduim, zice profesorul cu o oareşicare îndoială. Şi adaugă numaidecît: în orice caz, nici Arhimede nu e de lepădat. Ce credeţi despre Arhimede? a inventat el burghiul transportor şi nu altul?

– Cît priveşte pe Pascal, e incontestabil că el a inventat tărăboanţa, la cincisprezece ani, acest geniu se pieptăna cu pieptenele des al doamnei Pascal, mama lui, şi găsea chiar firele albe ale maturităţii.

– Nu mi-am dat seama niciodată dacă ieşind, după cum ştiţi, din baie, unde a simţit că i se uşurează picioarele, şi alergînd pe străzile Atenei, era gol Arhimede sau acoperit cu cearşaf...

Domnul din coridor a scrîşnit de cîteva ori din dinţi. Acum a scuipat ostentativ, şi-a tras pălăria pe ceafă şi a înjurat. Ca să se distreze puţin, a scos din buzunarul subsuorii un pachet aproape cubic, de bancnote de cîte o mie de lei, şi le numără, punîndu-şi degetul de la gură pe colţul hîrtiilor de bancă şi înapoi.

– Dacă nu sînt prea curios, întreabă în compartiment inginerul pe profesorul de literatură, ce carte aveţi acolo?

– Nimic: ceva de Jean-Jacques Rousseau.

Călătorul din coridor, izbit de Jean-Jacques, care-a sunat în urechile lui ca mac-mac, se scoală brusc şi, fără să bage de seamă, s-a sculat şi strapontinul. Cînd se aşază din nou, ajunge jos, direct pe linoleum.

– Vă place Rousseau? întreabă inginerul.

– Scrie curăţel. Aş avea multe reproşuri să-i fac, de pildă, în *Nouvelle Héloise*...

Călătorul din coridor s-a ridicat de pe jos.

– Nu m-a mîncat nasul degeaba! zise el.

El intră în compartiment și se așază pe un loc, pe o pălărie tare.

– Mi-ați turtit pălăria!...

– Nu e nimic, răspunde călătorul. Voi îmi turtiți nervii de o jumătate de ceas. Drepți! comandă omul de pe coridor... Am zis «drepți!», răcnește el din răsputeri. Nu mă auzi c-am zis drepți? întreabă călătorul, fixînd pe călătorul cu beregata mare.

Ambii călători se așază drepți, în picioare, dinaintea fotoliilor respective.

– Capul la dreapta! comandă călătorul.

Ambițios, pasagerul cu beregata ar voi să se agite și să se revolte. Ajunge o căutătură a comandantului și el întoarce capul milităreşte.

– Bine! zise comandantul.

– Stînga-n pre! Jur! zise pasagerul, și cei doi pasageri se supuseră, ca doi copii. Comandantul trase perdelele. Acum: Înainte, marș!

Nu era loc și pasagerii observară respectuos, zicînd și «să trăiți!» că ar putea să fie mai bine executată, această ultimă figură, pe coridor.

– Omul brav nu fuge de pericol, zise comandantul. Dorința mea este să ieșiți pe geam.

Cei doi pasageri surîseră, cu sensul că au înțeles gluma și că, în definitiv, ei nu disprețuiesc farsa americană, care ar fi un gen literar, încă străin mentalității europene. Surîsul lor lipicios măgulea, însă inutil, pe pasagerul care pusese stăpînire pe psihologia lor de bărbați independenți.

– Înainte, marș! răcni pasagerul.

– Sînt căsătorit și tată de copii, zise inginerul chimist cu o privire rugătoare.

– M-am logodit abia de cîteva zile, miorlăi profesorul Ix.

– Lașilor! zise pasagerul. Ați auzit de Deznodămîntul Fatal? Eu sînt Deznodămîntul Fatal!

Pasagerii pricepură imediat că el este Deznodămîntul Fatal şi singura lor durere era că a căzut în tren, într-o clipă fericită, cînd fuseseră amîndoi avansaţi. Pasagerul apucă de guler pe chimist şi-l aruncă în Prahova, de unde, probabil, mai tîrziu a ieşit înotînd. Profesorul se văzu călare pe o cracă de vişin. Pasagerul trase toate perdelele, încuiă uşa şi dormi pînă la destinaţie, ca un buştean.

În gara finală, proaspăt şi vesel, el coborî din tren cu douăzeci şi patru de geamantane.

– Pînă la cincizeci mai îmi trebuiesc douăzeci şi şase, zise el mulţumit...

1929

LĂSAŢI FEMEILE SĂ VIE LA MINE

Publicul local s-a revoltat la Chişinău de conduita antipedagogică a unui prezident de comisiune de bacalaureat. Optzeci de domnişoare candidate la titlul cu care băieţii sînt scutiţi de doi ani de cazarmă, au fost, iertaţi-i profesorului cuvîntul, «trîntite» toate. Comisiunea nu a promovat pe nici una, subt cuvînt că fetelor le stă bine la bucătărie. Odiosul profesor a şi fost pus la locul lui şi ministerul îl va trimite de urgenţă, căci această operaţie nu cere decît deplasarea unui funcţionar şi cîteva coli de hîrtie, un inspector cu sprincenile încruntate. I-auzi, dumneata, într-un regim democratic şi în timpurile guvernului Maniu, care pregăteşte egalitatea cetăţenească şi armonizarea sexelor în alegeri, un profesor, un cărturar, un om din vremea noastră, să trimită fetele nu la Cameră, ci la bucătărie.

Bietul profesor odios! O să se vadă pedepsit că spiritul lui a fost absent de la marile chemări feminine ale momentului, care nu mai permit femeii să-şi opărească unghiile cu fiertură. Nemaipomenită abjecţiune! În epoca în care femeii cu profesiune sau fără profesiune cunoscută i se cuvine un ghiozdan în mînă cu urechi, şi o şapcă de catifea, purtînd o broderie indescifrabilă; adică atunci cînd şi fata liberă are voie să-şi coafeze capul cu o beretă de studentă, un profesor să înlăture de la beneficiile mari ale culturii pe nişte domnişoare, care au preparat din clasa întîi pînă într-a şaptea programul liceului complet.

I s-ar mai fi tolerat canaliei didactice să-și vitrioleze candidatele, să le lase repetente, nu era permis. Păcătosul va avea ceea ce merită și nici o tortură nu va fi prea mare față de oribilul lui act. E de crezut că ministerul nu se va mărgini la o suspendare, la anularea lefii pe vacanță sau pe un an; însăși osînda eliminării dascălului infam pe toată viața din învățămînt, va satisface prea puțin legitimul sentiment de indignare al familiilor care și-au destinat odraslele fără mustață carierei dreptului și medicinii. După concepțiile retrogradului profesor din Basarabia, femeile ar avea dreptul să profeseze din știință numai artele moșitului și manicurismului. Această brută trebuie împiedicată să mai facă rău altor generații și trebuie silită să-și expieze păcatul în mod serios.

Desigur că Ministerul Școlilor îl va lovi întîi cu rigorile culturale ale mijloacelor lui, contribuind să-l orienteze clar în educația necesară. Întîi, probabil, îi va trimite acasă, pentru a fi studiate și învățate pe de rost, la domiciliu, toate discursurile, articolele, scrisorile și telegramele doamnei Alexandrina Cantacuzino, cel mai grațios bărbat dintre bravele noastre femei și fete. Apoi, pledoariile domnișoarei Ella Negruzzi, rostite la diversele tribunale din țară. Cu acest prilej, profesorul vinovat va putea să-și dea seama că diferențele între bărbat și femeie nu sînt peste tot locul categorice și că numărul de picior al unei intelectuale poate să rivalizeze biruitor cu numărul masculin și cu ghetele cu elastic. De opera doamnei Smara nu mai este de vorbit, fiind clasică și aflîndu-se în toate bibliotecile, prefațate de domnul Mihail Dragomirescu.

Trebuie obligat, profesorul, să participe la toate întrunirile feministe și să ia note după conferințele, declarațiile și vederile doamnelor care se succed la tribună, în culoare natală sau oxigenată. Căci pe cînd alte femei, stupide și întîrziate, se aranjează să spele rufele și să frigă la

bucătărie o bucată de carne gustoasă, destinată unui soţ tîmpit şi unor copii abrutizaţi de sentimentul familiei, doamnele se străduiesc să aducă puţină lumină în bezna morală a timpului şi să trezească pe advocat în conştiinţa surorilor nefericite. Dacă nu va costa prea mult, penitenţa să şi-o facă profesorul încuiat într-o colivie, transportată de la un local de întrunire la altul.

Pe nesimţite, transformarea lui va fi totală - şi să nu ne mirăm, dacă examinîndu-se într-o seară, fără voie, de ivirea unui fenomen şi de dispariţia altuia, va constata că şi anatomia lui s-a configurat pe idee. Şi va fi cel mai evident succes al vocii care se aude bombănind în pustiul veacului nostru: Treceţi fetele la bacalaureat şi licenţă!

1929

COMUNISMUL LA EL ACASĂ

Îți aduci aminte, dragă Cocò. Unul dintre lucrătorii tăi zețari și-a rupt odinioară un deget arătător la mașina de cules litere, din vina lui. Falanga vîrfului, dezvelită de carne, de buric, fusese despicată-n lung. Ți-aduci aminte, lucrătorul ne-a venit în redacție, ne-a povestit că din greșeala lui și-a pierdut un deget principal în meserie, și ne-a rugat să-i dăm salariul ca să plece. Îl și văzuse un medic oficial de la organizația muncii ministerială, medicul a dat din umeri cu indiferență, a bandajat sumar, degetul s-a umflat și zețarul începuse să aibă temperatură. Medicina oficială îl amenința să reteze degetul întreg și eventual mîna din cotor. Lucrătorul era, bineînțeles, descurajat.

Ți-aduci aminte, Cocò. Am reținut, fără obligație legală din partea noastră, pe lucrător în condica de plată, ca și cum era valid, îmbărbătîndu-i sufletul leșinat. I-am spus că atelierul îl păstrează, cu îndatorirea pentru lucrător să se ducă zilnic la medicul la care l-am trimis. Minunatul doctor Cosăcescu, care a reușit să-și puie inima în echilibru cu știința, ceea ce nu se întîmplă prea multora din confrații domniei sale, în dezacord adeseori nu numai cu mila omenească, dar și cu însăși priceperea - să mă ierți - elementară, a primit degetul rău tratat de medicul oficial, al lucrătorului, l-a examinat, l-a îngrijit, l-a dezumflat și l-a făcut la loc. Delicata resurecție a pipăitului a fost dobîndită de doctorul Cosăcescu într-un tratament de două luni și

jumătate. În tot acest timp,lucrătorul şi-a primit salariul întreg, ne-a vizitat zilnic, Cocò, ne-a zîmbit zilnic, cu privirea lui recunoscătoare şi ne-a făcut - îţi aduci aminte, nu este aşa? - foarte multă plăcere în fiecare zi.

Cînd şi-a lepădat şi ultimul pansament, l-am găsit voios la maşina de cules, ale cărei clape, înviorate, păreau să cînte subt degetele zeţarului, ca un clavecin. Lucrătorul era ca un copil care învaţă iarăşi să umble după o lungă zăcere, ameţit de bucuria de a se putea ţine din nou pe picioare. Această înviere totală se petrecuse într-o marţi. Sîmbătă seara, la plată, fostul invalid s-a apropiat de noi, Cocò, aşa cum te văd şi cum mă vezi, şi ne-a încunoştinţat cu acelaşi surîs de convalescent, pe care îl părăsise numai de cîteva zile, că pleacă din atelierul nostru, angajat într-alt atelier, cu un spor de salariu de douăzeci de lei săptămînal...

Ţi-aduci aminte. Am tresărit. Mi s-a părut că nu poate să fie adevărat. Şi l-am lăsat pe lucrător să plece. Dar a treia săptămînă lucrătorul s-a întors, Cocò, şi ne-a cerut să-l angajăm din nou. Atunci nu ne-am mai putut stăpîni şi cu sentimentele uzate, ne-am sculat de pe scaun, l-am ocărît şi l-am gonit.

Ai auzit tu, de o amnistie, Cocò? Guvernul a dat o amnistie. Într-un vagon de tramvai ne-am întîlnit cu vechiul nostru confrate domnul Simon Pauker, fostul secretar al ziarului *Adevărul* şi fondatorul ziarului *Argus*. Domnul Simon Pauker nu mai e un flăcău şi evenimentele au contribuit şi ele să-l îmbătrînească. Ne-a exprimat îngrijorarea lui oftată. Copilul confratelui nostru, inginerul Pauker, comunist, arestat, era încă închis şi părintele nu se asigurase cu totul că va fi amnistiat. Nu am cunoscut pe acest inginer, care construieşte în ipoteza rusească fericiri sociale şi cazul lui nu ne-a interesat decît în specia fiului raportat la familie; şi am consolat cu politeţe pe părinte.

Tînărul inginer, care-mi închipuiam că nu era un analfabet, a fost pus în libertate, Cocò. Şi ne-a vizitat nu atelierul, nici redacţia, unde se scrie şi se gîndeşte, ci personalul, lucrătorii, la o cîrciumă din vecinătatea noastră, unde ciocnesc paharele oamenii de serviciu de la tramvaie. Acolo, inginerul şi lucrătorii noştri s-au, cum se zice încă în societatea actuală, s-au... îmbătat şi au declarat revoluţia socială. Şi bieţii noştri oameni ne-au dat un ultimatum. Comunismul începea acum o răfuiala strînsă cu noi, Cocò, şi cu atelierul nostru, care produce exact, săptămînal, salariul lucrătorilor, adică pîinea şi ţuica lor. Am întrebat, Cocò, cum de şi-au ales sorocul cel mai defavorabil, cînd peste zece mii de muncitori calificaţi stau fără lucru, cu cele cincizeci de mii de guri flămînde, pe care le reprezintă şomajul lor. Lucrătorii care ezitau între bună ziua şi sărut-mîna şi nu ştiu să deosebească pe *este* de *pentru că* într-un text, voiau revoluţia socială.

Înţelegi, dragă Cocò, nimic nu e mai binevenit, într-un timp de criză crîncenă, decît prilejul de a închide un atelier: încă vreo cincizeci de oameni fără pîine. Noi am rîs, Cocò, de naiva dobitocie a lucrătorilor noştri, care, izolat, au venit să fie primiţi înapoi... Primele ţuici le-a plătit, poate, inginerul Pauker, dar ţuicile în continuare poate că deocamdată nu vor putea să fie plătite toate de el şi cîrciumarul e un burghez, care scrie cu tibişirul şi prezintă nota. Am asistat la o imprecizitune lamentabilă de atitudini, la defilarea naivilor diverşi care compun personalul unui atelier. Unul din ei avea acasă cinci copii. Două tabere noi derivau dintr-un comunism de două zile: cei care încă voiau să bea ţuică şi cei împiedicaţi de cei dintîi să reia lucrul. E ciudată calitatea satisfacţiei ce-şi poate acorda intelectul unui inginer comunist în Bucureşti. A! dar iată şi una din lucrătoarele noastre, care punea, în papuci, coli de hîrtie la maşina de tipar: e

îmbrăcată ca o domnişoară şi poartă ghiozdan de studentă... Ea zice «bonjur». Mă rog! Sîntem lîngă lada de gunoi a Eforiei, în plină republică sovietică.

Dragă Cocò, uite pentru ce au scris Rousseau, Diderot şi Anatole France – şi uite substanţa tristelor noastre speranţe de un progres măcar intelectual.

1929

PUNE, DOAMNE, STRAJĂ GURII MELE

Miniştrii care se succed la guvern ar trebui puşi să facă în ziua jurămîntului de formă, şi un jurămînt de fond: jurămîntul de pesimism. Trebuie să recunoaştem că pesimismul este contrariu naturii ministeriale, care chiar dintr-un amator de politică imens de bogat, ca domnul doctor Anghelescu este în stare să facă un fericit. Niciodată Ducele Monteorului nu a plîns, nici cînd era mic, ca în ziua venirii la putere pentru ultima oară a lui Ionel Brătianu, a căruia mînă, anesteziată de o vapoare de franchetă, uitase să înscrie în lista miniştrilor pe urmaşul lui Haret. A fost o noapte tragică între două zile, ca pentru personajul higrometric din barometrul popular, construit ca un bordei cu două uşi, ministrul neştiind încă dacă va ieşi cu bastonul sau cu umbrela: adică în automobil sau cu tramvaiul. A unsprezecea fericire şi ochiul lui Dumnezeu au făcut ca domnul doctor Anghelescu să mai iasă o dată pe timp frumos.

A deveni ministru este a te simţi numaidecît mai sănătos şi mai tare. Dacă rinichiul fabrică albumină, glucoză sau uree, aceste insinuări ipocrite ale stării neministeriale încetează subit, mutîndu-se - este şi acest lucru adevărat - de multe ori, la funcţiunile cerebrale, adică înnobilîndu-se în toate expresiile lor cristaline şi producînd cleştare mari scînteietoare. Fenomenul se petrece cu matematică regularitate şi el poate fi uşor urmărit de orice amator de ştiinţă în apartament,

în declarații, în proclamări, în discursuri, în comunicate și ordonanțe, în toate aspectele scrise și grăite ale sistemului cristalografiei diamantine. Puneți un om cumsecade, care pînă în ajun scuipa scuipați ceva mai groși, adunat din tunelurile extractive ale aparatului bucalo-nazal, cu oarecare putere și răcnet; puneți-l să se facă ministru și, garantat, cu începere din ziua următoare muco-ucembrana lui nu va mai ști să scoată decît mărgăritare.

Totul se face în mîinile lui eucharistice, în ochii lui, în conștiința lui, bine, ordine, legalitate, disciplină, abundență. Pînă să vie el, același material exista în starea lutului inferior, zmîrcuit de nupțialitatea lentă și amorfă a broaștelor. A venit el, adică El, adică Ăsta, adică Ăla, adică Domnia Sa, și nimic nu mai seamănă cu sineși. Anotimpurile chiar, idilice, se asociază cu domnul ministru.

Pentru acest optimism călare, cu cămașa de zale, cu panaș azuriu, plin de oglinzi și ecouri,țăranul a făcut un calificativ anterior Economiei politice și Științelor sociale și l-a numit orbul găinilor, asimilînd fără să știe, ca un prost ce este, pe omul de stat cu găina chioară. Zece ani politica economică s-a ținut după o singură găină, cînd pe jos, cînd în vagonul cu marfă, cînd crezînd-o că zboară, cu ochii în zările mari, ca după un stîrc de aur. Totul a fost extraordinar, fără părechc, nemaipomenit. Stați un an: am stat un an. Mai stați un an: am mai stat un an. Așteptați pînă la primăvară, pînă la toamnă, mai așteptați de șase ori: am așteptat. Cîtă vreme a tăcut, parcă nulitatea evenimentelor mai puteau să fie asemănate cu o modalitate istorică. Catastrofa s-a năruit îndată ce ministrul, căpătînd din așteptarea oamenilor o încredere pe care nu o avea, s-a bizuit pe haruri profetice și a început să precizeze, ce anume fenomene se vor petrece la o dată fixă.

Fenomen cu fenomen, toate fenomenele au ieşit exact pe dos. S-a încăpăţînat să-l afirme, fenomenul s-a încăpăţînat şi el. Cînd într-o bună zi ministrul, intrat cu amîndoi ochii şi cu simţul proporţiilor în orbul găinii, a făcut afirmaţia că evenimentul s-a şi petrecut, văzut numai de el, toată lumea a fost de o singură părere şi l-a rugat să se caute. Toate ouăle lui fuseseră un vulgar găinaţ şi el mai stăruia să le arate ostentativ cu degetul, dovedind că au avut coajă şi gălbenuş. Noi ne hrănim exclusiv din găinaţul lui, iubiţi cititori: e tot ce ne-a lăsat.

De ce nu v-aţi păstrat pesimist, domnule ministru? Cum izbucni optimismul? De ce, măcar, n-aţi tăcut pînă la urmă?

Îndată ce vorbeşte cu elan un ministru, catastrofa este gata. Jurămîntul de pesimism trebuie să fie adoptat de urgenţă şi practicat riguros; căci se apropie toamna. A trecut vremea caiselor şi caisele au rămas verzi. Ce ne putem aştepta de la pepeni, şi de la cartofi?

Autorul ultimului fenomen ministerial este simpaticul domn Răducanu. Cu chiu cu vai, pentru că nu vorbise de ele încă nimeni, recoltele de cereale intraseră într-un stadiu accesibil speranţei. La ţară şi în toată provincia judeţeană circula ca un cuvînt de ordine gîndul: «Să vorbim de altceva; să dăm ciucalăilor timpul să se coacă. Şşţ! ce-ţi face vaca? Mie mi-au fătat optzeci de oi. Ce zici de Hamlet? Iar o să se poarte rochia lungă.»

Domnul ministru Răducanu şi-a dat optimismului drumul într-o zi cu soare mult. Recoltă splendidă! Sute de mii de vagoane! Transport, export, import, aport, ştuleţi, brabeţi, cai verzi pe pereţi.

A doua zi a nins, a îngheţat, s-a dezgheţat, iar a nins în toată România, afară de Marea Neagră. În douăzeci de ore judeţul întreg al Gorjului şi-a măcinat bucatele încă verzi. De la Periş la Slatina,

o mocirlă. Zero grade la Buşteni. Bucovina întreagă distrusă. Moldova nordică nimicită. Torente de ploi neîntrerupte mai pretutindeni. Flagelul se întinde zi cu zi. Dacă domnul Răducanu mai tăcea o lună, toată lumea şi-ar fi strîns bucatele liniştit şi ar fi rupt în sat mămăligă nouă.

1929

MEDICINA ŞI PREFECTURA

Cînd un cetăţean suferă de o boală prefectorală, el se duce la doctor. Să nu uităm că medicul e în acelaşi timp un excelent prefect şi că prefectul e un medic excelent. Cetăţeanul are todeauna o intrare la stat prin cabinetul medical şi prefectul îşi pleacă todeauna auzul la durerea lui ; fie că-l doare medicina, fie că boleşte de prefectură, un moment domnul prefect: pardon! domnul doctor - domnul doctor: pardon! domnul prefect - îşi pune urechea pe pieptul şi inima lui.

Medicina ne învaţă să fim oameni şi administraţia se foloseşte de bunele sentimente, gata făcute, ca să-şi întindă şi să-şi sporească autoritatea. Însă cetăţeanul nu e neapărat un idealist şi un om cu totul superior. El abuzează în persoana medicului de prefect şi acestuia nu-i permite delicateţa să-şi jignească peste măsură clientela. Cetăţeanul cu o nevoie însemnată la prefectură, îşi zice: trebuie să-mi caut o boală cumsecade şi să mă introduc. Un simplu tratat de terapeutică teoretică îl pune pe drumul bun în ceea ce priveşte simptomul. Cetăţeanul îşi alege simptomele care duc în mod natural la scoaterea costumului şi la întinderea corpului pe platforma mesei de operaţii, pentru ca prefectul, adică medicul, să ia un contact intim cu el şi cît mai durabil.

Clientul abuziv e ca fata din casă, care ştie că dacă stăpînul o cere o singură dată în pat, obţine de la el tot ce îşi doreşte, terorizat, în tăcere, de

împrejurări și de amintirea, cu atît mai tenace, a unui act nepermis, cu cît servitoarea fusese mai inaptă să răspundă unei pofte de perversiune cu nădejdi.

Dacă stăpînul e un om însurat, regretul se agravează și nenorocitul dă totul, lestează totul, fără să poată căpăta sentimentul că greșeala s-a compensat. Bărbatul rămîne todeauna dator femeii cu care și-a ospătat o secundă animalul și actul, în aparență simplu, al femeii oferite gratuit, ca o cireașă din pom, capătă o valoare în veci neplătită.

- Nu știu ce am, domnule doctor; pardon! domnule prefect; ba nu: domnule doctor... Cînd medicul stă imobil, clientului îi vine să-i zică domnule prefect și dacă medicul își duce mîna ca să îndrepte o seringă și să mute o cutie de nichel pe masa de cristal, clientului îi vine să zică domnule doctor; cu toate că el are treabă cu prefectul.

După cîteva vizite și cîteva rețete, sănătatea clientului nu se simte ameliorată, și cum tratamentul va fi foarte lung, după cea mai fierbinte dorință a bolnavului, acesta plătește după un tarif personal («Lăsați, domnule doctor: toate s-au scumpit foc») și pe serii de vizite viitoare («Nu cred că o să mă fac bine așa de repede, domnule doctor») cu o culanță de care s-ar bucura toți medicii fără județ.

Într-o zi, bolnavul se arată la prefectură. Prefectul crede într-o recrudescență a maladiei, înainte de orele de consultație:

- Ce ai? Ți-a venit rău? Ești cam palid, domnule Dumitrescu.

- N-aș putea să spun, domnule doctor, că mă simt foarte bine. Tot mă ține, colea, știți.

- Ai venit să-ți dau o rețetă.

- Am venit pentru altceva, domnule doctor. Mi se ivește o împrejurare potrivită. Aș vrea o baltă cu pește.

- Ai făcut o petiție? Dă-o-ncoace.

- Poftiți...

– Ce e azi? Luni. Treci pe la sfîrșitul săptămînii: pînă sîmbătă îți aranjez chestiunea. Uite, iau petiția dumitale în ghiozdan. Și nu te depărta deloc de regim și ia hapurile regulat.

1929

VIOARA DOMNULUI CONSTANTIN NOTTARA

Fiul marelui actor, Constantin Nottara, înzestrat cu pipăitul divin al vioarei, rupe din oftatul delicatei sale unelte cu strune, fagurii de sunet şi gîndire ai lui Beethoven, cu o neîntrecută măiestrie şi face vis cu uşurinţa cu care păianjenul întinde prapuri invizibile de mătase. Publicul norocos îl ascultă pe acest artist al violei adeseori la radio ca şi pe vrăjitul violonist, domnul Alexandru Teodorescu, şi mai des la Ateneele populare din periferie, unde vioara duminicală cîntă pentru oamenii primitivi ai muncii groase.

Vioara e curată ca lumina zilei şi poate să însoţească sărbătorile poporului înstrăinat de biserică, prin rîvna pasionată a clerului, cu o liturghie de-a dreptul cerească. Ateneele populare au dat destulă pedagogie administrativă şi multă literatură proastă resemnaţilor ascultători. E o literatură pentru atenee, cu scriitori pentru atenee, specializaţi într-o formulă şi identificaţi pe un calîp şi care nu fac altă meserie şi cultivă periferia între un eroism de caporal bucătar şi între o searbădă poezie, cu tendinţe triste de humor. Dacă ateneiştii nu le-ar fi adus muncitorilor cu tesla şi cu lopata decît numai literatură, mişcarea începută la mahala ar fi rămas cu desăvîrşire inutilă, ridiculă şi stearpă, încremenită între discursuri flăcăroase şi o didactică inferioară. Muzica salvează însă constant firma şi afişul şi justifică iniţiativele primăriei. Căci în loc de a se produce din instrumente şi din guriţă, lăutarii care cîntă seara, între fleici, la «grădină» - paralelul literaţilor

municipali - a fost cineva destul de artist şi de inteligent în culoarea de galben, ca să trimită culorilor subalterne muzicanţi de calitatea fin europeană a domnului Constantin Nottara.

Acest inspirat al viorilor a luat o foarte însemnată iniţiativă, înfiinţînd «Orchestra Simfonică a Municipiului Bucureşti», cu programul acelor organizaţii, de un mare randament cultural în ţările occidentale, cunoscute subt numele de «Arta Socială». Înainte de război, lucrătorii industriali din apus puteau să asculte pe un preţ de nimic, în săli cu mii de locuri, instrumentele şi vocile marilor celebrităţi din toată lumea.

Domnul Constantin Nottara nu are la îndemînă mijloacele confraţilor săi din Elveţia şi din Germania; a căpătat însă în folosul iniţiativei sale atenţiunea şi sprijinul domnului Dobrescu, primarul Municipiului, care trebuie francamente felicitat că nu se gîndeşte exclusiv la canaluri şi la ordonanţe şi că îi acordă putinţa începutului, unui artist de calitatea domnului Nottara.

În lipsa unei săli, care va trebui construită pentru un mare număr de auditori, «Orchestra Simfonică a Municipiului Bucureşti» va da cea dintîi audiţie muzicală în grădina Cărăbuş, în ziua de 4 august, orele 6 seara. Domul Nottara a izbutit să aibă, ca elemente stabile, în orchestra domniei sale, cincizeci de orchestranţi, al căror număr va creşte ocazional, cu localnici şi străini. Preţul va fi uniform la toate locurile şi şedinţele muzicale: douăzeci lei, fie că orchestra va cînta în centrul oraşului, fie că se va produce la marginile lui.

Programul debutului a fost intenţionat stabilit pentru gustul variat al unui public cu educaţie muzicală la începutul ei. *Rapsodia* lui George Enescu. *España,* rapsodie de Chabrier. Faimosul *1912* al lui Ceaikovski. Uvertura la *Euryanthe* de Weber.

Însemnăm aci proiectul domnului Constantin Nottara ca un eveniment cultural de cea mai autentică valoare şi trebuie să ne bucurăm că autorităţile ne scot din exclusiva activitate a impozitelor şi contravenienţelor, subt teroarea cărora vegetează viaţa morală a cetăţenilor, consideraţi ca nişte maşini de fabricat parale pentru plăţi.

1929

THEODOR HERZL

Uimitoare în activitatea omului acestuia, contemporan cu noi, şi cu viaţa, şi cu moartea, şi cu izbînda lui, este problema în care a trăit şi a izbutit. El şi-a făcut un vis şi a intrat în visul lui şi a stat în el pînă a trecut în celălalt mare vis, în care se absorb toate visurile omeneşti: lumea soarelui de dincolo sau a lui Dumnezeu. Galaction nu încetează să scrie, de mai bine de cincisprezece ani, că adevărata lume este aceea.

Herzl a visat statul evreiesc într-un timp cînd toate civilizaţiile se dezvăţaseră şi de amintirea unui fost vechi asemenea stat, ca o realitatea de cîştigat. El a crezut ca şi strămoşii lui că totul s-a făcut la timp din nimic, şi că din nimic se va putea face întodeauna ceva, dacă lucrătorul transformator al neantului crede în lucrul degetelor sale şi pătrunde în haos cu osîrdie şi cinstită naivitate.

State au mai făcut şi alţii şi le-au desfăcut. Istoria este o mare fabrică de acest articol politic. Şi un stat se face cum se face un război, cu cîteva sute de mii de soldaţi, cu dinamită, cu artilerie grea, cu împrumuturi şi cu aliaţi. Cine cîştigă războiul face statul: ia dintr-o parte mai mult şi dintr-alta mai puţin şi îşi rotunjeşte hotarul. Au făcut state în războiul din urmă, polonezii, lituanii, finlanzii şi cehii cu slovacii. State grele, desigur, zămislite cu jertfe însă state, ale căror popoare se găseau aşa-zicînd comasate, gata să facă stat. Statul lui Herzl a fost cu mult mai dificil şi este opera unuia singur, a numitului Theodor Herzl, pe

care nu l-a ajutat nimeni să o conceapă, cu o îndrăzneală gravă, întocmită pe o personalitate autentică, singura condiție de a feri pe vizionarii unui timp de strictă negustorie, de ridicul.

Herzl n-a avut decît materiile prime ale ideii fanatice și cîteva coli de hîrtie, pe suprafața cărora și-a organizat motivele statului palestinian, cusute într-o carte. Omul providențial al poporului evreiesc a cîștigat victoria cu o broșură.

Herzl a murit înainte de vîrsta de patruzeci și cinci de ani, dar a dat ideilor lui atîta viață, încît ele au putut rămîne tinere și fragede pînă la războiul mondial, care a consacrat, prin englezi, realitatea palpabilă a statului evreiesc, și pînă azi, cînd inițiativele de împuternicire ale Palestinei se înmulțesc și un steag național însoțește ritualul serviciului divin, învelind unealta cu șapte corzi a împărătescului psalmist.

Theodor Herzl face parte pentru educația spiritului de tenacitate și a voinței de afirmare într-un act, din seria demonstrativă a marilor învățători. După cum poți face un stat inexistent, tot atît de bine, și mai lesnicios, poți răsplămădi și reface un stat care există, necum o ispravă personală, care cere numai atenție și scrupul. Aproape că ne întîlnim aci cu insolubila, pentru oamenii noștri politici, chestiune a renovării statului românesc, pe care rînduri, rînduri de oameni politici l-au luat în întreprindere pentru a-l slăbi din ce în ce mai mult. Cu un pămînt bogat, cu o natură minerală și vegetală neconcurată, cu ape sfințite în fiecare zi de zeii darnici ai luminii, noi nu sîntem încă apți să plătim o datorie, firește mare, și să scutim de corvezile ei un popor. Ce deosebire activă poate să fie între noi și un Theodor Herzl, izolat în pustietatea Iudeii cu un caiet și un creion?

Aproape că nici nu trebuiește indicată: atît e de mică și atît e, totuși, de imensă. E o deosebire de

temperatură, ca între fierul rece și fierul fierbinte, capabil să ia formele trebuincioase subt ciocan; o deosebire de conținut, ca între vasul gol și vasul plin cu undelemn. În lutul nostru fasonat frumos și cu adîncimi obscure, nu se găsește nimic altceva decît praful uscat al unor idealuri, pe care le grăim fără să le credem, pe care le utilizăm nesimțitori și indiferenți.

E regretabil pentru un descoperitor și creator, care inventează altceva decît un obiect uzual comercializat, că opera începe să trăiască după ce el a murit. Theodor Herzl a închis ochii cu incertitudinea, pe care nu o mai are astăzi nici un sionist, asupra validității construcțiilor lui intelectuale. El și-a zugrăvit reveria într-o scriere impresionantă cu multă vîlvă la publicarea ei dar n-a apucat din realitatea ei nimic. Jacques Lébaudy visase și el un stat, după ce fabricile lui i-au produs un capital suficient pentru ocuparea unui tron. Numai că imperiul pe care voia să-l clădească, din imitație sionistă, se învecina la est cu comicul și trebuia situat în Sahara, ca un răspuns la presupusa Atlantida din ocean.

În Palestina ard făcliile de ceară ale templului, în Palestina cresc măslini și struguri și se stoarce ulei și vinuri în gloria materializată a celui mai singuratic zămislitor de stat.

1929

ZIUA COMUNISTĂ

Orice doctrină revoluţionară are nevoie de un calendar şi de sărbători, căci oamenii s-au obişnuit cu praznicile împărăteşti, din timpurile creştinătăţii. Paştile social-democraţiei cădeau şi mai cad la 1 Mai. Un Paşte nou s-a ivit după război, pe ziua de 1 august, cînd începe gustatul fructelor. Internaţionala a III-a comunistă l-a hotărît din Moscova, cea cu clopote multe şi cu mai numeroase biserici decît case, pentru toată omenirea, ca un nou catolicism, comandat de un papă roşu. În toată Europa Paştile roşii s-au produs cu cîte un mic tămbălău şi în Rusia, la moaştele lui Lenin, partidul a rămas îngenuncheat. Şi ar fi fost ceva şi la noi, unde avem, ni se pare, şi un partid comunist, cu cinci conducători şi trei credincioşi.

Comuniştii noştri sînt a patra sau a şasea fracţiune a masivului revoluţionar socialist, în care tovarăşii, ori de cîte ori se găsesc adunaţi cîte zece laolaltă, se despărţesc în cete agresive, se caracterizează reciproc cu titlul de trădători, de burghezi infecţi şi de agenţi de Siguranţă. Cum se face, cum nu se face, mai ales ultima acuzare s-a verificat în numeroase exemplare înaintate, care s-a deprins să servească două cauze contrarii cu un sentiment şi zel egal, societatea actuală şi organizaţia socială viitoare. Ordinea burgheză, oricum mai elegantă, nu învinovăţeşte, în primul rînd, pe adversarii apropiaţi, de vînzare şi de trădare pe bani, poate că şi din pricina actualei baze sociale capitaliste. Obişnuiţi cu paralele, pe care le cheltuiesc fără principii, burghezii parcă nu

fac o primă cauză intelectuală şi sufletească din gologani. Socialiştii, social-democraţii şi comuniştii, a cărora forţă morală se învîrteşte exclusiv pe axa aşa-numitului materialism, angrenează, ca nişte duşmani întregi şi contradictorii ai capitalului, însufleţirea mişcărilor de muncitori, pe micile roţi şi rotiţe, numite în regim bancar franci, lei, mărci şi lire sterline.

Cine spune că evenimentele nu fac decît să se repete? Dacă nu se repetă totuşi ele identic, repeţirea schematicii morale e invariabilă în toate învăţăturile şi Evangheliile, fie că purced de la Dumnezeu, fie că pornesc de la om. Adversarul cel mai crîncen al catolicului nu e nici musulmanul, nici liber-cugetătorul: protestantul şi ortodoxul sînt inamicii lui neîmpăcaţi, adică indivizii de aceleaşi credinţe pînă la detalii, afară de cîteva detalii. Comunismul, care întîi şi întîi a fost creat împotriva capitalismului, şi-a găsit antagonişti mai apropiaţi, cărora să le frîngă gîtul, în fraţii lui mai mici sau mai mari, indiferent, din socialism. Ceea ce arată că într-un regim raţional, ieşit din jertfe considerabile şi din efortul generaţiilor, cea mai rapidă dreptate se administrează pe calea imediată, copiii asasinîndu-se unii pe alţii şi aruncîndu-şi pe fereastră părinţii.

Credeţi dumneavoastră că e numaidecît nevoie de o mare propagandă, de discursuri şi documentări, de bibliotecă şi studii, pentru a înjunghia pe fratele nostru şi a strînge de gît un prieten? Fără internaţionale, fără presă, fără înflăcărări sufleteşti nu se poate obţine acelaşi rezultat elementar? De cele mai multe ori este de-ajuns un pahar de ţuică sau dorinţa de-a trece punga unui călător în buzunarul tău. Acestor isprăvi, lipsite de strălucire, societatea burgheză le-a consacrat un volum, care se cheamă Codul Penal. Este momentul de a schimba etichetele de pe cărţi şi a pune un nume de autor şi de reformator în locul anonimatului adunătorilor de pravile şi categorii?

1929

A. L. ZISSU

Condiţiunea de-a scri, cea mai bună, este ca în timpul cît condeiul urmăreşte zigzagul şi tangentele naturii, să surîzi. Un bun surîs pe pagina albă e ca lumina soarelui în fereastră: gîndul primeşte o tresărire de cristal şi dă gîndului următor o ţandără din luminişul lui. Şi, florile de hîrtie capătă o frăgezime de flori adevărate. Surîsul artistului echivalează cu atmosfera de *odeur de sainteté*, în care s-au zugrăvit marile tablouri şi s-au scris cărţile mari.

Rareori ni s-a scufundat condeiul într-o cerneală cu atîta plăcere, ca de astă dată, începînd, de la inteligenţă, portretul unui om super-inteligent. Cînd directorul publicaţiei prezente ne-a întrebat: «Ai vrea să faci portretul lui Zissu?» noi numaidecît am surîs ca dinaintea unui cufăr cu bomboane. «Cum să nu!» Plăcerea ni s-a început de-atunci şi surîsul spiritului durează din acel moment.

Domnul Zissu e mai ales o mare inteligenţă, acea inteligenţă sculpturală în apogee şi piscuri, şi dură şi lirică în regiunile de mobilitate - pe care a purtat-o, ca un vlăstar de ghimpi de aur, constelaţi în coarne cu stele adevărate, şi Remy de Gourmont. Poate că s-a uitat sau nu s-a ştiut niciodată bine, de către mai multă lume, că autorul cărţii *La physigue de l'Amour*, inspirată din studiile entomologice ale lui Fabre, a fost analizat nu ca un scriitor, nu ca un artist, nu ca un filozof, nu ca un profet, ci ca un grad nou de inteligenţă în biologie. Această onoare, care depăşeşte

domeniul critic cu Kant în el, cu Pascal și cu Goethe, nu s-a făcut nici unuia din muritori și din eterni. Seria: Dumnezeu - Pitecantropul - de Gourmont întrece toate seriile convenționale, însărcinate cu mai puțin decît cu ducerea omului mai departe, pe fruntariile cele din urmă.

E o plăcere suavă să auzi lucrînd în angrenajele-i de catifea și în lanțurile-i de mătase, cu zgomotul mut al planetelor angrenate pe realități ipotetice, Inteligența: să o scriem cu litera mare, care dă un înțeles exclusiv. Domnul Zissu seamănă cu pămîntul din care, atîta timp cît pămîntul e situat în ceruri, se trage. Gospodar de focuri interioare și de recolte, el, în azur, are culoarea smaraldului, mingea lui trece prin mîna Domnului o dată pe zi, ca să o parfumeze, și punctul lui de stabilitate, în spațiul abstract, e încrucișarea cîtorva date matematice coincidente.

Domnul Zissu e un mare fabricant și duce în buzunarul său de la jiletcă, datinele și destinele cîtorva consorții, ca un fluier portativ, cu care își cheamă cîteodată cîinii, de prin părțile Europei. Cuptoare și generatoare vaste stau în dreptul butonului de sonerie, în apropierea degetului său fin, răsfoitor de cărți - iar mintea lui, absentă din industrii după ce le-a scos din lut și le-a organizat, visează frumusețile, cu care puțini dintre marii meșteri s-au putut întîlni.

Siluetă intelectuală cu totul neîmpărecheată, A. L. Zissu, enigmatic și aparent rigid, trece pe lîngă noi ca o monetă fără leat, șters de milenii, pe la nasul cu barbă al zarafilor care o examinează chiorîș, neputînd să o intercaleze în tîrgul științific și comercial. Și de multe ori te simți stîngaci în fața insului său cu amintiri de foarte departe și de foarte de mult, evocativ de incomensurabil.

Domnul Zissu își exprimă iudaismul pe alte căi decît antisemitismul și filosemitismul, și tărîmul politic în care se produc politica și fanfaronada, pentru și contra lui Israel, adică pentru și contra

ieşirii din urne a cîtorva îngîmfări parlamentare, este cu totul prea jos de zborul lui transcendent. Primul domniei sale volum a dat cititorului atent la gălbenuşul cuvintelor şi al ideilor intuiţia substanţelor aduse de condeiul scriitorului în circulaţia interioară a limbii româneşti, substanţe iudaice pure, pîn-acum străine limbii româneşti.

Domnul Zissu a scris într-adevăr o carte cu celule noi în limba ei bună românească şi pregăteşte o carte nouă. Tradus în limbi străine şi participînd cu intensitate la viaţa Europei occidentale, acest scriitor care-i mult mai mult ca un scriitor, lipseşte din ţară o mare parte a fiecărui an şi de cea mai lungă lipsă îl mustră limba românească. Şi poate că şi pămîntul românesc; singurul lui pămînt terestru eficace, în care i-a călcat pasul întîi şi s-au pierdut odinioară lacrimile lui neînţelese.

1929

TURISMUL ÎN ROMÂNIA

Se cunoaşte capacitatea redusă a poporului nostru pentru sport - dar a cere săteanului să facă turism, *bobshleig* şi schi ar fi un deziderat grotesc. Sportul lui, legat de brazdă, ţăranul îl face în societatea molcomă a boilor, tovarăşii lui permanenţi de circulaţiune. Poporul nostru de plugari a fost sportmen timp de cîteva veacuri, mereu din şes în munte şi înapoi.

Totuşi, nici categoriile cetăţenilor cu vacanţe şi concedii nu ies prea mult din părţile sedentare ale vieţii. Profesorii, advocaţii, magistraţii şi toţi intelectualii sînt destul de indiferenţi faţă de frumuseţile care implică oboseala picioarelor şi curbatura spinării. Sportul favorit pare canapeaua, care, fie zis în treacăt şi nu ca un îndemn sportiv, nu e nici cel mai primejdios nici cel mai dezagreabil - o zi de lene, în viaţa activă, echivalează cîteodată cu un masaj general şi cu un tonic fermecător.

Geologii călătoresc însă cel mai mult. Adeseori, în tren, în timpul verii, întîlneşti cîte trei, patru domni cu tichie de pepene, sprinteni şi voioşi, care, scoborîţi din stînci într-o gară, se întreţin într-un limbaj tehnic extrem de corect şi de obscur, asupra unor splendori pietrificate, din epoca mamutului sau a fluturelui cu oase. Contactul cu pietrele, care constituie un criteriu, i-a făcut politicoşi, curaţi şi ageri - cea mai mare plăcere a verii trecute a fost pentru noi, drumul de la Sinaia la Predeal, în parcursul căruia cîţiva geologi proaspeţi, inspiraţi şi naivi ca nişte copii sănătoşi, descriau în

controversă moravurile unui cristal decedat acum optzeci și cinci de mii de ani. Știința Dreptului a dat un singur sportiv cunoscut, pe domnul Pherekyde, un foarte distins magistrat cu ochiul teafăr și cu glezna vioaie, ale căruia bucurii încep de la o altitudine de două mii m. în sus. Literații nu circulă deloc și pictorii toți se duc exclusiv la Bazargic. Cît despre oamenii politici, care ar avea de învățat ceva, din tăcerile înalte ale naturii, ei sînt cei mai sedentari: de altfel, deputatul și senatorul sînt două tipuri integrale ale omului imobil, conceput de către egipțieni divin și lipsit de scaun.

Despre altceva am dori să aducem vorba: vin străini puțini să ne viziteze țara. Claritatea și caracteristicile peizajului românesc, fie de Bărăgan, fie de apă și Deltă, fie de început de munte și semideal, unde linia pămîntului, brodată cu spumele cerului, este de o delicatețǎ suavă; fie de munte abrupt și de coastă dulce - nu mai sînt niște necunoscute, cu toate că publicitatea nu le dă aproape nimic. *România pitorească* a poetului Vlahuță a fost un simplu și elementar început. Străinii nu știu nimic de zestrea naturii românești, obligați să se desfete cu estetica de geometrie frizată și tunsă a Elveției, plăcută și monotonă, ca un continuu desert de prăjituri palide și de cremă albă. Peizajul elvețian e perfect și uniform. Lacurile sînt fotografice și în culori, Alpii prezintă o vastă și melancolică lipsă de varietate. La noi, natura sălbatică și zbuciumată, înfățișează drumețului, pe toate diagonalele țării, furtuna și vîrtejul unui belșug de felurimi, neîntîlnit nicăieri în Europa - și de la seninătatea cîmpului, infinit ca și ideea de infinit, pînă la Prometeii în luptă cu eternitatea, din piscurile Alpilor noștri, mai puțin civilizați decît frații lor dintre lacuri, călătorul parcurge, ca pe un pian și pe orgă, cu piciorul, toate notele dintre liniște lină și tumult...

Şi noi nu ieşim nicidecum cu tava de pămînt a ţării noastre, întru întîmpinarea străinului monotonizat.

Ne vom permite, poate, să examinăm putinţa de a determina o mişcare a sportmenilor din Occident încoace.

1930

O REVOLUȚIE

Abia clădită, ca o autoritate, căreia îi mai lipsea numai ceasornicul din golul rotund, subt streașină, al fațadei, casa direcției Culturii Poporului e bombardată cu gogoloaie de hîrtie de ziar. Pentru că directorul acestei noi întocmiri a fost ales în persoana domnului Rebreanu, unanim proclamat încă ieri mare romancier și simpatizat de toată suflarea, cîteodată fetidă a literaturii, opinia tiparului, subit răsturnată, atacă de jur-împrejur. În șuvițele de hîrtie imprimată, din care s-au confecționat proiectilele nesîngeroase ale luptătorilor, bravi cu un camarad și servili cu politicianul generos, se găsesc produsele de sus și de jos ale insului iritat fără sinceritate, și cîteodată resturile întoarse de la digestie ale unui prînz plătit în ajun de domnul Rebreanu.

Ziariștii erau revoltați că a parvenit un ziarist, scriitorii că s-a putut alege un scriitor, și universitarii din pricină că n-a fost pus în slujba deosebită și liberă a culturii un decan diabetic.

Ne întrebam pe timpuri ce se petrecea în Polonia de cîte ori închegarea unei conduceri naționale se lichida cu o neputință de a mișca regatul din loc și cu o nouă invazie de străini, din Răsărit și Apus. Parcă actualmente pricepem mai bine tifosul polonez, privind ce se întîmplă între scriitori și savanți. La ospiciul de alienați cîte un domn normal se plimba metodic printre rondurile de flori și ai impresia că e un medic de gardă. Nu, explică însoțitorii, domnul pe care îl vedeți nu e un doctor, e un nebun. Poți discuta cu el ca și cu

domnul De la Mirandola, despre tot ce dorești. Îți răspunde clar și uneori devine chiar interesant. Are o memorie înfricoșătoare și ține minte pînă și evenimentele iscate în timpul celor nouă luni de gestațiune, cînd interpreta chestiile la întuneric și scufundat într-un lichid săpunos. De un singur lucru să nu-i vorbești, căci atunci îl fulgeră nebunia, individul cade în criză, devine violent și s-ar putea să te ucidă.

- Care-i acest lucru magic și răscolitor în stare să dezlănțuiască într-un semen al nostru furtuna iresponsabilității? Aș vrea să-l știu.

- Numele Dumitru, răspunde medicul de serviciu... Așa l-a chemat pe ta-su.

- A fost persecutat de părinte? întrebi interesat.

- Dimpotrivă. Actualul nostru client a fost copilul lui răsfățat. Bolnavul are idiosincrazia, probabil, a vocalelor *i* și *u*, care în numele pomenit se repetă, dacă ați observat, de două ori.

- Atîta moft a putut să înnebunească un om cu facultățile intacte? Rîzi de mine, doctore. Este cu neputință.

- În subconștient, adaugă medicul, totul este perfect cu putință. Experiența banală ne-a deprins cu camaraderia, cu solidaritatea, cu aderențele și corespondențele profesionale. Sînt însă mulți indivizi extraordinari care, dacă le dai o țigare, vor să te pupe, și dacă îi pui la masă cer să se culce în pat cu nevasta dumitale. Nesatisfăcuți, ei înnebunesc, practicînd uneori numai un fragment al acestei turbări, stadiu în care un bolnav nu poate fi închis. Pe domnul dintre flori l-am izolat în ziua cînd s-a repezit la tată-său în somn, i-a mușcat nasul și l-a înghițit cu tot ce se afla înăuntru.

Dacă la direcția Culturii Poporului ar fi fost numit un căpitan de pompieri, nu s-ar fi întîmplat nimic, din pricina afinităților administrative. Fostul director general al Siguranței nu a fost oare ales de scriitori în toate comitetele, ca o somitate

literară, fără să se fi gîndit cineva să protesteze și primind onoarea de a fi în contact literar cu cea mai selectă facultate, a pîrei și a denunțului subt formă de raport și de scrisoare anonimă? Ba într-o ședință a Societății Scriitorilor Români, unde directorul Culturii Poporului trebuia să fie doborît în efigia lui de președinte al Societății, cîțiva membri ai acestei academii nu au argumentat cu citate dintr-un dosar al Siguranței autoritatea cărturărească?

În funcțiile statului guvernul a intercalat energia nouă a scriitorilor, consacrați acum ca o putere utilă și originală, nesocotită de toată politica guvernelor anterioare. Selecțiunea prin partid politic s-a înlocuit cu selecțiunea prin merite de intelect și prin talent. E desigur o îndrăzneală să nu te adresezi poporului numai cu toba percepției și cu carabina jandarmului. Balcanismul nostru politic nu a cunoscut alte mijloace în trecut și învechiții noștri cărturari, de metodă veche, au leșinat cînd domnul Maniu le-a hotărît scriitorilor, în grup, o activitate încadrată în stat.

Dacă nici scriitorii de meserie nu sînt în stare să înțeleagă ce s-a realizat în folosul breslei lor, asimilată în trecut cu profesiunea spoitorilor de tingiri și a cerșetorilor cu vioara, oricine pricepe cît e de revoluționară și de stupefiantă inovația domnului Maniu, care, ați băgat de seamă, nu e nici prozator, nici poet...

1930

NEGUSTORII

Desigur că nu se vor supăra bărbaţii politici dacă vom face elogiul părinţilor, din care unii dintr-înşii s-au tras şi se mai trag.

Vorbindu-se de la Marx încoace de clasă şi preferinţele autorilor de cărţi şi discursuri fiind îndeobşte date clasei muncitoreşti de uzină şi atelier, negustorii au fost înglobaţi în burghezie, ca spirtul în vin, diluat chimiceşte.

Clasificarea e arbitrară, căci negustorimea, care dă tonul intelectual al noţiunii de burghezie, nu e mai mult burgheză decît lucrătorul proprietar şi între cele două clase dacă există o deosebire de teritoriu sau mai exact de atmosferă, deosebirea de valoare activă e inexistentă. Tehnica uzinii are un corelativ în tehnica prăvăliei.

De cîte ori se întîlnesc muncitorii, care din punctul de vedere al idealului socialist reprezintă actualmente cel puţin cinci nuanţe cu ferocitate antagoniste, consfătuirile lor sînt îndeajuns de banale şi de monotone. Extremiştii, ca şi moderaţii, repetă pentru a zecea mia oară rumegarea abstractă a unui program verbal, degenerat din vechile idei invariabile, în cuvinte tipărite cu cerneală de petrol. Strînşi în biserici fixe, ca şi creştinii verbali, ei au încălţat un număr de cap, definitiv cristalizat - şi aşteaptă o Judecată din urmă şi o revenire a Mîntuitorului reîncorporat. Pînă atunci, liturghie, botez şi îngropăciune. Idei, idei noi, derivate sau scăpărate din vechile idei şi concepţii nu se pomenesc. Un bun socialist cîntă un singur vals şi numai pe vioara lui.

Negustorii nu s-au prea ținut de întîlniri, izolați de disprețul oamenilor politici, care le acordă onoarea corvezilor și-i lasă judecați de fisc, ca niște permanenți acuzați. Negustorii sînt oameni ocupați, constrînși între clientelă și furnizori, între încasări și plăți, să nu emită păreri care implică pierdere de timp. Ei înregistrează marile prostii economice și financiare ale statului, cu un surîs rapid, permis de contabilitate.

Odată, însă, negustorii s-au întîlnit la Craiova, schițînd și o grevă a prăvăliilor. Ei bine, la Craiova, negustorii care nu s-au adunat ca să vorbească de-a surda, au emis o serie de idei surprinzătoare și noi, al cărora caracter de originalitate a consistat și în faptul că veneau din experiență, și din experiență strict românească. S-a observat întodeauna, cu cît e mai ușor să scoți o experiență pentru români din cărțile englezești, franceze și germane. Este ca și cum ai cumpărat un briceag din Berlin, cu care ascuți în București creioanele americane și le rupi vîrfurile succesiv. Numai că ideile importante nu fac oficiul lamei și al săpunului de ras.

Nimeni nu tăgăduiește că locul comun al răspîntiei la care ne găsim, s-a strîmtat cu desăvîrșire - și, în spaimă politică, extremiștii noștri de stînga și de dreapta visează fiecare o dictatură din latura lor. Lumea ar dori să fabrice un Mussolini, un Kemal sau un Stalin. Toată lumea a uitat însă negustorimea, o categorie precisă, activă, inteligentă și ponderată a societății românești. De la precupețul cu cobilița pînă la marele angrosist, negustorimea produce zilnic valori de biruință și garanții de solidă sedimentare.

Adunați într-un partid pur negustoresc și materialist, negustorii care ar trebui să se grăbească, pot constitui puterea sigură și independentă în stare să scape țara de aventuri politice și de criza, anual mai gravă, a muncii și a bucuriei românești.

1930

PAPA ŞI DOMNUL

Sanctitatea sa catolică şi pontificală, Papa, suferă de un nobil acces de ortodoxie. E primul care-l izbeşte la o vîrstă înaintată a magistraturii Sale latine. Ca odinioară ţarul, care apucat de crizele dragostei pentru pravoslavnicii din Principatele româneşti îşi băga armăsarii şi cazacii în Moldova şi cine ştie cînd şi unde şi-i oprea, Papa simte milă, de data asta, tot de ortodocşi. În lipsă de armăsari, şeful bisericii latine porneşte cu popi şi călugări.

Fuse şi la noi în Bucureşti o procesiune de protestare împotriva persecuţiilor, pe care le îndură preoţii şi arhiereii ruşi de la consîngenii lor. Vaticanul nu mai poate dormi de cînd a aflat că antagoniştii nordici şi siberieni ai creştinismului român se bucură de un tratament incomparabil mai rău decît al arhimandritului Rasputin. Desigur că latifundiile şi averile în bijuterii şi aur ale episcopatului rusesc au căzut cu mult subt nivelul bogăţiilor cardinalilor din conclav şi această situaţie fără lux şi teroare divină e mai jignitoare în principiu decît o diferenţă relativă la Sfînta Troiţă, în care Sfîntul Duh nu purcede şi de la Tatăl.

Manifestarea Papii, în cazul ruşilor, are însă o atitudine politică mai marcată decît motivul de ordin religios şi pentru ţări ca ţara noastră, categoric ortodoxă în forma ei spirituală de stat, poate că intervenţia Papei şi a Romei să constituie un act oarecum delicat. Voieşte Papa, după ce a părăsit situaţia de «prizonier» al statului civil

italian, numai să răscolească ecourile moarte ale veacurilor trecute și să-și afirme ființa politică universală, opusă comunismului și Internaționalei a III-a, sau acțiunea lui aparent anodină e începutul platonic și artistic al unei acțiuni care aparține celuilalt papă, mirean, Ducelui Benito I? Clerul nostru nu a crezut de cuviință să protesteze că preoții ruși, de același rit cu el, ar fi prigoniți de statul sovietic - și credem că abținerea lui are alte pricini decît lipsa lui cunoscută de inițiativă. Oricare ar fi statul în trebile căruia te amesteci, afară de împrejurarea stării de război, chiar statul comunist, detestat de lumea întreagă, el e un stat străin și precedentele trebuiesc lăsate pe seama lui exclusiv. Era oportun ca a doua sau a treia biserică din statul nostru, care nu poartă titlul de națională, să dea pe teritoriu românesc semnalul unei mișcări?

În ceea ce privește starea de mizerie materială a clerului rusesc, singura, desigur, de care se îngrijește Papa, starea morală nefiind atîrnată la creștini de prosperitatea procentelor - cel puțin teoretic - ea ar trebui, dacă se poate, verificată. Răspunsul nu prea măgulitor pentru Papă, dat acum cîtva timp de către Sinodul rusesc, s-a bănuit că a fost inspirat, cu toate că nici o indiscreție naturală nu și-a făcut loc de atunci pînă azi în presa Europei, ca să confirme violența inspirațiunii. S-a putut reține din răspunsul rușilor ortodocși că Sinodul lor respinge categoric orice imixtiune a Papii.

De ce se supără, totuși, Papa așa de mult? Nu este oare, după tradiția catolică, Petru întemeietorul Scaunului latin? Și ce-a fost Petru altceva decît un pescar sărac și un luntraș nevoiaș! Primul Papă nu a avut nici măcar o măgăriță, cu care să circule prin Cetatea Eternă, pe cînd Leonii, Piii și Benedictii au ajuns în veacul al XX-lea, cu elefanți, cămile și camioane încărcate cu aur. Dacă într-adevăr, asuprit, clerul rusesc trăiește o epocă

de creştinism adevărat, de privaţiune şi jertfă, această situaţie de primitivism îl face mai util poporului şi îl apropie mai mult de el, decît în trecut, cînd singură icoana Mîntuitorului mai umbla cu picioarele goale prin creştinătatea rusească.

1930

REMORCA GENIALĂ

Ați remarcat, nu e nici o îndoială, că circulația Bucureștilor e dotată cu un instrument nemaivăzut. Îndărătul vagoanelor de tramvai umblă ceva lung, umflat și cu o singură ușă. Simplificarea acestei bărci pe uscat, pe roate, consistă în aceea că nu te poți sui dacă te găsești în stație și că nu te poți coborî dacă te găsești în vagon, deopotrivă de atras, după pilda măgarului unui oarecare Buridan, să și stai și să te și miști, îmbiat să te dai jos sau să te sui și poftitor să nu te deplasezi.

Unealta în chestiune e o remorcă de un gen cu totul nou, inspirată deopotrivă de la albie, de la tărăboanță, de la dirijabil și submarin. Cînd circulă goală, sare cu entuziasm și gondolează și cînd se deschide, această acțiune se petrece din două părți și cu cauciuc. Interesant este că te sui, cum spusei, pe unde te dai jos și te scobori pe unde te urci: totul e o chestiune de punct cardinal. Aceeași tăbliță indică două lucruri contrare, după cum o citești pășind în remorcă sau călcînd din remorcă afară; așa că pasagerul care vine, se împiedică de cel care pleacă și ușa se închide, cel din vagon rămînînd pe loc și cel de pe trotuar așteptînd vagonul următor.

Plăcerea călătoriei cu acest vehicul genial se simte însă în momentul cînd ai apucat să intri. E o beție. Scaunele sînt situate la o depărtare calculată ca publicul obosit să fie determinat să stea în picioare la ușă și, pentru ca accesul să fie și mai problematic, pînă la locurile așezate, cîteva trepte

se interpun între scaune şi pasager. Pasagerul are o distracţie cuprinsă în costul biletului, pe care la Moşi o capătă plătind foarte scump. De la uşă pînă la scaune el dansează un sfert de oră, cînd pe o treaptă mai sus, cînd pe o treaptă mai jos, vine îndărăt şi se duce înainte, cade pe stînga şi se scoală pe dreapta, primeşte un fier în genunchi, un spate de scaun în bărbie şi cîteodată se dă jos regretînd că nu şi-a putut jupui în preţul biletului şi nasul. Rezultatul se poate dobîndi la întoarcere, întrucît Direcţia S.T.B. nu se opune la nici o fantezie şi le facilitează pe toate.

Inventatorul remorcii trebuie să fie un fervent al comediei bufe şi un adept al înscenărilor de cinematograf. El a pus la intrare un scaun şi l-a lăsat baltă. De jur-împrejurul golului din mijloc a ridicat un amfiteatru, în care publicul trebuie să ia loc de spectator şi să aplaude ceva, nu îndeajuns de comic ca să-l învioreze dar destul de grav ca să-i aţîţe curiozitatea: cum se numeşte inventatorul? De ce nu-şi zugrăveşte orgolios numele pe laturile remorcii, ca să ajungă să se bucure măcar de o reputaţie de romancier? Şi cărui curent modernist trebuie să atribuim opera lui? Este el un simbolist, un constructivist, un integralist, un senzitivist, un admirator al lui Brâncuşi, cu aplicarea lui la vagoane; sau ce este el?

Pînă la o vreme S.T.B. făcea operă de transport: de cînd a început să facă artă şi literatură de subtilităţi? Şi acest început să fie, cum ar fi de aşteptat, numai un modest debut căruia îi vor urma fantezii şi mai chibzuite? Mă uit la plafonul remorcii: patruzeci de curele, de toate lungimile, se leagănă cu un ritm impresionant, între nasurile pasagerilor în picioare. Direcţia se joacă agreabil cu mustăţile lor şi aproape e mai multă curelărie decît tîmplărie şi geamlîc în remorca genială.

Cineva ar fi dorit să se deschidă un geam, pe baza falaciosului motiv că puțea în remorcă. Nu se poate deschide căci vor cădea din vagon persoanele care stau pe canapele, răspunse un controlor. Atunci să se tragă ușile de pärete, zise un alt pasager sufocat de putoarea încăperii. Nici asta nu se poate, răspunse controlorul, căci vor cădea din vagon persoanele care stau în picioare.

Serios, dați-ne numele genialului inventator, și mai ales dați-ne numele și al genialului comitet care a putut să accepte, cu felicitări, desigur, și cu ovații nesfîrșite, costisitoarea caricatură.

1930

CUGETĂRI RADIOFONICE

Sentimentul radiofonistului este că aparatul cel mai bun, ca şi femeia cea mai plăcută, îi aparţine todeauna vecinului. Însă, aparent, el declară că are aparatul cel mai selectiv şi mai fidel şi cel mai inteligent. L-a costat cîteva zeci de mii de lei şi s-a fript.

*

Viitorul programelor rezidă în conferinţe reunite. În loc de zece conferenţiari succesivi, izolaţi, care izbutesc să dezintereseze şi să te scoată din fire, programul îi va pune să vorbească într-un sfert de ceas, o dată pe toţi. Emisiunea va putea să fie atractivă ca o ceartă de savanţi şi amatorii cîştigă cel puţin două ore, pentru vioară şi dans.

Ca şi acum, conferenţiarii îşi vor alege subiectele după preferinţă.

*

Se anunţase Debussy şi postul de emisiune m-a întrebat dacă-mi place muştarul. Vream să răspund la telefon şi mi-a tăiat vorba domnul N. Iorga. Mi s-a părut că aş găsi fire de barbă în muştar şi mătreaţă, şi m-am resemnat. Prefer ciorapii de mătase şi motorul de fabricat electricitate.

*

La doisprezece ani, Blaise Pascal descoperea din nou geometria euclidiană. Precocitate tardivă.

Domnul N. Iorga citea la cinci ani *Letopiseții*: ne-a spus-a la radio, acum cîteva zile. Ce-o fi citind, Dumnezeu să-l ierte, acum Ciuhdariu și cu ce lecturi s-o fi delectat Kemal Pașa în primele nouă luni ale sale, de existență obscură? Oamenii mari fac evenimente și miracole cu ghiotura, chiar după moarte și chiar înainte ca părinții lor să se fi logodit: așa cum noi ne-am șterge la nas, ori de sudoare.

*

- Ce bine e să fii om mare! zice Păcală.

Dar tot el a zis că un aparat cu nouă lămpi nu este în stare să-ți dea lumină nici cît o lumînare de seu. Dar nici nouă lumînări de spermancet, tot el a zis, nu pot prinde postul Otopenii.

1930

REGELE

Cu simplicitatea tinereţii, el a venit într-o bună zi, cum vine rînduneaua, ca să deschidă, fără să întrebe, apele, florile şi cerul. Oamenii l-au văzut şi au zis: a venit primăvara. Şi au salutat-o. Femeile şi-au pus rochiile cele mai bune păstrate şi au ieşit întru întîmpinarea lui, cu lumina ochilor învăpăiată de o flacără nouă. Văzduhul mirosea a nădejde şi evantaliul nopţii şi-a desfăcut licăririle, ca un dar de logodnă pentru toată lumea. Steagurile legănau îngeri de aer culcaţi în poala lor. Venise primăvara într-adevăr.

Regii obişnuiţi aparţin curtenilor şi unei clase, care nu-i nici cea mai vie nici cea mai meritorie. O categorie pune monopol pe ei, ca medicii pe un bolnav: la toate orele din zi se vorbeşte numai de medicamentul care va întreţine suferinţa unuia şi alături de ea profesiunea celorlalţi. O coterie, un partid politic fac din rege şi un prizonier şi ideea regalităţii, confundată cu o regiune încremenită şi interzisă a vieţii publice, e diminuată şi înstrăinată ca pămîntul, ca neamul şi ca patria, consacrate proprietate definitivă a unui pîlc. Dacă înconjuri clanul cu baionete, cu agenţi, cu Bănci şi cu principii, ai statul, ca un tezaur rezervat, cu libertăţile şi bucuriile lui, cîtorva colonii parazitare. Şi dedesubtul lor, aşa-numitul popor, ca o pardoseală de carne pentru trecerea pe moale şi pe sînge, conservat în flacoane umane, a roţilor ieşite la plimbare.

Dacă această familie a cîtorva sute de inşi ar fi refugiul nobleţilor, al elitei şi al inteligenţei

naționale, privilegiile, utile vieții însuflețite în ramurile înalte, ar avea o îndreptățire și doliul obștesc, răbdarea și ascultarea ar însemna ținuta de reculegere, de tăcere și de respect, în care trebuie să lucreze mințile directoare. Ea și-ar plăti cruzimile cu merite și intransigențele cu acte. Poporul a favorizat însă durata unei elite false și selecționarea prin servilism, fățărnicie și minciună. Alături de rubedenii, au putut deveni puternici valeții și moralitatea clanului a fost apărată, ca un ban cu dobînzi, ca o crescătorie de vulpi.

Fără actul de la 4 ianuarie, întărit de consimțămîntul majorității oamenilor politici, ceea ce se va vedea mai clar cînd vom pune pe două coloane proza jubiliară a multora dintre bucuroșii de azi, – poate că prințul nostru n-ar fi ajuns Omul Nou așteptat de țărănime, de burghezie, de muncitori și de intelectualitate. El ar fi căutat-o și nu se știe dacă ar fi găsit-o la timp, veriga ce trebuia sfărîmată din lanțul de continuitate, încolăcit pe genunchii poporului lipiți de lut. Clanul își asigura prinții din generație în generație, lucrînd paralel în parlament și în bucătărie și palatul era urmărit să devie o dependință a clubului politic. Bărbații, slăbiți, trec amazoanelor hățul și, degenerați, stăpînii se sprijină pe feciorii din casă. Clanul are cadrele lui fixe definitiv, mamelucii lui organizați, ienicerii, inchiziția și presa lui. În ultimii ani, starea de intelect și de ideal, absentă, fusese înlocuită cu unica operațiune a denunțului și a vînzării. Actul din 4 ianuarie zidise și ultima ogivă, în care o speranță își făcuse cuib, pentru ca întunericul, întovărășit cu lanțul, să se împletească strîns. După ce au ucis toate năzuințele și au bătut în cuie toate ieșirile și intrările, vizirii s-au retras în cavou și, mîngîiați, au zis: «Acum putem să domnim. Schimbați străjerii la timp și băgați de seamă, ca de jur-împrejurul cimitirului nostru să nu se ivească nici o pasăre să cînte». Acest lucru a fost obținut,

cu consimţămîntul laşităţii vanitoase, a tuturor aprinzătorilor actuali de ruguri de paie verbale.

Numele de 4 ianuarie trebuie dat Căii Victoria. Regele nu mai e al unei categorii, împărţită în subdiviziuni, care şi-au trecut domnitorii din mînă în mînă, ca o minge, imprimată cu o coroană. El aparţine poporului întreg, e al ţării, al tînărului care visează între cărţi şi sărăcie, al săteanului dintre boi şi spice, al muncitorului odihnind, răzimat în ilău şi ciocan; al elitei vechi, putrezite, rămîne din el foarte puţin şi ceea ce-i mai inconsistent: surîsul trecerii cu vederea şi mila de îngustimea sau de nebunia lor. Ziua de 4 ianuarie nu a ucis un prinţ, ci a renăscut o ţară. Clanul şi-a pus de la sineşi, nesilit de nimeni şi nesfătuit de nemărginita lui trufie, un termen de moarte. Deprins să facă legi şi să orînduiască, el n-a băgat de seamă că-şi face un testament şi îşi pregăteşte osînda lui: e răzbunarea confuziei şi a stîrpiciunii.

O lume nouă se iveşte, voinică şi vitează, odată cu regele nou, cu Omul nou. Încă o dată, descurajată de experienţe, ţara care a dat unora popularitate, altora supunere şi slavă şi tuturor cîte ceva din sufletul ei, pîngărit şi mînjit, îşi recapătă vioiciunea şi de astă dată frăgezimile, care nu s-au mai împrospătat în stihia de azi, din vremea turcilor şi a Bizanţului, biruit încet şi cu caznă, însă biruit...

1930

25 IUNIE 1930

Pe cînd prinţul Carol intra în Bucureşti, aclamat de populaţie, baba se pieptăna: domnul Vintilă Brătianu era absorbit în problema telefoanelor. Regenţa primise cel puţin un memoriu de la domnia sa şi autorul atîtor proteste indiferente concentrase toate aşa-zisele, la club, Interese Superioare în minuscula pîlnie de ebonit. Se schimba lumea şi auzul şefului celui mai puternic partid politic din România era obsedat de un apel unanim al tuturor lucrurilor: «Alo!». Din tot ce se zămislea fără cunoştinţa domniei sale, acest autor de mari directive şi nefericiri făcuse o sîrmă de telefon, pe care o învîrtea de o sută de ori pe un mosor înainte şi de o sută de ori îndărăt. Interesanţii pensionari ai unei case de odihnă hotărîseră, odată, să facă supă cu un coleg al lor şi colegul i-a oprit cu un raţionament, pe care pensionarii l-au înţeles: «Ce vreţi să faceţi? Staţi niţel, să-mi scot încălţămintea, că iese supa neagră».

- Alo! auzi într-o noapte domnul Brătianu. Era un «alo!» adevărat.

- Ce este? a întrebat.

- A venit prinţul Carol! i-a şoptit domnului Vintilă cineva...

- Ce vrei să spui? a răspuns domnul Vintilă.

- A venit... E la Cotroceni...

- Nu se poate! Nu se poate! Nu se poate! vocifera domnul Vintilă, crescendo.

Domnul Vintilă ieşise din telefon. Domnia sa socotise, de vreme ce domnia sa se scufundase în

telefon, că și prințul și toată lumea se găseau cantonați în obsesiune. Nu i-a venit să creadă pînă ce nu i s-a confirmat de la Prefectură, sigur că dacă venise, dormea acum la Poliție, arestat de domnul general Niculeanu și zăcea împușcat de domnul general Moșoi. A fost atît de stupefiat domnul Vintilă Brătianu, încît nici astăzi, după ce s-a trezit, nu se mai dezmeticește și nu-și explică de ce domnia sa nu a știut. Domnul Vintilă are o aptitudine naturală care, cînd nu complică o chestiune simplă, cere explicația unei chestiuni complicate.

Telefoanele însă s-au concesionat. Interesele Superioare mai era cîte cineva ca să le verifice și aprecieze. Și la aceștia s-a adăugat unul nou.

Alaltăieri Caraiman, ieri prinț și astăzi rege: cum de s-au putut petrece toate astea, fără autorizație?

O întrebare domină necunoscuta politică a domnului Vintilă Brătianu, care a devenit brusc un om ca toată lumea. Mai poate domnia sa să controleze mecanismul unui partid politic, cînd n-a știut nimic din cîte s-au petrecut? Ce încredere mai poate inspira un general armat pînă-n dinți, care se pomenește pus cu nasul în șorț, cu pantalonii lăsați pe genunchi și bătut la fese cu palma goală?

În comunicatele scurte și dese, pe care le publică în oficiosul fostului său partid, domnul Vintilă, stupefiat de acțiunea tinerilor liberali, are o nouă obsesiune și se leapădă de ea căznindu-se să fie vesel și numindu-l repetat pe domnul George Brătianu «ridicul».

Nu. Spuneți-i domnului Vintilă Brătianu că altcineva e ridicul. Căutați-l pe acest ridicul în flanela și ciorapii domniei sale. Rostul domnului Vintilă era să știe că vine prințul. N-a știut.

- Pune-ți, bardule, lira-n cui și cumpără-ți tobă.

«Actul de la 4 ianuarie» era o mare operă de stat, o creațiune constituțională, un monument

istoric, o piramidă politică. Aţi văzut cum s-a dus această mînă de făină, în care ai suflat o dată? Mai poate avea un credit moral şi mai poate să-şi plătească locul de şef politic un om atît de nepregătit pentru destinaţia ce i-a dat-o prin simplă ereditate, decesul unui frate, încît să confunde o pungă de mălai cu un conglomerat de bronz? Dar poate cineva, fără ironie, să-şi mai puie aspiraţiile şi nevoile de orientare în mîna unui director de ţară atît de slab? Bărbatul politic fără vocaţie e bun de vodevil, ca şi bărbatul înşelat. S-a văzut vreodată un prezident de guvern, ales pentru motivul că purta o păreche de coarne?

Dar domnul Vintilă Brătianu pentru că-şi pierduse Actul (de la 4 ianuarie) şi pentru că e dibaci, cum îl dovedesc toate faptele domniei sale cunoscute prin semnătură proprie, a voit să aplice totuşi actul din 4 ianuarie în familia domniei sale: avea nevoie de simetrie - şi a făcut cu domnul Gh. Brătianu ceea ce se făcuse cu prinţul. Cu toate că ar fi constituţional, patriotic şi în sensul Intereselor Superioare, să nu-l mai cheme nici Brătianu pe domnul Gheorghe, e singurul lucru pe care nu-l mai poate impune acel papă suplimentar al partidului liberal, care se cheamă Vintilă Brătianu. Încolo, conducătorul firesc al partidului a fost înlăturat în şedinţă secretă, pînă ce se va întoarce să-şi ia partidul în primire, ca prinţul coroana lui.

Optimismul palid al informaţiilor cu ton de comunicat din oficiosul fostului şi încă actualului fost şef, e numai gramatical. Sufletul a lichidat: mai rămîn cîteva rame goale în părete şi singura realitate, portetul cu degetul sprijinit în subsuoara jiletcii, al lui Ion I. C. Brătianu către răsărit.

Pare că istoria începe a se desluşi. Ionel Brătianu şi domnul Vintilă Brătianu, Ionel Brătianu şi Anturajul, Ionel Brătianu şi Clica.

Unul reprezintă întodeauna generozitatea, acoperită de muşiţa şi mucegaiul clicii, vigilentă, agresivă, poliţistă, strîmtă şi veninoasă. Este greu de admis că ultimii doisprezece ani, de teroare lentă şi de exclusivism mediocru, au putut să aparţie inteligenţei şi stilului unui conducător cu nuanţe şi nu mucegaiului care îl izolase înlăuntrul lui, ca o crisalidă.

Ca toţi plebeii mari, domnul Vintilă s-a fortificat (în spatele fratelui domniei sale) în bastionul voinţei, prezentînd la maximum acele însuşiri ale plebei groase, o tenacitate de piatră şi o stăruinţă în muncă, în ură şi într-un punct de vedere, de contra-maestru. Sînt multe momentele din viaţa lui Ionel Brătianu, care îl arată îndoielnic, timid şi catifelat - şi lascivitatea literară a personajului său, deasupra căruia se depun acum flori la Florica, se întrevede prin hîrtia groasă şi inflexibilă a timpului politic, ca un filigran. Toată opera calvinească şi teoristă, de la Finanţe pînă la Municipiu, de la Coroană pînă la Siguranţă, de la Interne pînă la Justiţie, şi la actul din 4 ianuarie, este a domnului Vintilă şi a unui anturaj. Blocul a durat peste marginile rezistenţei şi trebuia de la sine să-şi piardă coeziunea.

Un simplu inginer de materiale putea să demonstreze anticipat, anturajului şi domnului Vintilă, zădărnicia rigidităţii şi proasta calitate, pe o întindere exagerată, a unui material bun pe distanţe mici. Transformarea calităţilor în defecte poate să fie uşor demonstrată prin calcularea cîtorva formule. Chiar şinele de oţel au molecula dură şi cristalizată fix numai pe un parcurs de cincizeci de metri: lipite cap în cap, ca să lungească unitatea, pe un kilometru, ele devin moi, ca frînghia şi se rup. La o intersecţie cu drumul slobod, calea ferată a domnului Vintilă s-a frînt şi locomotiva cu directori generali a luat-o razna peste porumbişti.

De curînd, s-au prezentat directorilor, la club, şefii organizaţiilor din ţară, convocaţi ca să fie puşi la unison.

- Iacătă-ne, am venit. Vrem porunci! au cerut şefii, directive.

- Ţineţi-vă la declaraţiile domnului Duca, a răspuns domnul Vintilă. Le-aţi citit?

- Cum să nu, au răspuns şefii. Ele ne recomandă expectativa. Ce-i expectativa?

- Ce-i expectativa? a întrebat domnul Vintilă, pe domnul Duca.

- Ce-am vrut să zic, cînd am zis expectativă? a întrebat domnul Duca pe domnul Alexandru Alimăneşteanu.

- Cu-cum ai zi-zis? a întrebat domnul Alimăneşteanu.

- Cînd era chestia închisă, au reluat şefii organizaţiilor din provincie, domniile voastre cereaţi repetat tuturor oamenilor politici să se desluşească şi cum tăcea un om politic două zile, presa noastră, discursurile noastre şi atitudinile noastre îl puneau la părete şi-l somau: explică-te că te tai! Noi nu ne putem explica de douăzeci şi cinci de zile. Hai, explicaţi, vă rugăm, expectativa. O să mă duc la mine acasă, o să adun oamenii într-o odaie sau într-o sală şi o să le spui: expectativă! Ce va să zică asta? o să mă întrebe lumea. Cum şi pînă cînd? Cu ce participăm la viaţa politică şi la rostirea evenimentelor? Stăm... aşa şi bem tutun? Păi, politică e asta? viaţă politică e asta? activitate politică e asta? Dacă sala va striga: «Trăiască regele Carol al doilea!» noi ce facem? Stăm în expectativă sau strigăm şi noi să trăiască!? Şi dacă strigăm, nu mai sîntem în expectativă ci am trecut de partea domnului George Brătianu... Atunci, zicem noi – au încheiat şefii de organizaţii – să ieşim din expectativă şi să zicem numaidecît: Trăiască domnul George Brătianu!

Scoateţi-ne din impas.

Cei trei mari directori ai fostului partid liberal s-au uitat unul la altul.

- Parcă vreai să mai spui ceva, domnule Duca? zise domnul Vintilă.

- Eu? Nu, nimic, zise domnul Duca. Dar parcă voia să spuie ceva domnul Alimăneşteanu.

- Io?... răspunse domnul Alimăneşteanu. Ni-ni-mi-mic... Mă gî-gîndeam la ba-bancă... Am uita-tat să li-li-pe-pesc ti-timbre pe co-corespondenţă şi o fi plecat aşa.

1930

VORBE

Amnistia

Se atribuia majestății sale regelui, încă din momentul în care s-a întors, după patru ani de absență și după ce a fost osîndit de partidele politice la pribegia pe viață și la interzicerea de a intra în țară zece ani – intenția amnistiei. Silite de necazul public, diverse guverne au acordat de la război încoace din ea cîte un crîmpei. Curajul unei amnistii întregi nu l-a putut avea nici un guvern, din pricină că oamenii fără inimă, fără dragoste și fără creștinătate ai teatrului politic s-au temut de otrava și imbecilitatea agresivă a rîndașilor din jurul fostului partid liberal, a cărora nerozie confunda dușmănia cu autoritatea și mustrarea cu eternizarea pușcăriei. Am avut în Regență pe șeful duhovnicesc al țării și el nu și-a adus aminte de suferința nimănuia și nici de răstignirea Celui în numele căruia a purtat veșminte frumoase și o cîrjă cu șerpii de aur.

Majestate, toată lumea în țara ta are nevoie de o iertare, și cei morți și cei ce sînt încă în viață, și cei reputați vinovați și cei socotiți nevinovați. Datoria, dacă se poate pomeni o vorbă atît de aspră pentru meschinăria timpului nostru, nu și-a făcut-o nimeni întreagă, decît din întîmplare; întîi, pentru că oamenii sînt de carne și nu de metal și nu de idee, și al doilea pentru că românii sînt ceea ce sînt, români chinuiți și români iertători, cum îi cunoaște trecutul întreg, în care n-au putut încăpea două lucruri: pedeapsa cu moartea și crima politică, indicații definitive pentru a fi

judecați de orice popor și de orice civilizație, fie cît de veche și de strălucită.

Și dacă, pe de o parte, fiecare stăpîn și conducător a greșit, pe de altă parte nici slugile n-au greșit niciodată de tot, sau în orice caz greșeala lor nu poate fi socotită ca un asasinat. Nici miniștrii n-au fost miniștri întregi, nici patrioții n-au fost patrioți întregi, nici dezertorii dezertori întregi, nici trădătorii trădători întregi. Toți au nevoie de o iertare și mîna ta tinerească este așteptată să mîngîie căruntimea părinților și capetele copiilor noi – pentru ca, și din holde și din ocne, toate însuflețirile să se ridice către tine și să nu fie la punerea piciorului tău drept în scara lui Vodă Mihai Viteazul, nicăierea nici o mîhnire.

Pedeapsa excesului

Domnul N. Iorga și-a luat sarcina delicată a dictaturii culturale iar inconștientul domniei sale sarcina de a se pedepsi singur, de cîte ori devine excesiv. În literatură, pedepsele și le-a administrat indirect, poeziile domniei sale n-au cititori și pieselor domniei sale de teatru le lipsesc spectatorii. Un adversar pe care și l-a ales de preferință și în mod inexplicabil, din toată literatura românească, domnul Arghezi, e obiectul permanent al unei critici injurioase, cu aparența de idee fixă, de obsesie și uneori de asasinat: numărul cititorilor domnului Arghezi sporește. Ca rector, domnul Iorga a voit să răpuie pe domnul Tzigara-Samurcaș (nu uitați că domnul Iorga e văr cu domnul Tzigara-Samurcaș) într-un proces disciplinar: Juriul a dat domnului Tzigara o sentință de achitare, iar ca urmare a unei judecăți, căreia i s-a supus cît se bizuia pe o condamnare, și împotriva căreia se răzvrătește cînd adversarul a fost achitat, domnul Iorga a demisionat din rectorat.

Pe terenul politic, domnul Iorga a recoltat succesiv rezultatele ce se cunosc. Cînd avea partid

n-avea guvern și cînd ar fi avut guvern n-avea partid, domnul Iorga masacrîndu-și partizanii, cîte unul, cu o perversitate de crocodil.

Dacă demisiunea din rectorat i-ar sugera nevoia de a demisiona de pretutindeni, cultura românească ar cîștiga tot ce a pierdut în persoana unui savant vivace, măcinat și pulverizat însă între ambițiuni imposibile și patimi contradictorii.

1930

MÎINILE DOMNULUI DUCA

Pe cînd era student, domnul I. G. Duca sta obsedat subt farmecul raselor cavaline. Creionul domniei sale de miop, la cursuri și acasă, stînd la biurou de vorbă, repeta de zeci, de sute, de mii de ori o siluetă de cal și, între cai, ca numele unui jocheu preferat, numele domniei sale. Anatomia calului întreg fiind însă mai anevoioasă, domnul Duca își mărginise ambițiunile de crochist la cap. O mie, două mii de capete de cai în profil și orientați cu deosebire spre stînga, ieșeau din plaivazul domniei sale nervos. Domnul Duca iubea caii și se iubea mai cu seamă pe sine, căci numele «Duca», Du-ca, două silabe, ca la marile stele ale artelor, și două silabe clare, neîntunecate de nici un accent, ieșea din grafica viitorului ministru de diverse departamente, în și mai multe mii de exemplare cotidiane. Și pentru a-și scri numele frumos și vibratil, își alesese din toate autografele oamenilor mari literile cele mai expresive, care, după grafologie, traduc în forme țuguiate lungi și-n tăieturi orizontale de bare tari, idealismul, nobila nerăbdare și tenacitatea.

Puțini oameni, într-adevăr, au un manuscris cu litere de afiș, ca domnul I. G. Duca, al căruia creion pare derivat din tibișir, cu slove derivate din scrisul pe păreți. Cîte un prieten, pe care îl iubește, așa cum își iubește prietenii fostul ministru, cu pasiune, s-a putut încredința că și în corespondența privată și în plic lipit, domnul Duca își păstrează literele intacte. Am cunoscut un asemenea prieten al domnului Duca, sufletesc,

care i-a cerut să-i numească un copil la un loc vacant într-un minister condus de un coleg. «Ceri prea puţin, pentru copilul tău», a observat ministrul. «Lasă, mai bine, i-a răspuns prietenul, dă-mi o recomandaţie pentru colegul domniei tale din guvern.» Domnul Duca scrise unul din acele cartoane albe ce-i sînt familiare, atrăgîndu-i prietenului atenţia că nu poate fi, desigur, vorba decît de o funcţie provizorie, întrucît domnia sa, ministrul, domnul Duca, avea de gînd să-i ofere eminentului copil un post important, proporţionat cu meritele lui demonstrate. «Este de ajuns, nu mai e nevoie de nimic, dă-mi scrisoarea», zise prietenul, impresionat.

Faptul că i se da o recomandaţie închisă, i se păru prietenului straniu şi, împins de intuiţii, desfăcu acasă scrisoarea: «Excelentul meu prieten B. vrea să te roage ceva. Te rog să făgăduieşti», îi scria ministrul. Excelentul prieten se roşi pînă în albul ochilor, dar ceea ce-l surprinse mai mult decît procedeul, fusese slova. Domnul Duca scria un bilet confidenţial cu aceleaşi litere cu care caligrafia un articol de politică externă.

Asupra domnului I. G. Duca două opinii contrarii circulă în Bucureşti. Una aparţine tuturor oamenilor care l-au cunoscut şi cealaltă e numai a domnului H. St. Streitmann, autorul rubricii «Între da şi nu».

De la cai, domnul Duca a parcurs o carieră, un timp şi o viaţă. Jocheul domniei sale a parvenit la potou, servit de un telegar care nu se poate bine preciza că a fost un armăsar sau un sînge pur. Dată fiind pista propice, domnul Duca ar fi ajuns, călărind şi un baston. Într-un răgaz de guvernare, domnia sa şi-a strămutat privirea de pe hăţuri pe mîini şi cu o reminiscenţă de cititor juvenil al lui Gabriele d'Annunzio, care dăruia Eleonorei o carte, cu dedicaţia *A la Duse, aux belles mains*, s-a surprins visînd cu lacrimi literare deasupra

labelor cu cinci degete ale cîtorva bărbaţi politici, şi făcînd, într-un ziar, portretul cîtorva părechi de palme de miniştri (*le caractère d'après les lignes de la main*).

Ne aducem aminte de mîinile domnului Duca acum, cînd amprenta lor digitală se şterge în fiece zi cîte puţin, de pe oglinda evenimentelor, absorbită în limpezimea ei netedă, implacabilă şi nesimţitoare...

1930

DOMNUL ŞABAN FĂGEŢEL

Nu de mult, o ştire a ziarului «Adevărul» afirma că trecerea domnului Făgeţel din partidul liberal în aripa liberală a domnului G. Brătianu, a fost pedepsită de domnul Tancred Constantinescu, executorul partidului şi managerul de ultimă instanţă, în calitate, poate, de scriitor şi ziarist, al presei, exprimată sau clandestin liberală, prin Creditul Industrial. Se ştie că la această instituţie împărăţesc două puteri aristocratice, un domn Popescu, plătit cu patru milioane de lei pentru că e cocoşat, şi domnul Tancred Constantinescu pentru că e bîlbîu şi peltic. Valorile se aleg după şira spinării şi după aţa limbii.

Domnul Tancred ar fi hotărît scoaterea în vînzare prin Creditul Industrial a importantului aşezămînt cultural «Ramuri» din Craiova, ca să răzbune deschiderea chestiei închise şi întoarcerea prinţului Carol pe tronul său, pe care l-ar fi ocupat mai estetic rachitismul domnului Popescu sau degenerescenţa domnului Tancred. «Ramurile» aveau o datorie de cîteva, puţine, milioane la Creditul Industrial, care a distrus cu volubilitate, într-o fabrică insignifiantă, de ciocolată, cincizeci de milioane şi într-o banală întreprindere de pesmeţi alte zeci de milioane, fără să se socotească făbricile de cărămizi teoretice şi de alte materiale ideale inexistente.

La ştirea din «Adevărul» a răspuns «Viitorul» Mîzga de otravă, îndopată în cuvintele răspunsului, împotriva unui entuziasm cultural optimist, neînfrînt la povară şi inadaptat la reţetele

de înavuţire fără capital ale domnului Tancred, demonstrează, cel puţin în contrazicere cu glumele fracţiunii vintiliste asupra mişcării domnului George Brătianu, primejdia noilor orientări.

Răspunsul crede că ticăloşeşte pe domnul Făgeţel, aducîndu-i aminte că timp de «şase luni a bătut la toate porţile pentru a fi salvat» – la toate porţile, bineînţeles, liberale, porţile prietenilor şi protectorilor săi.

Cunoaştem în toate amănuntele şi situaţia institutului «Ramuri» şi împrejurările domnului Făgeţel, pentru care, fără să ştie şi părîndu-ne rău că o află acum, am bătut şi noi la o poartă, la poarta domnului I. G. Duca, un admirator pînă atunci şi deocamdată, al eforturilor de splendid visător şi om de acţiune ale domnului Făgeţel. Domnul Duca nu ne-a primit la Bancă, unde l-am vizitat, cu superbia de biruitor, cu care îl consideră în «Viitorul» domnul Tancred pe domnul Făgeţel. E adevărat că între domnul Duca şi domnul Tancred Constantinescu sînt mari deosebiri de substanţă şi de metodă, primul pricepîndu-se să rămîie sărac şi al doilea pricepîndu-se să facă avere cu demnităţile de stat.

Situaţia «Ramurilor» nu a fost niciodată disperată, în sensul căruia i se acordă publicitatea presei liberale şi domnul Făgeţel a fost cu mult mai mult un om minţit decît un solicitator indezirabil. Creditul industrial, chemat să vindece o anemie momentană, de care suferă toate întreprinderile cu caracter cultural (de curînd marile instalaţii ale Culturii Naţionale însăşi au fost cumpărate de stat) a mers atît de departe cu angajamentele lui, încît a invitat la o şedinţă pe creditorii «Ramurilor» şi i-a determinat să renunţe la o parte din dobînzi, luînd asupră-şi îndatoririle editurii. Contestă cineva că s-au făcut toate formele pentru acordarea unui credit ieftin aşezămîntului craiovean? că timp de şase luni domnul Făgeţel a fost continuu reţinut în

Bucureşti, pentru îndeplinirea tuturor îngenunchierilor silite?

În ultima şedinţă, s-a opus însă domnul Tancred Constantinescu. Acest domn mai are cîţiva an, înainte de-a deveni simplu hoit şi simplu cadavru, satisfacţia de a fi dictator financiar. Domnul Tancred Constantinescu crezuse, întîi, că «Ramurile» erau o întreprindere forestieră şi, apoi, o fabrică de salam sau o măţărie. Aflînd, în şedinţă, că era vorba de o uzină de cărţi, s-a opus.

Ce doreşte acum domnul Tancred, să-i facă domnul Făgeţel litografia în culori a picioarelor, să o puie în buzunar şi să o sărute de cîte ori se va gîndi la dificultăţile sale industriale şi sufleteşti?

1930

PLANETĂ DE REGE TÎNĂR

Îmi permit să mă-ntreb dacă bănuieşti tot ce aşteaptă scumpul tău popor de la tine, majestate, acum cînd îmbrăţişările au trecut şi discursurile sînt isprăvite. Poporul e superstiţios şi crede că unul poate să-i dea tot ce n-au fost în stare ceilalţi să-i făgăduiască.

Făgăduinţa tuturor a fost: pămînt, boi graşi, nevastă frumoasă, somn uşor, teatru şi cinematograf. Pămîntul fecund fără muncă, vaci cu dăsagii laptelui plini automatic, cojoace de mătase, scurteici de catifea. Bobul grîului cît migdala, săcara cît e trestia, apele îndulcite cu zahăr. Un preş de lînă va duce la mare şi unul de caşmir la munte. Salcîmii vor face micşunele şi oţetarii nuci şi-n iarba proastă a troscotului darurile cerceilor de briliant şi ale bijuteriilor pentru grumaz vor sta dinaintea tîrnurilor cui va voi să le adune în dăsagi. Hi, măgarilor cu poveri de mărgăritare, pe punţi, înainte!

Lumea nu mai cere, maiestate, nici pîine caldă, nici haine frumoase, nici cocioabe cu turnuri, balcoane şi caturi. Ca piţigoiul, omul se poate mulţumi cu merinda gratuită, pe care i-o scoate lumina zilei înainte. La urma urmei, el mănîncă şi ţînţari prinşi cu gura din zbor – şi la nevoie roade colţurile monumentelor sau muchia municipală a drumului de preumblat pe pardoseli de asfalt. Măseaua poporului e de oţel cromat şi limba lui de tablă ondulată nu mai simte gust şi nu mai caută suculenţe. Poporul tău vrea mărfuri necostisitoare,

sufletești. El vrea ceva fără ființă de consumat în fiertură, dorit de visări și de imponderabil.

Iată cam ce ar vrea, dacă mi-i auzul bun, poporul tău, maiestate.

Planeta nr. 1.

Înainte de toate și la începutul schimbării și prefacerii, dreptate. Am avut să mă lupt într-un proces cu un om foarte avut, și avar, care mă dăduse în judecată pe nedrept. Ca să fie mai tare ca mine nu i-a fost averea de-ajuns și a umblat să mă biruie, cîștigînd influența unui ministru. Ca să-i rezist, mi-am luat și eu un ministru. Întîi a biruit ministrul lui, apoi a biruit ministrul meu. Pricina noastră se făcuse pricina celor doi miniștri, care ne-au sprijinit, în afară de tribunale și dosar.

Într-o zi, ministrul meu m-a chemat și mi-a spus liniștit, ca și cum s-ar fi scumpit numai mălaiul cu cincizeci de bani la kilogram:

– Te-am chemat să-ți dau un sfat. Du-te și împacă-te cu adversarul dumitale. Și-a adaos un al doilea ministru, mai tare ca noi și care *ne* bate pe toți. Primește toate condițiile lui.

– Îmi vorbești, domnule ministru, i-am spus, ca și cum nu te-ai găsi în țara dumitale și ca și cum ai trăi într-o povestire și într-o piesă de circ. Îți este, va să zică, indiferent cazul intervenirilor într-un proces și primești ideea corupției cu o seninătate industrială.

– Sînt revoltat, nu te îndoi, răspunse ministrul, dar nu pot să schimb nimic. Și, dezgustat: așa ne este țara.

– Și trăiești bine, în această țară, fără să te simți dator să-i acorzi nici o suferință morală, păstrîndu-ți agitațiile pentru mine și între patru ochi. Taci și primești. Frumos îți stă, dragă domnule ministru.

– Dacă n-aș fi făcut așa, nu puteam să fiu nimic, și decît să mori de foame, tot e mai bine să fii ministru, mi-a răspuns domnul ministru. Ai auzit dumneata de inadaptabilitate? Trebuie să te adaptezi și să nu rămîi naiv și grotesc. Unui

maimuţoi, care nu-şi părăseşte temperamentul şi nu utilizează nici un depilator şi nici o reţetă a institutelor de înfrumuseţare, ca să se prezinte imberb şi ras şi cu monoclul potrivit în cavitatea osoasă a sprîncenii, nu-i foloseşte smochingul mult. În mijlocul salonului populat de lume adaptată, el îşi trădează instinctul simiesc, scărpinîndu-se subt cravată sau lăsîndu-şi coada să-i sară din costum afară. Eu nu vreau să fiu un inadaptat! Vreau să trăiesc într-un comerţ de agremente cu lumea, care lume e asta pe care o vezi. De ce nu te adaptezi şi dumneata? Mi se pare că la vîrsta dumitale mai scrii versuri şi mai faci cochetării cu luna de argint şi cu reflexul apelor cristaline. Şi crezi că şi aceste articole divine nu produc beneficii, dacă ştii să le adaptezi? Mai treci, te rog săptămîna viitoare, ca să mai stăm de vorbă puţin, isprăvi ministrul. Deocamdată, reţine că sînt cu totul revoltat însă nu am ce să fac...

1930

10 IULIE 1930

Domnul Vintilă Brătianu s-a supărat pe sat la începutul lui iunie şi a voit să se împace cu satul la începutul lui iulie, anul curent. E destul de mizerabil lucru că s-a supărat, dar este şi mai mizerabil că a dat fuga la împăcare. Nici n-a trăit frumos, nici nu ştie să moară frumos, palicarul. Genul clasei mijlocii, lipsită şi de aristocraţia reală a sîngelui şi de primitivitatea pietroasă a plugarului de subt vînturi, conţine mediocrităţile, reunite substanţial. Burghezia îşi slăveşte stăpînii pe burtă, după ce Lohengrin i-a găsit în broscărie şi rîncegai, uitîndu-se la ceruri prin coccix şi sacrum.

Ce a putut să-i spuie regelui gura cu barbă a domnului Vintilă? Că e bătrîn? Că bătrînii nu pot îngheţa elanul şi vopsi cu cenuşiu de ulei culoarea luminii şi nu pot stîrpi tinereţea decît în treacătul unei vieţi de hidoasă dictatură deghizată şi laşitate ipocrită? Că sună ceasul din turnul de la Royal şi că poate de astă dată cura se va încheia cu sepultura? De unde a scos şeful liberal curcubeul artificial, cu care s-a dus să se înfăţişeze regelui, ca un clovn cocoşat, în pantaloni scurţi şi cu un cerc de hîrtie? Curcubeul domnului Vintilă miroase a pap, ramura-i de măslin pute a naftalină şi echilibrul domniei sale s-a operat pe funia întinsă de-a-ndaratele şi tuşind.

Domnul Vintilă trebuia întîi să nu se supere că s-a întors regele legiuit. În paiele sale rupte se putea culege orişicum un buchet de flori, şi uscate, cu care să-i iasă pe aerodrom înainte. Domnul

Vintilă n-a avut măcar înțelepciunea fotografică instantanee a domnului Iorga, ca lepădîndu-se de rege la orele zece să i se devoteze la zece și treizeci de minute. Domnul Vintilă s-a inspirat în momentul decisiv de la politica părinților cu principii care se opun la căsătoria unui copil pînă-n ceasul extrem al sinuciderii. «Dacă Vintilă nu mă vrea, plec numaidecît de unde am venit», a crezut domnul Vintilă că gîndește Vodă.

Pentru că dacă domnul Vintilă nu se supăra, trecerea și autoritatea domniei sale prin moștenire rămîneau neclintite. Regele se mai putea împiedica de un ciot. Nu prea era plăcută prezența domnuluiVintilă în cîmpul politic, pășind între doi morți, dar ar fi existat și, pînă la evenimentul arterio-sclerotic definitiv, domnia sa mai putea să fie dus pe targă de doi oameni de bronz.

În al doilea rînd, domnul Vintilă, ca un om cuminte, trebuia să-și facă bagajele, să lase vanitatea unei prezidenții foarte discutate, în grija arhimandritului și să-și vadă, pe una din moșiile sale, mutate de la munte la șes ori de la șes către munte, de găini ca să ouă, ca emulul domniei sale domnul George Corbescu, lovit într-o clipă de triumfuri rău interpretate, de un trăsnet mut cerebral. Întrebați-l pe domnul George Corbescu, care își caută acum găinile, acolo unde se cuvine precupețului să-și pipăie cu degetul beneficiile, dacă ar mai întreprinde cu inima ușoară răspunderea unui proces, intentat cu superbie odinioară cîtorva ziariști și scriitori și cereți-i într-un interviu psihoterapic opiniile ce și-a putut face asupra blestemului românesc, într-un balamuc austriac.

Domnul Vintilă seamănă la încăpățînare cu defunctul contele Tisza, care a stăruit în punctul lui de vedere pînă ce a fost doborît. Să se datorească mediocritatea în spiritul lui de hotărîre al domnului Vintilă faptului că potrivit cu Tisza, care a fost un ungur aristocrat, domnia sa

reprezintă simpla nobleţe a unui contabil de fabrică de sifoane?

S-a întors la împăcare, ca după o nuntă cu palme. Oamenii mari mor neîmpăcaţi: se împacă numai oamenii meschini, numai ei găsesc în insul lor sufletesc posibilităţile unui zigzag de puncte opuse diametral.

Morala acestei atitudini e ca un efect de mecanică. Domnul Vintilă a găsit la palat un stăpîn prin consens universal, căruia nu i se mai poate opune nimic şi care activează singuratic în ceasul istoric al integralei autorităţi. Şi domnul Vintilă a ieşit de la palat, cum trebuia să iasă, ca o slugă de rînd.

1930

CRIZA

Dragă Cocò, ți-am mai vorbit de criză, explicîndu-ți că pentru noi criză a fost întodeauna. De cîte ori ne-au trebuit cîteva zeci de mii de lei, ca să copleșim niște datorii mai vechi sau să facem față unei îndatoriri curente, băncile sau ne-au felicitat pentru presupusul nostru talent literar sau invocau «momentul de criză». Acest moment de criză, indiferent de vîrstă, de timp și sezon, este calificat, ca să sune rotund – momentul sau criza «prin care trecem». Este ceva în felul «răspîntiei istorice», care, dacă începi să numeri, umple veacurile, istoria fiind în ultimă instanță o neîntreruptă succesiune de răspîntii.

Cînd uitau să invoce criza, formula bancherilor se simplifica în «consiliu de administrație». Neputînd să ia mărturie criza, în anii de abundență supraîncărcată era citat consimțămîntul numitului Consiliu. Acum, tu știi ce este o societate anonimă, Cocò, și ce rol activ poate să joace în această modalitate juridică de divină escrocherie consiliul de administrație, inexistent ca și acționarii. Falimentele splendide, rostite în ultimii ani, afirmă, fără necesitatea altor dovezi, că o singură tărtăcuță hotărăște și operează, capul Directorului general.

De cîteva luni, se adaugă la argumentul refuzului deghizat, «portofoliul comercial». Nimeni nu mai poate lua bani cu împrumut dacă nu e comerciant, sau, mai simplu, dacă nu e candidat la bancrută. Argumentul e pentru intelectuali.

Și totuși, Cocò, pentru că nimănuia nu-i ajunge produsul muncii lui, trebuie să ne împrumutăm...

Anul acesta însă, criza pare să fie un început de realitate: industriile şi negustoriile rentează, în cel mai bun caz, o cifră egală cu totalul impozitelor anuale. Prăvăliile goale sînt orientate către răsărit ca nişte biserici fără credincioşi. Fioroşii «speculanţi», destinaţi să varieze monotonia presei cotidiane, stau în uşa magazinelor flămînzi.

Ei bine, dragă Cocò, sînt cincisprezece mii de automobile noi strălucite în Bucureşti, cu preţuri între trei sute de mii şi opt sute de mii de lei. Cîte miliarde fac adunate? Par Bucureştii, într-adevăr, o capitală ameninţată de criză? Mint negustorii, minte falimentul, minte Bursa, minte statistica? De unde iese atîta putinţă de risipă, dacă funcţionarii sînt prost plătiţi, profesiile libere improductive, industria şi negoţul nule?

Mi se pare că descoperim, dragă Cocò, o clasă de oameni de profesie politici şi un izvor de beneficii exorbitante, fără calificare economică şi socială: şperţul şi şperţarii. Cumpără-ţi o pensulă şi un bidon cu vopsea albă, ia-te după cele mai scumpe automobile şi scrie pe spinarea limuzinelor: *şperţ*; eşti sigur că de nouăzeci şi nouă la sută de ori vei nimeri exact. Ai să nimereşti cupeul cîte unui potentat sau al unei lichele satelitice de potentant: nu e nimic. În lipsa curajului de a doborî cristalele maşinii cu bastonul, pensula constituie o restabilire de echilibru.

De ce sîntem, Cocò, atît de ticăloşi? De cine ne-am putea teme şi cine ne-ar putea ţine de rău că am găurit cutia cu roate a unui politic şperţar, cu băţul, şi că la nevoie am deranjat şi falca posesorului cu o figură de box?

Căci o hotărîre de un gen oarecare trebuieşte luată pe cale privată, de vreme ce toate partidele în opoziţie au revizuit averile şi la guvern le-au însutit. Tu, eu, cititorul, vecinul, prietenul, sîntem destui ca să luăm de scurt pe acei mari aşi ai

societății, lipsiți de meritul personal și cetățenesc, care le-ar face parazitismul pînă la un punct, justificat. Capul tău să nu se plece și inima să nu ți se descurajeze, cînd pe dinainte-ți, muncitor de biurou, de carte sau de uzină, trece urletul unui «Packard». Mustră cu ochiul rînjetul acestei opulențe și fă-l să degere sugerîndu-i strigoiul.

Ca să refuzi dezmățul unei fracțiuni sociale, care trăiește și se satisface în lumea chelnerilor și a lăutarilor, nu e nevoie să fii nici socialist nici comunist; căci dacă ai fi așa ceva, ai găsi numaidecît șperțul tău particular. E de-ajuns, Cocò, să fii om cumsecade sau inteligent.

Școala ta, Cocò, a fost să te iei bine cu acești bandiți, ca să-ți cadă și ție ceva în buzunar. De unde au băut șampanie, tu te-ai țuicărit cu drojdii. Varsă țuica pe care ai lins-o și te trezește, corcitură, dezgustătoare. Nu ai nevoie de ifose și de atitudini. Du-te din om în om și spune-le în mahalaua lor cîți bandiți politici sălășluiesc: să se uite în curtea lui și să scuipe. Să se întîlnească în drum cu el și să-l scuipe. Să-i scuipe automobilul – și cînd o vorbi la tribună să-l scuipe toată asistența.

Povestește fiecăruia cum s-a îmbogățit vecinul tău, prin nevastă, prin șperț sau prin furt de la stat – și scrie acest lucru, ca să-l afle toți. E, deocamdată, o pedeapsă.

Știi tu, Cocò, știi tu că lumea de-aia l-a așteptat pe prințul Carol să fie rege, și că de-aia îl iubește pe regele Carol al II-lea, ca să-i dea în aceste lucruri o mînă de ajutor? Du-te, Cocò, la geamul palatului regesc și vorbește, tu care nu știi să ceri audiență decît la fereastră.

1930

A DOUA PLANETĂ DE REGE JUNE

Mi-ai luat-o înainte, măria ta: ai fost în piaţă. Vream tocmai să te rog să începi să circuli. Teafăr şi treaz, cum te ştiu, nu-ţi este teamă, ca fariseilor şi marilor bărbaţi politici, să te apropii de oameni. Ai mîini cu care ştii să strîngi mîinile cu bătăi ale muncitorului de pămînt şi de unelte – şi braţe cu care ai dus la piept multe capete triste şi le-ai legănat. Eşti al nostru, măria ta, al ăstora care ne străduim cu o lampă, cu o făclie sau cu o candelă măcar, să luminăm ţărîna şi lutul. Marele nostru dictator intelectual actual, căruia i-ai dăruit, peste pupăză, un colan, ca să-i folosească estetic la viitoarele sale portrete în ulei, cînd se ducea, după documente, înaintea războiului, pe la ţăranii satelor mai depărtate, n-avea încrederea ta în rumâni, şi mai lua şi cîte doi jandarmi cu sine, în căruţă, ca să-i apere, la nevoie, catifeaua.

Şi Vodă Cuza Alexandru circula prin popor. Nu-ţi este străină, măria ta, întîmplarea lui moş Ion Roată, pe care l-a pupat pe obraji, în locul unde-l pălmuise administraţia cu latul mîinii. Poporul are nevoie să ştie pe Vodă lîngă el, în toate chipurile, şi cu cît îi va simţi mai des Vodă sudoarea cu atît Vodă va fi mai iubit. Măria ta, tronul tu nu-l vei face să miroasă a drogherie şi a institut de licărit unghiile lungi. Eşti sănătos şi voinic şi în fiinţa ta dîrză şi hotărîtă n-ai nici o moliciune femeiască şi nici un ascunziş mohorît, de suflete tulburi şi de piezişe minţi. Bărbatule! vino des între bărbaţii frămîntaţi din piatră şi din

necazuri și pune mîna în rana zdrenței lor: e carne și aceea sănătoasă, de silex și calcar.

Am fost cîteva zile în Moldova, unde și tu fuseși. Ai văzut umflatele talazuri și spuma spicelor de aur, înalte pînă la bărbie? Într-însele, un țăran alb și flămînd înota cu secera lunii în mînă. Înecat în bogăție, secerătorul e sărac, satele văzute din tren și tîrgurile pipăite cu piciorul sînt niște cimitire, împodobite cu cenușe și scaieți. Mătrăguna, spinul, troscotul și lipanul cresc în voie, ca o vegetație a rîii și tuberculozei, a satelor de bordeie, în vreme ce Bucureștii sînt străbătuți de cincisprezece mii de limuzine și au adoptat «sensul unic».

Ai văzut copiii, vitele și cîinii acestor neînchipuite ținuturi, roditoare de holde vrăjite? Parcă ieșeau dintr-un spital de subt pămînt, arătări de friguri, spectre cu bube dulci. Ai înțeles însă, măria ta, de ce zace un popor istovit de comori de holde, atît de beteag? Nu ți s-a părut că e și mai umoristic contrastul decît nepermis de trist? Boabe de mărgăritar se scutură din spice și le mănîncă vrăbiile și corbii, coborîți dintr-un sfert de cer înlăuntru oceanului de borangic.

Bate vîntul lumină, adie pomii mireasmă. Năvodul apelor duce pește cît poate sătura zilnic Europa. Pepenii împuiază ca scroafele. Turme mari de vite cu coarne și lînă colindă piscurile și șesul. Mătasea, mierea și vinul mucezesc de belșug. Fîntîni nenumărate de uleiuri negre, varsă ficatul pămîntului către văi. Pădurile trosnesc de puteri și avuție.

Și omul se ascunde printre odăjdii rușinat că este gol și desculț și flămînd și bolnav. Ar trebui să fim un popor de miliardari și sîntem un neam de cerșetori.

Măria ta! ce este putred în sîmburele nostru? N-am cutezat să întrebăm încă pe nimeni, ca să nu ne trimită în temnița tăcerilor liniștite. Te

întrebăm, măria ta, pe tine, în mîna căruia, ageră şi tinerească, stă cumpăna netăgăduită a încercării. Caută, măria ta, caută şi întreabă mai departe şi vei găsi... Du-te în popor şi întreabă poporul, cum ai făcut în Piaţa Mare din Bucureşti.

1930

D. COSTĂCHESCU ŞI AUTONOMIA

Nepoţii patriarhului Miron Cristea se înmulţiseră ca păduchii şi, în vremea Regenţei, ei ameninţau să devie o sinistră calamitate, pentru toate treburile publice, patriarhul fiind aprovizionat cu nepoţi. Unul din nepoţi e şi pictor şi unchiul obţinuse un monopol, al icoanelor, prin Institutul Biblic, pentru acest nepot. Nici unui artist nu-i este permis să tipărească o icoană fără aprobarea unui nepot, adică a Institutului Biblic – şi zugrăveala bisericilor apucase să intre cu de-a sila în acest monopol.

Domnul Teodorescu-Sion, inspector artistic al Ministerului de Instrucţie Publică, şi calificat de o activitate laborioasă, în care s-a distins, să aprecieze o pictură, a făcut ministrului său un raport asupra efectului artistic al nepotismului patriarhal şi a cerut înlăturarea lui. D. Costăchescu, autorul a multe măsuri riscate, a luat de astă dată o măsură bună, unindu-te cu concluziile raportorului domniei sale.

Mitropolia a răspuns că o priveşte exclusiv caricaturizarea picturii bisericeşti şi că nulitatea ei picturală interesată sînt de resortul exclusiv al bisericii, autonomă. Se ştie că o stranie inspiraţie a domnului fost ministru de Culte, Lapedatu, care în materie bisericească a inventat al cincilea picior la scaun, a determinat un guvern liberal, indiferent şi nepriceput la erori şi consecinţe bisericeşti, să dea clerului, adică patriarhului şi membrilor Sinodului o independenţă funestă şi puteri anacronice în stat şi societate.

Se citează mult rezoluţia domnului ministru Costăchescu, pusă pe răspunsul Patriarhiei, reţinînd argumentul obscurantist, înfumurat şi abuziv al autonomiei. D. Costăchescu trebuie felicitat pentru atitudinea domniei sale şi împins să stăruiască.

Să examineze D. Costăchescu activitatea Institutului Biblic şi destinaţia sumelor continuu încasate, cu un titlu şi altul de către acest institut, care a fost incapabil să subvenţioneze o naţionalizare a Sfintelor Scripturi (traducerea integrală a Bibliei de către scriitorul, profesorul şi preotul Gala Galaction) scopul final al numitului Institut.

Să examineze realităţile literare şi religioase de subt volumul «închinat» activităţii flatate a patriarhului Miron.

Să cerceteze starea de imensă decreptudine şi de intens putregai, în care au căzut şi mai adînc de la autonomie încoace, episcopiile şi clerul zis superior, străjuit de o sumedenie de nulităţi ecleziastice, plătite disproporţionat la toate eparhiile. Să examineze rostul bugetului enorm ce se varsă anual în pungile şi dăsagii Comitetului Central Bisericesc. «Biletele de Papagal» se vor ocupa în numărul viitor cu de-amănuntul de falimentul Băncii din Timişoara, legată de interesele variate şi ascunse ale patriarhului şi care a putut să fie înăbuşit cîtă vreme patriarhul a fost regent.

Cercetările domnului ministru Costăchescu vor duce armonic la desfiinţarea Institutului Biblic şi la anularea autonomiei – urmate inevitabil mai tîrziu de separaţia bisericii de stat, ideal social de civilizaţie sănătoasă şi binefacere sigură atît pentru poporul românesc cît şi pentru ce mai rămîne bun din cler.

1930

A TREIA PLANETĂ DE REGE JUNE

Folosul de căpetenie obştesc al întoarcerii măriei tale pe tron este că omul are cui se plînge. Pentru cele şi sufleteşti şi pămînteşti, cetăţeanul poate să alerge la tine drept. N-ai să te superi că-ţi zicem Tu, ca lui Dumnezeu. Pe linia frîntă a rînduielii, omul trebuia să umble în zigzag, ca o lăcustă, pe la o sută de autorităţi, care şi-l treceau, ca o coadă de topor, uneia celeilalte – şi drumul rupt sfîrşea întodeauna în baltă.

Stăpîn după stăpîn, stăpînirile erau fără nici unul şi numărul stăpînilor începuse să întreacă slugile şi supuşii. Dacă mai lipseai patru ani, puteam să avem cincizeci de regenţi, zece mii deputaţi, opt sute de prefecţi, şaizeci de mii de perceptori şi la fiece cîte cinci oameni, o dată înainte şi o dată îndărăt, unul mai mare, nevoiţi să aducem pe simplii cetăţeni dintr-alte tărîmuri. Deasupra tuturor acestora guverna un Dumnezeu aproximativ şi abstract, care şi el a fost divizat aşa, încît, în chestiunile cît de puţin complicate, tatăl să întrebe pe fiul şi fiul să nu poată face nimic fără să se puie întîi de acord cu ceilalţi doi tovarăşi identici, aflaţi mai todeauna în lungi călătorii, către Olimp sau Himalaia.

Să ne ierţi, măria ta, că aducem vorba de pumni, dar era nevoie de un pumn, undeva în conştiinţa, îndeosebi, a celor mari de tot. Să-l găsească subt perină şi în geamantan, în dreptul ferestrei şi subt pălărie – şi imaginea lui să nu părăsească pe nimeni.

Pumnul singur e o imagine impresionantă de autoritate. Te-am ruga să-i pui chipul pe monezi, pe reversul inscripţiei tale, şi să dai poruncă să se fabrice din metale şi piatră cîteva zeci de milioane de pumni variaţi, pentru a face parte din obiectele de pe biurou, din vitrine, din firme, şi pentru a fi purtaţi, breloc, în mărgelele de la grumazi şi la ceasornic pe pîntec.

Cînd la pumn se adaugă cucuiul, simbolul se desăvîrşeşte. De multe ori este însă de-ajuns să apeşi puţin brelocul, ca să se înţeleagă consecinţa.

Am devenit atît de civilizaţi şi de politicoşi, măria ta, că nu mai batem pe nimeni şi nu mai scoatem o singură măsea. Pumnul ni s-a înmuiat în glicerina trecerii cu vederea reciproce. Surîdem, ne facem cu ochiul, ca nişte buni auguri, şi viaţa se petrece ca un brîu de jur-împrejurul unui urcior artistic, încins cu o horă şi cu o procesiune de dansatori. Ai să străbaţi de mii de ori Bucureştii şi n-ai să auzi că a tras cineva o palmă. Viaţa politică şi socială a intrat într-o monotonie de «pasenţă».

Dintr-un ou peticat policrom, arlechinesc, a ieşit, odată, în absenţa măriei tale, Cocò. Aproape doi ani el a făcut la rîndul lui, zilnic, cîte un ou, micuţ, cît o icră. Mai zîmbind, mai rîzînd cu toată gura, mai ciugulind în cîte o chelie, Cocò a rămas însă anacronic, izolat şi duşmănit. Piţigaiul lui gutural strepezea întrucîtva concertul păsărilor puse la unison şi al viorilor înţelese cu un arcuş.

Cocò nu s-a prea uitat la slova falsă şi la valoarea goală şi în aproape cinci sute de zile de cînd mototoleşte cuvinte şi flecăreşte, n-a făcut pentru uzul intern nici o pilulă spoită cu aur.

Nu mai merge. Lumea s-a civilizat şi săpunul emolient, strecurat din mînă în mînă, a pus inşii la un loc în acelaşi clăbuc: clăbuc de politeţă şi de necesitate, măria ta. N-ai vroi să strici puţin isonul unanim, cu pumnul? Să pui pumnul în tobă, să-l cobori în violoncel, să-l trînteşti în pianolă şi în căpăţîna şefilor de orchestră?

De ani de zile nu ne mai păruie nimeni şi, ca nişte neveste nărăvaşe voim, negreşit, să fim iubiţi, dar dorim arzător să fim şi bătuţi. Bătaia, măria ta, excită instinctul de viaţă şi urecheala sporeşte auzul muzical.

1930

PLANETĂ DE REGE

Măria ta, frumoasa țară și frumosul popor suferă de neajunsuri multe, însă nu e mai mare sărăcia pungii decît sărăcia sufletului nostru. Un ochi palid privește ridicarea luminii în zare, o inimă palidă cîntă, o nădejde palidă întîmpină ploaia și surîde vîntului, aruncat, ca un șarpe îndrăgostit, în talazele de jar auriu ale holdei dintre rîurile mari. Munca plugarului e în zadar și anii lui de belșuguri sînt nedeosebiți de anii sterpi; opintirea-n țarini dă rodul gol al trîndăviei. Semănăm au ba, sacii duc în bătătură cenușe.

Mi-a dat un strigoi în cot un brînci și mi-a lunecat pana pe de lături; căci altceva voiam să zic. Spuneam că s-au înmulțit stăpînii și că nu mai avem nici un stăpîn, unul singur; fie el om, închipuire sau vis, dar viu și puternic, ca să adune toate rîndurile laolaltă, cu cîrja unuia, cu strălucirea sau cu fierbințeala alteia. Simțești, măria ta, cum se desface, mută, urzeala țăriilor noastre, ca un păinjiniș? Cum se strămută din făgașe toate mădulările mașinii noastre? Din opt găuri cîte are fluierul nostru nu mai sună nici una drept. Hora capătă pas de bătută și sărituri de chindie, dragostea începe să semene cu jalea, ca pe vremea robiei, azi cînd nimeni nu vrea să ne robească și toți s-au dat în lături de a ne stăpîni. Biruința, măria ta, își face rugăciunea, îngenuncheată pe un mormînt.

Nu mai este, cum se cheamă cu vorbă urîtă, autoritate, măria ta. Nu mai ascultă nimeni de

nimic mai mare decît dăsagul lui deosebit, de merinde și țoale, căci nici unul de care ar trebui să asculte lumea nu mai poate să fie ascultat, acoperit cu bube cum se găsește și stropit cu zmîrc. Și încă nu ar fi atît de greu dacă poruncitorii nu și-ar fi pierdut ei cei dintîi credința în chemarea lor. Se îndoiesc, se mișelesc. Slugărnicia și teama de a nu cădea din piscurile suite pe brînci, au luat locul mîndriei de autoritate. Idolii dintre stele s-au coborît în Cișmigiu și umblă cu barca, lopătînd printre chelneri, după bătaia muzicală a unui jaz. Idolii se scarpină, se descalță și se șterg de nădușală și cer bere și șpriț.

De la prefect pînă la jandarm, nimeni nu mai crede că are un rost în țesătura statului românesc și fuge din dregătoria lui fiecare. Ai văzut cum, de la întoarcerea măriei tale, s-au aprins tîrgurile și s-au mișcat pămînturile, pornite de-o amețeală de talaz, dincolo de marginea lor? Dezlînarea brațelor și zădărnicia muncii au înmulțit în toată țara tîlhăria singuratică și în cete. Dezlînarea sufletului a dus la împușcarea unui dregător civilizat, pe care ai fost să-l mîngîi în spital. Măria ta! e numai un semn al unei boli care mocnește: nu-i fapta unui individ anumit: e beteșug de autoritate. Nu se poate vedea nicidecum, mai devreme de ora cuțitului și a glonțului, că în sîngele strigoilor se muncesc întunecate preludii de furtună?

Nu cunoaștem, măria ta, nici pe nihilistul care a tras nici pe juristul care-l aprobă public și ne găsim diametral opuși în așteptările noastre sentințelor mușchetarilor deghizați cu căciulă. Unii într-un naționalism violent și alții în violența comunistă, caută instinctiv, măria ta, o bîtă nouă pentru o autoritate și o spinare veche și o disciplină de pumni, ca și mișcarea acelui fiu de boier, autorul unui țepeșism deocamdată pentru muște.

Măria ta, bolim de marea lingoare. Vrem un stăpîn, care să călărească timpul şi să-l comande. Avem nevoie de un bici, pe zi, peste ochi şi de o bătaie săptămînală, la moalele spinării. Nu mai putem trăi fără harapnic. Fie-ţi, măria ta, milă de nevoile noastre.

1930

DESPRE ÎNVĂŢAŢI

De la întoarcerea măriei tale felurite şopîrle politice şi ştiinţifice dau tîrcoale împrejurul pintenului ager al călcîiului măriei tale. Cînd a ieşit, odată, din ţară, el avea sunetul amorţit de balele încălecate pe furiş peste rotiţă. Politica a dat culturii o seamă de artişti modelatori, al cărora pipăit expert s-a specializat în construirea plastică a balelor guturale şi narine, cu care învăluiesc şi omoară mugurii, florile, inimile cu bătaia vie şi chimvalele cîntătoare.

Arta lor nu concurează îmbălsămirea eghipteană, care freca morţii cu aromate. Meşteşugul l-au învăţat de la păienjenii din dosul casei, care aşteaptă fluturii înşelaţi de umbră şi de două flori de măr, în joc cu un firicel de soare, într-o fereastră puturoasă. Dar zeci de ani de zile, ei l-au aplicat, înăbuşind viaţa şi oamenii vii cu un miros şi cu o pătură de scuipat.

Iertaţi această limbă de bădăran: neiscălitul trece drept un autor pornograf. Pentru că nu pudrează lumea cu vopselele baletistelor, rîncede de farduri, şi pentru că în toate declaraţiile mari şi vitejiile verbale marţiale el îşi aduce aminte că fiecare orator poartă în tot momentul prezent în el, pe aproape de sufletul nemuritor, ca un sîmbure, singur permanent, un kilogram de excremente, pe care în focul entuziasmului de tribună augurii îl uită, nefericitul păsărar de mici papagali literari a suferit şi execuţia indexului autofecal ortodox, cum s-a exprimat un vestit parlamentar liberal, anatema rectoratului din

Bucureşti şi o mulţime de oprelişti şi interdicţii, vătămătoare pentru coşniţa şi copiii lui, dar vorba aceea... *dont il s'en fou.*

Să crezi, majestate, că fără filozofia optimismului simplice şi a rîsului din rărunchi, otrava, pe care i-au furişat-o pînă şi în bomboane, contemporanii binevoitori, flaşnetarul papagalizator nu ajungea ziua să se bucure de întoarcerea Fiului speranţelor mistice, cu un gîrbaci în geamantan.

Deşi ţi-s adresate din tot sufletul, n-aş putea să ştiu, măria ta, că scrisorile astea, trase săptămînal de ciocul învîrtit al lui Cocò, sînt şi citite, după cum doresc bufniţele, luciolele şi stelele din pădurea noastră, fără şerpi şi cu poame de aur. Proţapul nostru este prăjina telegrafică şi pe sîrma ei dăm drumul din cînd în cînd cîte unui bilet, ca să ajungă pînă la Vîrful cu Dor...

Vreau astăzi să pomenesc, majestate, de tîrcolirea oamenilor de ştiinţă, care jinduiesc să puie mîna pe gîrbaciul din geamantan şi să cîrpească lumea cu el peste ochi, călări pe scaune mari. Dar măria ta este cuminte; lasă-mă să-ţi zic Tu, ca lui Dumnezeu. Tu ştii ce faci, nu se îndoieşte nimeni. Îi laşi pe învăţaţi să tragă nădejde pînă ce, convinşi de osteneală, muşchii lor se vor resemna să treacă la odihnă. Totuşi sînt lucruri care stau pe toate buzele şi nu se rostesc, şi în toate călimările şi nu se scriu. Aşa sîntem noi, majestate, cei din Bucureştii intelectuali, neam cam de lichele. Ocolim tocmai pe la periferiile expresiunii, pe oamenii care credem că prin evenimente ne-ar putea fi practic utili, şi tăbărîm cu ciomege pe ei în ceasul cînd sîntem siguri că s-au demonetizat. Afară de cîţiva, majestate, care au ştiut să lucreze întodeauna, întîi, împotriva nevoilor şi a interesului lor.

Învăţaţii par să aibă trecere peste meseria lor. Ei în sine bănuiesc că luntrea scîrţîie pe o apă fără lunecuş, artificială, dar se mai opintesc, ca doar

prin încăpățînare să capete ce nu vor căpăta. Noi, cei neînvățați, cam știm cum o să se isprăvească, dacă îndîrjirea se va face plictisitoare: gîrbaciul o să iasă singur din cufăr și o să treacă pe la nasul bărbilor cu vază și bărbile se vor apleca hieratic, descoperind chelii de ceafă, ca icoanele Sfinților Părinți.

Noi avem mare nevoie de învățați, măria ta, pînă la cartea de citire și la caiet; de aici înainte, ne și cam putem lipsi de ei, căci scriem și citim și singuri. Învățații vor prea mult de un cîrd de vreme să se vîre în noi, să se încalțe cu sufletul nostru și să ni-l tocească după scrînteala piciorului lor; să ne lăbărțeze; să bage în noi dezordinea cumpenei lor de cărturari de catedră, de care nu se mai îngrijesc omenește. De cînd bunurile împărătești le-au intrat în tidva încă plină, de pe urma învățaților ne-am ales cu atît, că nimeni nu știe să scrie din optzeci la sută de români și că din o sută de mii de noi învățați, făcuți de la război încoace, nici unul nu a fost văzut în librărie cumpărînd o carte. Numărul cititorilor noștri e tot atît de mic, majestate, cu trei universități și cu treizeci de mii de studenți pe an, ca și atunci cînd aveam o singură școală de comerț.

Învățaților pe care-i avem în vedere, le lipsește, majestate, ceea ce se întîlnește foarte des la oamenii cu o minte mai puțin îndopată: cinstea sufletului și a gîndului. Ei trec de la un om la altul, de la o idee la alta, îmbrățișează ceva ca să-l lepede, leapădă și ia mereu același lucru, sînt cîrcotași, geloși, meschini, înfumurați, isterici sau nebuni întregi, mahalagii și cutre. Și cînd nu se mișcă, stau cu ochii în oglindă, uimiți cît sînt de mari și de pricepuți. Țifna lor personală, le crește, ca la găini, pe tîrtiță și hotărăște de tot ce vrei. Ea trebuie operată, majestate. Dacă penița nu se potrivește todeauna de minune la spargerea ulcerului maladiv de la coada minții, pune, măria ta, cînd țîfna prinde zgîrci, pune grădinarul

parcului să-i prindă pe la răcoare și să le-o reteze el, cu foarfeca de tăiat trandafirii.

Căci vezi, majestate, nici orice bine nu-i bine venit nici binele nu se face cu de-a sila – sau binele tuturora nu e singurul bine al unei singure închipuiri. Iată un învățat, care nu știe să cumpere un castravete și pe care îl păcălește un ucenic de precupeț la un pepene galben, pretinzînd că poate guverna buna stare a unui popor și-l poate face cu de-a sila fericit. Trăit cu bursă și cu leafă pentru facultatea că a ținut minte buchile cărții, aprovizionat cu cadouri, călătorit prin cărțile străine, el se socotește, străin cum e de orice viață și ignorant într-ale sufletului și ale pămîntului, apt pentru a desface după plac viața plugarilor, a meșteșugarilor și a negustorilor de lucruri cuprinse în controlul obștesc al pipăitului, și a întocmi după o rețetă sau după o fantezie. Majestate, nu se poate legiui că mintea e mai sănătoasă decît podul palmei, atunci cînd nu o însoțește cazna mîinilor și tăria spinării.

Am auzit mulți oameni cu venituri de la două milioane în sus, cenzurînd poporul și bătîndu-se, fără rușine, în piepturi că sînt cinstiți. Nu miră mai mult cinstea adevărată a omului, care nici nu pomenește de ea? care fără să fure și să moștenească a primit să dureze într-o muncă grea de toată ziua, toată viața, să se împovăreze de familie și de îndatoriri? Acest om, care nu vorbește, nu trebuie auzit niciodată; la el nu trebuie să să gîndească nimeni – și dreptul de a ieși în priveliște și de a înfrunta suferințele și chinurile oamenilor de pe brazdă, din ateliere, din cancelarii, trebuie rezervat exclusiv unor savanți care au luat notă bună la toate obiectele în liceu și universitate și, în nestare să-și guverneze gospodăria lor personală, asemănătoare unui balamuc, se încumetă a gospodări casa unei țări întregi și casele osîrdnicilor din unelte și lipsuri?

Țara nu poate să fie guvernată cu citate engleze, franțuzești și germane. Mămăliga și sfoara cu care se taie sînt românești și prostești. Măria ta, gîndește-te cîte puțin, cînd îți dau tîrcoale deștepții, la proștii de la mămăligă, care au făcut tot ce se vede făcut, bun sau rău, însă întemeiat și demult întemeiat și mereu păstrat, fără sprijinul muștelor care însoțesc coada boilor și cîntă.

1930

GEORGISMUL LA BUZĂU

Pînă la Buzău, drumul a fost întrerupt la Urziceni. Sătenii ialomiţeni, care au dat viaţă Bărăganului, tăiat pe vremuri numai de zborul păsărilor întristate, au aflat rostul mişcării georgiste pentru regenerarea şi întinerirea partidului liberal. Au fost de faţă prezidentul organizaţiei Ialomiţa, domnul Sima Niculescu şi domnul Teodoru şi congresul dintre holde a fost prezidat de domnul Valjean. Aceeaşi însufleţire de pretutindeni, de la munte, din ţările de deal şi din şesurile grîului şi porumbului, înviorează speranţele ţăranilor din regiunile de baltă, unde doina se cînta mai lent şi horele au un pas mai gînditor. Lămurirea raporturilor dintre partid şi Coroană e ascultată cu o luare aminte vie şi evocarea regelui bucură inima plugarilor ca un basm frumos urzit cu realitatea.

Buzăul aparţinea nababului doctor Anghelescu, moştenitorul titlului de avuţie al lui Gheorghe Cantacuzino şi, subiectiv, al inelului de apreciat valoarea oului după dimensiunile diametrului mijlociu. Rockefeller pe toată ţara, mai puţin instituţiile de binefacere, ospitalizare şi cultură ale miliardarului american, domnul doctor Anghelescu stăpînea oul politic al districtului din timpurile ultimei iobăgii, şi certitudinile domniei sale morale şi-au putut da seama că împotriva tuturor erorilor exprimate în proverbele de partid, sufletele nu pot fi cumpărate cu bani.

Autorul spărturii în zidul bancar vintilist, care se rezolvă în ruină progresivă şi dărîmare pe toată

întinderea cărămizii, e domnul Dunca. Trei mii de țărani prezenți la congres au făcut pe domnul doctor să se frece la ochi, ca de un vis urît, și să înțeleagă cu necaz schimbarea stihiilor și în județul său. Sentințele congresului din Buzău au fost lapidare. Consacrînd în urale pe fiul marelui om de stat Ion I. C. Brătianu, țărănimea a dat strigătele, pe care urechea înțeleaptă a sfincșilor în agonie trebuia să le perceapă înainte de a fi fost ridicate în marele văzduh: Jos băncile! Jos Vintilă Brătianu! Jos politicianii bancari! Adormiți la ghișeu și pe registrul în care stau, îngreuiați cu lanțuri de cifre debitorii, ochii bancherilor politici se trezesc la realități neașteptate. Ei purtau țara în agenda din buzunarul mic de la jiletcă – și le-a rămas agenda, fumurie de notele cu plaivaz.

Dintre numeroșii vorbitori, domnul Valjean are ca todeauna meșteșugul vioi, accentul substanțial, culoarea fierbinte și stilul polemic dus la expresia satirei crude. Domnia sa face apropierea de actualitate între cadavrul exploratorului Andrée, descoperit de curînd, după treizeci și trei de ani de congelare în ghețurile polare, și ființa politică a domnului Vintilă Brătianu, găsit «intact» în frigoriferul politic și «ucis de rîvna înălțimilor la care nu a putut să ajungă niciodată»...

Poetul Horia Furtună vorbește de libertățile recăpătate în partid, de posibilitatea de aci înainte de a gîndi și simți, facultăți care nu mai constituiesc o rușine; de consultarea cadrelor libere, de dispariția sclaviei din partid și de înlăturarea teroarei bancare, mai stearpă în acte, și mai brutală și mai tragică decît toate terorile cunoscute.

Dar domnul Gheorghe Brătianu face un rechizitoriu vehement al politicii culturale greșite a domnului doctor Anghelescu. Profesorul Brătianu se găsește pe terenul catedrei cu dascălul Anghelescu. Unul vede departe, celălalt a văzut

pînă la lumina chibritului, cu care şi-a aprins opaiţul de mizerie culturală.

Domnul doctor Anghelescu nu a putut cunoaşte problema culturii decît la suprafaţă, închisă pentru zarea şi pipăitul domniei sale, ca un glob de fier. Problema se găseşte în interior şi în adînc: alte scrutări şi alte însuşiri pot ajunge pînă la dramatismul ei. Şcoala domnului doctor a produs în neştire, ca un strung care macină fierul compact în firimituri de aruncat, un proletariat intelectual cu cele mai primejdioase elemente: dezrădăcinaţii – şi nu s-a priceput cîtuşi de puţin să armonizeze problema cu nevoile păturilor sociale şi cu interesele generale ale ţării. Cultura urmăreşte obţinerea individualităţilor întregi şi sinteza calităţilor adunate laolaltă; s-a obţinut o corcitură, un hibrid, o caricatură, o declasare – şi posibilitatea de a reproduce divagarea, provizoratul, instabilul şi aproximativul în exemplare omeneşti nefericite.

Posedat de o idee fixă maladivă, domnul doctor Anghelescu s-a concentrat în laitmotivul construcţiilor şcolare: o sfeştanie şi un discurs. Şi o papură de şters picioarele, la uşa cancelariei. Multe şcoli au fost părăsite şi de şcolari, şi de profesori. Cultura a fost tencuită cu material politic de suprafaţă, în culori: trebuie totul ras, doborît, spălat, cultura neavînd ce face cu spoiala politică.

Vodă Carol ţine îndeosebi la titlul istoric de rege al Culturii. Vodă Carol va fi ceea ce ţine să fie, cînd invazia bălăriilor politice în florile culturii va fi nimicită.

Domnul doctor Anghelescu, insuficient în rolul ce şi l-a luat, a fost absent şi din ministerul domniei sale, unde a jucat un rol subaltern, de intendent. Ministerul domniei sale a avut todeauna mai mulţi miniştri afară de ministru. Domnul ministru Ghiţescu alterna cu domnul ministru Kiriţescu şi domnul ministru Ionescu se împletea cu domnul

ministru Popescu. Şase miniştri pe săptămînă îşi schimbau scaunele rînd pe rînd, pe cînd domnul doctor Anghelescu, din balconul de la club, cerea var, cărămidă şi rogojini...

1930

ARIPA DE FIER

Locotenentul pomenit la mitingul de duminică de la Băneasa, că şi-a rupt picioarele de crestele Alpilor Europei Centrale şi că, renunţînd la ele, se foloseşte de la însănătoşirea lui încoace numai de aripi, ca hultanii, are un predecesor. Meşterul Manole a fost la Curtea de Argeş cel dintîi aviator român, şi e de mirare că numele acestui ctitor nu face parte tradiţională din facultatea nouă de zbor a ţării şi că nu a fost amintit la sărbătoarea aripilor, deschise duminică deasupra capitalei româneşti şi zămislite din ţandăra lui Manole.

Toate festivităţile sfîrşesc în oboseală şi cu sentimentul timpului pierdut, de la Bobotează pînă la Naşterea Domnului. Cu toate că lungă cît o zi întreagă, de vreme ce a început în zori şi s-a isprăvit pe întuneric, la un ceas tîrziu, cînd ultimii şoimi cu motoare, cu ochii de rubin, păzeau din fundul nopţii, bătînd azurul vînăt cu pana, retragerea miilor de oameni, rămaşi cu capul vioi întors către vîslirea pe atlaz, duminica zburătorilor a trecut ca un fluture alb.

Fiecare ins a căpătat o certitudine, pe care o aşteaptă nehotărîtă din activitatea socială şi de stat; că Pasările muncesc. Este indiscutabil, rezultatele nu au nevoie de comentarii şi demonstraţii, ca vîrtelniţa în gol a finanţelor şi a economiei. Liniştită şi izolată pe planeta ei, aviaţia se găseşte în plină ascendenţă. O elită de inteligenţe, de promptitudini şi de voinţe s-a selecţionat progresiv din cel mai viguros tineret şi selecţiunea e în continuare.

De cu noapte, zilnic, un autobuz militar staționează în fiece cartier, adunînd la un sunet de claxon, pe navigatorii aerului din partea locului, bine odihniți și sprinteni, echipați pentru o luptă de fiece secundă cu marile lanțuri ale naturii, aruncate prin vînt, după îndrăzneala lor. Unii din ei poartă la deget verigheta logodnei cu o pămînteancă; alții o caută încă printre stelele, de care se lovește ritmic aripa încă naivă a lăstunului de cuib. Un semnal și autobuzul, purtînd emblema profesională a infinitului, căutat în imponderabil cu o mașină mai grea decît eterul, pleacă la Băneasa, la Pipera, de unde începe materia abstractă...

Preocuparea lor constantă le-a dat o absență terestră evidentă. Ochiul lor a căpătat o acuitate nouă, frunțile încordate și-au boltit coiful de gîndire pe o linie de sprinceană tăiată dur. Maxilara e tenace, gura tăcută, bărbia strînsă. Dacă ne-am uita bine și dacă privirea noastră ar fi ajuns să presimtă conturele inefabile și luminișurile imateriale, am putea zări capetele acestor ofițeri înconjurate de firul scăpărător, pe care iconarii l-au scris cu aur și argint în jurul feții sfîntului Gheorghe, ca o margine de lună.

În toate meșteșugurile statului, sedentare și contabilicești, oamenii își pot lua întîlnirea de fiece oră: aperitivul e asigurat, butelia cu vin sosește după program, satisfacțiile, amărăciunile și neroziile sociale sînt punctuale. Un minimum de farmec cotidian organizat, de la cafeaua cu lapte pînă la spectacolul de seară, e asigurat fiecăruia, cu foaia de calendar. Ofițerul care intră în barca lui cu lopeții zburătoare încearcă pentru a mia oară senzația incomparabilă a dezlipirii de pămînt și nu știe dacă tangenta lui pe soare va mai putea întoarce spirala întreagă și dacă reazimul sufletului pe speteaza tăriei va mai rămîne geometric neclintit.

Dincolo de bine şi de rău, se găseşte singurul teritoriu flexibil şi provizoriu, mai puţin ţesut decît apa şi mai puţin urzit decît însuşi văzduhul, unde toate eroismele îşi dispută victoria şi eternitatea. Pînă la cîrmacii zborului, omului îi era iertat să răzbească greu cu mintea şi cu virtutea răbdării. Pilotul trece graniţa cu minte cu tot, cu trup cu tot şi fiinţa lui întreagă, amestecînd neîncetat neantul cu speranţa, participă la izbînda reveriei. Şapte păsări de fier trec miercuri pe deasupra plugarului şi a coviltirului, subt care pruncii se tăvălesc în paie şi ţoale cu cîinii. Se poate să nu saluţi iscoadele vîntului, care au plecat poate fără întoarcere, pe cînd îţi aduni tu ştuleţii de porumb?

Meşterul Manole, care se află încă din timpul lui Neagoe în cele mai bine încuiate ceruri pentru nomazii dintre şesuri şi Răsărit, a mijlocit ca pe ziua de duminică să se potolească toate stihiile şi aviatorii noştri să fie primiţi în lumea călătorită pînă acum numai de îngeri şi arhangheli, cu binecuvîntarea lor, ca nişte feciori de mari împăraţi.

Basmul a ţinut o singură zi şi acoperi cu bucurii bărbăteşti şi cu minuni gingaşe cetatea. Copiii, poeţii, fetele zvelte, femeile fierbinţi şi bărbaţii gravi cer să fie basmul povestit mai des.

1930

CAZUL CARAPANCEA

Ministrul de Război actual, domnul general Condiescu, se deosebeşte de predecesorii domniei sale şi de cerberii unei moralităţi, rău înţeleasă în corpurile constituite, care dictează solidarizarea individualităţilor oneste cu indivizii de aventură şi respectarea putregaiului în cinstea instituţiei. Se ajunge astfel la un contract de ipocrizie: toată lumea ştie unde zace puroiul şi toată lumea îl salută. Şi se ajunge la starea de maladie socială şi de mizerie morală actuală: evitîndu-se treptat chirurgia mică, infecţiile locale s-au generalizat şi se simte nevoia marii chirurgii, a căreia aplicare s-ar putea să-l coste viaţa pe bolnav.

Izbucnirea, ca din senin, a cazului Carapancea, relatat de un ziar, în urma insistenţelor tragice ale inginerului Niculescu, nu reprezintă un fenomen, care să nu fi avut în amintirea tuturora, de la război încoace, numeroase precedente, rămase înăbuşite, din timiditate şi adeseori din sentimentul unei frici documentare.

Regretăm imens pentru domnul Carapancea, pe care l-am cunoscut personal la lucru, ca pe un ofiţer vioi, inteligent şi îndatoritor, şi căruia nu i-am economisit elogiile cu prilejul unui act de dreptate făcut de domnia sa în beneficiul unui funcţionar al foii noastre, arestat printr-o neghiobie. Dar trebuie să fim drepţi şi cu domnia sa.

Domnul colonel Carapancea nu era un ofiţer din aceia, care munciţi din greu la regiment şi răzimaţi pe o simplă soldă neîndestulătoare, îşi duc greutăţile de cetăţeni împovăraţi, asudînd la

jugul datoriei, anonimi şi nebăgaţi în seamă. Domnul Carapancea era «Carapancea», un colonel care îşi confundase numele cu dregătoria şi primul comisar regal al Consiliului de Război. Intrările domniei sale oriunde, la cei mai mari demnitari ai statului, îi erau asigurate, ca unei autorităţi peste toate, la orice oră din zi şi din noapte: domnul Carapancea se bucura de o magistratură confidenţială şi putea să conexeze oricînd interesele statului cu un dosar din arhiva Curţii Marţiale, să le interpreteze şi să le păzească. Salariile sale însemnate nu erau discutate de nimeni, confortul domniei sale era înţeles, frumosul domniei sale automobil făcea parte din ţinuta personajului dinlăuntru şi nu supăra pe trecătorul din noroi, jignit la fiece pas de limuzina cîte unei vaste nulităţi, angrenată la maşinăria statului, cu lanţuri de aur. Statul nostru, care a exclus atotputernicia şi absolutismul, îi acorda acestui domn colonel puterile refuzate unui suveran – şi pe cînd partidele politice se leapădă de eventualităţile dictaturii, colonelul Carapancea, ca şi alţi cîţiva mari funcţionari necontrolaţi, era unul din dictatori.

Justiţia militară, în special, s-a bucurat de apanagii excepţional de semnificative. Orice «comisar» putea să citeze la cabinetul lui de zeci de ori pe un individ, de preferinţă negustor, şi să-l trimită înapoi. Citaţia era laconică şi imperativă şi isca în oraşul, în tîrgul şi în familia în care era trimisă, panică şi descurajare. Pe drept sau pe nedrept, se urzise o atmosferă Se spunea că inculpatul era citat periodic, nu todeauna pentru nevoile pure ale justiţiei. Se cita prezenţa cîte unui advocat civil pe culoarele instrucţiei, intervenind ca un binevoitor din întîmplare şi ca un salvator al împricinatului, şi intervenţiile lui ajungînd eficace. Dar ce nu s-a citat şi ce nu s-a povestit!

Faptul evident era că unii din aceşti advocaţi, lipsiţi de procese şi de un elementar har al pledoariei, au strîns avere, nu se ştie cum. În

imediata apropriere a noastră cunoaştem un asemenea caz şi bănuim mai multe. Există puroi, nu se poate contesta; există localizări închise cu puroi, nu se poate tăgădui. Şi există un dezechilibru sufletesc exprimat în sute de mii de cetăţeni, care iarăşi nu poate să fie trecut cu vederea. Cînd ziarele, înfierate pentru jidovismul lor, au cerut anularea celor cîteva zeci de mii de dosare, aflate la Curţile Marţiale, printr-o amnistie, ele au ştiut mai mult dar s-au temut să vorbească, din pricina solidarizării interesaţilor, care ştiu să asocieze la maximum sentimentul naţional cînd este nevoie, cu construirea averilor scandaloase.

Domnul colonel Carapancea a ştiut să aplice reţeta integrală. Arestîndu-l pe inginerul Niculescu, care spre şansa posibilă a unei elucidări mai mari, este bine că nu s-a chemat Neumann sau Silberştein (se comit uneori greşeli) l-a ţinut la Jilava subt acuzarea înscenată de spionaj, tocmai atîta timp cît a trebuit ca să i se sufle avutul. La proces «spionul» a fost achitat de Consiliul de Război în unanimitate, subt prezidenţia domnului colonel Bottescu, după ce zăcuse în puşcărie aspră un an şi jumătate...

Este sigur că domnul general Condiescu nu va ceda presiunilor ce funcţionează în asemenea împrejurări şi că va sancţiona cazul cercetat. Domnul ministru va trebui să facă mai mult: să încurajeze plîngerile justificate ale celor care, ca şi inginerul Niculescu, sau mai puţin decît acest nefericit, au motiv să se jăluiască; garantîndu-le că nu vor avea de suferit nimic. Groaza de complicaţii îi face netrebnici şi laşitatea lor înainte de toate a înlesnit ivirea cazurilor Carapancea, care necăutate şi nedescoperite şi cruţate – vor spori calamităţile poporului şi vor pregăti necondiţionat dezastrul ţării, ai căreia funcţionari de încredere devin tocmai asasinii inocenţei şi ai prestigiului ei.

1930

SNAGOVUL

Pe cînd se găsea la opt ore de Bucureşti, socotind cu calul, cu butca şi cu făgaşul, singurul scriitor care l-a văzut, de la Ţepeş încoace, a fost Alexandru Odobescu. El a consacrat lacului elveţian cu curgerea albastră, ascuns îndărătul a cinci kilometri de ştejar românesc, o povestire fără crezare. Nimeni nu a verificat, pînă la ivirea carului cu motor şi pneumatic, că într-adevăr, lîngă Bucureşti, şesul uscat de funinginile ţărînii se pardoseşte pe o întindere de mulţi kilometri, cu cer unduios şi azur adevărat. Şi după aceea, cîţiva din bucureşteni l-au cunoscut, plecaţi după covoare şi cusături de borangic, la mînăstirea maicilor din Ţigăneşti, de peste drum. Acum douăzeci de ani, intrînd în biserica dîrzului domnitor valah, am găsit pe altarul de piatră gol, cadavrul proaspăt al unui pui de cucuvaie.

Snagovul devenise proprietatea arîndeşească a întru Domnul adormitului Doiciu, care corecta un volum fizic de vreo două sute de kilograme, cu un surîs nevinovat şi fraged. Vizitatorul se împiedica după voia magnatului; care stăpînea cu contract ducatul dintre ape, de bîrna cu lacăt, aruncată-n drumul trăsurii, ca o bară de trecere la nivel. Şi intrarea lui, şi pe jos, era interzisă de o tăbliţă cu coadă, care, după fantezia legiuitorului local, apărea periodic.

Din adîncimile Snagovului mrejele lui Doiciu scoteau, ca dintr-o Dunăre încremenită de stele, varietăţi neînchipuite de peşte şi cîte o fiară de apă, uneori de proporţiile înseşi ale proprietarului. Pe un pat de sticlă rece cît o sală de teatru, din gheţărie, s-au zărit o dată, odihnind alături cu somnii de cîte opt coţi, crapii gigantici, şalăii albi, cega monstruoasă, tîrîtă în ajun pe maluri, cu năvodul, şi care mai aveau în măruntaiele lor bine

hrănite, din sîngele politic și boieresc, al osîndiților de pe vremuri, scufundați accidental, după scrisele lui Odobescu, pe plutele încărcate cu suspecți. Însăși țeapa lui Vlad se codea dinaintea cerbiciilor hotărîte.

Doiciu purta de grije ca recoltele lui să rămîie neștiut strecurate la vitrinile băcăniilor mari și în bucătăria cîtorva personalități și restauratori de zi și de noapte, și lacătul cu grinda și unchiașul pădurar cu pușcă, din vechiul bordei cu prispă, unde se putea gusta uneori o mămăligă discretă, un ou, un pește și o tidvă cu lapte, turnat în cană cu mîna unei mătuși, apărau taine profesionale.

Dacă povestirea nu-i adevărată, este frumoasă, din pricina imaginilor ei chino-japoneze. Fostul ministru Constantinescu, cel mai darnic, mai inteligent și mai suculent, în ceea ce privește ospățul și complementul lui, femeia vecinului, dintre miniștrii de pe vremuri, cînd politica nu împiedica pofta de mîncare, gălbejindu-și discipolii, ci era o însoțitoare, ca un aperitiv și ca o saladă, suferea de cheful ironic de a fi servit de reprezentanți ai națiunii, membri ai Corpurilor legiuitoare. Chelnerii și bucătarii lui preferați erau senatori și deputați. Vagonul ministrului Agriculturii, care vizita adeseori Banatul, era aprovizionat și cu mîncări fine și cu parlamentari, dibaci în mînuirea tigăii.

Aceștia se împărecheau după specialitate. Unul știa să facă numai omlete, altul frigea bine friptura sau bătea exact maioneza, suflecîndu-și mînecile și aducînd fiecare farfuriile pe tava lui. Cu vinurile era însărcinat un deputat pivnicer, care grada tăriile și gheața și înțelegea cum se obține la ora desertului butelia frapată «Pommery Grenot».

Argații în haine englezești erau chemați de la bucătăria vagonului cu bătaia din palme a foștilor viziri – și trimiși înapoi cu epigrama izbutită. «Porcul», cum i s-a spus ministrului, avea

volubilitatea satirică şi gluma crudă, ştiind precis cîţi creiţari făcea pielea fiecăruia din amabilii lui lingăi. Pentru că nu putea să inventeze oameni, el se folosea de ceea ce găsea în piaţa politică, apt pentru toate trebuinţele şi în relaţiile lui cu acest personal domestic, «Porcul» era surîzător şi neîndurat.

Unul din «amicii politici» de genul pomenit se specializase în vizitele matinale, la ora cînd ministrul se întorcea în pat de ceea parte, între vis şi viaţă, între zori şi micul dejun. El sosea, evident, în automobil, dar într-un automobil mai mare, din care debarca, ajutat de alţi bărbaţi politici, un geamantan curios. Geamantanul era purtat pînă la patul ministrului şi acolo, descuiat şi despicat în două carapace, lăsa să i se vadă conţinutul. Un splendid aquarium dreptunghiular, de cristal, ieşea la iveală, ca un tezaur cu bijuterii şi în unda lui curată înotau peştii rari, din ultima recoltă. Ministrul, indicîndu-i cu degetul somnoros, îşi alegea peştii de vii. Omul politic trecea la bucătărie, unde alte somităţi politice aveau să-i ia în primire, pentru sosurile dorite. Peştele, noaptea, intra în capitală de la Snagov.

I-a rămas, prin urmare, Snagovului nealterat însă uşor deplasat, caracterul politic, acordat lacului şi fostei mînăstiri, de către Vlad Ţepeş, de la care alţi bărbaţi politici, de dată recentă, mai puţini sanguini, vegetarieni, hidropaţi şi cu virtuţiile posomorîte, umblă să ia suliţa, spada şi încruntarea fioroasă.

Dar de la Odobescu, Snagovul a mai fost descoperit o dată de domnul Dobrescu, care l-a şi adoptat numaidecît. Azi, lacul albastru şi verde, de o puritate explicabilă numai prin probabila lui mare adîncime, a devenit al tuturora, primarul dăruindu-l bucureştenilor într-o singură primăvară, transformat ca o margine de ape de veche străinătate. Băneasa fusese un smîrc infect,

de cînd s-a pomenit: într-o primăvară s-a occidentalizat și Băneasa. Pardoseli migăloase au podit pe neașteptate malurile, croite geometric, între rotocoale de piatră și plante. Preșuri de iarbă fină catifelează perspectivele și îmbogățesc conturele. Cloaca imensă de subt pod n-a supărat nasul, ochiul și sensibilitatea – *oh, ma chère!* – a edililor anteriori, țanțoși în amintiri și absenți din realizările, altele decît personale. Domnul Dobrescu a făcut dintr-însa un peizaj olandez, amplificat cu Puvis de Chavannes. Individualitatea întreagă a orizontului a fost totalmente răsplămădită și la Băneasa, unde a puțit, natura s-a parfumat. Aeroportul are o prefață ilustrată în culori și o panglică de mătase culcată pe foaia de la început.

Mașina splendidă și scelerată a unui prieten medic ne-a dus, după zece de ani, la Snagov. Șoseaua dintre drumul Ploieștilor și lac, atent gudronată, n-a ridicat pe aripile de oglindă ale mașinii o singură moleculă de praf. Arborii fug de-a dreapta și de-a stînga cristalelor sedanului nostru, și se întorc: ei au dat de știre pădurii că venim și că aducem cu noi farmecelor umbrei doi copii frumoși, o fată zveltă, ca o domniță de fluturi și mușețel, și un băiat, gros ca un buldog. Umbra se strecoară printre ștejari ca un balaur diafan și se uită la noi dintre gorunii, în zăbrelele căreia verticale a fost silită să încapă. Cablul electric arată că împărăția lui Vlad s-a modernizat și totuși pădurea e intrigată de claxonul nostru, căruia îi răspunde, din istorie, un muget de zimbri. Niște pasări pestrițe rîjnesc văzduhul și trec peste șosea, ca niște ciocane cu aripile prea scurte. Buna vrabie natală așteaptă zadarnic de la motor o minge de ovăz cu paie, să-și sfărîme tezaurul cald între ciocuri. Cînd frînele mașinii au blocat roțile brusc, Snagovul ne stă dinainte, ca un occident maritim.

– Uite, copii! ăsta e Snagovul.

Sfioşi ca nişte păpuşi, strămutate dintr-o cutie într-o vitrină, şi satisfăcuţi că e mai frumos decît le spunea şoapta instinctului cu poze, ei pun întîi piciorul pe nisip, ca pe un lucru de beteală, călcînd uşure, ca să nu omoare nici o scînteie. Ochii şi nasul lor au intrat în zmalţurile peizajului fermecat. După zece suciri de cap şi cincizeci de paşi, contactul e făcut. Pantofii jos, basca jos! Într-o secundă, se schiţează pe linia de profil a ţărmului o fugă de călcîie mărunte şi de coapse mici. Băgaţi de seamă să nu cădeţi!...

Un castel de vînătoare, ridicat din grinzile pădurii şi acoperit cu stuhul marginilor îndesite de păpurişuri, stăpîneşte cu terasele lui primul platou: restaurantul; de unde coboară succesiv, în undă rectificat, stilizat, pămîntul cu metereze şi flori. Aliniat elegant pe margini de un drum construit ca un ghizd, lacul s-a supus pe toată coasta lui, asfaltată cu alei şi trotuare, betonului cîrmuit de legile inginereşti. Un pas te lasă-n portul bărcilor cu motoare, altul te aşază pe o rustică bancă. În orizontul, unde se lucrează desăvîrşirea programului edilitar al acestei capitale de vară, legată de metropolă printr-o intenţie cutezătoare, devenită o admirabilă realitate, se ghicesc viitoare şesuri de nisip, în patul cărora se vor tăvăli copiii, noi dîmburi, noi adaose, o insulă, un promontor, toate nedesluşirile schiţate ale unei zări de extensiuni şi cuceriri, pentru estetică şi chietudine, între lumina lichidă şi lumina cerească. Creştetul, de unde, într-un punct, ţărmul se reazimă aproape abrupt pe ape, e dominat, ca roata policromă a unui evantaliu, de vîrful de pagodă al unui chioşc din Imperiul de porcelan. Alte pasări, necunoscute, coboară pe atlazul zilei, peste nuferii districtului de subt pădure. Una zbura galbenă ca floarea-soarelui şi cealaltă s-a ivit albastră peste tot. Iată şi o barză, desfăcînd şalul aripilor albe, cu ciucurii negri. Un vînt, ca o vorbă venită din Delta

depărtată, ne cîntă o romanţă şi tipsiile din trestii o însoţesc.

Snagovul domnului Dobrescu nu e o lucrare municipală, o stradă, un pavaj, o reformă, un cartier – Snagovul e ceva neobişnuit, şi neaşteptat de nou, văzut în ipotetic şi în grandios şi echivalează, lăsînd necazul politic şi otrava invidiei deoparte, cu o descălicare şi cu o întemeiere de ţară. Acesta e simplul strict adevăr. Cui nu-i place, astupe-şi urechile şi ducă-se să vadă Snagovul.

1930

CENZORII AMATORI

Un arhitect străin, în trecere prin Bucureşti, ne arăta din Calea Victoriei o aglomerare neobişnuită de agenţi şi uniforme. Răspîntia Sărindarului cu strada Brezoianu prezinta, într-adevăr, aspectul unui asediu, din care lipseau numai artileria şi baioneta.

Nu ştiu cum să vă exprim admiraţia mea, zise arhitectul. Într-o ţară unde un atentat neizbutit stîrneşte atîta vîlvă şi desfăşurare de forţe, siguranţa şi libertatea individuală sînt respectate pînă dincolo de toate deziderateIe constituţionale. Bravo, domnule! Voi avea ce povesti în Europa.

Am lăsat pe arhitect legănat în mătăsăria iluziilor lui, care, nu putem ascunde, ne-au măgulit. El îşi grupase sensitivitatea socială şi juridică laolaltă cu impresiile atentatului împotriva domnului Socor, al cărui nume, printr-o eroare în analogie cu interpretarea cazului, arhitectul se încăpăţînează să-l rostească «Soţor».

Energiile poliţiei nu erau concentrate pentru garantarea siguranţei unui ziarist, ci pentru dispariţia unui ziar. În orice redacţie şi la orice oră, oricine poate intra, condus de un vîrtej sentimental, cu un revolver sau cu o puşcă, pentru că i-a displăcut un articol sau mutra unui colaborator. Însuşi subsemnatul a putut gusta, acasă, vizita scandalizată a unui domn necunoscut. Găsindu-se teoretic lezat de o pagină dintr-un volum, lipsită de orice intenţie injurioasă, vizitatorul uitase că se află într-o casă de oameni şi a vociferat, e adevărat că fără unelte ucigătoare,

pe placul inimii, un sfert de ceas, după care a plecat. Ca şi în împrejurarea domnului Socor, care a fost unanim îmbrăţoşat de Sfintele Sărbători, pentru că a scăpat cu viaţă, se pot face ipoteze la modul condiţional. Dacă vizitatorul ar fi avut arme, poate că ar fi tras; dacă ar fi tras poate că revolverul i-ar fi luat foc şi dacă ar fi luat foc revolverul poate că ar fi sucombat autorul, şi dacă sucomba autorul, se înregistra şi un deces. Etc., etc.

Poliţia, care nici de Crăciun nici de Anul Nou n-a cunoscut norocul nici unei efracţii mari cu asasinat, lîncezea într-o vacanţă relativă. Cum i-am putea da de lucru? s-a întrebat o inteligenţă activă. Foarte simplu! şi-a răspuns: să suprimăm un ziar. Care ziar? Nu mai apare nici o foaie comunistă. Şi s-a căutat în registrele secrete un ziar care n-ar fi primit deocamdată, din pricina opoziţiei, nici o subvenţie, poate, de la Interne. Pă el! a pomenit inteligenţa activă.

Ziarul «Ordinea» şi-a creat specialităţile lui şi lucrează pe un calibru anumit de intelect. Personajul politic care îşi coace ouăle politice între notele redactorului plătit pentru treburile de presă ale unei tovărăşii, a insultat, mult, crezînd că-şi fortifică poziţia şubrezită. Însuşi domnul George Brătianu şi-a văzut galoşul îmbălat cu vitejeştile poticniri ale unui consumator ieşean împleticit, în plină dejecţie, şi care îi ceruse să fie miluit cu un sfert de atenţie, din profil, şi cu un deget gol de la mănuşe.

Nu importă dacă un ziar reprezintă un obiectiv şi o calitate şi dacă exprimă un adevăr sau o porcărie în scris. Nu este vina presei că este servită oricum şi de cine se nimereşte. Vinovaţi sînt acei oameni politici care permanentizează existenţa unei prese, însărcinată să producă larma strategică într-o regiune a vieţii publice, în vreme ce ei desfac lacătele şi operează în partea opusă. Presa şi libera ei acţiune sînt bunuri căpătate odată pentru

todeauna, prin răscoliri de opiniune universală, în vederea tocmai a ceasului cînd va fi strictă nevoie de lupta ei pentru libertăţile stînjenite.

Confiscarea unui ziar se face în virtutea unui drept şi a unui mandat şi nicidecum de hazul unui chef şi al unei răzbunări. De la confiscarea foii pînă la arestarea redacţiei şi a cititorilor şi împuşcarea lor în beciuri, nu lipseşte decît un funcţionar, care şi-a întîrziat un tratament. Cenzurarea ipocrită a presei, fără răspunderea curajului unui act întreg, este nedemnă şi de un guvern retrograd necum de unul democratic. Mai mult, ea constituie o ruşine pentru statul întreg şi pentru intelectualitatea românească întreagă întrucît în epoca acestei inchiziţii se gîndeşte, se scrie, se întemeiază, şi se ridică înalte, frămîntatele talaze ale unui ideal cultural.

P.S. Afară numai dacă necesităţile de concurenţă şi tiraj n-au împins «Universul», părintele «Ordinei», la un mic sacrificiu şi lipsindu-i o victimă utilă din redacţie, nu şi-a improvizat, ca şi un ziar revolver, un «ersatz».

1931

ELOGIUL MARIȚEI

Cînd s-a luat inițiativa unui recensămînt sistematic al populației, spiritul critic s-a manifestat ca de obicei, cu o mare rezervă morală, mobilizată în slujba unui control necruțător. O disciplină de mari severități impune ca tot ce pornește de la guvern să fie respins ca ultima energie, dar fiindcă pentru educația publică, de efectele căreia sînt actualmente preocupate mai toate parchetele din țară, este nevoie în toate orele și la orice vîrstă, de un control a toată lumea.

Guvernului prezent i s-a reproșat că în vreme de criză se joacă de-a fripta și de-a leapșa și că în loc să-i sature pe oameni subt anonimat, îi numără, îi întreabă unde domiciliază, cum se numesc, cîți ani au și ce meșteșug. Directorul general al recensămîntului, un specialist și un om învățat, cu toate că slăbește în mod gratuit la cumplita lui corvoadă, a fost obiectul unor atacuri universitare de o rară violență, în parlament și presă, acuzat că a născocit el recensămîntul, în scopul de a escamota cîteva sute de milioane. Campania împotriva numărătoarei a durat exact atîta timp cît era nevoie de o propagandă intensă pentru apropierea de ideea unui recensămînt a înțelesului speriat al populației – și au participat la ea și măsurile unui minister, care, influențat ca un cititor credul sau prost, a oprit învățătorii și preoții de la sprijinul datorit unei inițiative de stat. În cele mai caracteristice zile ale Imperiului rusesc, metoda de armonizare a departamentelor consista în plata, de la o autoritate la alta, a unui bacșiș.

Ceea ce nu fusese niciodată spus, era că recensămîntul făcea parte dintr-un program de lucru internațional, stabilit la Geneva. Toate statele, cu o situație statistică dubioasă, s-au obligat să dea în termenul hotărît cifrele popoarelor și naționalităților ce le compun.

În momentul de a se începe numărătoarea, tocmai trebuia întreprinsă o activitate de corectări și lămuriri, denaturată. Bunăvoința presei s-a exprimat la netimp și populația nu s-a mai simțit inevitabil legată de un răspuns unanim și precis. Și Direcția recensămîntului avu să suporte și din partea celorlalte aparate de stat o pasivitate inamică.

Dosarele destinate celor cincizeci de mii de recenzori din țară, împărțită în cincizeci de mii de circumscripții, destul de mici ca să poată să fie cutreierate în săptămîna Crăciunului, dar prea întinse pentru activitatea unui singur recenzor ocazional, înzestrat cu două singure picioare, adeseori încălțate prost și plătit cu șase singure sute de lei – trebuia să sosească în cincizeci de mii de locuri, cu cîteva zile înainte de 29 decembrie. Ele s-au totalizat la un volum de optsprezece vagoane de lăzi și era de toată necesitatea să fie urgent expediate. Direcția Generală a C.F.R. a refuzat, rusește, să le expedieze pe credit, pe motivul că Regiei Autonome respective îi lipsește încrederea în Ministerul Muncii și Sănătății, care ar fi putut, prin fraudă, să nu mai plătească; iar Ministerul de Finanțe a refuzat plata transportului anticipată, legile obligîndu-l să nu achite, în caz de achitare, decît pe documentele de expediție. De cîte ori nu are de furcă statul cu reaua voință a marilor lui funcționari, legile s-au înțeles și s-au împletit în așa fel, ca să-l împiedice de o labă.

Rămîne de văzut acum ce criteriu de înduplecări va adopta statul, ca să încredințeze pe geograf, pe sociolog și pe diplomat, că cifrele românești sînt riguros exacte. Cît privește lumea

mai puțin științifică și mai indiferentă la numărul nulelor de după punct, ea s-a edificat încă o dată, căci încă o dată statul s-a învîrtit pe loc.

Din toate elogiile însă, pe care le vom primi eventual la Geneva, domnul Titulescu trebuie informat, ca să reție cîteva pentru mîngîierea unui factor pe cît de esențial pe atît de ignorat: bucătăreasa. Dacă recensămîntul nu se putea împrumuta din economiile bucătăresei sale, buletinele recensămîntului rămîneau neexpediate și pînă azi...

1931

OMUL MORTULUI

Care din doi a murit? ne întreabă un corespondent: Vintilă sau Ion? Marele Brătianu sau Brătianu celălalt? Vreau să întreb, precizează corespondentul, dacă acum două săptămîni s-a stins din viaţă, într-adevăr, Vintilă, sau dacă nu cumva Ion Brătianu a decedat de două ori?

Căci, de cînd este şef, domnul I. G. Duca vorbeşte numai de Ion, iar presa, de acord cu şeful, publică zilnic portretul lui Ion, după decesul lui Vintilă. Este natural ca în provincia noastră să se nască o confuziune şi răsturnarea datelor prin strămutarea evenimentelor să dea loc la regretabile incidente de ignoranţă în comuna al căreia copil mă mîndresc a fi.

De cîte ori s-a publicat fotografia ultimului şef defunct, acesta figura singuratic în sicriul paginei mortuare. Dimpotrivă, cînd apare portretul lui Ion Brătianu, portretul domnului I. G. Duca se tipăreşte alături sau dedesubt. Negreşit că, din punctul de vedere estetic, fizionomia cu mustaţa tăiată englezeşte şi cu ochelari a domnului Duca nu lasă nimic de dorit. Fostul cancelar, de după Porumbaru, a visat încă din primele zile ale «carierei», cum îşi numeşte automatic şi cu un cuvînt secular existenţa politică, să semene cu un britanic şi să cugete ca un francez, rezolvînd această de a doua ambiţiune printr-un abonament la ziarul *Le Temps* şi realizînd în idealul său de identificare un record. Dar între Ion I. C. Brătianu şi... I. I. G. Duca s-a interpus un mort. Ce facem cu el?

Domnul I. G. Duca şi-a exprimat simţul de simetrie şi într-o conferinţă, în localul viitoarei biblioteci Ion Brătianu. L-am văzut stînd cu Ion Brătianu de vorbă în intimitate, vizitîndu-l noaptea, fugind cu Ion Brătianu în automobil, la lumina lunii, între Buftea şi Bucureşti. Buftea! două minute... L-am auzit mărturisind că doi singuri bărbaţi de stat, în toată lumea, cunoşteau marile secrete adevărate: unul pentru că le cîrmuia şi al doilea pentru că-i erau împărtăşite numai lui, domnul I. G. Duca.

Nu vreau să fac nici o apropiere, ne scrie corespondentul nostru, dar această tăinuire de lume şi livrare a unui mister hermetic, exclusiv către o unică persoană, aduce aminte spovedania făcută de Ion Brătianu unui ieşan, care răspundea la numele de Victor Iamandi. Găsindu-se pe patul de moarte, Ion Brătianu făcu semn că vrea să rămîie singur cu cine trebuia şi ceru să i se aducă, din pămînt, din iarbă verde, din berărie sau din bodegă, de la «Trei sarmale» sau «Trei ochi în plapomă», şi în orice stare s-ar fi putut afla, omul de predilecţie, neputînd muri pînă ce nu va vorbi cu el personal. Aducîndu-i-se omul, Ion Brătianu zise: «Vreau să rămîi singur cu acest duhovnic al meu. Atît mai rău dacă nu ştiaţi că e duhovnicul meu.» Acest duhovnic era domnul Victor Iamandi şi Ion Brătianu îl chemase ca să-i spuie atît: «Nu puteam închide ochii fără să introduc în timpanul dumitale de Sfinx cele ce urmează... Nu pot suferi pe fiul meu George... Îl detest... Nu ştie nimeni afară de noi doi... O să vezi că o să-mi urmeze Vintilă... Cînd va dispărea şi el, eşti dezlegat de secret. Buzele dumitale se vor putea dezlipi ca să grăiască şi condeiul dumitale spiritual va putea să-şi lase ciocul să scrie. Vei comunica lumii politice, tot ce ţi-am spus şi vei putea adăuga şi de la dumneata.»

Şi, apropiindu-se mult de urechile ce-i ardeau grozav, ale domnului Iamandi (permiteţi-mi, vă

rog, scrie corespondentul, să mă opresc o secundă, ca să scuip: am un uşor guturai), Ion Brătianu mai zise ceva, din care, mai mult cu inteligenţa ascuţită decît cu însuşi auzul, distrat de o interioară vîjîitoare, duhovnicul înţelese că moştenitorul politic nu va putea să fie domnul George Brătianu, fiul, ci fiul sufletesc, alterul ego. Adică acela care douăzeci de ani şi-a construit «cariera», sculîndu-se în fiece dimineaţă la orele 6,30 pentru ca la 7,45 să aducă la pat cafeaua cu lapte.

Şi rostindu-se aşa, Ion Brătianu îşi dete duhul, în prezenţa domnului Victor Iamandi.

Nu vi se pare, întreabă corespondentul, că domnul I. G. Duca e prea psiholog atunci cînd corectează istoria şi îşi ia succesiunea de-a dreptul din mîinile încremenite pe piept cu trei ani mai de vreme? Şi nu cumva psihologia dumisale comportă un sentiment de teamă relativ la prezent, asigurîndu-şi o garanţie, pe care poate că oamenii în viaţă nu vor putea să i-o mai acorde?

Ion Brătianu reprezintă supremele realizări naţionale şi statura lui a intrat între marii fauri ai istoriei, întrecîndu-le perenitatea. El e autorul proeminenţei actuale a statului românesc şi, pe rînd, factorii acestuia îi datoresc lui Brătianu cîte ceva, cel puţin respectul pentru singurătăţile lui în patru ochi, cu domnul I. G. Duca, unicul confident, afară de domnul Iamandi. Altfel zis, domnul I. G. Duca e ceea ce a rămas viitorimii din Ion I. C. Brătianu. Cine va nesocoti criteriul? În toate transparenţele activităţii lui Ion Brătianu apare un abonat al ziarului *Le Temps*, cu mustaţa tăiată englezeşte şi cu ochelari. E omul Mortului, în fizic, în intelect şi în schelet...

1931

CINCI PÎINI ŞI TREI PEŞTI

Nu ştim dacă ziarele au relatat următorul incident, petrecut de sărbători şi care, în proporţiile lui de fapt divers, constituie, dintr-un punct de vedere, un eveniment. E vorba de foamea persoanelor bine îmbrăcate, instruite şi decente.

O distinsă doamnă, scoborînd cu eleganţă dintr-o limuzină, undeva în tîrg, atrasă de înfăţişarea superbă a unui etalaj de peşte, comandă crapii, şalăii, morunul de care avea nevoie la masa căsniciei. Odinioară, şi încă anul trecut, şi nu tocmai anul trecut, dar chiar acum cîteva luni, de Paşti, piaţa era populată de zecile de mii de consumatori, mai bogaţi şi mai săraci, dar toţi în stare să cumpere marfă şi să se aprovizioneze pe două zile festive. În ajunul Crăciunului 1930, halele, prăvăliile şi trotuarele comerciale se găseau goale şi ivirea unei cucoane, care cumpăra dintr-o dată cîteva kilograme de hrană, a surprins. Mirarea venea de la o populaţie, care de cincizeci de ani se ospătează la fiece masă bine, iar de sărbători cu deosebire. Friptura, peştele, piftia şi vinul n-au lipsit niciodată bucureştenilor de sărbătorile din decembrie şi ianuar, orice s-ar fi întîmplat, după cum bătrînii povestesc că timp de o sută de ani, cîţi au apucat unii dintr-înşii, în România nu a suferit niciodată de foame, mai mult de o jumătate de ceas, nici un om. Pe vremea cînd o familie întreagă trăia cu doi lei pe săptămînă, nu erau bani şi poate că nici încălţăminte, în oraşe, însă mîncarea prisosea

întodeauna, românul hrănindu-se de patrusprezece ori pe săptămînă cu friptura la grătar, pe cînd francezul mînca numai duminica rasol...

Doamna se pregătea să plătească, satisfăcută că a tîrguit, proaspăt, frumos şi bun. Atunci, trei domni s-au prezentat, corecţi însă hotărîţi, încadrînd la mijloc pe cumpărătoare.

– Doamnă, ziseră domnii, aţi cumpărat peşte mult. Noi de sărbători nu avem peşte şi nu avem nici pîine. Masa noastră e goală şi hrănim fiecare cîţiva copii. Trebuie să cumpăraţi peşte şi pentru noi...

Discursul era cu totul neobişnuit, dar doamna din limuzină era o persoană inteligentă şi avu intuiţia precisă a evenimentului mare, ce se desfăşura într-o miniatură. Mai ales că ochii flămînzilor pot avea lumini şi adîncimi care fac derizorie orice discuţie şi criminală însăşi apărarea.

– Serveşte, domnule, acestor domni, zise doamna către negustor, cît peşte doresc, pe socoteala mea.

Domnii fură serviţi cu oarecare abundenţă. Nimic servil şi nici un sentiment de sfială sau de recunoştinţă nu apăru pe figura lor. Cu aceeaşi linişte cu care au acostat pe cumpărătoare, dar şi cu aceeaşi siguranţă socială că ei nu fac decît să se folosească de un drept, ei luară pachetele plătite de doamnă şi plecară. Mai gravă decît actul era concepţia celor trei domni, că marfa li se cuvenea.

Din ce ramură de activitate desfiinţată de buget făceau parte? Funcţionari, profesori? Greşeala nu era cu putinţă, erau nişte intelectuali, nişte intelectuali şomeri, al căror proletariat atinge o cifră fioroasă, de care Ministerul de Finanţe face o abstracţie nechibzuită.

– De ce aţi plătit atîtea kilograme de peşte unor oameni necunoscuţi, cînd ar fi fost mai simplu, spunea un om de ordine şi legalitate, să chemaţi un sergent şi să-i daţi pe mîna poliţiei?

– Eşti un naiv, stimate domnule, răspunse doamna cu limuzina. Marea revoluţie franceză a izbucnit în hala de peşte din Paris, din pricina unui biban de cinci sute de grame...

1931

CORCITURA

Încă două asasinate la Sofia. O controversă permite ca aceste asasinate să fie calificate politice, pentru a se deosebi moartea cu jaf de moartea cu preferințe, glonțul de partizan politic intrînd în pielea unui antagonist altfel decît glonțul de bandit.

În realitate, deosebirea ce se face nu are sens să ușureze răspunderea brigandajului pentru idei și sentimente, comparativ cu brigandajul pentru despuierea cadavrului de bijuterii; dimpotrivă, ceea ce poate să fie numai instinct de brută la tîlhar, se găsește agravat printr-o intelectualitate menită de cultură să frîneze bestia și să o îmblînzească.

Numai din aberația creierului poate să iasă actul asasinatului pentru credințe și scuza lui socială, și este probabil că mintea, care în occident funcționează exact și normal, se pervertește la indivizii cu o cultură prea recentă și este excitată maladiv. Asasinatul politic e curent la popoarele, care unui analfabetism inexorabil nu-i adaugă o cultură experimentală și un stil sufletesc obținut dintr-o idilică legătură cu viața. Vecinii noștri din sud și răsărit excelează în ridicarea asasinatului la înălțimea drapelelor și a principiilor și faptele lor s-au petrecut uneori, prelungindu-se pe teritoriul României asupra și a cetățenilor români. Asasinarea lui Mihăileanu s-a realizat în București și periodicele asasinate din Dobrogea sînt îndeajuns de cunoscute, ca să trebuiască să mai fie relevate.

Vecinii noştri au pentru sîngele altuia o slăbiciune particulară şi chiar petrecerile lor sînt înflorite cu trandafirul unei inimi tinere, al căreia vas e spart de glonţ. Suprema dibăcie, care dă unei ceremonii de căsătorie, de pildă, o aromă de vitejie, consistă la unii vecini în a sfărîma de la distanţă cu revolverul, piciorul de cristal al paharului ciocnit de mire în cinstea miresei. Dacă un ciob al paharului sare în ochii cuiva, sau rîd bucuroşi invitaţii sau este mustrat părinteşte cruciatul, că nu se nimereşte just.

În mijlocul acestor moravuri, poporul românesc, care nu ştie să semene în crimă şi instituţii de cruzime cu nici unii din apropiaţii lui şi nici cu cei mai depărtaţi, n-a izbutit să-şi acorde măcar asasinatul legal, considerat şi în statele de veche civilizaţie ca o logică restabilire de simetrii – şi dacă nu ne înşelăm România rămîne singura ţară fără pedeapsa cu moartea.

Au fost cărturari, ca profesorul Tanoviceanu, care n-au avut destul de vie facultatea înţelesului, ca să priceapă lucrul de subtilitate că poporul românesc nu seamănă cu nici un alt popor şi că nu e obligat, de dragul unui doctorat în drept, să fie identic, fie cu Peninsula Balcanică, fie cu Europa. Încercări de a stabili codul pedepsei cu moartea s-au făcut şi numaidecît după război: o repulsiune unanimă a întîmpinat sugestiile puse în circulaţie de către un partid politic anumit. Instinctul juridic românesc dovedeşte o maturitate adîncă: ajunge o singură execuţie nedreaptă într-o civilizaţie, pentru ca pedeapsa cu moartea legiferată să fie odioasă. Şi blîndeţea moravurilor constituie rezerva trebuincioasă pentru momentul funest cînd un guvern influenţat de un paralitic general parvenit la şefie, ar putea să execute adversarii politici în masă.

Alţii, dintre români, acuză poporul nostru de toate păcatele lui de frăgezime, de omenie, şi de inteligenţă, cerîndu-l răzvrătit atunci cînd el nici

nu vrea să audă şi batjocorindu-l de admirabila lui putere de răbdare. De fapt, el nu rabdă; el anulează suferinţa, prea vie la nevropaţi, cu o stare de spirit de a tot optimism. Printr-o pervertire excepţional de monstruoasă, agenţii care ar dori poporului românesc o fire balcanică şi asiatică, se recrutează printre cărturari. Ce au putut căpăta aceşti slavizaţi şi pecenegi ai poporului românesc, din frecventarea cărţii şi a ideilor constituie o întreagă problemă de psihiatrie. De la catedra universităţii şi nu din speluncă şi de către dascăli, nu de către apaşi, se propovăduieşte unui popor rebel la răzbunare, potrivnic fărădelegii şi nesimţitor la gustul sîngelui, într-o limbă cu totul străină, asasinatele în genul celor de la Sofia, argumentate cu speranţa unor fericiri de masturbanţi posomorîţi.

Pedeapsa acestor strigoi ai luminii Dunării, Oltului şi Siretului o aduce automatic excesul. Bunul simţ bucolic al poporului dintre ape refuză sîngele să se strecoare în matca lui, şi prin pîraiele de-a stînga şi prin pîraiele de-a dreapta...

1931

O MASĂ CINSTITĂ

Joi seara, domnul profesor Haţeganu, ministrul sănătăţii şi muncii, a poftit presa la masă. Isprăvindu-se recensămîntul organizat subt secretariatul domnului profesor Moldovan, un delicat aristocrat al învăţămîntului universitar, şi realizat, în momentul unei pauze de tînjire politică şi administrativă, cu sprijinul energiei voluntare a ministrului actual, domnul Haţeganu a ţinut să mulţumească ziariştilor că şi-au amestecat activ bunele intenţii şi condeiele în propaganda numărătoarei.

Ca de obicei, invitaţii, mitocani iremediabili, au sosit după ministru şi, contrar celor mai îndătinate deprinderi guvernamentale, ministrul a fost punctual, instalîndu-se în capul scării, ca să-şi aştepte o jumătate de oră musafirii, la opt precis.

Nici o ceremonie, nici o morgă, nici o bombastică, nici o emfază. Cu o simplicitate care-i stă atît de bine şi dă todeauna o atmosferă de politeţe caldă, adunărilor pe care le prezidează, domnul Haţeganu şi-a primit oaspeţii, păstrîndu-i fiecăruia întîmpinarea potrivită cu treapta, cu aptitudinile şi cu îndeletnicirea. Încă nici un ministru, indiferent de guvern, nu a ştiut să aibă informaţia exactă şi experimentală a domnului Haţeganu, care subt aparenţele unui om de stat, copleşit de meserie, ştie ce se gîndeşte, se face şi se scrie, fără să uite nimic. Domnia sa a catalogat cu noţiunea necesară, încă demult, cărţile, ziarele, articolele şi numele gazetarilor şi autorilor care vor trece într-o zi cu mîna lor intimidată prin

strîngerea plină a mîinilor, francamente deschise, ale ministrului. Domnul Mihail Negru, care se indentificase cu ziarul «Universul», a străbătut văzduhul întreg al Europei în avion, a povestit la radio isprăvile unui cățel al domniei sale, celebru, și funcționează acum la serviciul presei de la Prezidenție. Îi este prezentat ministrului pentru întîia oară pe podestul scării restaurantului: nu este nevoie de adaos nimic: ministrul îl are detaliat în catalog...

A! ziarul «Adevărul», care și-a trimis o triplică: domnul Socor, împresurat numaidecît și pipăit la coastă, este silit să facă fiecărui grup narațiunea, cam plictisită, a unui atentat. Și domnul Brădișteanu, eterna tinerețe a «presei anumite» și gentlemenul perfect, occidental și amabil al profesiunii, înțeleasă europenește. Al treilea domn, cu pălăria lată și cu o fizionomie între Voltaire și François Copée, e doctorul, care și-a ales drept pseudonim un nume de literă grecească.

Iată-l pe gigantescul monstru doctor Manuilă, care a încasat anul trecut trei miliarde și le-a păpat într-o singură noapte, după cele mai științifice dovezi, produse fără urmă, în parlament, odinioară, de către un chirurg de la Cluj, a căruia teribilă vehemență s-a spart cu vigoarea înmuiată a unei beșici de săpun. Domnul doctor Manuilă, directorul general al recensămîntului, va corecta într-un discurs, rostit după prăjitură, darul academic al oratorilor cu un parfum curat de floare candidă, care, în contrabasul statistic, se va intercala ca vocea zveltă a unui fluier, scos la pășunea mieilor, din sîn.

Domnul Planțiu Andronescu e un domn avantajos construit într-o redingotă nițeluș zwinglistă, poartă ochelari permanenți și o barbă de ierodiacon. În furculițele domniei sale zboară către marea digestie un *vol-au-vent à la financière* care-i, pe românește, o cocă moale cu niște ciuperci; și, cum un cot al domniei sale se pupă

periodic cu un cot al nostru, o convorbire naturală are loc. Oamenilor din România le lipsește respectul de directorii generali și, orașul Zürich, să-l vezi, nu-l mai cunoști. Domnul director general al poștelor a dat un larg și stăruitor concurs recensămîntului.

Morala: totul a fost făcut pe credit și marile forțe guvernamentale și de autoritate s-au pus luntre și punte să împiedice recensămîntul, pe măsură ce militau în abstract pentru victoria lui. Miliardele, sutele de milioane, zecile de milioane din imaginația chirurgică și din fantasmagoria unor parlamentari, cu predica puerilă și senzațională, s-au evaporat.

Nefericitul recensămînt, pentru care au muncit cincizeci de mii și cîteva sute de mari devotamente, nu-și poate plăti salahorii.

Domnul Leonida Colescu, din comisia superioară a recensămîntului, a mărturisit descurajarea ce cuprinsese comisiunea pînă la venirea domnului Hațeganu, care numit ministru și scoborînd din tren în București și-a făcut întîia vizită ministerială, trecînd de la gară direct la recensămînt. De a doua zi, impulsul nou și sprinten s-au cunoscut. Dacă domnul Hațeganu nu era ministru, nu se mai făcea nici recensămîntul.

1931

INFIDELITĂȚI

Un domn s-a întors din străinătate și acum se plimbă pe Calea Victoriei, animat de o bucurie agresivă. Rîde la virine, la firme, la felinare, și-l învăluie și pe gardist într-o zibelină de simpatie. Picioarele și le-a uitat în tren sau la unul din hotelurile pe unde a trecut, străbătînd între Nordul extrem și Sudul cel mai scoborît, trei, patru climate, într-o singură lună. Domnul e un activ și vioi agent de comerț, însărcinat de casele industriale puternice, pe care le reprezintă, să împlinească în toate sezoanele anului rolul albinei, fecundator, trecînd din țară în țară, ca din grădină-n grădini și din floare-n flori, divina muscă a fagurilor cu miere. Domnul nu mai calcă: el plutește și zboară, fericit.

L-am întîlnit în dreptul unui galantar cu porțelane, rîzînd în hohote la niște farfurii, și l-am întrebat:

– Ai înnebunit?

– M-am întors, răspunse domnul, semnificativ.

– Și dacă te-ai întors? Crezi că ai creat un eveniment? Te-ai dus, te-ai întors de cîteva sute de ori și ai să te mai duci și ai să te mai întorci.

– M-am întors și sînt încîntat.

– Ce cinism! i-am răspuns. Nu m-aș mira ca la vîrsta dumitale să amplifici pînă la idilă cinismul... Ei fi îndrăgostit!

– Sîntem niște măgari! răspunse domnul, apucat de un fel de-a doua nebunie. Dar măgarii sînt inteligenți, pardon! Sîntem niște tîmpiți!

– Ai putea să renunţi la gramatica pluralului şi să te privească exclusiv singularul, i-am replicat cu motiv.

– Tîmpiţi, idioţi, dobitoci, brute, bestii, canalii...

– Ho! i-am răspuns, patru sute treizeci şi şapte de injurii exprimă ceea ce vrei să spui. Opreşte-te că sînt supărat şi te-aş putea înghesui în gangul ăsta vreo zece minute, să mă pomeneşti. Dar poate că nu făceai aluzie la mine...

– Ba da! ba da! şi la dumneata şi la mine şi la toată lumea, în special la români... Sînteţi cu toţii nişte imbecili.

– Ai noroc că eşti român! zisei, şi că nu sînt eu dintre noi doi singurul proprietar al acestei naţionalităţi... mai bine, spune cum e prin străinătate...

– Prost! zise domnul, lungind şi modificînd vocala, ca şi cum ar fi rostit numele lui Proust. Mizerabil de prost.

– Ai fost la Viena, ce naiba!

– Infect, super-infect, extra-infect, la toate cazurile, modurile şi persoanele, zise voiajorul.

– Zici că ai rămas şi la Pesta cîteva zile...

– Oribil, ignobil, teribil, funebru şi estomacant...

– La Berlin ai stat de vorbă cu cîteva celebrităţi financiare.

– Nemaipomenit! Indescriptibil! Penibil! Copleşitor!

– Nu mai îndrăznesc să-ţi pomenesc nici o localitate. Atunci de ce rîzi?

– Peste tot mizerie neagră şi mucigai, zise călătorul. Şi cum să nu rîd, dacă sîntem nişte idioţi?

– Atunci, e bine să evităm să vorbim de ţara noastră, zisei, dacă străinătatea e cum spuseşi.

– Te înşeli. La noi e aur! mă băiete, aur, belşug, smîntînă şi floare, eşti mai dobitoc decît crezi, adaose sentenţios domnul şi se porni într-un

torent de vociferări: pretinzi că ești gazetar, scriitor...

– Să mă păzească Dumnezeu! răspunsei. Alții au zis-o și m-am luat după ei ca un nătărău.

– Du-te și scrie la gazetă, zise domnul voiajor, că toată lumea s-a tîmpit la noi. Criză? Sărăcie? Suferință? Ce criză? Ce sărăcie? Ce suferință? Fals domnule, fals. Nicăieri nu se mănîncă așa, nicăieri nu-i atît de bine, nici o țară din Europa nu huzurește ca noi. Uită-te la femei: ce frumoase sînt! Uită-te la bărbați: ce bine le stă! Dacă nu le-ar fi intrat în cap ideea că peste tot e mai bine ca la noi, populația noastră ar fi fericită. Scoate-i dumneata ideea din cap, ca să nu mai bolească de boli închipuite. Un bărbat s-a lepădat de nevasta lui, subt cuvînt că s-a urîțit și a căutat peste nouă țări și nouă mări o nevastă mai frumoasă și a găsit-o numai după ce s-a întors acasă: nevasta lui. Avem, domnule, nevasta și amanta cea mai ispititoare din lume, și sînii și îmbrățișările ei dau tot ce-i făgăduiesc ochii de zmeoaică și dau mai mult... Nu mai alergați după nevestele altora, șchioape, șoldii și bîlbîite, căci o să vă-ntoarceți acasă și o să găsiți în patul ei un grec, un bulgar, un lipovan, un ungur: un străin...

1931

CRIZA «DE NUMERAR»

Într-o uzină de motoare, trebuie să vie o dată vorba de motoare.

Banca Națională e singura «autoritate» unde publicul nu se împiedică în găuri de linoleum, unde cimentul e ciment, stejarul stejar, parchetul parchet, mozaicul mozaic și marmura mamură. Și, treacă-se cu vederea, singurul palat cu caracter oficial, unde nu miroase a ceea ce pute, pe toate galeriile Ministerului de Finanțe. Un lustru nou primește zilnic vizita de rufă curată a luminii, pe zeci și sute de ferestre înalte. Cuierul e la locul lui și o uniformă albastră, de culoarea miilor și a modelului din azur, e distribuită cu solemnitate la ușile diverselor biurouri, printre statui de fost gust și de gust actual.

În fotolii cu cinci, șase profunzimi și elasticități gradate așteaptă, pe lîngă domnii obișnuiți cu asemenea vehicul, tinerii sfioși, deprinși cu duritățile ancestralului scaun de lemn sau pămînt.

Încercuiți în zone și păziți de piramide stau undeva, înlăuntrul vastului mauzoleu, divinitățile locale, care răspund la nume de cetățeni inaccesibili. Cînd se rostește numele Sfinxului (citiți Burileanu) anticamera face o mișcare și resorturile mistice de aer ale fotoliilor dau un oftat. Între două licăriri de ferestre a trecut o secundă licărul ochelarilor unei alte divinități: anticamera s-a sculat în picioare și anticamera e de un pogon, un pogon de piatră, de un luciu de unghie, frecată cu mirodeniile manicurei. Era domnul Oscar Kiriacescu. Stați, vă rog, jos: nu

vine: e la domnul guvernator. Titlul de guvernator evocă brusc o împărăţie şi pe Fiul omului cu tiară şi sceptru, cîntărind într-o mînă, la sîn, cît poate să facă Pămîntul. Domnul Buzdugan, al căruia nume de zimbru prietenii domniei sale îl corectează cu diminutivul Lică, a fost şi a plecat. Dar se mai întoarce la unu şi-un sfert. Vă rog, aşteptaţi.

Divinitatea cu care stăm însă agreabil de vorbă, este o divinitate mai mică şi simpatică la extrem. În sala vastă a specialităţii, funcţionarii, în unanimitate tineri, au pus halatul de culoarea hîrtiei galbene de ambalaj şi zîmbetul lor strică rigiditatea mimetismului, ca o fantezie, desinată pe scoarţa unui dosar, inexpresiv însă confidenţial. A! domnii aceştia trebuie să locuiască în acel cartier de Chamonix şi de Aix-les-Bains, care s-a construit numai pentru categorie, la Şosea.

Disperaţi de vorba «criză» ne-am luat inima în dinţi şi cum nu credeam cu exagerare în noţiunea vorbei, ne-am dus direct la domnul Cantuniari, al căruia profil metafizic de Ipsilanti se zbenguie cu un greseiaj parizian.

– Ajutaţi-mă, vă rog, să-mi liniştesc cititorii. Este criză sau nu e? Cînd se zice că nu e, mi se pare că este şi cînd toată lumea jură că este, mi se pare că glumeşte. Adrian Maniu mi-a dat un argument curios: «N-ai văzut dumneata că proprietarii de moşii s-au plîns întodeauna că nu se face grîu? Acum, cînd nu mai vînd, au tăcut.» Cu toate că Adrian Maniu e poet (vezi: *Drumul spre stele*), vederea lui agricolă mi se pare justă.

Domnilor cititori, avem dreptate! Nu e criză. E criză numai la negustori. Unde înainte de război era o prăvălie, sînt acum douăzeci. Pasionaţi amatori de milioane, artişti de mare temperament, negustorii sînt mulţumiţi să cîştige anual mai puţin de patru-cinci milioane. Îndată ce beneficiul se reduce la o mizerie de un milion, situaţia devine gravă şi ne aşteaptă o inevitabilă catastrofă. Despre o jumătate milion venit net nici nu poate

să fie vorba, se refuză, căci trebuie să aştepţi zece ani ca să aduni un capital de cinci milioane, ceea ce-i intolerabil pentru marile individualităţi cu firmă de ciorapi, parfume şi mănuşi. Un roşu de buze şi o briliantină trebuie să înavuţească personalitatea ce i se consacră, în maximum doi ani; într-altfel, negustorul preferă alte articole, mai serioase, pufurile de pudră, subraurile, irigatoarele sau un purgativ ideal.

Dar «preparaţia» unui faliment credeţi că e o marfă mai puţin avantajoasă pentru aceşti asceţi ai filosofiei, negustorii? Falimentul se lucrează ca un roman, ca o piesă de teatru, ca un film mut, cu ani de zile, cu luni de zile înainte. Şi todeauna, ceea ce se petrece mai rar în teatru şi literatură, lucrarea are succes. Sumele trec automatic de ici-colo, de la Banca Naţională, la Ix – şi acest domn prepară, pe lîngă un faliment, şi o progenitură victorioasă.

Cu această criză cititorul nu poate lupta decît în stilul lui: pentru fiece marfă cu preţul fix sau scăzut să ofere a patra parte din preţ. Şi o va cumpăra negreşit. Şi atunci milionul se adună numai în cinci ani, sau poate că în zece. Şi criza se va înăspri şi mai rău.

1931

COINCIDENȚE

O telegramă de presă, transmisă de o agenție, poate fi o poezie tot atît de frumoasă ca un cîntec biblic și ca o statuie. Dacă telegrafistul englez dintr-un biurou din Indii nu se găsea noaptea trecută subt influența versurilor lui Walt Withmann, citite pe lîngă colosul de panglică de hîrtie punctată a unui aparat Morse, el a trimis redacțiilor și linotipiștilor din lumea întreagă, furați de somn pe scaunul profesional, o știre care a putut să-i trezească.

Cică un avion plutea în cer, la doi kilometri deasupra lui Gandhi, care se certase trei luni cu autoritatea britanică de jos, voind să înlocuiască războiul mecanic cu primitiva unealtă a împînzirii încete a firului de bumbac. Și cică avionul s-ar fi ciocnit într-un punct al infinitului cu un vultur.

Ceea ce pare să strice nelămuritul poeziei este că vulturul a fost măsurat... Cu aripile întinse în spațiul astronomic, pasărea era de doi metri și jumătate; n-ar fi rămas de aflat decît greutatea ei în kilograme. În orice caz, aripa acvilei a sfărîmat imitația ei fabricată și avionul s-a prăbușit.

Din doi abonați ai ziarului, care publica neobișnuita știre, la ceasul cînd bătea în ușă lăptăreasa, unul a rîs ca de-o născocire. Lipsindu-i agenției telegrafice zece rînduri de text, redactorul ar fi completat depeșa cu o poemă din biblioteca lui. Celălalt a crezut numaidecît; fiecare după sufletul lui, mai scutit sau mai stricat de literatură.

Cînd s-au regăsit la prînz, cititorii au căzut de acord că știrea nu putea să fie decît adevărată. Ea

fusese publicată și de ziarul care dă în special cota bursei, mercuriala pieței și lista de falimente: redactorii lui sînt economiști, circulă în automobil propriu și seriozitatea lor teoretică și probată nu i-ar fi lăsat să servească cititorilor, oameni politici, de bancă și purtători a unei lentile de monoclu, suspendată pe jiletcă, versiunea telegrafică a unui psalm.

Ar fi rămas de știut, prin imaginație și deducții, un șir întreg de amănunte principale și de stabilit o atmosferă a evenimentului, petrecut ca pe un paravan japonez, cu mătase, cu fire de aur și zugrăvit cu acul de pictură în relief. Doi ingineri, care navigau cu avionul, deasupra Asiei de sud, prin vecinătatea renumitului platou al Iranului, au căzut, firește, și au murit. Acest lucru interesează mai puțin și nu poate fi trecut cu vederea: omul ni-i indiferent. Din oameni și din ingineri ne privește numai ce pot să facă: avionul, care-i o faptă, cu vulturul. Ei au ajuns la două mii de metri înălțime, tot o faptă. Că au căzut – vezi dumneata? – e un accident. Tot ce cade este neglijabil și rămîne o chestiune particulară, a familiei, dimpreună cu cadavrul.

Din două locuri ale continentului, s-au ridicat în văzduh un avion și un vultur. Desigur, numai foamea l-a silit să-și suflece aripile, și părăsind o cavernă comodă odihnei să-și obosească brațele îngreuiate de însușiri dumnezeiești, rotindu-se în azur, aplaudat de cuvintele puțin zgomotoase ale vreunui poet englez sau american și urmărit poate de sprinceana bătrînă a lui Tagore.

Avionul își vede de drum și vulturul făcea spirale, fiecare în domeniul lui, ca doi specialiști, neînghesuiți pe un metru pătrat de vestibul. Cînd un geolog se întîmplă să-și lovească geamantanul de trusa cu scule a unui chirurg într-o gară, lucrul se înțelege: nu era loc; sau peronul fusese îngust sau prea populat – și telegrama nu putea să spuie că în momentul tragediei pur mecanice, pe care o

înregistra, se aflau în aer zece mii de biplane şi zece mii de şoimi. Asemenea spectacol nu s-a văzut nici în Homer.

Ar fi şi pueril; nici englezii nu fabrică atîtea avioane într-un timp scurt de cincisprezece ani, nici natura nu face vulturii ca gîndacii. Măsoară şi dumneata şi cercetează materialul. O mie de atari reproduceri minuscule puturoase se realizează ca o mie de ţigarete cu carton, instantaneu, între covrul de şters pe picioare de la uşa bucătăriei şi o ladă cu gunoi. Cîte veacuri crezi însă că trebuiesc, ca să nimereşti, din materialul unghie, un cioc de hultan şi din materialul sînge o căutătură ca aceea, de îngheţ filosofic şi de preştiinţă categorică şi precisă, din ochii de flacără camforată ai unui vultur? Crezi că Dumnezeu nu are nevoie de timp, ca să izbutească sideful şi cremenea cenuşie?

Dimpotrivă, cînd s-au întîlnit vulturul cu avionul arena cerului era goală pe sute de mii de kilometri pătraţi. Cel de-al doilea nu a putut să ocolească destinul, strîns într-un atom al universului o singură secundă, din pricină, poate, că perspectiva văzduhului nu este aceeaşi cu noţiunea ei terestră – iar cel dintîi, probabil, nu a voit; vulturul fiind o personalitate ascetică orgolioasă în tărîmurile lui, uşor accesibile numai luminilor de stele.

Dar copiii s-au simţit mîndri şi răzbunaţi de isprava, împlinită cu modestia faptului divers, a vulturului. Căci pe bulevard, într-un coteţ de stinghii de brad, dintr-o curte de oameni cumsecade, stă de doi ani, cu lanţul de picior, un vultur din Carpaţi, doborît cu aripa de glonţul unui director de bancă, neputîndu-se adăpa toată iarna din copaia lui cu apă împietrită de ger. Aflînd şi ei de telegramă, au dat un singur răspuns, puţin peltic:

– Bine i-a făcut!

1931

REGELE

Cînd popoarele şi-au ales conducătorii sau conducătorii lor li s-au impus, acest lucru nu s-a făcut din dorinţa de-a se organiza o viaţă teatrală cotidiană, pe care amorul, muzica, dansul şi ceremoniile nu ar mai fi fost în stare să o satisfacă. Poporul se mulţumeşte cu mai puţin: o cobză la ureche, o ulcea cu vin şi toată duminica găina lui Henry IV în fiertură. Dar viaţa şi existenţa pură şi simplă atît cîtă este cuprinsă în durata unui singur om, nu e numai petrecere şi chef.

Iată, o singură generaţie, generaţia noastră, a celor ajunşi la cincizeci de ani, într-o epocă de mare împuţinare a războaielor, a cunoscut cel mai aprig război din cîte ne-au lăsat martorii scrise şi încă un război, un alt război, şi aproape trei războaie întregi. În toată lumea, timp de cincizeci de ani, au fost vreo patruzeci de războaie, drept vorbind, şi cel mai actual abia începe în interiorul rasei galbene: galbenii negricioşi atacă pe galbenii palizi.

Să lăsăm deoparte alt eventual război, războiul ce se pregăteşte în Europa pentru lichidarea celui precedent, în nădejdea că popoarele albe, conştiente de ce le mai poate aştepta, vor şti să se lepede de nişte orgolii naţionale, care spumînd prea mult, transformă substanţa sus în clăbuc şi dedesubt în drojdii de sînge. Pentru realizarea unei atitudini, care ar reprezenta cea mai reuşită figură pe teren a unui model mental din repertoriul gimnasticii naţionaliste, în lumina moartă a lunii şi dinaintea munţilor muţi şi prăpăstiilor

făcute statele europene trebuie să credem că nu se vor angaja uşor să joace o ultimă chindie într-un cimitir. Dacă, totuşi, această demenţă le va apuca, dintr-o regiune obscură şi turbure a psihozei, însemnează că am trecut peste marginile omului şi ale inteligenţei, că spirtul, spirochetul şi aurul au învins experienţa – şi în asemenea împrejurare, orice pregătire, fie zis în treacăt, a unui singur stat devine inutilă şi egală cu o nepregătire.

Aleşi cu voturi sau aleşi de biologie şi evenimente, conducătorii nu s-au încrezut în toate privinţele în puterile lor. La rîndul lor şi-au ales prin hotărîre sau consimţămînt, rege sau împărat, un prinţ – care reprezintă şi deţine Criteriul. Nici un guvern nu doreşte să plece de bunăvoie şi toate cîrdurile politice se simt autorizate să dea un guvern sau o caricatură. Pentru ca viaţa normală să nu fie zguduită şi puterea să nu fie disputată pe hipodrom sau ring, intră în funcţiune Criteriul. Indiferent, exact sau inexact, Criteriul este eficace şi numai prin prezenţa lui. Dacă la această eficacitate se adaugă eficacităţile valorii personale, sistemul dă cele mai mari rezultate, comparativ cu toate rezultatele pe care un popor este îndreptăţit să le aştepte de la formula lui de stat.

Domnul mareşal Averescu a găsit cu oareşcare întîrziere, în biblioteca dumisale basarabeană, un autor anonim, semnat cu de ori ix şi care tot atît ar fi spus, cît a spus, dacă se mulţumea în modestia lui să semneze cu litera lui o singură dată. Autorul domnului mareşal, care-i de fapt un ofiţer subaltern, căpitanul Candiano Popescu, a încercat o republică, o dată, în judeţul Prahova, la Ploieşti. Şi fiindcă nu i-a izbutit, ar dori să o realizeze acum prin domnul mareşal, măcar la Severin; şi dacă nu chiar o republică acolo, măcar un guvern la Bucureşti, un guvern la urma urmelor preaplecat şi respectuos cu regele, republican la gazetă şi mai mult decît monarhic la prezidenţie. E un fel de a

gîndi Candiano Popescu, fel asimilat în totul de domnul mareşal, care a dat un ordin de zi pe întregul partid al poporului, poruncind că domnia sa este singurul în drept să cugete din partid. Însuşi domnului Octavian Goga, care îşi permitea oarecare intimitate cu judecata, pînă la poezie şi talent, i s-a interzis facultatea domniei sale familiară rezervată exclusiv domnului mareşal.

Republică? Ce fel de republică? Republică franceză, cu un monarh civil gătit, recrutat, cum ar fi la noi, din industria petrolului, a zahărului, a berii şi a vopselăriei? Republică federală ca Elveţia, care n-a fost niciodată, de cînd s-a pomenit, nimic altceva decît o ţară de republicani, născuţi republicani?

Noi, cum devenim republică? aşa, o dată, la 20 februarie 1932, fără helveţi, fără celţi, fără carlovingieni şi la cîteva mii de kilometri mai spre turci decît nodul Alpilor dintre lacuri. Şi numai cu domnul mareşal Averescu, singur republican sadea? Sau ne facem republică sovietică socialistă, cu un împărat cu cojoc şi cu o ceka, organizată din detectivi şi executanţi, ca să-i păzească ciubotele şi luleaua? Încă Lenin s-a temut de republica lui, afirmînd că dacă revoluţia a doborît împărăţia, în schimb republica se va vedea ucisă de birocraţie – şi Lenin era un om care putea să fie crezut pe cuvînt. Şi s-ar mai putea ca preşedinte să nu fie ales domnul mareşal, să fie domnul Fluieraş. Vă închipuiţi dumneavoastră, domnule mareşal, un preşedinte de republică, pe care să-l cheme Fluieraş? ordonanţe severe semnate Fluieraş? un monument ecvestru în Piaţa Palatului, purtînd în litere de aur pe soclu numele Fluieraş?...

Oamenii politici şi cei mai disciplinaţi, de cîte ori nu vin la guvern cîţiva ani, dispun de un prisos de patriotism, ca să încerce slăbirea prestigiului regal prin articole de ziar. Dacă cititorii lor n-ar avea în sînge; dacă nu şi todeauna în minte, păţaniile unui trecut de clocote tragice sterile şi ar

putea să oscileze după sentimentele celor ce n-au fost chemați la guvern în momentul scontat, în cincizeci de ani regalitatea ar fi devenit jocul fiecărui fost primar, nemulțumit de randamentul politic al fabricilor lui de cuie și îngreuiat în căptușeală de o diplomă de medic, neputincioasă să dea posesorului nici satisfacțiile științifice ale unui agent veterinar.

Regele nostru a pogorît la noi într-o zi republicană, căci țara tocmai gustase din ceea ce ar putea să fie o republică românească, subt domnia unui popă, cu mii de rubedenii, intrate în suveranitate, și a unui magistrat care cu treizeci de ani mai devreme apucase un mitropolit de barbă. Și la guvern era totuși personalitatea chibzuită a domnului Iuliu Maniu, care știe să puie distanțe și corective pe linia de desfășurare a unui eveniment.

Pe lîngă sentimentul că a lipsit un cap, înlocuit descrescendo cu mai multe; pe lîngă un sincer și real sentiment de absență, și care pe românește se numea, ca în doină, dor, cîntat din frunză, și nai, întoarcerea prințului, a regelui, a împlinit în ziua chiar a descălecării lui într-un lan de grîu, purtător de noroace, un rol istoric imens. Puterea unui partid care-și împlinise destinul național și nu voia în ruptul capului să-și descleșteze mîinile de la juguri, s-a sfărîma într-o jumătate de noapte, după ce un război victorios îi asigurase încă cincizeci de ani de stăpînire greoaie, amorfă, exclusivistă; suspiciune, pîclă și neinteligență. Cetățeanul, terorizat și sugrumat, devenit număr și fișe, declarație, carnet și livret, nu mai avea în proprii lui ochi, nici importanța unui timbru poștal obliterat.

Nu se poate uita acest miracol subit, că partidul cel mai instrumentat din România, proprietarul ideii politice, monopolizatorul patriotismului, posesorul finanțelor, dictatorul, de o jumătate de veac al resurselor materiale și morale ale țării, a dispărut ca o fantomă de culisă, la primul surîs pe

ogoare al regelui Carol al II-lea. Dacă blestemul ridicat din morminte, din puşcării şi din sate, adunat ani de ani şi zi cu zi împotriva stăpînilor de fapt, organizaţi pentru stîrpirea individualităţii, a gîndului liber şi a vieţii slobode, nu se rupea la sosirea regelui şi nu imbeciliza subit partidul; dacă oamenii clanului ar fi avut cuminţenia să încerce şi abilitatea să placă regelui, să-l înşele şi să-l reţie, după un an şi opt luni de la înscăunarea lui, acum, am fi cunoscut o asuprire asasină şi lanţuri strînse pe fiecare din noi.

Să-şi imagineze cititorul ce s-ar fi petrecut numai cu naţional-ţărăniştii, care cei dintîi au întins mîna spre masca liberală ca să o smulgă; arestări în masă, procese, împilare şi urmărire cu gîrbaciul şi parul de-a lungul graniţelor închise. Nefericitul fanatic Vintilă Brătianu, scuipînd întîi ar fi putut căpăta, din acest act negativ, dreptul la un portret politic şi la o atitudine menţionată în istorie. Lingîndu-şi scuipatul, el s-a otrăvit – şi a murit. După el, începe, în casa lui, regimul epigonilor şi pigmeilor, angajaţi, ca în toate degenerescenţele, în lupta întîietăţilor şi a colcăirilor subterane. Orice pădurar putea să informeze succesorii că după doborîrea cu săcurea a copacului în picioare, rădăcinile nu mai dau nimic şi trebuiesc defrişate pentru foc şi pentru arătură nouă.

Pe limba, acum mobilă şi adeseori arătată, din pricina temperaturii interioare şi a nevoilor de manifestare în vileag, şi pe înghiţitoarea celor rămaşi se întinde scuipatul otrăvit şi lins.

1931

PASĂREA CERNITĂ

Telegraful ne-aduse ştirea că cei patru români, între care un prinţ domnesc, porniţi din Europa în zbor către Indii, au căzut din văzduh. Arpile i-au minţit şi pe dînşii. Să le pomenim numele, în trîmbiţa nouă a microfonului, ca să nu fie uitate de auzul românesc. Au plecat din Europa: prinţul Valentin Bibescu, locotenentul Beller şi maiorul Burduloiu, însoţiţi de un mecanic.

Telegraful ne-aduse azi-noapte ştirea dureroasă că au rămas numai trei... Zburătorul Radu Beller a murit. El odihneşte acum în ţărîna vedică, umbrit de piscurile, înalte cît cele mai înalte zboruri, ale Himalaiei.

Anecdota zborului şi a prăbuşirii povesteşte că cei patru plutaşi români ai azurului au fost atacaţi de un vultur brahmanic, care a voit să se măsoare, în mijlocul împărăţiei cerului, cu acvila de oţel. Vîrtelniţa maşinii de străbătut lumea prin aer, sau o aripă, s-ar fi scrîntit în lovire; Buddha, zeul Nirvanei, a pedepsit temeritatea navigatorilor latini. Prinţul Bibescu ar fi povestit această întîlnire de prin ţinutul alb al lunii la o scoborîre pentru aprovizionarea avionului cu carburant. Poveştile aerului sînt neasemuite în pateticul lor mistic şi cosmogonic şi ele au început, în forma lor neo-îngerească, abia de vreo cincisprezece ani, cînd oamenii, ca să dea piept unii cu alţii şi cu natura, nepipăită decît cu închipuirea, cu cifrele şi cu luneta, s-au înălţat de la pămînt pînă la aştri.

Confirmarea luptei vulturului cu aeroplanul a fost relatată azi la prînz de postul de radio

București și toată lumea a putut să asculte, la masă, un capitol întîrziat din *Odiseea*, cu fabula petrecută în zilele noastre. Întîlnirea în miazăziua vînturilor cu vulturul, a impresionat neașteptat de semnificativ pe copiii, care ascultau știrile postului, cu aparatul deschis.

Fetița a pus o întrebare și băiatul a tras o consecință. Fetița a întrebat:

– Avioanele nu se întîlnesc niciodată cu Dumnezeu?... Întrebare fără răspuns, ca un sunet de vioară.

Băiatul, cînd a aflat că vulturul a căzut mort după ciocnire, a zis:

– N-o să aducă vulturul la București?

Supunem această idee de copil, care fără îndoială va zbura, la vîrsta aripilor lui, mai sigur decît zburătorii de azi, autorităților competente. Poate că n-ar sta, într-adevăr, prea rău în muzeul militar din capitala României, lîngă efigia de bronz a locotenentului Beller, șoimul care l-a doborît din zările Gangelui și l-a ucis în țara lui Gandhi...

O suferință secretă, milenară, împinge pe oameni către ceruri: pentru sufletul lor calea nu este nouă. Ei au încercat să zboare cu năzuința și să dea la iveală tainele tainelor și sfintele sfintelor, printre cei dintîi, chiar din Indii și din țările galbene din preajma peninsulei – și Rabindranat Tagore e unul din cutezătorii cîntecului pentru a se înălța în indefinit. Cu toți profeții, de la Moisi pînă la Christ și de la el încoace, pînă la Thomas d'Aquino și Leonardo Da Vinci, și mai încoace, omul s-a lăsat purtat de o aripă impalpabilă spirituală, pentru descoperirea, cînd a Paradisului prin credință, cînd a Indiilor înseși, cu primele corăbii spaniole «Tinta», «Pinta» și «Sfînta Maria»; cînd a Ierusalimului prin cruciade, cînd a continentelor necunoscute, în climele înghețate sau fierbinți. Numai că marinarii și, astăzi,

aviatorii şi-au luat şi trupul, odată cu sufletul, de jos, ca să desfacă în două tăria.

Cei patru aviatori au dat pe primul Columb al ţării noastre, plecat în explorarea veşnicului necunoscut. Ei au pierdut drumul şi unul dintr-înşii, ca o stea căzătoare, şi-a isprăvit lumina. În puterea bravurii şi a tinereţii, numele lui a trecut, însufleţirea lui s-a stins... Ne soseşte înapoi din el atît cît lasă fiinţa pulverizată în vecie, ca să aţîţe durerea. În ţărîna lui, curată ca scrumul Căii Lactee, cad lacrimile ţării, amestecate cu lacrimile mamei lui, dacă ochii ei mai plîng, şi cu ale soţiei lui, şi cu ale copiilor acestui heruvim al motorului. Jalea copiilor lui nu ar putea să fie mîngîiată decît cu originea ei domnească. Cine are în familia lui un asemenea vlăstar, are pergamentul cel adevărat, aristocraţia apogeului; se înrudeşte de-a dreptul cu soarele şi cu luceafărul, simte cu fluviile, gîndeşte cu munţii. Urmaşii lui ar trebui să facă parte şi de fapt, nu numai abstract, din familia aleasă a ţării, din ctitoria acelei dinastii neîntrerupte, de vigoare morală, care stabileşte şi permanentizează sinteza.

Jertfa vieţii lui e tot ce poate da mai categoric şi mai indiscutabil, un om, a căruia inteligenţă informată ştie că viaţa e bunul cel mai mare, darul cel mai miraculos, însă şi cel mai puţin durabil. Un egoism elementar împinge pe ins să-şi întîrzie sfîrşitul şi să-şi intensifice la maximum senzaţia că trăieşte. Şi, ca să cîştige eroarea acestei senzaţii, individul, ca o fiară oarbă, se aruncă în luptă, cu semenii lui mai slabi, pe care nu are timpul nici facultatea să-i vadă murindu-i subt picioare, flămînzind, obidiţi, nedreptăţiţi. Acest soi de biruinţă se capătă cu sîngele altora şi cu păcat. Neputîndu-şi înmulţi zilele cu o singură noapte peste cît îl rabdă slăbiciunea, el îşi face o putere artificială, purtîndu-şi semenii înjugaţi la poveri. Ca un hoţ, moartea îl fură şi pe el: mîna lui se

desface de pe harapnic şi se aşază la piept, în dreptul inimii, care i-a lipsit.

Cît de pură, cît de generatoare şi educativă este în schimb jertfa de sine, pe care ultimii care au încercat-o şi au izbutit-o sînt zburătorii, îmbarcaţi pe un avion «De La Vaulx», pentru contemplarea planetei, din stihiile de sus. Ei ne învaţă că omul trebuie să fie o albină cercetătoare şi dezlipită de pămîntul în care eşti ispitit să faci rădăcini de piatră şi să te prinzi cu cătuşe de aur, desfăcute, ca de un blestem sau ca de un descîntec, la primele şoapte ale morţii.

Cu prilejul mitingului de aviaţie din septembrie anul trecut, de la Băneasa, am creionat notele următoare, pe care ne permitem să le citim deasupra mormîntului proaspăt din Bénarès, prin microfonul din Bucureşti: *Aripa de fier.*

«Căpitanul pomenit la mitingul de duminică de la Băneasa, că şi-a rupt picioarele de crestele Alpilor Europei Centrale şi că, renunţînd la ele, se foloseşte de la însănătoşirea lui încoace numai de aripi, ca hultanii, are un predecesor. Meşterul Manole a fost la Curtea de Argeş cel dintîi aviator român, şi e de mirare că numele acestui ctitor nu face parte tradiţională din facultatea nouă de zbor a ţării şi că nu a fost amintit la sărbătorea aripilor, deschise duminică deasupra capitalei româneşti şi zămislite din ţandăra lui Manole.

De la Bobotează pînă la Naşterea Domnului toate festivităţile sfîrşesc în oboseală şi cu sentimentul timpului pierdut. Cu toate că lungă cît o zi întreagă, de vreme ce a început în zori şi s-a isprăvit pe întuneric, la un ceas tîrziu, cînd ultimii şoimi cu motoare, cu ochii de rubin, păzeau din fundul nopţii, bătînd azurul vînăt cu pana, retragerea miilor de oameni, rămaşi cu capul vioi întors către vîslirea pe atlaz, – duminica zburătorilor a trecut repede ca un fluture alb.

Fiecare ins a căpătat o certitudine, pe care o așteaptă hotărîtă din activitatea socială și de stat; că păsările muncesc. Este indiscutabil, rezultatele nu au nevoie de comentarii și demonstrații. Liniștită și izolată pe insula ei, aviația se găsește în plină ascendență. O elită de inteligențe, de promtitudini și de voințe s-a selecționat progresiv din cel mai viguros tineret și selecțiunea e în continuare.

De cu noapte, zilnic, un autobuz militar staționează în fiece cartier, adunînd la un sunet de claxon pe navigatorii aerului din partea locului, bine odihniți și sprinteni, echipați pentru o luptă de fiece secundă cu marile lanțuri ale naturii, aruncate prin vînt, după îndrăzneala lor. Unii din ei poartă la deget verigheta logodnei cu o pămînteancă; alții o caută încă printre stelele, de care se lovește ritmic aripa încă naivă a lăstunului de cuib. Un semnal! autobuzul, purtînd emblema profesională, a infinitului, căutat în imponderabil, cu o mașină mai grea decît eterul, pleacă la Băneasa, la Pipera, de unde începe materia abstractă...

Preocuparea constantă le-a dat zburătorilor o absență terestră evidentă. Ochiul lor a căpătat o acuitate nouă, frunțile încordate și-au boltit coiful de gîndire pe o linie de sprînceană tăiată dur. Maxilara e tenace, gura tăcută, bărbia strînsă. Dacă ne-am uita bine și dacă privirea noastră ar fi ajuns să presimtă conturele inefabile și luminișurile imateriale, am putea zări capetele acestor ofițeri, înconjurate de firul scăpărător, pe care iconarii l-au scris cu aur și argint în jurul feții Sfîntului Gheorghe ca o margine de lună.

În toate meșteșugurile sedentare și contabilicești, oamenii își pot lua întîlnirea de fiece oră: aperitivul e asigurat, butelia cu vin sosește după program; satisfacțiile, amărăciunile și neroziile sociale sînt punctuale. Un minimum de farmec cotidian organizat, de la cafeaua cu lapte, pînă la

spectacolul de seară, e asigurat fiecăruia, cu fiecare foaie de calendar. Ofiţerul care intră în barca lui, cu lopeţi zburătoare, încearcă pentru a mia oară senzaţia incomparabilă a dezlipirii de pămînt şi nu ştie dacă tangenta lui pe soare, va mai putea întoarce spirala întreagă şi dacă reazimul sufletului pe speteaza tăriei va mai rămîne geometric neclintit.

Dincolo de bine şi de rău, se găseşte singurul teritoriu flexibil şi provizoriu, mai puţin ţesut decît apa şi mai puţin urzit decît însuşi văzduhul, unde toate eroismele îşi dispută victoria şi eternitatea. Pînă la cîrmacii zborului, omului îi era iertat să răzbească greu cu mintea şi cu virtutea răbdării. Pilotul trece graniţa cu minte cu tot, cu trup cu tot, şi fiinţa lui întreagă, amestecînd neîncetat neantul cu speranţa, participă la izbînda reveriei. Şapte păsări de fier trec miercuri pe deasupra plugarului şi a coviltirului, subt care pruncii se tăvălesc în paie şi ţoale cu cîinii. Se poate să nu saluţi iscoadele vîntului, care au plecat poate fără întoarcere, pe cînd îţi aduni ştiuleţii de porumb?...

Meşterul Manole, care se află încă din timpul lui Neagoe în cele mai bine încuiate ceruri pentru nomazii dintre şesuri şi răsărit, a mijlocit ca pe ziua de duminică să se potolească toate elementele, şi aviatorii noştri au fost primiţi în lumea, călătorită pînă acum numai de arhangheli, cu binecuvîntarea lor, ca nişte feciori de mari împăraţi.

Basmul a ţinut o singură zi şi acoperi cu bucurii bărbăteşti şi cu minuni gingaşe cetatea. Copiii, poeţii, fetele zvelte, femeile fierbinţi şi bărbaţii gravi, cer să fie basmul povestit mai des.»

Basmul a fost repovestit, de astă dată tragic, de către locotenentul Beller. O rapidă biografie a bravului acestuia al ştiinţei şi al energiei, va fi binevenită.

Radu Beller este fiul generalului Beller, bine cunoscut, şi el a ocupat în aviaţia românească un

loc din rîndul întîi. Văduva lui, născută Cantacuzino, este fiica profesorului Matei Cantacuzino, fostul ministru, care şi-a marcat cariera de jurist cu un stil de gîndire lapidar şi viaţa de om politic cu o puternică sănătate morală. Luîndu-şi ginerele din văzduhul pentru care era predestinat, Matei Cantacuzino l-a rugat să-şi lase aripile şi să şi le închidă în veştmîntăria familiei. Între o dragoste care i-a dat o soţie fermecătoare şi un zbor interior – şi între pasărea lui de fier, şi-a ales dragostea, lepădîndu-şi aripile, care n-au încetat totuşi să zvîcnească subt lespedea pusă cu întristare deasupra lor. Aderenţele lui cu oceanul de eter, odată gustat şi stăpînit, trăiau tăinuit – şi locotenentul Beller nu le-a putut uita nici contempla măcar în ochii celor două fetiţe, pe care le-a lăsat fără tată...

Călătoria către Indii, în zbor, prinţul Bibescu nu şi-a închipuit-o fără priceperea locotenentului Beller. Deşteptîndu-se pasărea în sufletul acestui fost drumeţ al potecilor selenare, nefericit să calce cu tălpile pămîntul, el şi-a rugat soţia să-l mai lase o dată să despice cu aripa cerul, fără să ştie că nu se va mai opri decît în lumea sufletelor mute...

Pentru că facem biografie şi pentru că viaţa seamănă pînă la confuzie cu suferinţa, vom comite, încurajaţi de scuza literară, indiscreţia să dezvelim un colţ din friza Cantacuziniştilor, cu care moartea locotenentului Beller face un singur tablou. Soţia zburătorului a încercat şi altă dată cruzimile excepţionale ale existenţei... Fratele domniei sale, Bazil Cantacuzino, a fost ars de viu şi carbonizat în catastrofa din timpul războiului, de la Ciurea. Din toată persoana lui fizică, s-a găsit în cenuşa trenurilor ciocnite inelul... Moartea lui Matei Cantacuzino a fost grăbită de acestă tragedie cu proporţii de fenomen. El nu s-a învoit cu ideea că fiul lui s-a putut face scrum ca un gogoloi de hîrtie şi, cu inelul lui în mînă, l-a aşteptat pînă ce s-a încredinţat că atîta mai

rămînea din băiat: o verigă de aur... Pleca din Iași, tiptil, și cîte o jumătate de zi, tatăl da tîrcoale mormîntului de la Ciurea, pe care îl construise în amintirea fiului și în care fusese strecurată o lopată de cenușă...

Într-un punct al universului, pe undeva, sufletul acestei cenuși se amestecă acum cu sufletul celeilalte cenuși, culeasă la Bénarès... Rămîie amintirea lor ca un parfum al durerilor și frumuseților viitoare...

1931

NOTE DE LABORATOR

Făcîndu-l pe om dublu, natura şi-a reprodus facultatea ei de prelungire a materiei pipăite cu o materie impalpabilă brut.- Dincolo de calciu şi carbon se găseşte căldura, sensul plus al îngheţului progresiv şi dincolo de temperatură, simţită cu pipăitul pasiv, se găseşte lumina, se percepe sunetul şi se nuanţează parfumele, o stare sufletească a materialităţii. Scara dublului pare că sfîrşeşte cu iradierea neluminoasă – lucrul cel ce umblă întru întuneric, cum i s-a zis în Scripturile sacre, perfecţionată în atotcuprinzătoarea inteligenţă, supremul parfum.

Inteligenţa e aripa şi probabil că viteza ei întrece pe a luminii. Sîntem pe cale de a crea aparatul, de felul voltmetrului, care ne va indica puterea de fulgerare şi de pătrundere a inteligenţei.

După munci fără precedent, de a se stabiliza într-o fază vecină cu o stare definitivă a perfecţiunii, natura aţi văzut că a şi inventat principiul celei mai mici osteneli. Inteligenţa e un contract duminical şi o festivitate a naturii, obosită să ridice talaze de piatră, să despice gropi în infinit şi în pămînturi şi să frămînte oceanul. Tu ai să te chinuieşti întrucîtva mai puţin, i-a zis omului natura, căci te voi înzestra cu facultatea de a te găsi acolo unde nu eşti şi de a cerceta fără să te strămuţi putînd închipui ceea ce nu ştii şi fiind în stare să ţi să pară ceea ce poate că nu a existat. Îţi voi da iluziile ca să nu osteneşti şi ideile, ca să nu

te mai poţi odihni – şi reveria, ca să ţi se vindece osteneala şi tihna.

Însă munca nu e o regulă neapărată; ea este fertilă şi atîta tot. Ai numărat dumneata cîţi arbori sterili nu fabrică decît frumuseţe şi cîţi dau ceea ce se numeşte rod? Noi zicem rod la tot ce se mănîncă, iar ciprii i-am rezervat pentru cimitire şi morminte. Inteligenţa e o materie de o seamă cu aerul şi apa, care nu rodesc nimic şi curg neîncetat cu vîntul şi cu panta ei, natura fiind mişcare, prăpastie şi povîrniş. Îi voi porunci muntelui să meargă, şi muntele îşi va ridica poalele şi va pleca, mai spune Scriptura. Cine-i vinovat de strădaniile tale, omule, dacă simţindu-te înzestrat cu miraculoasa comoară nu ai mutat muntele cu gîndul şi n-ai oprit moartea la poarta cu doi ştejari seculari?

Noi am intrat în evul tenuităţii şi al materialului ipotetic, manipulînd abstractul şi reconstruind în aplicări sociale divinul. Imperiul azurului ne-a covîrşit întodeauna de la depărtare: acum navele argonauţilor moderni şi lebăda lui Lohengrin s-au lansat în imperiul dinlăuntrul atlazului azureu, pe undele invizibile şi-n raze. Lumina dintru întuneric e de cele mai multe ori obscură şi metoda ei de acţiune e asemenea cu a inteligenţei, manifestată în sine şi fără să împrumute, decît cu intervenţia sentimentelor şi a voinţei, materialul cîntat, grăit, scris ori zugrăvit, care indică trecerea ei misterioasă prin existenţă. Aburul a mişcat, el, o locomotivă şi o uzină, pînă la electricitatea captată copilăreşte pe fire: inapt să se creadă mai destoinic, omul care a descoperit scînteia rece şi incandescenţa vulcanică a luminii, obţinută în interiorul unei butelii fără aer, nu a fost în stare să apuce, din toate undele pe cea mai groasă, cu mîna sau cu lampa, de-a dreptul din întuneric. De vreo zece ani, care sînt ultimele zece secunde ale unui timp aparţinînd eternităţii, pe jumătate defunctă, s-a realizat chemarea intelectualizată a undelor,

fără ajutorul firelor, adevărate conducte, canalizări şi drumuri ale fluidului electric, mut şi inexpresiv în circulaţie şi exploziv şi luminos în robinetul lui.

Observaţi că totul se orientează către punctul de unde ar fi trebuit să înceapă conştient. Unda sau raza nu mai constituie un confort; scriptura lor a depăşit toate aşteptările numai fizice ale omului învăţat: am încăput în năvodul principiilor înseşi: mergem în interiorul lui Dumnezeu. Înţelegi, conchide doctorul Kusdig, ce mai înseamnează clădirile şi improvizaţiile sociale şi politice, dinaintea acestor ascendenţe. Cu un electron vom putea domina o artilerie şi anula o armată, pentru care muncesc, în sensul de osîndă adamică, milioane de voinţi. Osteneala de a înfige un ac cu gămălie în reversul hainei, departe de cîmpul de operaţiuni, scufundă o acţiune şi nimiceşte un plan strategic, studiat de douăzeci de minţi geniale. Apăs pe un buton ca de sonerie şi scot din ţară patru invazii ale celor patru fruntarii şi cu ajutorul unui comutator decorativ, pus pe masa de analize al laboratorului, fac să se aprindă flota de război, care ar ataca fruntaria a cincea.

Dar omul făcînd parte din natură, nu poate să fie rănit cu bunăvoinţă în fiinţa lui binecuvîntată de însăşi procedeiele subtile care au colaborat la ivirea şi naşterea lui. De aceea, eficacitatea adevărată a puterilor lente şi stăpînite în viitor cu stilul întreg şi cu nuanţele toate, va consista în a pune pe oameni în imposibilitatea de a-şi face rău unii altora, ca să nu sufere nici unul...

1931

TURISMUL

Natura nu concepe odihna nici unui material. Relativ la curgerea apelor şi la mutarea norilor, stîncile par neclintite dar, în raport cu viaţa geologică, pietrele ştiu să curgă şi să ţîşnească mai repezi şi mai violente decît izvoarele. Sfărîmîndu-i coeziunea şi cifrîndu-i-o cu fracţiuni microscopice regnul granitului echivalează pe paleta mineralogistului, care îşi compune şi disociază priveliştea ştiinţifică a lumii, cu un cosmos de făină, supus vîntului şi dezagregărilor subtile interioare. Nimic nu stă pe loc, ar putea să supuie un Lavoisier al mecanicii universale. Stelele se mişcă dimpreună cu florile, cu pasările şi cu oceanul şi cînd natura organică se odihneşte, somnul conştiinţei lasă liberă mişcarea sîngelui, bătaia inimii, deplasarea celulei. De cînd s-a descoperit lumea infinitului mic care mînă şi marele infinit, viaţa nu se mai opreşte nici la orizont, nici la somn şi nici la moarte. Divinul electron e sîmburele existenţei, în care se cuprinde şi aparenta inexistenţă. El aţîţă la nelinişte şi acţiune.

Dacă se va determina vreodată momentul în care pasărea şi-a găsit aripile şi peştele membranele înotătoare, două forme superioare ale cotidianului infuzoriu, născut ca prin generaţie spontanee tăgăduită de experienţă; dacă se va cunoaşte vîrsta, socotită cu miliardul, la care s-au dezlipit de pămînt primele patru picioare ale şoarecelui sau ale mamutului, şi de cînd omul

însuși, ridicat pe verticala plopilor, a pășit cu talpa lui trandafirie, întîia oară, pe lutul abandonat uscatului de retragerea undelor tîrîtoare, atunci se va putea afla că pînă la un stadiu de revoltă fizică și sufletească, natura vie, cu tendințe de autonomie în natura totală, a zăcut ca un nămol de carne pe cîmpia planetei.

Dar omul a descoperit poziția lenei, ca să contrazică poziția acțiunii – și starea pe loc, nouă în univers. Nimic nu trîndăvește mai mult ca omul și nu doarme mai mult. Se poate socoti această odihnă artificială, în care omenirea caută să-și omoare conștiința, la șaizeci la sută din viața individuală, însumînd și sărbătorile, cu nopțile și siesta, global. Colectiv, ea zace mai mult de optzeci la sută, calculînd grămada cu agenții activi, agenții de *far niente*. Nu noi vom ține de rău pe omul leneș, în concurență cu omul agitat de muncă, de idei, de proiecte: adeseori, în elementul social, ariciul ajunge mai repede ca armăsarul și rîma suie mai lin decît căutătorul de piscuri. Căci, cîteodată, leneșul e un trîntor, numai articulat, în care imaginația și inteligența activează la o presiune de cincisprezece atmosfere. În stare de repaus înșelător, inițiații, ascetici, sînt în stare să dezvolte o putere în volți sufletești comparabilă cu tăria arcului în combustiune. Totuși somnolența șarpelui și a panterei a găsit un reprezentant integral în omul vegetativ.

Din ziua descleștării din marmoră și calcar a unui trup delicat și zvelt, pe care trebuiau să-l reproducă mai tîrziu cioplitorii din Paros și Carrara, omul n-a mai cunoscut starea de neputință indiferentă a materialelor de obîrșie. Urmărit de fiară, el s-a deplasat și neliniștit de intemperii s-a închis în peșteri, în colibe, în cetăți și regnul omului, care-i civilizația, s-a suprapus regnurilor de spontaneitate și sinceritate frustă.

Din timpuri fără memorie, noi trăim într-o lume nouă, creeată în întregime de noi, cu excluderea treptată a forțelor incomode și cu adaptarea, pe de altă parte, a impulsiunilor la confort. Calul, prins și asociat, ne-a permis să scurtăm distanța și să facem timpul mai lung. Abia locomotiva a putut să dea omului iuțeală comparabilă cu ritmul astral, iar automobilul a lansat omenirea între constelații. De-aci înainte, zi cu zi și an cu an, viteza va crește și fiecare om va fi treptat angrenat în mișcarea universală, pe pămînt și în aer, și progresiv mai mult. Unda ajustată deocamdată la radiofonie ca să strămute sunetul și gîndul cu iuțeala luminii, cine ar putea să jure că nu va sluji de agent transportor instantaneu al omului și al mărfurilor lui? Și poate că-n drum călătorul va da pe negîndite și de acel izvor de tinerețe și reînnoire, pe care mintea îl făgăduiește omului cultivat și contrariat de brusca lui sterilizare prin deces, de cîteva veacuri.

Sute de trenuri îl duc unde vrea și mii de automobile și motociclete stau subt presiune pentru a-l transporta repede și departe. Drumul în carul cu boi, de treizeci de zile, e acoperit în cîteva ore. Șesul fierbinte s-a mutat lîngă muntele cu zăpezi eterne și marea își bate valurile de Ceahlău. Între Mediterană și Spitzberg ibisul de fier și mătase al aviatorului face un pas. Poștile s-au făcut milimetri și kilometrii au devenit secunde. Care leneș, tolănit cu cîinii din bătătură, pe purici, a spus că automobilul e un lux și că noul organ, de rapiditate și de parcurgere a supraomului, al omului mic, trebuia impus unor rigori care răsplătesc și încurajează mucigaiul insului și putregăirea lui?

Fuga înainte, fuga departe și năzuința de a cunoaște și de a te spori în cuprinderea intelectuală, în hotărîre, în acte și în puteri, s-a numit, cu o vorbă sportivă, turism. Turiști! voi v-ați

întemeiat o personalitate şi aţi descoperit o universitate nouă. E sîmbătă, la prînz. Cilindrii sînt curaţi şi bujiile scînteiază şase şi opt stele albastre. În mantale bej familia s-a instalat în maşină. Rezervorul e plin. O pedală pe automat. Semnalul claxonului de plecare. Maşina a plecat. Drum bun în zările deschise!

1931

BĂI ŞI VILEGIATURĂ

Cine zice băi nu zice baie şi una nu implică pe cealaltă. Poţi face băi fără să te speli şi te poţi îmbăia fără să pretinzi că ai călătorit: un lighean ceva mai mare decît cel de bărbierit este de-ajuns. Baia se poate face pe demontate, ca la spălătoria de rufe: speli partea cămăşii, speli partea culotei, cum i se mai zice unei albituri care cinci sute de ani s-a chemat izmene - şi speli partea ciorapilor. Şi, suplimentar, te speli şi pe ochi, cum i se mai zice capului pînă la urechi.

Băile, la plural, cer o instalaţie, adică o dezinstalaţie şi o reinstalaţie, incomparabile cu simpla putină şi elementarul lighean. Şi, băile, au un farmec numai cu bilet de tren şi cu aglomeraţii. O! veniţi mai repede, voi trenuri de plăcere, deliciul căilor ferate române. În vagoanele farmecelor, jumătate din călători intră pe uşi, baricadate cu geamantane, şi jumătate introduşi pe ferestre. Copiii sînt strecuraţi în ambalajul clasic, cu cea mai mare înlesnire, pe deasupra etichetei care comandă în patru limbi să nu te arunci din mers, să nu scuipi şi să nu tragi de semnalul de alarmă. Diverse alte sentinţe decorează interiorul unui compartiment, din care iei cunoştinţă, rînd pe rînd, după ce te-ai aşezat aproximativ pe un vecin sau pe o pălărie – şi după poziţie. Cel mai nefericit călător va fi şi anul de faţă acela care stă pe o minge umflată, mobilă şi dureroasă cîteodată, ca o glandă personală.

De obicei, salariul şi funcţiile separă familiile şase zile pe săptămînă, în soţi, care rămân pe

peron, ca să facă semne de regret cu batista și în soții dezolate. Pînă duminică, ziua săptămînală de revedere, alergări de fatalități.

O seamă de soții reputate sterpe, cred că a fi căpătat rod prin băile de sare. O răsfoire a registrului de nașteri în municipiu dovedește, într-adevăr, că masa sugacilor constituie randamentul în carne și oase al lunilor ianuarie, februarie, martie, și aprilie, adică în lunile cînd se împlinește ciclul de nouă, necesar ca din nimic să iasă ceva cu ochi și cu sprîncene. Însă meritul nu aparține mai mult sării decît trenului de plăcere, în care iau loc bărbații rămași în București, unde șase zile goale își clătesc pupilele cu Greta Garbo și Pola Negri.

Ca să te duci la băi pe treizeci zile în iulie, începi să te pregătești de cu vreme și măcar o lună plină se petrece cu împachetatul. Din cufere nu trebuie să lipsească nimic și pe deasupra cuferelor se rînduiesc burdufele cu saltele, căruciorul copiilor și cutia cu pălării, construită ca vechile cutii de halva, dintr-o foaie de lemn învârtită. Bucătăria și sufrageria au intrat într-un cufăr și apartamentul, pus la naftalină sau transportat la munte și la mare, rămîne ca o expoziție de mobilier vîndut cu o reducere de șaptezeci și cinci la sută.

E momentul de a vorbi franțuzește, orice altă limbă ai profesa în București și cu orice altă limbă ar putea să semene franțuzeasca. Și de a te îmbrăca sportiv. O tichie care aduce aminte capacul pepenului verde, cu vrej, retezat la masă, termină capul de călimară și de ștergător de penițe al doamnei, al domnișoarei și al domnului. Idealul costumului sportiv de băi și munte consistă în a confunda asemănările și sexele, fetele derivînd din băiat și băieții din fată. O inovație a pantalonului, bufant mai jos de genunchi, pe jumătatea gambei masculine se adună pe ciorapul diminuat ca o fustă

de arnăut, de Miercurea Ciucului sau de scoțian. E costumul clasicului Nădrăgilă. În Transilvania el se poartă cu ciorapi romboidali vineți și fără pălărie.

Dar este și momentul de a scoate și a răzima pe rădăcina unui nas pudrat și dinaintea unei căutări visătoare de miopie afectată, o lingură cu o singură coadă lungă însă cu două sticle și care se rostește tot pe franțuzește, *face à main*; brelocul de cugetare, de lectură, de contemplare în infinitul mic și în infinitul mare, al unei domnișoare cu nume, în intimitatea familiei, de fox, de instrument muzical ori de material de lipit. Aceste diminutive se compun, ca în farmacie, în drogherie și societăți anonime, curmînd cuvintele pe la sfert, racordînd silabele și adăugînd de două ori *y* sau o dată *ix*, în locul unde rezultatul sună original.

Firește că la gara de plecare, călătorul cu destinația băi, a fraudat autoritatea din răsputeri și dacă n-a izbutit în fiecare compartiment să bage un coteț cu pui, sacul de zarzavat a intrat cu damigenile și cu gramafonul pretutindeni. La stația de coborîre: bagaj, vechicul, tocmeală, cameră, hotel. Doamna și-a uitat în tren un *Baedecker* al Europei, cu care, cochetă, plecase la Poiana Țapului. Abia în gară își dă seama că Poiană se scrie cum se rostește și că numele localității purcede de la țap.

– *C'est dégoûtant*!

Treizeci de zile la mare: praf în pleoape, noroi în gură, negru de fum în nări; lăpturi covăsite, iaurturi, zer și mucigai de cașcavale. Ca să te speli cu săpun, Marea Neagră nu ajunge toată și trebuie să aștepți clondirul cu apă din București, al soțului, sacagiul săptămînii. Cineva pe care îl cunoaștem de aproape, biruit într-o reputată localitate maritimă, cu plajă, unde oamenii se duc în plină sănătate și de unde se întorc în cîrji, a renunțat să se spele, din pricina prețului, cu sifon și apă

mineralizată locală, incapabilă, ca şi marea, să facă săpunului clăbuc. El se hotărî să ia din Bucureşti o damigeană cu apă de două ori pe săptămînă şi tentat să o dea la bagaje, a retras-o intercalînd-o într-un compartiment de clasa I. În gară fusese întrebat:

– Ce conţine! Vin?

Dacă aceeaşi întrebare şi-ar fi putut-o pune, străbătînd Bărăganul singuratic, însoţitorul vagonului de bagaje ar fi gustat. Şi văzîndu-se păcălit, s-ar fi răzbunat. Răzbunarea în asemenea împrejurare e tragică şi călătorul ar fi putut gusta, la rîndul lui, pe marginea mării, în orizontul căreia licăreşte misterul Arabiei, în perspectivele misterelor indice şi mongole, un lichid suspect, imposibil de citat într-o petiţie către Direcţia Generală a căilor ferate. Două luni întregi damigeana a călătorit confortabil pe canapeaua unui compartiment de clasa I, învălită cu o pelerină şi mascată în privinţa dopului, cu bereta unei doamne, care simula un somn profund şi poate maladiv.

Desigur că plaja e extraordinară cu coasta ei de argint azuriu sau de sidef. Desigur că turcii picturali, care se scarpină în poezia amurgului între clădirile minuscule, alcătuite pe dîmburi întortocheate, sînt libelulele cu turban ale unui literar exotism. Într-un colţ adorabil, unde ajungi în două săptămîni, de-a buşile, pe pături de praf adînc, cresc nişte migdali: aţi mîncat migdale din părţile locului şi le-aţi spart cu ciocanul, gustul lor subtil aducea cu mucavaua ilustrată. Iei trenul, te dai jos ca să apuci autobuzul şi restul drumului îl faci pe scîndura căruţii. Aceste splendide localităţi dau, desigur, un nămol terapeutic, care fie vorba între noi, mai trebuie discutat, dar nu mai dau altceva nimic afară de purici, de turci, şi de culoarea locală. Cireşile, vişinile, fripturile, mazărea, vin de la Bucureşti. A te duce să le mănînci peste Dunăre şi a te depărta cu atît mai

mult de originea lor cu cît îți pot parveni mai greu, este a refuza să citești basmele românești pînă ce nu vor fi traduse într-un dialect al Coreii, pe care abia trebuie să-l înveți.

Poate că n-ar fi rău să rămînem acasă cîte o vară și, în locul băilor multe, să facem o singură baie pe zi, cu săpun. Nici un spectacol nu-i mai agreabil și mai amuzant pentru cei ce rămîn, decît întoarcerea din vilegiatură a cetățenilor mîncați de pasiunea vilegiaturii. Mii de trăsuri și automobile vor intra peste două luni în capitală, transportînd cu picioarele pe cuferele refăcute, amestecați cu geamantane și bone, un material uman nedormit, melancolic și nespălat...

1931

HARUL PROFETIC

Da, te ascult de zeci de ani şi te citesc. Întîi, constrîns de disciplina vîrstei şi mai tîrziu, cu voie şi fără de voie, din obişnuinţă. În copilărie se mîncau la masă cîteva feluri de bucate, care ţi-au displăcut. Respectul de tată te-a învăţat cu şniţelul detestabil şi dragostea mamei s-a confundat cu rasolul de găină. Cînd te-a răzbit, adult, într-o gară, foamea, te-ai gîndit ce să comanzi în pauza staţiei, şi ai cerut rasol de găină şi şniţel vienez, şoptindu-ţi dinaintea farfuriilor servite: «Todeauna mi-a fost scîrbă de amîndouă».

De cîte ori se amestecă prea mult părinţii în lista de bucate a copiilor, tu vei mînca pînă la moarte, scuipînd uneori, părîndu-ţi că-ţi place cîteodată, din idolii lor, gătiţi sau *natur*.

De zeci de ani te citesc şi te învăţ, inatent, pe dinafară. Dumneata eşti, prin urmare, acel conservator al bunelor orînduiri, despre care se vorbeşte în toate cărţile, din toate amvoanele şi de pe catedră. Frica de Dumnezeu e un principiu al dumitale. Familia, educaţia, şcoala, spaima de legi, veneraţia trecutului, tradiţia în viaţa morală şi socială; atîtea frumuseţi abstracte au făcut parte din arsenalul de idei cu care mi-ai împuşcat, rînd pe rînd, toate încercările de a zbura dincolo de tangente şi de icoane. Şi, poftim! – creaţiile domniei tale se descompun. Puţin vînt din mare sau din Bărăgan şi aripile de hîrtie ale pasărilor dumitale artificiale se desfac pe sus şi plouă petice, ca nişte bilete de reclamă, recomandînd un săpun

pe care nu-l conţin şi care trebuie cumpărat într-altă parte.

Doamnă Mătuşă, doamnă Civilizaţie sau Tanti, nu ştiu cum să-ţi zic mai protocolar sau mai sentimental.

Bănuiam de multă vreme că rasolul de găină e o simplă himeră şi o păcăleală. Vremelnic, bucatele mi-au mirosit a hoit, dar impresionat de greutatea unanimităţilor care le consumă de sute de ani, de mii de ani, m-am temut să nu mă înşel, să nu fiu victima unui gen de nebunie personală. Şi am mîncat din cadavru, cu apostolii, cu neamurile, cu autorii. Însă v-aţi înmulţit peste măsură voi toţi care mi-aţi confirmat sfielile şi mi-aţi luat în bătaie de joc obişnuinţele cu greu căpătate.

Iată cinci oameni gravi şi consacraţi: cinci mincinoşi, cinci ipocriţi. Iată un mucenic: un ticălos. Iată un viteaz: un laş. Iată un domn: o mască. Într-un mare aristocrat am descifrat un slugoi, şi într-un bărbat al virtuţilor, viciile puturoase.

Mărturisesc că, din învăţătură în învăţătură, am învăţat să zîmbesc şi cînd te bucuri, şi cînd te chinuieşti: te bucuri de nefericirea şi suferinţa adversarului tău şi te chinuieşti tot tu: eşti acelaşi. Dacă te veseleşti vulgar, după ce-ţi scot ghimpii care-ţi coc în talpă, aceeaşi vulgară şi triumfătoare veselie apare pe figura ta congestionată de bine. Trivial în izbîndă, tu nu poţi fi delicat în înfrîngere şi durere. Dacă sufăr cu tine, nu mă pot bucura cu tine, bruta din tine mă depăşeşte. Să surîdem.

Am visat pentru tine renaşteri vultureşti şi atitudini de cipru, ridicate pe goluri biruite. Douăzeci de ani am robit la rănile tale, pe care le-am socotit nemeritate, şi m-am furişat la periferia legendelor, ca un hoţ din neamul prometeic. Am refuzat să mă întrec cu alergătorii şi să-mi sun monezile sufleteşti laolaltă cu zarafii.

Ca un Betleem viu şi conştient pregăteam ieslele şi vitele pentru renaşterea pruncului tău, omule cu doi ochi albaştri în laturile unui nas care se suflă. Fără cuvînt personal, îmi jertfeam tihna şi nădejdea pentru tine. Erai cel mai robit dintre robi şi mă revoltam în speranţa ta cu vioiciunea, dărnicia şi entuziasmul pînzei şubrede, umflată de un vînt, răscolit pentru purtarea luntrilor pe apele mari şi primejdioase.

Am intrat în bordeiul tău şi în casa ta măreaţă ca un medic al trupului şi ca un vrac al sufletului şi te-am răpit din giulgiul fetei lui Iair. Dacă nu ţi-am tămăduit toţi slăbănogii şi nu ţi-am trezit din moarte pe toţi adormiţii, este că nu avusesem încă timp destul. Dar mă pregăteam să stîrpesc jalea şi putregaiul din grădinile şi pridvoarele tale.

Ha! ha! ha! naiv şi prost am fost. Limba ceasornicului tău nu poate ieşi din parcursul cadranului şi toate orele trebuiesc împlinite şi sunate cu monotonia repetată a zilelor identice. Tu nu poţi oscila decît între rasol de găină şi şniţel vienez, şi între ele bei şi dormi. Mi-au trebuit douăzeci de ani ca să înţeleg că destinul tău nu poate să fie schimbat, fie că-l gîndeşti în anul 400 înainte de Christ, fie că în 1950 după el. O procesiune infinită de gloate negre, în mucigaiul de zăpadă al stepei, împinsă aspru către zările cenuşii: prigoana către ţările de gheaţă, prin cimitirul cristalizat al stelelor moarte.

Şi deasupra convoiului de leşuri încă în picioare, convoiul negru al corbilor, şerpuit şi răsucit, ca un bici, trosnind în ceruri şi pustietăţi.

1931

SCHIMBUL ÎN NATURĂ

Începînd moneda să dispară, în oareşicare ţară din continent şi cetăţenii găsindu-se fără gologani, nu se mai putea afla scăpare decît la falsificarea banilor pe o scară întinsă sau la schimbul aşa-zis în natură. Practicată izolat, ca vrăjitoria, falsificarea dăduse un singur rezultat, monoton şi nu cu multă bunăvoinţă practicabil: închisoarea de la doi ani, mi se pare, la cinci, cu şanse de sută la sută să sporească, după caz şi împrejurare.

Schimbul în natură păru preferabil celui dintîi care rupse tradiţia, inaugurînd noul sistem, unui inginer. Devenindu-i dinţii de prisos, el dete un anunţ la mica publicitate a unui ziar, căutînd un dentist, ca să-i scoată rădăcinile şi să-i plumbuiască măselele în schimbul unui aparat radiofonic, superheterodin. Inginerul primi o sumedenie de răspunsuri, care de care mai avantajos şi mai promiţător şi alese, negreşit, pe cel mai ademenitor. Un dentist fără dreptul de practică şi care îşi exercita industria artistică în mod clandestin, funcţionînd pe numele unui dentist autorizat şi împărţind cu el încasările săptămînale, optzeci la sută firma şi douăzeci la sută dentistul, pivindu-l chiria şi toate cheltuielile, se oferi să execute extracţiile fără nici o durere şi lucrările de proteză conform unei liste de metale de un carat anumit.

Inginerul, din partea lui fu atent cu schimbul în natură. Nu duse dentistului nici el aparatul întreg, ci treptat, accesoriile care îl compuneau; pentru o extragere un condensator fix sau o sîrmă în zigzag,

învelită într-un strat de sticlă; pentru două extracţii şi un pansament un creozot, un self de undă lungă; pentru o plombă o lampă miniwatt şi pentru o punte pe două măsele o lampă cu un condensator variabil, schimburi care după o cotă aproape exactă se echivalau.

Operaţia trebuia să dureze patru luni, de cîte două ori pe săptămînă şi inginerul, demontîndu-şi aparatul, îşi împărţi accesoriile în treizeci şi două de grupe, cîte vizite trebuiau făcute, după importanţa tehnică a fiecăreia.

«Dacă lucrul dentistului va fi bine făcut, îşi zise inginerul, la ultima şedinţă, montez aparatul şi dentistul va putea să audă un concert la Viena numaidecît. Şi-i rămîne aparatul, să se servească de el, după plac. Însă la fiece viitoare reparaţie suplimentară a receptorului de radio va trebui să corespundă o reparaţie dentistică, pentru perfecţionarea continuă a sensibilităţii corpurilor străine din gura mea.»

Astfel, inginerul îşi făcu socoteala – în moneda lui – că pe măsură cu creşterea pretenţiunilor dentistului, atras din ce în ce mai mult de rafinamentele aparatului de radio, va spori şi gramele de aur de douăsprezece carate din aparatul lui bucal. Şi rafineriile unui amator de radio, lovit de pasiunea acestui miraculos mijloc de transport cuvîntul, muzica şi plictiseala, sînt numeroase. Cînd aude Viena, el a vrea să audă Madridul. Cînd recepţia suferă de parazitism, el cere o altă antenă sau un dispozitiv amortizor. Cînd la toate staţiile din Europa se aude constant bătaia metronomului din Bucureşti; exasperat, el ar vrea să înlăture această toacă şi să audă normal semnalizarea Cucului la Zagreb şi mulgerea clopotelor la Budapesta, unde semnalul pauzei are melancolia cîntecului brotacilor în balta încremenită.

Apoi, undele ar voi să-i fie şi scurte şi lungi, căci singurele mijlocii nu dau decît vreo cincizeci de

stații de emisiune. Să audă pînă la orele trei noaptea Europa, dar de la această oră înainte să adauge continentele depărtate, Americile, Australia, unde se știe că o localitate fermecătoare poartă numele sentimental de Adelaida. Idealul unui mare amator de radio este să nu se mai culce niciodată timp de un an de zile și să-i cînte universul pînă la ziuă, cînd amatorul, cu ochii umflați și cu o mie de pocnete artistice în ureche, caută să-și aducă aminte în ce zi a spătămînii trăiește și la ce dată din calendar.

Suma tuturor acestor nevoi satisfăcute trebuie să se traducă în gingiile inginerului cu cel puțin două sute cincizeci de grame de aur adevărat. Calculul era bine făcut și mi se pare că sistemul schimbului în natură al inginerului era logic în cele din urmă să fie rezolvat tot în falsificarea banilor, pe care, în aparență, sistemul o eliminase. Cu meșteșugul lui de transformator pe metale, inginerul își putea scoate aurul, după ce i-au fost dinții tociți scoși și cei găunoși împliniți, și nimic nu se mai împotrivea ca să facă napoleoni și lire sterline în laborator. Luînd mijlocia cursului, măselele lui puteau aspira la valută.

Programul schimbului fu urmat cu punctualitate trei luni și jumătate și contraserviciile se succedau satisfăcător. Ingine-ul căpătase un surîs galben luminos, puțin exagerat, buzele lui sporiseră în volum, împinse de bariera de porțelan care îi îngroșase de două degete mușcătura. El pierduse toate defectele vechi de rostire, căpătase o deprindere nouă de a pronunța consoanele lichide și labiale – și începuse să realizeze o economie, de ținut în seamă pe vremurile de criză și la mîncare. Gura lui refuza să mestece și organul care funcționa cel mai corect din ansamblul lui orintologic, rămase înghițitoarea. Acest organ nu mai accepta decît apa și supa, băută însă din sticlă, nu luată din farfurie, din pricină că lingura nu i se mai intercala în locul respectiv. La finele celei de-a

treizeci şi una săptămîni, inginerul nu mai putea să vorbească, o altă economie remarcabilă într-o profesiune unde singură funcţiunea gîndirii interesează, rădăcina cubică şi regula de trei.

Pe de altă parte, dentistul îşi umpluse un dulap întreg cu scule bizare. Cele mai întortocheate fragmente din anatomia superheterodinei trecuseră din proprietatea inginerului în posesia dentistului schimbist în natură. În mod normal, finalurile trebuiau să concorde proporţional şi armonic: la terminarea protezei răspundea teoretic şi practic pornirea aparatului receptor.

Această zi aşteptată, cu o nerăbdare egală, sosi. A treizeci şi doua săptămînă apăru pe calendar şi dentistul, adresîndu-se clientului său, răsturnat pe spinare, cu ceafa în marginea scaunului, prevăzută cu un lăcaş de fotograf şi cu o scuipătoare cu picior la nivel, îi zise:

– Operaţia a izbutit, conform înţelegerii noastre. Ce facem? E momentul să montezi piesele şi să pui aparatul în funcţiune. Vreau astă-seară să ascult Viena şi Varşovia; am invitat lume la masă.

Inginerul, care nu putea să vorbească, ceru hîrtie şi creion şi răspunse în scris:

– Aştept să-mi pui gura în funcţiune.

– Asta, după aparat, răspunse dentistul.

– Întîi gura şi apoi aparatul, răspunse inginerul. Eu am dat anunţul şi dumneata mi-ai răspuns şi ai acceptat.

– Simetriile politeţii ne obligă dacă la început ai început dumneata, să încep eu la sfîrşit.

Se făcu o pauză.

– Nu mi-am dat seama, crezi, că-mi pui în gură material falsificat? scrise inginerul. Însă inexperienţa m-a făcut să cred că aşa e arta dentară: trebuie să te obişnuieşti. În construcţiile de poduri şi şosele, calea începe să fie circulată şi lină în ultimul moment, cînd s-au ridicat uneltele şi materialele...

– Şi dumneata crezi că nu mi-am dat seama de calitatea accesoriilor dumitale? M-ai păcălit de la început. Lampă e asta? zise el trîntind o lampă de păreţi, fără să se spargă. (Era de lemn.) Condensator variabil e ăsta? zise el, scoţînd din buzunar un ceasornic stricat. Ţi-am pus în gură beton: ai să rămîi cu el!

La aşa inginer, aşa dentist. Nici inginerul nu fusese inginer, nici dentistul dentist.

Dar schimbul în natură s-a făcut...

1931

BILETUL DE FAVOARE

În afară de fluturii amoroşi, atraşi de lumina rampei pe intrările de din dos şi între culise – tinerii moştenitori, pîrci cu perucă, soţi adulterini plictisiţi – protectorii dansatoarelor şi ai artelor comediei şi eventuali contribuabili la casa deficitară – între biuroul teatrului şi cabine, roieşte o lume de toate vîrstele şi profesiunile şi dau tîrcoale o sumedenie de sateliţi. Timizii, constelaţi cu o himeră, aventurierii şi escrocii. Şi oamenii onorabili, care doresc să intre, rezervîndu-şi costul biletului pentru un chef, după spectacolul gratuit.

Cele mai simpatice exemplare, cu care te înghesuieşti pe culoarele înguste, luminate, din economie, cu o lampă obscură, le-a dat întodeauna tipul cunoscătorului fervent şi entuziast, care încă dinaintea primelor examene de liceu a cultivat cu un temperament de cîntăreţ şi actor, însă cu o vocaţie de distribuitor de programe, opera, drama şi comedia. Agresiv pe chestii de mai mult sau de mai puţin talent şi informat pînă la detaliu în biografia şi cariera actorilor şi actriţelor, teatrul a devenit pentru el justificarea vieţii şi singura expresie reală a existenţei, fraged şi naiv donchişotizant. De la douăzeci de autori a luat douăzeci de preferinţe, de la o sută de roluri o sută de accente şi de la şaptesprezece actori şaptesprezece ticuri. Terciul sufletesc şi intelectual, obţinut prin resorbţia atîtor contradicţii şi diferenţe, a dat un stil atroce sau măcar un gen de grandilocvenţă.

Îl cunosc toate teatrele și toți actorii, irezistibil și hotărîtor. E ceea ce se cheamă un element util. Felul cum își leapădă pălăria și mantaua, siguranța tonului, cînd își face loc printre staluri, ochiul lui dominator pînă la ridicarea cortinei, privirile lui înainte, înapoi și la loji, aprobările lui în timpul spectacolului, aplauzele lui enorme, însoțite de sacularea în picioare și de cuvinte, impun autorului și pot să decidă într-o regiune a sălii, succesul unei piese și al unui interpret. Necunoscînd sentimentul îndoielii și sprijinit numai pe definitiv, se înțelege că opiniunile lui sînt publice și vociferate, emise în foaier, la restaurant și la cafenea. De douăzeci de ani, acest specialist și-a meritat zi cu zi biletul de favoare, salariul lui sfînt, de creatură folositoare a vieții teatrale. În mod natural, el e prezent și la reprezentațiile și piesele personale din dramă și comedie: în calitate de invitat și martor – cununiile, botezurile, divorțurile și înmormîntările.

Cine nu cunoște însă pe domnul care surîde, apărut subit în ușa directorului, cu surîsul tras dincolo de măsele, pînă la o ureche? Adeseori, el e de profesie admirator și dacă directorul își cumulează slujba cu calitatea de actor, i se adresează, ca scriitorilor librarii, cu titlul de camaraderie «maestre», rostit cu *i* scurtat, ca al zugravilor de case. «Maistre» are ceva din «vino să te pup» și din «șefule». Vecinătatea în speculativ, dintre artiști și advocați, a extins titulatura mîngîioasă pînă la barou, unde maestru devine pentru impricinatul cu literatură sau numai cu politică, advocatul care nu speră să fie plătit, împărțitor al biletului de favoare juridic. De vreme ce te recunoaște meșter și ți-o spune, titlul implică noțiunea și pledezi gratuit, admiratorul formulînd și dorința obligatorie să-i cunoști dosarul și să i-l studiezi. După același mecanism ești maestru ori de cîte ori un alt profesionist liber, dacă ar fi ziarist, sau cum se mai zice, scriitor, ar avea

nevoie, acum sau cîndva, de un articol, destinat să-l flateze şi să-i sporească notorietatea. Ridicolul se găseşte perfecţionat în specia chiar a scriitorilor care ştiu cum se fabrică elogiile şi reputaţiile: Cei mai mulţi din aceşti posesori ai secretului îşi roagă prietenii, în ceasul cînd nasc volume şi pun piciorul pe sîrma circului public, să fie elogioşi.

La cinematograf, ca şi la teatru, domnul biletului de favoare biruie toate deciziunile, afişate, ştampilate şi semnate; vine, pleacă, se întoarce, insistă şi capătă întodeauna. În momentul cînd i se detaşează o «invitaţie» din carnet şi cînd condeiul directorului vrea să completeze golurile tipografice ale textului, vocea vizitatorului şopteşte, îndulcită «pentru patru persoane». Mulţumind, vocea mai pune o întrebare respectuoasă: «Aţi scris, desigur, fără taxă». Amatorul biletului de favoare nu vrea să plătească nimic, nici spectacolul, nici taxa fiscului, nici garderoba – şi e mirat cînd plasatorul aşteaptă măcar preţul unui program. Amatorul ar vrea să-i răspundă cu biletul de favoare: «Sînt invitat», cu tendinţă pentru viitor de a se cuprinde în biletul de intrare şi ţigările, prăjitura, apa rece sau bomboanele consumate de cele «patru persoane».

Beneficiarii şi miluiţii biletului de favoare pot în unanimitatea cazurilor aproape să-şi plătească biletul. Dacă inventariezi la casa unui teatru sau cinematograf numărul lor pe profesiuni, constaţi că lipsa de obraz e cu atît mai frecventă cu cît pielea lui trece drept cea mai subţire. La autorităţi şi ziare, care după desfiinţarea şi a biletelor de tren gratuite, au mai păstrat, ca un drept, gratuitatea intrărilor la spectacole, chipul cum se exercitează asemenea drept, lupta pentru un bilet de favoare în biurouri, seriile de solicitatori prin redacţii, aduc aminte, fără onoarea decadenţei, următoare unui gigantic efort de acţiune şi creaţie, faimosul ideal strămoşesc: «pîine şi scamatorie», din Roma veche.

Dar biletul de favoare nu se mărgineşte la viaţa teatrală, ca să poată să fie terenul limitat şi stîrpit. Biletul de favoare s-a întins la toate manifestările susceptibile de talent şi de individualitate. Muzica şi conferinţele intră, prin faptul că au nevoie, ca şi teatru, de o sală cu scaune, între spectacole. Dar biletul de favoare vrea gratis cărţile, ziarele, revistele. Flagrantul delict de balcanicitate, de sălbăticie, de impotenţă intelectuală în respectul muncii culturale, este evident dincolo de clasa spectatorilor, în clasa elitelor, unde se consacră şi se administrează cultura. Acolo toată lumea aşteaptă cărţile şi publicaţiile gratis. Şi toată lumea bine, cu excepţii derizorii, refuză să-şi fixeze un buget lunar al spectacolului şi al cărţii, fiecare om respectabil prin situaţie fiind încredinţat că certificatul claselor primare presupune, ca o compensaţie a chinului răbdat pentru dobîndirea lui, gratuitatea artistică şi literară universală.

Dacă, mai ales, un personaj a fost o dată deputat sau senator, el îşi face onoarea să se creadă proprietarul prin mandat naţional şi divin al facultăţii de a gîndi şi scrie şi sechestrul produselor individuale: teatrele să joace pentru el, pictorii să lucreze pentru estetica lui, radiodifuziunea să cînte şi să hondrănească pentru timpanul lui select, cărturarii şi editorii să dea pe brînci, ca să-i populeze biblioteca, şi atunci cu cărţile netăiate. Ba ceea ce dezvăluie pînă la carne vie substratul, e înfumurarea acestor personaje fără operă, fără acţiune, fără rezultate, care n-au cinstit epoca lor decît cu un apetit între club şi trafic.

Pentru munca şi energia desfăşurate în iniţiativele artistice, domnii au un surîs, cîteodată de bunăvoinţă stearpă şi alteori de dispreţ.

1931

ZGOMOT ŞI VIAŢĂ

Zgomotele oraşului preocupă şi pe reformatorii sociali străini, de la care teza s-a pornit încoa. Sînt amatori şi savanţi, foarte devotaţi idealului să puie mîna la gura auspufului de la motor, ca să-l împidice să pufăie ritmic. Dacă nu putem fi utili omenirii decît cu atît, cel puţin să întocmim un program. Există o fericire şi un vis de nou pacifism: tăcerea cetăţilor şi încremenirea lor. Natura trebuie redusă la pasul şi moliciunea catifelată a pisicii. Artaxerxe bătînd răzvrătirea talazelor cu biciul fusese un premergător.

Reveria te îmbie către o epocă, în care locuitorii vor merge în vîrful picioarelor ca împrejurul unui catafalc, purtînd în loc de ghiozdan o miniatură de coşciug.

Deocamdată, dacă mai noi constrîngeri, politice sau valutare, nu se vor ivi, ca să încarce proiectul de mare tăcere, ce se elaborează, acţiunea se află în stadiul romantic. Nu se ştie precis dacă trebuie sacrificat întîi precupeţul sau locomotiva şi zgomotele încă necuprinse într-o tabelă cu rubrici, organizate în serie logică, se cam prezintă concepţiilor adepţilor doctrinei valvîrtej, într-o dezordine încă nestudiată. Este de introdus în educaţia noilor generaţii, o ştiinţă nouă care aşteaptă pedagog compozitor al notelor mute.

Acum cîţiva ani, unele auzuri delicate din lumea administrativă au interzis, de acord cu clerul superior, zgomotul clopotelor bisericeşti. De cîţiva ani toaca vecerniei e oprită şi nu se mai cîntă din orgi de aramă liturghia, pentru că dorm

boierii, neurastenizați de vioiciunea ideilor și de povara muncii. Astfel, din cerul albastru au dispărut îngerii duminicali, care băteau în ferestre, și numai în noaptea Paștilor li s-a dat voie să sune din chinvale și tipsii. În fundul bulevardului horcăie limuzina și camionul automobil: strigarea turlelor și a clopotniței fusese dulce.

Orașul nezgomotos seamănă cu războiul fără sînge, preconizat de oamenii prea buni la inima lor abstractă și se intercalează în ciclul tutunului fără nicotină și al vinului fără alcool. Dacă se gîndește *cu*, se poate gîndi și *cu făr-de* și în lipsă de apă se poate face baie cu sifon. Dacă voiajați în prima capitală de județ, urechea poate să dea de confortul muzeului universal: dar ce oraș poate să fie acela în care viața fără sunet și vîrtej se exprimă ca umbrele chineze, pantomimice și neutre? Abia căpătăm o capitală și am dori-o desființată, ca să ne putem plimba pe bulevarde în papuci, salutîndu-ne cu tichia. Un claxon binefăcător ne îmboldește, ca un corn de bivol, și ne silește să ne dăm la o parte și să ne pierdem demnitatea.

Pietoni remarcabili stau de vorbă într-o răspîntie și protestează cu membrele împotriva ofensei că sînt zbierați electric; dinamul și acumulatorul îi ocărăsc și înjură. Un șofeur de la mica publicitate poate pune pe fugă, fără responsabilități, un director general, un profesor, un mare proprietar... Nu e vorba numai de zgomot ci și de stil. S-a supărat oribil, odată, un domn senator, care începuse să bea apă de mare, că l-a scăpat un înotător de la înec, trăgîndu-l la mal, de unde putuse să-l apuce, adică de turul pantalonilor de baie. Senatorul ar fi preferat un tratament mai cuviincios și o apucare cu mîna de mai sus.

Între zgomotele condamnate, aparatul de radio, care fabrică de toate calitățile, ocupă un loc principal. Întîi, pentru că o nouă mașină se adaugă la celelalte, la tren, la motocicletă, la autobuz, la tramvai. Al doilea, pentru că s-a popularizat: ceva

cu care umblă toată lumea, în libertate, nu poate să nu cunoască asentimentul unui om cu concepţia autorităţii. Al treilea, pentru că, vezi, cîntă. Adversarul gălăgiei, care însoţeşte activitatea, închide fereastra, îşi astupă urechile şi tot aude: douăzeci de aparate cu cîteva lămpi fac de jur-împrejurul apartamentului un cor, de care locatarul cu principii nu mai poate să scape.

Lucrul cel mai bun de făcut al provincialismului sentimental este să se obişnuiască, dacă profesiunile rămîn fără clienţi într-un tîrg cu patru mii de locuitori. Să ne cumpărăm toţi un automobil, un claxon, un gramofon, un aparat de radio şi o rîşniţă de cafea şi să colaborăm. Poate că unui gospodar i-ar surîde, o dată, ideea să cultive pătlăgele roşii în apartament şi să ţie o vacă cu lapte, la etajul VI, în balcon. Cînd i s-ar demonstra că este cu neputinţă, prietenul amator de senzaţii agricole şi zootehnice pastorale, în imobilul de beton, cu electricitate şi ascensor, s-ar plînge la gazetă împotriva municipiului internaţionalizat.

Poate că profeţii tăcerii au căzut într-o greşeală de localizare. Nu e numaidecît oraşul, cu larma străzilor lui, vinovat că vieţuieşte. Înapoia zidurilor se petrece un zgomot mai rău, acela care nu se aude, ofileşte aerul şi îmbracă în mucigai şi cocleală celula sufletească. Sutele de maşini de scris ale băncilor şi biurourilor, maşinile de calculat pe măsele de oţel, strungul, tocila, maşina de cusut, rotativa şi maşina plană a tipografiilor, trepidarea uzinelor de subt un acoperiş cu meşteşugarul intelectual. Mii de pile rod metalul pe menghini, sute de roţi sfărîmă materialele; ciocanele, foarfecile lucrează. Lăcătuşul, dulgherul, pardositorul contribuiesc cu o lăscaie de zgomot la gălăgia totală. E inevitabil.

Acesta este şi trebuie să fie oraşul.

Către seară, lucrătorii din şcoli, administraţii şi firme se revarsă pe bulevarde. Publicul caută scaune la teatrele şi cinematografele aprinse în

culori electrice. Masa locuitorilor cotropeşte trotuarele şi face invazia şoselei de trăsuri. E un spectacol unic, de putere şi frumuseţe. Oamenii se încrucişează cu caii şi cu motoarele, atinşi la fiece pas de un vehicul, de o aripă, de un radiator – şi tuturor le place spactacolul şi trebuie să precizăm că şi nouă. În stradă, s-au înghesuit ca să guste zgomotul, de aproape, în grandioasele lui accente, universitatea, fabricile, ministerele, atelierele, prăvăliile, a cărora flacără obosită în interiorul meseriei îşi împrospătează vîrful şi-l reaprinde în hohot, în murmur, în zbuciumul gălăgiei... Tăcuţii ar voi un oraş pleşuv, un oraş scheletic şi perversiunea meditaţiei tulburată de inadaptare, le cere să-şi impuie preferinţele şi invariabilitatea oraşului întreg, sutelor de mii de oameni, care participă intens şi neîncetat la viaţă.

– La o parte! Trece maşina... Trec învigătorii...

1931

LIMITELE RADIOFONIEI

La descoperirea facultăţii undelor de a purta de la ţară la ţară şi din continent în continent, de jur-împrejurul pămîntului, gîndurile şi faptele, încelulate în sunete şi cuvinte, savanţii au sărbătorit o biruinţă a ştiinţei, tehnicienii o perfecţionare şi publicul mare s-a socotit înzestrat cu un nou instrument de cîntat.

Cu vreo treizeci de ani mai devreme el căpătase gramofonul şi placa şi întreaga lor epocă, de treptată şi fericită devalorizare a pianului vecinilor de peste drum şi de la etaj, a fost ocupată de afacerile bune ale fabricilor de ebonit, zgîriat muzical, şi de alergarea pasionată după ultimul disc înregistrat. Douăzeci de ani de-a rîndul omul gospodar şi notabilitatea provincială şi de cartier, au umblat toată ziua cu pîlnia în spate, imitată în metal nichelat după cornul cu belşuguri al fabulei vechi – sau cu o farfurie învelită în hîrtie, subsuoară. Bietul fotograf se popularizase atît de fioros, încît la ivirea pe masa familiei a primelor aparate organizate pentru prinderea undelor încărcate cu sonorităţi, din văzduh, toată lumea s-a îndoit şi cei mai deştepţi din ascultători au căutat dedesubtul mesei şi velinţei sau într-o cameră alăturată, «patefonul».

Pentru descărcarea de răspunderi a unei generaţii de amatori ai dozei, cum i s-a zis mai tîrziu plăcii gramofonului banalizat, pentru a i se salva prestigiul; extraşi din lumea comerţului, a prunarilor, a micilor proprietari şi funcţionari, trebuie să ne grăbim să spunem că acest crez al

șitrelicului fonografic, ascuns într-o aparatură cu lămpi și telefoane atîrnate de urechi, aparținea și acelor mari oameni de bine, care se găsesc în fruntea tuturor pornirilor și faptelor sociale și istorice, numiți în vocabular electoral oameni politici. Odinioară, au rîs în hohot și au ridiculizat în Cameră, la Paris, pe un inginer, din întîmplare deputat, care făcuse năzdrăvana propunere, idioată din toate punctele de vedere, ca să se urce apa pe tuburi în apartamente. A fost o zi veselă a oamenilor politici aceea în care a circulat absurda idee a oratorului printre aleșii sufragiului popular și nefericitul inginer s-a reabilitat de odiul subt care se prăbușise, abia la instalarea în pārete a primului robinet.

Unii din bărbații elitei politice se deosebesc încă și azi în radiofonie numai pe chestii de robinet sau de urcarea undelor la etaj. Puțini sînt acei mohorîți și armați sufletește cu o puternică bănuială împotriva suspectelor posturi de emisiune, preocupați să juguleze expansiunea radiofoniei și să o puie exclusiv în angrenajul – atît de stabil și de strîns organizat într-o atitudine categorică: nu este așa? – al ideilor lor circulatoare. Dar nu despre această parte mică a marei probleme trebuie să fie vorba în primul articol dintr-o serie, consacrată înțelesului și practicii radiofoniei.

Ne găsim încă, cel puțin noi, fără ca străinii să fi realizat altceva pînă azi decît sforțări de limpezire, la vîrsta amuzantă a undei, care își face drumul încet. Tot ce-i cerem noi astăzi undei este să dansăm și să ne facă posibilă strecurarea în măruntaiele noastre impresionate a vocii tulburătoare a diseurului Moscopol. Învîrtind un șurub, sîntem serviți, de două ori pe zi, la discreție. Și cînd nu ne-a plăcut ceva sau nu s-a cîntat un program după așteptările noastre individuale, de abonați legali sau de clandestini, trimitem o carte poștală neiscălită Postului din București și-l

înjurăm. Fiecare din corespondenţii anonimi care ignoră, desigur, din cochetărie, pînă şi funcţia grafică a punctului de frază, se simte în stare, în schimb, să conducă postul mai bine şi să organizeze programe mai bune. Aşa că amatorii de muzică dansată sînt şi amatori la direcţia postului românesc, amatorul român născîndu-se cel puţin director general, cînd nu se naşte de-a dreptul poet sau ministru.

Radiofonia însă nu este o cutie cu muzică, nu e nici muzică nici cutie nici instrument – şi nici invenţie nu este în sensul curent al cuvîntului. Mai mult, ea nu echivalează cu nici o născocire de pînă azi, punîndu-le la rînd pe toate, chiar acul, roata, motorul şi imprimeria, esenţiale în dezvoltarea civilizaţiei şi a simplelor puteri fizice omeneşti.

Acul, cuplat cu roata a dat maşina de cusut, de o importanţă socială vastă. Mulţumită acestei maşini, ca şi războiul de ţesut, popoarele, ieşite din goril, s-au arătat soarelui îmbrăcate cu o rufărie îngerească şi în postav. Roata a deplasat munţii pînă în Egipt şi Elada, reconstruindu-i în piramide, temple şi statui; asociată cu motorul, roata parcurge zeci de mii de kilometri în cîteva zile, pe apă şi uscat, iar motorul, înădit cu aripa, cvadruplează iuţeala şi reduce distanţa de tot atîtea ori. Însăşi tipografia, cu materialul ei, hîrtia, care vehiculează, ca şi unda, materialul de gîndire şi experienţă al popoarelor muncitoare şi al talentelor aplicate în afară de pura contemplaţiune, e un instrument, care a slujit destul de încet – n-avem ce zice – omenirea, ca nici unul altul, însă ca un strict instrument de multiplicarea unei copii, numită manuscris. Rotativ sau plan, tiparul e un vasal al condeiului muiat în cerneală, neasemănat mai însemnat în ceea ce priveşte expresia valorilor intelectuale, decît tiparul. Invenţia feniciană a semnului scris, cu mîna făcută pentru culesul fructelor şi apărare, este esenţială.

Pentru întîia oară, după cine ştie cîte zeci şi sute de ani, s-a petrecut fenomenul decisiv al spiritualităţii, în momentul în care un colţ de silex a zgîriat pe un părete de calcar o linie provocată de funcţiunea inteligenţei, definitiv exprimat în cifrarea de mai tîrziu a valorilor comparate şi a sunetului rostit. Cu putinţa lui nouă, a scrisului, omul a trecut de la brută la sfinx, dintr-un regn mut într-un regn inexistent pînă atunci.

A fost un fenomen de strămutare totală a omului singuratic şi pe linia lui s-au construit civilizaţiile continui de pînă azi. Radiofonia e situată în această regiune a descoperirilor. Ea reprezintă un tot, ca şi Scriptura, numai că un tot cu puteri nemărginite şi instantanee; se cuvenea ca insul, care şi-a scris cel dintîi pergament, cu sînge luat din sîngele lui, să se bucure de recompensa de-a stăpîni odată universul într-o secundă. Radiofonia e o lume, e altceva decît tot ce s-a făcut înaintea ei, independentă de toate, grandios de sine stătătoare. E un element neobişnuit – şi implică o renovare a tuturor mijloacelor de a gîndi şi lucra, strămutate în radiofonie.

Aşa că omul şi-ar permite să-şi clasifice viaţa după trei momente ale duratei lui. Luate de-a-ndoaselea, cele trei momente ar fi următoarele: radiofonia, alfabetul şi cifra – şi ridicarea verticală, din patru labe, pe două tălpi...

1931

STILUL MICROFONIC

După ce am primit ideea că radiofonia este un mijloc nou de expresie, trebuie, obişnuindu-ne tot mai mult cu ea, să o asimilăm şi să o considerăm ca o însuşire a noastră proprie, nouă. Un dreptaş pierzîndu-şi mîna se învaţă să scrie cu stînga, de-a-ndoasele, literele drepte. Radiofonia ne-a dat în unda ei un braţ nou, un al treilea şi odată cu el trebuie să ne căutăm şi un alt alfabet, de vreme ce el nu scrie nici de la dreapta la stînga nici invers, ci cum ar fi scrierea de jos în sus sau invers.

Recunoaştem că adaptarea e anevoioasă, dar instinctul vorbeşte clar: nimic din ceea ce este vorbire, povestire, piesă de teatru, poezie, viaţă reprodusă, nu se mai potriveşte ca-n vechile materiale şi expresii, cu unda.

Să vedem ce ne lipseşte în radiofonie, ca să căutăm cam ce ne-ar trebui. Ne lipseşte hîrtia, ne lipseşte tiparul, ne lipseşte cititorul, care poate să repete pagina, fraza, ideea; ne-nţeleasă de-a dreptul, din pricina lui sau din pricina manuscrisului. Ne lipseşte auditoriul, care-i nevăzut, abstract. Comunicativitatea conferenţiarului cu publicul lui e suprimată. Autorul de teatru nu se verifică pe viu, nici actorul. Singură muzica se găseşte în atmosferă prielnică. Orchestra strînsă în jurul baghetei nu comunică, nici în sală, cu ascultătorii, decît în momentul tardiv, nemuzical, al aplauzelor. Lipseşte din teatrul microfonic scena, lipseşte decorul, lipseşte masca, lipseşte dansul, lipseşte jocul de lumini, adică toate artificiile menite să predispuie publicul

într-un fel. O candelă albastră într-o scenă obscură constituie un efect, care suplinește unei întregi descripții verbale, insuficientă să echivaleze cu sugestia decorativă.

Sărbătoarea Învierii din noaptea Paștilor se difuzează anual de către postul București. Tusea domină în tot timpul slujbei și bășicile de automobil de prin-prejurul bisericii, alternînd cu cîte un lătrat de cîine, sînt departe de-a evoca, măcar schematic, ceea ce cunoaștem din slujba Învierii. Și dacă reconstituim din amintire părțile povîrnite și surpate ale ceremoniei, pentru un auditoriu străin de slujbă, noaptea Învierii seamănă cu o îmbulzeală de gară și tramvai. Nimic, prin urmare, din toată biserica nu poate fi radiofonic: singure clopotele sînt integral radiofonice, dar clopotele aparțin muzicii. Pentru ca Învierea să devie sensibilă oricărui auz, e nevoie de un adaos, de adaose, de ceva care să ne facă să știm permanent ce se aude și cărui sentiment se adresează. Ce-i acest ceva? Cum îl vom căuta? Cum îl găsim? N-avem, desigur, pretenția să descoperim altceva decît absențele: nici educația, nici inexperiența, nici vîrsta nu ne-au preparat pentru o sarcină, cu care, numai foarte excepțional, vor putea să măsoare autorul, actorul, conferențiarul, înainte de cincisprezece–douăzeci de ani.

Copiii noștri, care au sucit butonul aparatului enervați, încă de la patru ani, vor fi în stare să știe stilul expresiei radiofonice. Pîn-atunci, noi ne mulțumim, calea-valea, cu fotografia radiofonică a vechilor imagini, reeditate.

Ați observat cît pierde o bucată de proză mai ales, să fie citită la microfon? Adeseori, cîte un actor, cîte o actriță se produc, declamînd paginile unui nuvelist clasic, ale unui prozator consacrat. Textul iese spălăcit, banalizat, vulgar. De bine, de rău, autorul scrisese ca să fi citit individual; în cazul cel mai prost citit în public, în mijlocul publicului, care culege și cu ochiul, în timp ce

funcționează auzul, nuanța agățată de cuvîntul fad prin intonarea fizică a cuvîntului.

O noțiune despre cum ar trebui să fie proza microfonului o dă versul, care a premers, prin deviațiile lui universale, radiofonia. Gîndirea în rotogoale și icoane, expresia scurtă și sigilată a versului, care vorbește o limbă strict persoanală, par indicații utile pentru orice literatură debitată la microfon. Lucrurile care seamănă a trîmbiță, ideile foarte colorate, contrastele, scînteile, ruperile, punctul, reversul ideii întărind *l'endroit* (siciul cu beiul laolaltă) – sînt recomandabile și în conferința publică.

Am povestit odată la microfon cum se face o conferință, după datele adunate în timpul unei conferințe experimentate. Un profesor universitar, dintre cei mai bine reputați, tratînd o chestiune de psihologie, pe care o studiase fără note, ajunsese la o dezvoltare a subiectului neașteptată. Profesorul afirma că țăranul nu știe să facă mămăliga, probabil pentru motivul că nu este măcar licențiat în litere și, crîncen în critica făcută săteanului, el dete adevărata rețetă a mămăligii adevărate. Pentru că persoanele din sală trecuseră de oarecare vîrstă și nu mai dispuneau de acel resort de indelicatețā care silește pe tineri să dea în conferențiar cu galoșii, aruncați din staluri în tribună, ele s-au resemnat să-l asculte pe profesor pînă la capăt și, ascultîndu-l, au adormit. Sala întreagă, compusă din vreo cinci sute de fotolii, devenise un dormitor și în focul bleg al monotoniei sale profesorul nu vedea nici gurile căscate a somn adînc, nici capetele lăsate ușor pe umărul vecinului.

Cineva se duse în vîrful picioarelor pînă la conferențiar, deschise ceasornicul și-l arătă. Conferențiarului îi veni amețeală: vorbea de o oră și douăzeci de minute; ceea ce ar fi prea mult chiar pentru o conferință, în care n-ar fi fost vorba de psihologie și mămăligă.

– Ce-i de făcut? întrebă șoptind conferențiarul, speriat că intercalează un dialog într-o conferință.

– Fiți fără grijă, domnule profesor, i se răspunse: auditoriul doarme. Tăiați-o scurt.

– Mai aveam o idee de dezvoltat... Nu se poate! zise conferențiarul.

– Lăsați-o, domnule profesor, baltă, i se zise. Dați zor că s-au necăjit muzicanții.

Conferința era urmată de muzică.

Profesorul se opri aci. A salutat: o dată, de două ori, de trei ori – în toate direcțiile. Înainte de a ieși din scenă a mai salutat o dată. Nimeni nici nu l-a simțit, nici nu l-a văzut. Cu două minute mai tîrziu, publicul se trezi de tăcere. Și nezărind pe nimeni la masa conferențiarului, dete din vreo trei, patru palme evaziv – și o grămadă de adormiți se întinseră din șira spinării și piept.

Asemenea conferințe nu mergeau în public. La microfon sancțiunea e imediată:

– Cine-i idiotul care vorbește? Întoarce butonul...

1931

MORŢII, ÎNAPOI!

Prietenul nostru, literat şi preot, Galaction povestea că Alexandru Vlahuţă este rău înmormîntat.

Vă mai aduceţi aminte de Vlahuţă? Un poet care nu se citeşte. La inactualitatea morţilor se adaugă şi urmele slabe, rămase după trecerea viespii lor literare de-a lungul hîrtiei. Vlahuţă a fost un mare poet pentru o fracţiune de 1/32 dintr-o generaţie de popi de ţară, decedată cam în aceleaşi timpuri cu poetul lor. Omul de gust dubios, rămas încă în viaţă – dacă a mai rămas – citeşte de preferinţă nu numai pe morţi ci şi pe acei vii, decedaţi numai pe jumătate sau pe sfert şi susceptibili de o blajină mediocritate. Dar cine poate discuta culorile, mîncările şi literaturile, fără păcat? Prietenii cred că te-ai însurat cu o femeie urîtă şi frumuseţile secrete numai dumneata i le cunoşti.

Vlahuţă şi alţi autori de pe timpuri, spunea prietenul Galaction, trebuia să fie înmormîntaţi într-altă parte decît acolo unde mai pot să fie găsiţi numai de intendenţa cimitirelor. Poetului i-ar fi stat bine un ţintirim rural şi o troiţă, din lemnul în care se scobesc găvanele şi se croieşte mestecăul. E toată poezia: troiţa, moara de apă, boii, ovăzul, leguminoasele, păioasele, baniţa şi răsăritul lunii. Cauţi pe Radu? S-a dus niţeluş în poiană.

Mormîntul, dragă, nu e niciodată omul, mormîntul e cadavrul. Ce-o fi omul e o chestiune pe care nu o descurcăm. Dar cadavrul e hoitul,

putoarea, scîrba. Să nu iubeşti, fiule, morţii! Cînd cronica ne vorbeşte de morţi, ca despre nişte înaintaşi, cu care sîntem solidari, vorbirea ei confuză pomeneşte în morţii detestabili viaţa lor. Un cadavru e un şurub cu ghintul ruginit: se aruncă.

Prietenul nostru Galaction vede învierea morţilor, care face parte din mărturisirea creştină. Odată şi odată, sufletele se vor întoarce ca nişte chei rătăcite la sfărîmatele lor lacăte fără resort, căutîndu-şi oasele supte de ventuza pămîntului, în noroiul pestilent din mormînt. Tristă speranţă, triste elemente! infecte reconstituiri! Pornografia dogmatică a îngerului cerurilor albastre!

Cu rîvna de a ne devota unei activităţi mai durabile decît momentul sclipitor al vieţii individuale, ne-am dus odinioară, împinşi către Occident de o himeră, într-o mînăstire de monahi cordilieri, dintr-un centru excepţional de catolic. De o lună de zile, ne ospătam la masa comună a mînăstirii, prezidată de un episcop foarte învăţat, rector al unei universităţi catolice şi profesor al unui grad înalt în societatea călugărilor iezuiţi. Cu toate că prevenisem pe Eminenţa sa că dogma ne era personal indiferentă şi că noi căutam nu un adevăr mai mare ci o activitate mai vie decît cunoscusem pînă atunci, el, episcopul – rectorul – avu o inspiraţie, după primul fel de bucate; să dezvăluie comesenilor secretul naşterii lui Iisus.

Am fi putut măsura această îndrăzneală cu o relevare aridă a sentimentului de fanatică violenţă orgolioasă, din care pornea. Ascultam, lingura plimbîndu-se prin conţinutul unei farfurii, geneza lui Iisus, motivată de preocuparea infantilului *filioque.* Episcopul făcu descripţia secundei, exact, în care Fiul se găsi, fără să se gîndească, faţă-n faţă cu Tatăl. Fiul era atît de frumos, că Tatăl nu-şi putu împiedica o exclamare, aceeaşi stare sufletească emoţionînd pe Fiu de frumuseţea fără păreche a Tatălui. Tatăl zise: *ah!* şi fiul zise: *ah!*

adică splendid. Mă urmăriți? întrebă *rectorul*. *Ah* plus *ah* egal *Saint Esprit*. Un porumbiel apăru numaidecît, iscat din două exclamații, pe temeiul zicalei civile că... *pour faire l'amour il en faut être deux*.

Dezvăluirea secretului fu pentru noi atît de bruscă, încît, în loc să ne închinăm, închizînd ochii, ne izbi o mare nestăpînită ilaritate, binecunoscută de copii, în biserică și în clasă, unde, fără motiv, în tăcerea adîncă a cursului, în solemnitatea împrejurării, pe elev îl umflă rîsul. Rîsul nu se poate întrerupe și hohotul sporește pe măsură cu mustrările vehemente. Am trecut printr-o fulgerare de ochi, cu atît mai ridiculă și mai gravă cu cît fețele bisericești care o alimentau erau grase și buhăite. Nici unul din ipocriții circumstanței nu era făcut să elucubreze o imagine despre nașterea unui Mîntuitor, sacrificat prin spînzurarea trupului în cuie. Și ni se părea că porumbielul Sfîntului Spirit umbla în zbor prin odaie, lăsînd să-i cadă însă, ca să ție cu noi, cîte un găinaț impur, cu o plesnire de bășică, pe cheliile tonsuraților de la masă. Hohotul fusese instantaneu și ne-a lovit cu lingura în gură. Ne-am sculat rîzînd cu poftă, ne-am luat rîzînd cu poftă pălăria și pelerina din cuier, am salutat rîzînd, am pornit rîzînd pe sălile mînăstirii seculare și am ieșit pe lîngă fratele portar, un cordelier obez și purpuriu, rîzînd din toată puterea conștiinței și inconștiinței noastre.

Am mai dat ochi cu episcopul rector după ce a murit. Ne brodiserăm în convoiul care escorta oasele lui, cu carnea încă pe ele, la cimitirul micului orășel din Alpi, unde verva lui savantă și grotescă dezvăluise credincioșilor, subt turlele lungi, înguste, înțepate-n văzduh ca niște sule de piatră, ale catedralei medievale, tainele de calibrul celei divulgate la masă, după o supă cu tapioca.

Acest mort datează de douăzeci și cinci de ani. Interesează că are mormîntul de piatră, într-un cavou de piatră, și într-un jilț de mahon? Ar fi mai

bine și mai frumos mort Vlahuță, pus în locul lui? Lutul mut e același cînd slujește de înveliș de hoit, și în expresia marmurei și în grămăticeasca simplă țărînă.

Ascundeți leșurile, copii, și cînd vor ieși la suprafață, din întîmplare, împingeți-le înapoi. Vă înăbușă morții. Înapoi!

1931

RADIO-CARNET

Domnul Duhamel, care ne vizitează țara și ne-a conferențiat, are pentru radio și placa de fonograf oroarea lui Sar Péladan pentru turnul Eiffel. Asemenea orori și repulsii estetice a întîmpinat și locomotiva. Adversarii acestui sinistru instrument de transport cu care binevoiesc să călătorească actualmente și conferențiarii și pe care l-ar prefera umbletului cu talpa însuși apostolul Pavel, și poate că și Domnul Nostru Iisus Hristos, intrînd triumfal în Ierusalim pe o asină albă (D. Krișnamurti s-a și conformat expresului continental), în interviuri și articole au combătut domnia fierului, ca niște clasici ai epocii de piatră, pînă ce s-au învățat.

Se povestea că peizajul suferă în urechea lui o violență nemaicunoscută și în betelile lui de verdeață stacojie o veștejire. Luna se murdărea trecînd prin fumul de cărbune și azurul primea o injurie, abia uitată de la întreprinderea unui anume Josua, care a mutat soarele în partea opusă regulilor astronomice.

Poate că cititorii n-au uitat de tot o polemică iscată pe o temă analogă, între Remy de Gourmont și Emile Gautier, doi gazetari străluciți, încăierați din întîmplare. Între variatele lui idiosincrasii, autorul volumului *La Physique de l'Amour*, un studiu esențial din punctul de vedere al substanței literare, inspirat din observațiile entomologistului Fabre (din Sérignan) suferea de groaza aluatului de pîine. Subtil și la limba din gură, cu limba lui de mare stilist, De Gourmont

(au murit și el, și Gautier, și Fabre), descoperea în coca frămîntată cu brațele și picioarele în albii, un gust absent din franzela ieșită din malaxoare. Pîinea preferată de el prezintă un fel de stare sufletească, o bucurie sau o melancolie, infiltrată porilor ei la contactul cu omul, obez sau tuberculos. Cum brutarul cu coca pînă la genunchi sau ombilic, sau numai pînă la coate, nu putea să complice expansiunile nasului cu un ceremonial de batiste, se întîmpla adeseori că el își ducea mîna, trasă din pasta generoasă a grîului măcinat, pînă la profil, strănuta într-însa și continua să amestece, nestînjenit de scrupulul igienic. Totalul, scos prăjit din cuptor, îi plăcea scriitorului mai mult decît coltucul mecanic. Răspunsul lui Emile Gautier nu a fost nici cel mai grav nici cel mai respectuos din lume. El purta un titlu de satiră: *Le philosophe dans la pétrin.*

Ca plăcile, ca «dozele electromagnetice», și ca difuziunea prin radio, se repetă vechea cochetărie a deprinderilor îndătinate față de tot ce se găsește nou. Unchiu-meu, Dumnezeu să-l ierte, avea cu Remy de Gourmont, pe care nu-l frecventase, de la Costești, o linie a gustului comună. El putea să deosebească dumicatul mămăligii de apă, de mălaiul de foc, ultimul fiind produs modern cu motor în loc de moara cu roată mare, învîrtită de rîu. Diferența gustului nu venea nici de la abur, nici de la benzină, ci numai de la viteză, moara electrică sau cu petrol învîrtind pietrele mai iute. O discuție documentată asupra mămăligii era cu neputință.

În radiofonie, adversarii ei, pe lîngă motivele de calitate a sunetului, la care au renunțat, invocă neprezența omului cîntăreț. Cu toate că vioara lui vorbește, subt arcușul lui, mînat de mîna lui, și cu toate că îi auzi limpede și detaliat și respirația muncită, printre ritmuri, artistul se găsește la o distanță de două mii de kilometri. S-ar părea că însușirile lăutei variază pe măsură cu prețul locului

plătit și că stalul I își dă mai bine seama de ele decît strapontinul, excelența deplină a violonistului fiind mai sensibilă imediat, la o palmă de vioară. Trebuie mirosit artistul, ca să poată să fie gustat cu timpanul?

Dar și vioara e un instrument născocit de om și care nu a crescut în nici o grădină de legume, printre tivgi. Este de bănuit că deși mai inestetizanți decît noi, cei de azi, contemporanii invențiunii primei unelte cu corzi, i-au preferat cîteva zeci de ani forme ale muzicii mai apropiate de natură, ca de pildă ecoul în gîtlej, după un bobîrnac brusc, dat în beregată, subt bărbia ridicată spre cer sau vocea subsuorii, practicată odinioară de pantofari. Subt raportul personalității prezente, *le pétomane* din Paris ar înfățișa apogeul.

Va să zică, radiofonia are încă inamici și nu numai de rangul acelor amatori supărați, care cer exclusiv muzică națională și cît mai vecină cu mustăria din Obor. Inamici de marcă și de cea mai bună marcă înregistrată, comparabilă, pe planul mecanic, cu motorul de opt cilindri, fabricat exclusiv pentru bancheri și agenți de schimb.

Istoriseam deunăzi unor camarazi că, accidental, la plecarea mareșalului Nobile la Pol, am asistat cu cîțiva copii și oameni cumsecade, în timpul nopții, la începutul marei tragedii aeriene. Timp de patru ore, nava italiană a fost învîrtită într-un colac de furtuni, de înlănțuirea căruia nu a putut să scape, tîrîtă de vîrtejuri ermetice între Kattowice și Breslau. Mareșalul comunică întrerupt, cu pămîntul, deasupra căruia se găsea, îngropat în rîpa de sus a norilor. Apelurile lui erau numai atît interceptate cît puteau ascultătorii să înțeleagă nevoia de ajutoare și de aterizare. Aparatele din aer abia funcționau și busola fusese probabil defectată, căci generalul care căuta Polul, ca altădată Indiile, Columb, nu mai putea să se orienteze. Postul polon primea succesiv, de la

posturile de emisiune și orașele vecine litoralului Baltic, înștiințarea semnalizărilor improvizate pentru o exactă aterizare a italienilor – și le transmitea mareșalului, în auzul impresionat al tuturor familiilor, unde se afla, în Europa, în seara tragediei, un aparat de recepție deschis pe unda potrivită. În localitatea cutare s-au aprins trei reflectoare roșii și două verzi. Localitatea vecină și-a pus în lumină toate becurile publice și particulare. Le vedeți, domnule general? întreba spicherul polon. Generalul, cuprins în spațiu opac, nu le vedea.

Cu toată inestetica literară a radiofoniei, acest unic eveniment, care întrece toată muzica și toată poezia, rămînea imperceptibil *direct* și cuprins numai în relatarea banal administrativă a unei telegrame de presă datată Helsingfos...

1931

MUZEUL FAMILIEI

Pe nesimţite, în douăzeci de ani de căsnicie, s-au adunat în podul casei, resturile vieţii care a trepidat ceas cu ceas, dedesubt, în apartament. De cîte ori s-a primenit mobilierul, vechile rămăşiţe, paturi, scaune, căni fără urechi şi ştirbe, lămpi, cărţi, reviste, ziare s-au strămutat cu cinsprezece trepte mai sus, între tavan şi acoperiş. Podul vast, cu zdrenţele existenţei, aşezate în cufere, geamnatane şi lăzi, de-a lungul păreţilor, pare un teatru, în care s-a jucat odată, de mult, o comedie tristă pentru cincizeci de spectatori, dintr-o elită dispărută.

Sublimele boarfe ale unui trecut, care creşte zilnic, scheletele ridicule, piese anatomice epuizate, organele obosite ale unui program, organizat de oameni şi dezorganizat de timpuri, n-au nici un preţ pentru nimeni şi împrumută totuşi de la moartea încet neîncetată a timpului, o valoare familială fără comparativ, ca monumentele izbutite sau grosolane, ale unui popor cu defuncţi mulţi în ascendenţă.

Dintr-o bicicletă au mai rămas un ghidon şi o roată. Fustele, mantalele, pălăriile au lăsat cîte ceva din croială şi din uzura lor, într-un sac, într-o cutie, într-o ladă, şuviţe de mătase, ferfeniţe de dantelă, flori. A! florile de velură, de postav şi bumbac, care au animat un corsaj la o festivitate în patru ochi a doi îndrăgostiţi, căsătoriţi ca să-şi parcurgă durata împreună, împlinind-o cu sărbători şi bucurii, rectificate de un sentiment de melancolie.

La trei camioane de mobilier valid, cei doi sfinţi şi patroni ai mutatului bianual, mînă dintr-un cartier în altul, cinci cărucioare cu vechituri.

– De ce nu le mai vindeţi? întreabă, contrariată şi ironică, ţaţa Tuşa.

O amărăciune tragică vine pînă la buzele noastre. Şi-a vîndut piramidele Egiptul? Îşi tocmesc prăpăstile munţii? Îşi negociază codrul vultùrii? Poţi să-ţi desfaci în piaţă osemintele? Şi-a vîndut cineva bunica, pentru că a îmbătrînit? Cum să ne vindem noi lavaboul fără două picioare, ligheanul de porţelan crăpat, canapelele cu barbă, fotoliile flocăite şi saltele cu chica afară? Putem vinde umbrelele fără vîrf, bastoanele fără cap, valizele fără broască şi curele, nasturii, păturile, bucăţelele de tinichea şi sîrmă, şuruburile ruginite, piuliţele, cuiele, cleştele rămase cu o singură maxilară? Sînt cărnuri din carnea noastră, oase din osul nostru – sînt sfintele sfintelor. Şi la fiecare mutat, valoarea zdrenţelor se încarcă suplimentar cu patru sute de lei camionul, cheltuieli de tradiţie şi demnitate. E nevoie de o generaţie nouă, ca să arunce sacrele putregaiuri în foc şi, probabil, copiii noştri vor şti să facă dreptate mai bună viitorului, care, refuzînd să tencuiască proaspăt cărămizile cariate, va dărîma din temelie, ca să construiască din fier şi beton.

De şapte ani încoace, muzeul familiei s-a înavuţit cu vechiturile fragede ale copilăriei, care învecheşte noul şi sfărîmă recentul cu naivitatea taurului copilandru, intrat cu coarnele într-un bar american, cu oglinzi şi artă modernă, nichelată subt cristal. Copilăria, necuprinsă de adormirea suvenirului, mistuie cu izbucnirea şi devastarea focului, şi înnoieşte la fiece sută de ani, cel puţin o dată, rufăria sufletească a bieţilor părinţi. Elefantul de cauciuc, care se umflă pe la coadă, a entuziasmat copiii o jumătate de zi şi către seară, atacat cu foarfeca şi cu furculiţa, el şi-a dat sufletul

pe o gaură mare căpătată la burtă, odată cu crocodilul. Piesele au fost transportate la muzeu.

Două jocuri de pietre în culori slujiseră, pe cînd mai conţineau un material, la construirea prin suprapuneri indicate de un album, castelelor şi cetăţilor pestriţe. Iată-le amestecate într-o papornită cu organe de Arlechin, cu maimuţoi decapitaţi, mingi roase, pantofi cît un buric de deget.

Madam Şnaider e întinsă pe un talaz de tărîţe cu lînă de lemn. Formele ei au fost de mucava goală pe dinlăuntru şi creierul ei nu mai funcţionează. Moaşa familiei a călcat-o într-o seară cu încălţămintea ei, numărul patruzeci şi nouă...

1931

O REVISTĂ, O FLOARE

O revistă nouă e o floare nouă şi o revistă mică, aşa cum îi stă bine unei reviste noi şi tinereşti, nu trebuie să aibă pagini ci numai foi şi petale. Cînd se organizează punctul din pămînt pentru ivirea unei flori, sobolii aducînd sămînţa, furnicile lut fin, steaua lumina, cum va fi, tradafirie sau smaraldină, şi flaconul din azur un strop de aromă, natura locală, imaginativă şi povestitoare, lucrează întocmai ca redactorii noi ai unei reviste noi şi ca redactorii mici ai unei reviste mici...

Orice revistă nouă are ceva nou de dat şi orice tovărăşie de tineri, hotărîţi să se cotizeze cu dumicaţii scoşi din miezul pînii albe, însemnează o binecuvîntare nouă şi un nou rezultat. E o determinare, e un destin, un drum pipăit pe marginea drumurilor vechi, de talpă curată şi vioaie. Artiştii au început, rînd pe rînd, să plece în picioare şi să ajungă tîrîş sau purtaţi ca Bachus îmbătrînit de beţie, într-o tărăboanţă cu ghirlande artificiale.

Drumul întreg nu a fost văzut niciodată întreg. Fiecare a mers pe el o bucată şi s-a oprit. Drumul începe o dată în fiece zi şi de fiece om. Tinereţea trebuie să-l parcurgă, cît va dura, cît va putea mai mult, nu de unde a fost lăsat, ci de acolo de unde începe ea...

Cîţiva tineri au purces să scoată această revistă de estetică independentă, care nu aparţine nici unui profesor, profesorii de literatură fiind nişte animale estetic mărginite şi simţitoare numai la mîngîierile cu descîntece, pe abdomen. Facultatea

de Litere suferă de o rugină groasă şi cele mai bune resorturi ale ei şi organe funcţionale de pe vremuri, au intrat în faza unui mucigai care face ca oţelul să semene cu brînza. O întinerire a dulapurilor ei cu moaşte şi a sfinţilor pecetluiţi în racle de metal nu poate veni decît dintr-însa. Dulapurile vor umbla şi jeţurile îşi vor mişca picioarele din loc în loc la cîntecul şi fluierătura ucenicilor, sosiţi cu bidinele fragede, cu căldări smălţuite şi cu spoială nouă.

O revistă normală se iveşte mică, scoate cucuruzul ei şi fuiorul ei de aur şi după ce a cîntat din panglica frunzelor înalte şi încovoiate şuierul ei particular, în dunga vîntului ce vine din trestii şi baltă, se isprăveşte. În toate literaturile revista mică a însemnat un cîntec şi un cîntec mai mult şi atîta altă sămînţă cîtă îi trebuie unei epoci literare ca să se fecundeze. Vioara n-a visat niciodată în muzică să crească pînă la contrabas. Totuşi, revistele mici au devenit cîteodată mari. Nemulţumiţi să dea sămînţă, grădinarii ei s-au săturat din ele. Un ştiulete a dat o sută de ciucălăi şi ciucălăii au dat porumb.

Aţi văzut la troaca revistelor mari ciugulind piţigoiul? Ea hrăneşte cîţiva porci şi cîţiva porci pentru o epocă literară n-au nici o însemnătate.

1931

TREIZECI ȘI CINCI DE MINUTE DIN DOMNIA REGELUI CAROL AL II-LEA

Un general consacrat de faptele unei represii și de un război; un general enigmatic și rece, a primit din mîinile regelui tînăr bastonul de mareșal. Cu o nădejde, mai tîrziu descurajată sau cu o presimțire al căreia glas atunci a tăcut? Deși se nutrește uscat cu un ou și un pesmet, ființa mareșalului e din belșug hrănită și animată cu o severă dar agreabilă conștiință de sine și cu ambițiile unui comandant ieșit dintre soldați.

Necutezînd să se indisciplineze în momentul apogeului de popularitate, aspirațiile constrînse ale mareșalului se răzbună în ceasul în care se istovesc. Purtătorul buzduganului regal s-a oprit, părăsește pe rege și, mascat cu o batistă, de subt care a lăsat să i se cunoască un vîrf de barbișon, a ridicat insigna ca un lemn.

Un pamflet al mareșalului, neiscălit, ca să și-l poată, fără îndoială însuși mai cu greutate, amintește stăpînului că un domnitor înaintaș a fost răsturnat din domnie, în toiul nopții și în somn, de o conjurație civilă militară. Vîrsta i-a deschis venerabilului mareșal subite perspective republicane.

Nu se poate crede că mareșalul urăște cu un sentiment întreg pe regele experiențelor sale. Însă ura devastatoare a mareșalului ochește pe ministrul Argetoianu, cel mai de aproape al domniei sale fost colaborator și prieten, într-o pauză de sînge și într-un guvern. Cunoaște pe om, îi cunoaște genul și mareșalul simte crescîndu-i aceluia puterea și prestigiul pe măsură ce fructele

de prin-prejur se fac mălăiețe sau se usucă, și părul brațelor devenindu-i metalic și ghimpos, în vreme ce semenii s-au angajat în luptele dintre chelie și mătreață. Ca să disocieze timpul de domnul Argetoianu, mareșalul, încrezător în principiul păstorului bătut și al oilor speriate, bate pe rege cu mingi de hîrtie.

Pamfletul putea să treacă mototolit, la căruța care transportă zilnic rămășițele de gîndire și digestie ale capitalei, la vagonul poștal sau groapa din periferii. Dar un deputat și-a oferit gloria politică a unei secunde, dînd lectură unui articol de gazetă, autorizat de tribuna parlamentului să fie un document.

Nimeni nu a întrerupt. Toată lumea a facilitat liniștita citire cu accent a insultelor aduse regelui, deghizat de dorințele mareșalului într-o momîie a fostului mare domnitor. Camera întreagă a gustat aluzia și apropierea. Bizanțiul, nevinovăția afectată, candorile decolorate, vehemențele corcite și indignările sublime și-au dat întîlnire în ședința Corpului legiuitor. Camera în picioare a cîntat însă la sfîrșit «Trăiască regele», ca în repertoriul radiofonic, care, indiferent de conținutul programului, pune pe placă la orele unsprezece noaptea, acul Imnului regal. Notațiile lui Labruyère ar fi trecut atitudinile Adunării în *Caractere* și Cromwell știm ce-ar fi făcut cu Maturul Corp, scos din incintă cu teascul. Pe geamurile și ușile palatului și cupolei, ziariștii ar fi putut să citească a doua zi, bilețele «De închiriat».

Regele Carol al II-lea a fost sorocit să domnească în această epocă de mari confuzii și degenerări, următoare unui război, care a însemnat un efort și ai căruia strigoi au mîncat un milion de copii. Dar coroana lui e chemată să prezideze, pe lîngă dispariția prin eliminări succesive, a calamităților unei întregi clase politice, întîrziată în viața poporului românesc însămînțată de la generație la generație cu morbii unui scepticism sfîșietor, rezămislirea tinereții.

Desigur că procesul se urmărește încet, pe metrica împrejurărilor gingașe și desigur că oamenii au început să priceapă că vechiul echilibru al învoielilor dintre parteneri în ring s-a isprăvit de la sine. Noile rînduri de oameni, calificați pentru o viață de sincerități și idealuri, se dezlipesc de cadrele în care au fost înghesuite; aranjamentele dintre confrați șu tradiția fostelor bune procedee nu le mai privesc. Voinicii preferă pasului catifelat printre culise și perdele, călcătura iute și dură a călcîielor agere, cu prețul de a fi strivite cîteva labe insinuate pe subt paravane. Tinerii urmăresc cu o speranță tinerețea stăpînitoare a regelui lor.

Ei știu că amîndoi marii regi precedenți au domnit cu alianța individualității politice din timpul lor. Regele Carol și-a alăturat voința lui Ion Brătianu, regele Ferdinand s-a compus cu abilitatea lui Ion I. C. Brătianu. Ora de ieri nu poate să fie și ora de azi, iar țara de bunăvoie a intrat prea adînc în vîrsta primejdiei, pentru ca fiecare cetățean să nu accepte fracțiunea lui divizată, din suferință și cazna totală. O atitudine radicală a devenit obligatorie, oricare i-ar fi direcția și tangenta. Tezele mici și cursive pot să alimenteze inspirația mică și să slujească unei vieți de coteț.

Regelui Carol al II-lea îi oferă timpul pe bărbatul lui cel mai temut, mai tare și mai liber la minte, al căruia nume îl rostesc în fiece zi toate penele și buzele, ca să-l aplaude sau să-l facă odios.

Mareșalul o să-l suporte și țara o să se însănătoșească.

Țara e bună, majestate, poporul e bun și pămîntul generos. Și pentru pruncii ieșiți din el pe brînci, și pentru morții intrați într-însul pe spate. O republică românească ar fi un imperiu de cruci, printre care s-a strecurat și troița de la Hodivoaia, iar o prezidenție nu s-ar putea exercita decît de pe catafalc.

1932

CRIZA DE TINEREȚE

Se numea în carte criză, acum cincizeci de ani, acea răgușeală de pubertate a sufletului care șovăie pe două game și două note, amîndouă false și cu neputință de ales deliberativ una din ele, și se mai numea, între băieți, «schimbarea vocii». Într-adevăr, personalitatea tînărului de optsprezece ani, care împlinește todeauna această simpatică vîrstă cu sentimentul legitim că n-a mai atins-o nimeni și revelată ca o începătorie nouă, are ca și glasul lui subite infiltrații de clarinet și trompetă, în plin violoncel.

E vîrsta eroismului, în ridicare ca și-n cădere, a sinuciderilor din dragoste sau a neantului contemplativ. Niciodată nu se vorbește mai volubil de moarte ca-n ceasul cînd vigorile nestăpînite ale sevei făgăduiesc torente de flori și o lumină parfumată pe toate ramurile existenței. Noi, vreau să zic românii, parcurgem repede criza. Dacă nu apucăm să stricăm iremediabil ceva, pînă la treizeci de ani, nu ne mai rămîne nici o nădejde. Căsătoria, în cazul cel mai bun, și profesia, schimbă axul și, individul, pe la treizeci de ani, devine conservator, care nu-i cazul cel mai rău, dacă n-ar fi puțin pișcat și de o molie a ruginii. Dar avem dinainte și cazul, de o cultură mult mai veche și mai întinsă, dacă starea provizoratului tinereții noastre e suspectată de incultură sau de spoială; cazul poporului francez, autorul – *à tout Seigneur tout honneur* – primei revoluții pronunțat comuniste. Francezul, încă de pe la treizeci de ani, se gîndește la o retragere rurală, oricărei discipline

i s-ar fi consacrat. *Planter ses choux* e un ideal atît manual cît şi intelectual, şi însuşi cel mai tînăr dintre tineri, Georges Clemenceau, care a refuzat să doarmă şi mort, la şaptezeci de ani, luptîndu-se cu umbra unui generalisim în ultima lui carte, să dea varză alternată cu ideea.

Acum cincizeci de ani, în Europa, mai pacifică decît azi, criza se arată pe terenul religios. Marea dispută interioară consista în a te pronunţa, pentru conştiinţă, dacă este Dumnezeu sau nu e. Nişte oameni de ştiinţă, care socoteau că problema se poate lichida cu declaraţii şi cu probe, ca în justiţie, semănau cu oamenii de teologie de aceeaşi speţă categorică şi instantanee, în afirmarea răcnită a existenţei lui. Sentimentul a evoluat. De întunericul acela nu se mai vorbeşte: el abia se acordă cu o reculegere în tăcere, şi oamenii trec în vîrful picioarelor pe lîngă depărtarea lui.

De nişte miliarde, pe care nu ştii să le numeri, e inutil să mai stai de vorbă: te întrebi cum e miliardul şi te constrîngi la viaţa-n poli şi sute. E şi mai onest, şi mai puţin emfatic, şi mai decent. Într-altfel, eşti adus să spui cu insuficienţa dumitale numerică o sumedenie de nerozii şi să jigneşti în fiinţa domniei sale cea impalpabilă, însăşi naivitatea, candoarea şi gingăşia intuiţiei discrete.

Intelectualitatea tînărului de optsprezece ani, nefericit de un bacalaureat şi o lectură de tobogan, are rareori însă un misticism individual, destinat să-l desluşească şi pe el. Divină, mistica lui se face teocratică, dictatorială – pe cine nu crede şi nu provoacă larmă cu credinţa lui, cu acest lucru numai de nuanţe, de irizări şi transparenţe, îl taie. Dar mistica lui este şi numai politică – şi iarăşi intempestivul rapidităţii şi lichidarea în doi timpi şi trei mişcări zguduie temperamentul.

Vîrtejurile de pubertate, începeau de obicei în altă parte, pînă acum; de la Apus încoace, şi ajungeau la noi, în faza de descreştere, în locul de

origine. Ştiinţă şi credinţă, imperialism, poantilism, simbolism, modernism, constructivism, joben, cubism (pantalonul *charleston* a durat aşa de puţin!) au rezistat ca manifestări hotărît integrale, mai mult sau mai puţin.

Iată că moda începe să vie şi din Răsărit. Comunismul, o veche nobilă idee, încercată de chinovie şi dusă la amploare de congregaţiile catolice şi cu deosebire de către iezuiţi, combătuţi de Pascal dar imitaţi de ruşi, autorii şi a unui Papă odinioară cu chivară de aur şi actualmente cu căciulă, a devenit politic şi imperial. O parte din tineret care nu agrează idila, care detestă sportul şi nu-şi găseşte un derivativ de oarecare latenţă, nici în bibliotecă, nici în muzică, nici în munca manuală, forma de devenire a intelectualităţii încă anemice se simte fermecată de naţionalizarea rusească a comunismului şi cere botezul şi împărtăşania cu sînge adevărat a lumii şi rusificarea în comunism.

Drept vorbind, motive prea numeroase de a fi burgheză copilăria de optsprezece ani nu are. Conflictul de ordine în viaţa individuală şi în sentiment, cu părinţii, este încă recent. Baia, gimnastica, supravegherea sexuală, disciplina de atelier, de societate şi de şcoală, constituie o serie de măsuri restrictive cu care animalul puber, lăsat de natură antiigienic şi leneş, este silit să se acomodeze împotriva sistemului de educaţie Kinderstube. Ea răzvrăteşte în special copilul care doarme în grajd, pe dulap sau între rogojini. Însă copiii germani şi englezi, cu cei şapte ani de acasă, pe care ruşii din Rusia lui Dostoievski şi Gorki i-au putut avea, nu vor înţelege argumentul emancipării la doisprezece ani şi un soviet independent al nefericiţilor revoluţionari ai acestei vîrste. La optsprezece ani, un tînăr face politică şi revoluţie socială din pricina minoră că niciodată în copilăria lui nu a cunoscut sentimentul acelei independenţe individuale şi

acelei mulțumiri de sine, care împletită cu o atenție minuțioasă a dragostei infinite face posibilă dezvoltarea copiilor în căldura de trufandale a familiei.

Însă statul comunist rus nu poate să servească un ideal de creștere al individului. Rus ori de altă naționalitate, cu corectivele și temperamentele naționale, peste care nici o idee nu poate să treacă, comunismul, fie că sîntem perfect informați, fie că nu știm nimic din realitățile adevărate, este în abstract și în fapt înjugarea individului la stat, omul rob al mulțimii. O nouă autoritate socială, da! dar o autoritate de severități, fără de care nu poate dura un stat agresiv în interior, unde totul este colectivizat. Sancțiunile mai mari decît actele penale pedepsite, încep de la detalii, ca funcțiunile stricte ale unei mașini, și societatea devine un instrument întîi de pedeapsă și apoi inevitabil de teroare. Face durata de șaizeci de ani a tînărului de optsprezece, să se angajeze în acest infern, care bate mult și nu mîngîie? Cu această teroare a trăit Vechiul Testament: un Dumnezeu care intră în Natură ca pustiitor, cu două bice de fier în cremenea trupului omenesc. Orice păreri politice ar avea, omul e un om și implică respectul doctrinelor hotărîte să-l perfecționeze dacă este cu putință.

Desigur că pentru buna îmbinare a mașinii sociale se nădăjduiește prezența la toate organele care se mișcă, un lubrifiant distribuit de ungători foarte inteligenți, inteligență a organului administrativ parțial și inteligență a uzinei întregi. Aceste inteligențe se nasc printr-un ucaz? În societatea politică burgheză, care-și culege valorile de pretutindeni, ca să le capitalizeze pentru un maximum de beneficii, inteligențele, mult mai trebuincioase și la un maximum de potență într-un stat comunizat, unde acțiunea individuală nu corectează ansamblul, sînt atît de puține! Avem noi suferință mai palpabilă în zilele

noastre decît aceea a lipsei de inteligență socială? Ce ne vatămă pe noi mai mult decît proștii și oamenii fără personalitate? Personalitatea atît de puțină într-un regim care îi priește, se va dezvolta mai mult într-un stat de suprimare a personalității?

În România, actualmente, cînd comunismul exercită o atracție asupra unei fracțiuni de tineri care nu adoptă binefacerile bicicletei, nemulțumiți de pîcla noastră morală, se face socoteala pe degete a celor cîțiva oameni politici de care dispunem pentru scoaterea timpului din impas. Un impas mai puțin greu decît acela cu care ar avea de furcă o actualitate comunistă. Dacă numărăm zece, am depășit numărul valorilor sociale și politice.

Mi-am permis să cifrez cîteva noțiuni telegrafice aci, în urma plîngerii primită de la o familie de notabilități, că un copil, un student, din familie, a speriat așezămintele sufletești ale căsniciei. El se declară comunist și are o activitate la domiciliu în consecință. Nu și-a dat încă afară din casă părinții ca să instaleze pe Erji în dormitor, și nu și-a trimis muma la bucătărie, ca să gătească pentru Marișca, și portarul încă nu a fost numit de el rector al Universității. Dar dorește să realizeze acest deziderat la ceilalți cetățeni.

E vorba de un tînăr simpatic, care suferă de însușirea că este ceea ce se cheamă un băiat de caracter, dar un copil. Misticismul neplasat al sensibilității lui îl împinge către ideologia conspirativă. În anume loc, anume tineri își găsesc, ca băieții din generația noastră, acum treizeci de ani, la *Lumea Nouă*, deschisă însă tuturor vizitatorilor, o atmosferă, în care ei vor să fie mai bătrîni și mai sfătoși decît le cere vîrsta. E transpunerea în intelect a dorinței sincere pe care o au copiii noștri de șase ani ca să le crească mai repede musăți. Orice demonstrație că nu se poate

îi rănește, singura compensație aducînd-o Moș Crăciun, care distribuie mustăți artificiale.

Mai mult de la conspirativ decît de la calificativul clar, vine atracția exercitată și în materie religioasă, și în politică, și socială, de sectă, asupra unui tineret nelămurit. În materie religioasă cercurile teologice refuză constant orice discuție publică; de altfel, publicul nici nu s-ar simți afară din cale de interesat. Dar de ce nu se ia inițiativa unei discuții publice a tezelor politice? De ce comuniștii români, dacă sînt, nu invită pe burghezi, care deocamdată există efectiv, la discuții? Este onorabil să declarăm sus și tare ce sîntem și dacă avem în vedere fericirea obștească, scopul fiecărui ideal orientat către popoare, să dezbatem posibilitățile ei la lumina zilei și în auzul civilizat al unei controverse civilizate. Nu cred că o idee destinată bunului material și mental al omului trebuie să aștepte numai momentele de confuzie și de întuneric, ca să se releveze. Revoluția poate să fie și intelectuală, de vreme ce este vorba de idei, creație și intelect – și revoluția nu trebuie să implice neapărat asasinatul colectiv ca să fie pricepută. Priceperea e o particularitate a judecății și aparține mai mult minții decît instinctului, cărturarului decît brutei complete.

Evident, știm că domnul Argetoianu a cerut posesorilor numai cinci la sută și numai cu împrumut, din averea lor totală și că ideii domniei sale i s-a făcut o primire cu tărăboi: sînt proprietari care preferă să piardă suta întreagă. Dar există o pătură intelectuală, care la un cerc de studii politice și sociale, unde ar fi invitați burghezi și comuniști, ar urmări discuțiile cu folos.

Numai să nu se repete cazul levitațiunii. Pînă la instituirea dovezilor publice, propuse de Gustave le Bon ocultiștilor din toată lumea, o literatură specială sporea pe fiece zi cu comunicări din toate statele civilizate că un corp mai greu decît văzduhul, corp de om sau de obiect, a plutit în aer

materiei sau a voinței. Savantul francez, care era și un om bogat, s-a însărcinat să puie toate cheltuielile la îndemîna oricui ar reproduce dinaintea lui și a unui aparat fotografic momentul de echilibru al unui obiect, deplasat prin levitare de pe o poziție pe alta: experiență izbutită și publicată de toate societățile de amatori de psihologie din univers. S-au făcut invitații în toată presa din toată lumea și s-a fixat și un termen foarte lung, pînă la care a fost așteptată proba. Le Bon a așteptat cîțiva ani și a mai așteptat toți anii lui, pînă mai deunăzi, cînd închise ochii.

Ocultiștii s-au simțit jigniți că învățatul nu i-a crezut pe cuvînt și că mai caută și probe, dar prestigiul lor venea din ignoranță și din absență. De la propunerea lui nu s-a mai repetat niciodată levitațiunea...

1932

DE CE ERAM CLANDESTIN

Ce puerile par azi măsurile restrictive ale autorităţilor cu competinţă, care-şi trimeteau cîte un reprezentant, ales dintre cei mai gravi printre gravi, într-un anumit consiliu sau comitet.

Nimic nu pare mai plăcut unui cetăţean, fie particular sau de stat, fie plătit sau onorific, decît să exerciteze o firimitură de autoritate, pe care se va sili să o facă pe cît posibil mai mare şi mai esenţială. Omul e un ins eminamente autoritar, una din caracteristicile care îl deosebesc, încă de la facerea lumii, de colegii lui cu mai multe picioare. Pe cînd animalele, aşa-numite de zoologie, îşi aplică măselele, unghiile şi violenţa ca să mănînce pur şi simplu pe semenul lui mai mic, omul cu autoritate, chiar cînd devine drastic şi insuportabil, aplică şi ceva creier în operaţiile lui.

În mahalaua noastră, cine are nevastă sau bărbat îşi restrînge autoritatea la nevastă şi bărbat. Emiţători de sfaturi, de comparaţii şi concluzii, administrate în toate actele căsniciei, oamenii se chinuiesc unii pe alţii cu sentimentul că împlinesc o datorie. Dacă au copii, autoritatea soţilor, cîtă a mai rămas nesatisfăcută, se completează operînd pe copii. Mîţa, cîinele, vaca, boul, calul îşi ia, fiecare, porţia lui cotidiană. Dacă e singur, omul îşi administrează vecinul, de peste gard. Să te păzească Dumnezeu să ai director, subdirector, şef: canonul este ierarhic şi ultima şi cea mai grea presiune apasă pe cel mai de jos. Pînă în 1917 ţăranul purta numele de talpă. Autoritatea este singura putere care nu implică luxul blîndeţii şi

zădărnicia cruțării. Dă-i unui om un număr, o rubrică, un registru și un ghiozdan și faci din el o autoritate. Cîteodată este de-ajuns o șapcă, un crîmpei de luciu, de fir sau de tinichea, undeva pe un braț sau pe piept, la guler. O insignă a unei fabrici de cauciucuri influențează pe rîndaș oferindu-i mulțumirea confuziei cu studentul.

El învață numaidecît pe «Nu se poate» și pe «Interzis», la poartă, la ușă, la gară. Devii gelos pe superba autoritate cu care, în foaierul teatrului, odăiașii invită pe spectatori să fumeze într-a patra odaie, după ce vor urca și două scări înghețate.

Uneori își face apariția pe Calea Victoriei un preot zidit admirabil, cu o barbă frumoasă, cu veșmintele noi și bine călcate. Dacă n-ar avea un zbenghi de fir la pălărie și, iarna, la căciulă și dacă de baston nu i-ar atîrna un ou cu ciucure de pasmanterie, publicul ar crede că se întîlnește pur și simplu cu un preot venerabil. Zbenghiul îi strică farmecul și poezia, dar purtătorul lui, conștient de ce însemnează creasta pălăriei și sfoara bastonului, se fudulește cu acest atribut. E autoritate. Cîntă de Paști la regiment și a luptat să puie un nasture galben la căciulă, ca pentru un ideal. Nu se putea să fie amestecat cu preoții de rînd, care *n-au dreptul* să poarte poleială. Tinicheaua se face drepturi. Un preot basarabean avu ideea să extindă punctul licăritor mai departe: vara el pune moțul de fir la pălărie de paie, construită ca un joben.

Numai nobilul om este simțitor la autoritate și orgoliu. În pădure, nici iepurele, nici ariciul nu trece țanțoș prin fața făpturilor, cu laba la spate, îngîmfat din gușă și solemn, ca să-l salute veverița și scatiul. Animale inferioare.

Cunoșteam un tînăr inginer, timid ca o căprioară. El nu exercita nici o autoritate, nici o funcțiune, fiind fiul unui părinte bogat, care-l ținea să mai învețe la domiciliu. Dar se simțea creat pentru o autoritate întreagă și a cerut-o de la

poliție. Poliția, asaltată de moraliști, rezervase acum cîțiva ani cîteva funcții gratuite pentru amatori, care căpătau dreptul să denunțe fără iscălitură și să descopere pe șoferii care mergeau prea iute sau pe pietonii dezordonați. Poliția da dovezi de psihologie experimentală exactă. Toate locurile onorifice pentru amatori fură ocupate și se iviseră pentru fiecare din ele concurenți. Amatorii nu cîștigau din punerea în funcțiune a pasiunii lor, decît o mare oboseală, dar se cramponau. Tînărul inginer ajunsese să ție arhivă și dosare și rapoartele lui, de o vehemență dictatorială, provocau cîteva sute de procese de contravenție anual, pînă ce a fost dat afară, după cum se zice în limbaj de funcționar plătit. Trei sferturi din denunțuri erau de fantezie, autoritatea inginerului preocupîndu-se să șicaneze oamenii al căror portret îl indispunea.

Își închipuie oricine ce este autoritatea unuia care într-un consiliu, însărcinat să «elibereze», să «autorizeze», să «acorde», interpretează statul, susceptibilitățile și interesele lui, în special, superioare. Ați văzut cum se închide gura unui interpelator în parlament. De știut nu le prea știe nimeni dar le bănuiește fiecare și chiar atunci cînd într-o comisie de zece, cinci delegați susțin părerea diametral opusă părerii celorlalți cinci, tot acele interese le păzesc și le traduc în hotărîri, și unii și alții.

Ca să fi cerut autorizația să poți cumpăra din banii dumitale un aparat de radio, trebuia să consimtă vreo doisprezece membri de autoritate cărora li se adresa o petiție însoțită de acte. Toată lumea trebuia să-ți dea un act, proprietarul că i-ai plătit chiria, pantofarul că nu i-ai rămas reparația dator, bărbierul că te-a tuns după tarif, și nevasta că nu ai înșelat-o. Fără un geamantan cu certificate nu puteai să obții dreptul de-a asculta plăcile de gramofon, învîrtite la postul din Budapesta. Și fără autorizație, te demoralizai, aveai nevoie de

autorizație, ca să poți rămîne optimist și ferit de influențele melodice ale muzicii șoîcăților și pisicarilor.

Inginerii care au militat pentru suprimarea chinezăriilor de autoritate ale fostei comisiuni de acordarea unui drept atît de funest, pentru viața cetățeanului și a statului, își aduc aminte cu veselie de replica umoristică a unui foarte însemnat membru de comisiune, solicitat să-și dea avizul tehnic asupra aparatelor de radio ce trebuie preferate în comerț. Cu o solemnitate care-i sta bine și cu accent științific, întărit și de convingeri intime, el și-a formulat părerea că numai acele aparate puteau să fie măcar recomandate, care primesc nu unde scurte, mijlocii sau lungi, ci exclusiv «unde românești». Repetarea actelor sale de autoritate îl dusese la o descoperire că undele se împărțeau în unguręști, rusești, cehoslovace și române.

Specialiștii din comisiuni credeau cu sinceritate că în aparat se găsea însuși dracul, și că te puteai aștepta la orișice: mai bine să n-ai aparat. Și ce? de aparate de radio ducem noi lipsă în țară? Nu erau de-ajuns celelalte calamități: mașina de cusut, mașina de tocat și alte mașini, pe care le construiesc străinii, ca să ne usuce vlaga și să ne slăbească în interior? De cînd a intrat trenul în țară, toate nebuniile și gărgărițele s-au năpustit asupra noastră. Cu aparatul de radio le punem vîrf. Un bun român nu poate decît să se ferească de ele. Și nici telefonul nu ne surîde. Ați văzut ce s-a întîmplat de cînd ne-au copleșit americanii, adică jidanii? Plătești și vorbești cu cine vrei fără autorizație specială. Nu numai aici, în București și de-aici cu toată țara, dar cu străinii din toată Europa, și nici o comisiune nu s-a numit ca să modereze acest spionaj deghizat. Dacă aș avea un venit asigurat, o bursă de la stat sau o misiune, m-aș duce, m-aș tot duce și nu m-aș mai întoarce...

1932

DEMAGOGIA ROZALBĂ

Se vorbea pe vremuri de moartea pe poziție. O concepție retardatară impunea un sfîrșit în concordanță cu viața trăită și onoarea politică, de pildă, o stabilea bilanțul. Mai apropiați de biologie decît de Fanar, oamenii știau că nimeni nu putea să aibă succesiv decît un singur temperament și viața putea să fie răsfoită, ca o carte, și citită de la orice pagină, indiferent, îndărăt sau înainte. Fiecare foaie avea poezia ei independentă, dintr-o tablă de materii echilibrată. Viața politică și socială face pe agitații ei profesioniști nu numai inteligenți în adîncime, ci și deștepți în varietate. Cine a scris pentru întîia oară, strîns cîndva cu ușa, că numai proștii nu-și schimbă opinia, el ocăra în disperare de cauză atitudinea rectilină, probitatea și decența unei idei. Argumentul lui, rostit și semnat, a fost binevenit pentru toți nerostiții și nesemnații. Părerile diametral opuse în același cap dezorientat, trădează cît de colo pe amator, pe farseur și pe aventurier: numărul diletanților a sporit ca un clăbuc ușor spumant, în politica așa-zisă, ca și în literatură și în pictură. Dar ele nu mai constituiesc un blam într-o lume de toată superficialitatea și într-o epocă de promovare a lipsei de o personalitate și de o credință.

Niște foști miniștri, care fac parte din extrema dreaptă burgheză și au activat toată viața în sensul celui mai extremist capitalism, strămutat din planul afacerilor pe planul moral, au încetat în speranța că vor putea redeveni. Unul s-a carbonizat umblînd prea mult cu focul în gură și cu

chibriturile aprinse, celălalt, deşi numai s-a fript parţial, s-a fript tocmai la mîna care ducea portofoliul. Amîndoi au rămas, probabil că pentru eternitate, nişte miniştri care nu vor mai fi.

Dintr-o dată, ei nu se mai simt obligaţi la o limbuţie retorică, destinată să exalte puritatea unei societăţi, căreia îi datorau un minister şi apanajul de a se numi fiecare cu un plural complex. Baritonul unuia şi sopranul celuilalt nu mai cîntă binefacerile unei societăţi care, împiedicîndu-i să fie nişte meseriaşi obscuri în calificările lor de diplomă, i-a cocoţat conducători de popoare şi le-a dat dreptul să iscălească pe lîngă sigiliul statului servit. Amîndoi devin analişti. Se transportă de la o tribună la alta, zăcînd amîndoi de un caz de conştiinţă. Dintr-o dată, ei încep să-şi facă probleme şi să mărturisească dificultăţile care duc la dezlegare. O nevoie suspectă de a se dumiri a pus stăpînire pe ei, la o vîrstă destul de înaintată, ca să se presupuie că se puteau trezi la nedumerire cu cîţiva ani mai devreme.

Unul ne dezvăluie cugetarea, ca şi cum ar fi a lui şi ca şi cum n-ar fi citit-o în revista ilustrată, că evoluţia societăţii capitaliste apucă sensul unei stîngi, de care el nu s-a slujit pîn-acum decît ca să-şi descheie pantalonul. A început să-l preocupe timpul şi fatalităţile istorice, după ce a făcut averi, plasîndu-şi autoritatea în cîteva iniţiative dezinteresate şi procopsindu-şi curtea de lichele, escorte de papugii şi pajii însărcinaţi cu purtarea trenei marelui samsarlîc.

Celălalt, pe negîndite, face elogiul planurilor cincinale sovietice, declarate de partidul politic, în care figurează ca o stea, falimentare şi opere de amăgitori. Forma bolşevizantă a statului îl interesează la maximum.

Departe de noi, evident, gîndul de a dezaproba o stare de spirit nouă, al căreia substrat îl cunoaştem din guvernări scandaloase şi abuzive şi din activităţi proprii de guvernare, şi triste şi

rușinoase. Cumetrii au lichidat însă în sînul societății burgheze, unde au supt tot laptele pe care l-au lăcomit, definitiv starea lor de sugaci ministeriali – și adaptîndu-se laptelui sovietic nu urmăresc numai un confort de bot și de țîță, teoretic în societatea viitoare, dar și o răzbunare împotriva doicii burgheze. Cum îi purta legănați la cămașă, răsfățații i-au excrementat în sîn, de mai multe ori.

De teamă să nu devie egali cu Lenin și Stalin, societatea infecțiilor burghezi, care au plătit și mari comisioane, unuia din ei, îi va chema poate înapoi, ca să mărturisească, încă o dată, că s-au înșelat și că adevărul adevărat tot în mîna dreaptă se găsește.

Am notat odată cugetarea politică a unui proprietar din județul Romanați, învățat cu ideea că după bugrhezie va veni comunismul, cu care îl înfricoșau coreligionarii lui politici. Trebuie să găsim o chichiță, nu se poate să nu existe vreuna, ca după ce vor veni comuniștii să-i «canalizăm» – spunea proprietarul, care era și advocat.

Domnii din aluzia de mai sus au plecat din demagogia albă, unul cu o talpă în ceafă și altul cu talpa mai jos – după cum se afla fiecare din ei, făcînd metania sau lingînd un covor, în momentul cînd au primit piciorul. Ei trec în demagogia roșie bucuroși să placă, dacă nu comuniștilor din România, care îi cunosc, vreunui comunism exotic, interesat la existența unor demagogi de esență ministerială. Și pînă se va decide dacă rămîn cu burghezii sau trec cu Moscova, unde probabil că nu e tot așa de bine ca în București, este utilă o demagogie numai tradafirie, roză, rozalbă.

1932

MĂRIA TA

Nu ţi-am mai scris, măria ta, de cînd ştii să citeşti. Îţi scriam înainte în leagăn, şi Cocò îţi aducea biletele noastre în Casa albă, de la Şosea.

O grămadă de evenimente s-au petrecut de atunci încoa.

Întîi, Cocò a murit. L-am găsit pe masa redacţiei, răsturnat în foile zbîrlite ale unui cărţi. Murise otrăvit cu literatură. Şi n-am avut cu cine să-ţi trimit măcar invitaţia la înmormîntare. L-am îngropat într-un ghiveci cu cactus, care, vara, scoate-n sfîrc din aripa lui, o pană roşie de jar.

Am chemat cu trîmbiţa de hîrtie pe toţi copiii la înmormîntarea papagalului nostru. În convoi, au mers fetiţele cu cîte o floare de nufăr cu coadă lungă în mîini, iar băieţii în urma lor, cu fluiere de soc la buze şi cu arcuri de salcie pe umăr. Gătisem tărăboanţa grădinarului cu vîrfuri de brad şi am purtat coşciugul răsucit dintr-o revistă ilustrată, de jur-împrejurul casei. Şi s-au rostit şi cîteva discursuri, de către reprezentanţii vîrstelor de trei, de patru şi de cinci ani, iar onorurile s-au dat cu pocnitori.

A participat şi Bursuc, un cîine adunat din mai multe bucăţi, lipite pe urmele lui. De spinarea întreruptă de un şold străin îi atîrna un cap luat de împrumut. Niţel berbec, niţel namilă şi niţel arici, calapodul lui de jiganie ciufulită, este hotărîtă să meargă de-a-ndaratele şi curmeziş. Numai popa a refuzat să binecuvînteze şi să facă uşoară ţărîna lui cu rugăciuni, considerînd pe Cocò ca un păgîn.

Dar a slujit fiul lui de şapte ani, care e liber cugetător.

Copiii te-au văzut, măria ta, la jurnal, cu o puşcă de vînat. Te-ai făcut mare, măria ta! şi voinic. Alături de măria ta călca prin buruienile aspre un tovarăş de beretă. Copiii au rîs de bucurie şi de o aducere aminte...

Am înţeles! Tovarăşul de vînătoare a purtat un timp, ca Masca de Fier, poreclă femeiească şi copiii şi-au amintit de Chestia Închisă, nume tradus din chinezeşte, pentru a sluji de titlu unei poveşti, adaosă la cărţile arabe. Textul întreg e lung: «Chestia–Închisă–Despre–Care–Este–Interzis–A–Se–Vorbi–Şi–Scri». Autorii povestirii n-au suferit de prea multă fantezie şi claritatea lor greoaie era încîlcită.

Adunîndu-se guralivii laolaltă, ei şi-au pus lacăte la guri, lacăte care puteau fi descuiate numai cu o cheie, o cheie care sta numai într-un buzunar. Era oprit să vorbeşti şi era oprit să te şi gîndeşti la *El*, la *Ăla*, la *Mă-nţelegi*, cum i s-a zis Chestiei Închise, între patru ochi. Dar de se întîmpla să-ţi ia mintea pe dinainte şi se nimerea să te gîndeşti, numaidecît trebuia să te şi scuturi, să pui degetul la gură şi să zici: «Şşşt!»

Iei de subt ţîţele Lupoaicei latine pruncii şi ce rămîne din lupoaică decît o căţea? El a fost dat jos din şcoli, din judecătorii, din autorităţi, biurouri şi prăvălii, dar locul gol a rămas însemnat cu un cui, lăsat în părete...

Au fost chemaţi gazetarii şi li s-a cositorit peniţa şi din loc în loc ziarele şi cărţile primeau ştampila fierbinte a ciocanului de lipit. Deputaţii şi mai-marii politici s-au îmbrăcat cu toţii, într-o singură zi, la acelaşi dricar.

– La ce te gîndeşti, domnule? te întreba pe neaşteptate marele Cioclu, în parlament.

– Nu mă gîndesc la nimic. În calitate de ales al naţiei, îmi fac toată datoria.

– Ba te gîndeai la ceva... Am văzut că te scărpinai după ceafă.

– E gestul meu de deputat, de cîte ori caut o idee. Zău că nu m-am gîndit la nimic.

– Te-ai gîndit la Chestia Închisă!

– Să mă bată Dumnezeu!...

Şi deputatul trebuia să jure cu martori, o dată pe lună, că nu s-a gîndit, să zică de trei ori pe săptămînă: «Nu ştiu, n-am văzut» şi să se lepede repetat.

Era interzis să vorbeşti, dar începuse să fie suspect să taci.

– De ce taci *aşa*?

A tăcut *semnificativ*...

Şi, într-o zi, măria ta, Chestia s-a deschis. Lacătele s-au topit singure la guri, ca şi cum fuseseră de ciocolată cu lapte, oamenii încuiaţi s-au lins pînă la nas şi bărbie şi însăşi cheia s-a lichefiat în buzunarul ei. Aşa e fierul, măria ta, ca şi omul: nu ţine unde nu trebuie, şi se înmoaie. Copiii au rîs în ziua ceea, de s-au cocoşat. Căci şi săbiile, şi pistoalele, şi lăncile s-au smîntînit şi au curs. Se schimbase aerul, şi el a tocit uneltele cele mai bine călite şi călitura a sărit.

E o poveste, care nu te mai priveşte, măria ta, dar nu e rău să o ţii minte, ca şi copiii noştri, care te-au văzut în jurnal la vînătoare. Ei au strigat:

– Uite pe regele Mihai!

Eşti regele lor, măria ta. Nu le strica inima şi nu le spune că nu mai eşti...

1932

ÎNTRE FELDIOARA ŞI SOMARTIN

Între Feldioara şi Somartin s-a ivit un diferend. Feldioara are şapte familii şi un sfert, Somartinul are şapte familii fără un sfert. Este vorba de nişte pămînt care, vîndut cu grămada, ar fi încăput în cîteva căruţe şi ar fi costat o sută de lei.

Pentru tranşarea diferendului a fost ales un doctor. Doctorul e însă advocatul Octavian Vassu, care s-ar fi putut scri şi cu de trei ori silaba dublă. Pe lîngă doctor, advocatul e şi senator; şi pe lîngă senator, doctorul era şi un fel de primar al numitei Feldioara, preşedinte al comisiei interimare. În această multiplă calitate, advocatul şi-a fixat pe spinarea comunei onorariul, mai scump decît preţul ambelor comune, vîndute cu toba, cu oameni cu tot, la cifra de şapte sute de mii lei.

Ziarele au publicat lista analitică a cifrei, şi din diversele capitole ale tabloului se remarcă un cont al «discuţiilor» necunoscut aici, în vechiul regat, unde omul vorbeşte degeaba. Textual:

«Discuţii cu prefectul de Făgăraş: zece mii lei.

Discuţii cu părţile în litigiu: treizeci mii lei.»

Două discuţii în valoare de patruzeci mii lei.

Ar fi interesant de auzit cum discută domnul doctor senator advocat Octavian Vassu. Începe cu «Mă, sfîntă-i oaia» ori cu «Mintenaş»? Preţul implică stil. Căci dacă domnul doctor începe cu un strănut, mere cu un sughiţ şi şi-a gătat discuţia cu vreo altă manifestare, nu face atîtea parale.

1932

TABLETĂ A ZILEI DE 4 APRIL, PENTRU DESCHIDEREA EXPOZIȚIEI DE IMAGINI A DOMNULUI G. M. CANTACUZINO

Domnul G. M. Cantacuzino se deosebește pe sine în feluri diverse.

Aristocrat, cu înțelesul social adevărat al cuvîntului, a făcut ucenicie în atelier și e un lucrător al materialelor, din care s-au construit statuile, catedralele, cetățile și castelele. Arhitect în activitatea continuă, s-a odihnit de ridicarea lespezilor pe umăr, culegînd cu pensula și cu creionul frumusețile pietrei, ale pămîntului și ale acelui material plastic și provizoriu, care în formele ei este carnea. Pictor, a realizat hărnicia învățăturii: «o linie pe zi».

Aș vrea să spui că domnul Cantacuzino e de cîteva ori biruitor, acolo unde foarte puțini cîștigă o singură luptă o singură dată. Și, tuturor biruințelor sale, li se adaugă victoria esențială a talentului, care indică treapta temperaturii. Nu sîntem într-un moment biografic, ca să notăm toate celelalte activități ale artistului; să facem numai mențiune sau o aluzie la ele. Bogata zestre sufletească și intelectuală se trădează la o vîrstă cînd alții n-au început nici să se dumirească.

Manifestarea de azi a domnului Cantacuzino vine numaidecît după o expoziție de pictură în ulei, primită cu aplauzele cele mai prețioase, ale cunoscătorilor. În gama contrastului de negru și alb, artistul înfățișează sensibilitatea cărbunelui și a fumului, răscolită ca o cenușe. Nici negrul, în degetul artistului, nici albul lui, nu sînt ceea ce se cheamă negru strict și alb strict, în vocabular. Între unul și celălalt sînt înțelegeri și afinități, de care ne

documentează amurgul și noaptea străbătută cu albastru de o potecă difuză, Calea Robilor, aleasă cu două cuvinte de instinctul plugarului, adormit între spice și boi, cu ochii la ceruri.

Cărbunele nu e același todeauna și pretutindeni și, ca și fumul lui, cu parfumări complexe și cu aspecte, variate pînă la catifea și mătase, poartă amintirea altitudinii vegetale, de buruiană, de cedru sau de terebint.

1932

REVIRIMENTUL

Dezlegarea problemei spectacolului microfonic se găseşte pe mîinile dramaturgilor, regizorilor, actorilor şi literaţilor de vreo zece ani. Cu cîteva aproximaţii şi excepţii, aţi văzut cum s-au plătit aceşti specialişti de datoriile lor artistice. Punînd la contribuţie zgomotul, abecedarul şi vocabularul zgomotelor învăţate din experienţa zgomotului brut, ei n-au putut să descopere o sintaxă şi aproape toate încercările, inspirate de la locomotivă, şuier, clopot şi răcnet, au dat un greş lamentabil.

Trebuia, prin urmare, aşteptată trecerea unei lungi epoci de incubaţie, la capătul căreia se presupune că, influenţat de radiofonie pînă în celulă, omul de specialitate artistică se deşteaptă într-o bună zi cu un simţ nou şi cu elementele unui limbaj al expresiei microfonice precizat. După zece ani, cîţi alţi cîte zece ani ar rămîne de aşteptat pînă la ecloziunea unui stil şi a unui eveniment?

Nu poate fi nimeni acuzat de sensibilitatea lui Adam, care în mii şi zeci de mii de ani nu a fost în stare să se descotorosească de tare şi vicii mult mai vechi şi mai supărătoare, merge cu mult mai încet decît spiritul lui de invenţiune bruscă. Adam se bate şi azi cu aceeaşi sete ca în timpul Vechiului Testament şi, de la Moisi pînă azi, el încă n-a învăţat nici să citească. Şi în această materie a încurcării ochiului cu textul, el a mers revoluţionat numai pe latura descoperirii, ostenit de născocirile lui şi dezgustat de el cînd vine nevoia să şi le aplice total: scrisul a mers mai iute decît cititul.

Paralel cu optzeci şi cinci la sută de analfabeţi. Rusia de pildă, are un guvern comunist şi o doctrină politică şi socială, care trebuie ieftinită progresiv în sensul gloatei, nepricepută de Adamul cel numeros cu cămaşa roşie şi cu şapcă. Şi în vreme ce, una este alta, trei sferturi din popoarele orientale nu ştiu să descifreze o firmă, coexistă o poezie de subtilităţi şi rafinamente, echivalentă pentru mase cu literatura chinezească.

Nu vrem să strecurăm şi aici ideea adevărată, că o elită, în pofida oricărui neastîmpăr şi oricăror doctrine, hotărăşte, în toate şi întodeauna, chiar şi în democraţie. Dar ideea e adevărată cînd îi dăm drumul şi în elite. Inventatorii păşesc infinit mai repede, decît se mişcă din loc şi aceia care se pot folosi cu ştiinţa căpătată, de o invenţiune.

Problema spectacolului microfonic este pe cale să o dezlege tot inginerii. Mijloacele lor sînt de natură să se modereze în limitele şi în calibrele sentimentale şi de cerebralitate visătoare ale făcătorilor obişnuiţi de teatru. Rolul acesta va începe, adică va continua, după ce tehnica şi ştiinţa le va fi pus la îndemînă feluri noi de a strămuta meşteşugul vechi în emoţie publică. Inginerii le vor da artiştilor tiparul întreg, cu care textele viitoare trebuie armonizate comod. Nu mai umblaţi după concepţii şi adaptări, alambicînd simplele şi grupînd complicatele. E o literatură greoaie şi insipidă aceea care consistă în a spori respiraţia creierului şi a trezi văzul urechii, polemizînd cu trenul accelerat şi cu clopotele de la grumazul cirezii. Şi ceea ce aţi făcut pînă acum nu e lipsit de ridicol, domnilor din specialitatea artistică, vrea să spună inginerul.

Staţi puţin. O să vă dau un aparat, un supliment de aparat, adaptabil la aparatul vostru, cu care primiţi sunetele, ca să primiţi în acelaşi timp şi spectacolul văzut. Faust va vorbi şi va juca odată pe ecranul postului de recepţie. Teatrul, care se

cîntă sau se reprezintă pe scenă, va fi strămutat de mii și de milioane de ori la domiciliu. Cînd va vorbi, conferențiarul va fi și văzut, dacă interesează profilul lui antic sau nasul cîrn.

Într-adevăr, inginerii lucrează febril la această nouă mare invenție, care în parte este realizată și, nu peste prea multă vreme, auditorii vor avea acasă și teatrul și filmul, iar spectacolul microfonic va fi realizat în formula lui adecuată.

Desigur că invențiunea cea nouă va strica toată urzeala de interese dintre America și Europa, obținută cu miliarde de dolari, capitaluri asociate și cheltuite în vederea unor beneficii, pe care îndrăznești mai repede să le numeri decît să ți le închipuiești. Fabricația filmelor este destinată unui faliment egal cu proporțiile rezultatelor comerciale trecute. Și nu a filmului mut, care se va întoarce la adevărata lui chemare mimică, dorită de estetică și codificată de geniul lui Charlie Chaplin, ci a filmului sonor, autorul crimei săvîrșite asupra muzicii și a operei, strămutate din viață pe cauciuc, ebonit și celuloid. Filmul sonor are pe conștiință o victimă prea însemnată, ca să nu primească răzbunarea pregătită în taină de justiția inginerilor.

Într-adevăr, de cîțiva ani, de cînd America a înzestrat exasperarea timpanului cu o aparatură pentru care gustul muzical era o reproducere în colosal a fostelor flașnete uriașe, cîrmite cu electricitate, s-a suprimat toată viața muzicală a Europei, redusă la conservatorii anemiate. Vocile, viorile și executanții, grămădiți după o șansă oarbă în cîteva fabrici de personalitate tip Hollywood, rămași fără atmosferă, rămîneau și fără pîine. Cinematografele, din ce în ce mai numeroase, pe măsura împuținării teatrelor, care cabotinizaseră existența orașelor, readuceau în mijlocul publicului orchestra și muzica de calitate și școala urechii și a priceperii devenea populară. Tot ce

stricase placa de gramofon, revenea împuternicit și se putea da asigurarea unui nou mare avînt al liricii pure.

Orchestra electrică a intrat brutal, a sfărîmat lăutele și harfele, și pe cîntăreții de operă i-a pus pe goană cu bolovani. E vechiul ideal mecanic, de la începuturile impertinente ca toate începuturile; ale epocii științifice, de a suprima hrana, înlocuită cu o pilulă și de a zămisli prunci în eprubetă, din tărîțe, albuș de ouă și acid azotic. Semidoctismul e imperialist și dictatorial și în artă, nu numai în stat.

Desigur că nedelicatețea mecanică a pricinuit panică în stolul de libelule și fluturi, care pluteau ca o Cale Lactee în jurul măștii lui Beethoven. Tăcea clavecinul și ațipise violoncelul, doi prieteni rămași pentru confidență dedesubtul lămpii familiale.

Spectacolul microfonic va reabilita în curînd toate manifestările cu izvoare vechi, legate de muzică și teatru - și violențele americane vor rămîne în cronica judiciară a vieții artistice. Dacă totuși momentul renașterii americane va întîrzia, acest lucru va trebui imputat puternicelor «concernuri» ale Dollarului, pregătite să cumpere toate investițiile și să le țină ascunse pînă în ziua cînd, toate amortizările și beneficiile încheiate, să le exploateze în folosul lor...

1932

UN APEL ÎN VÎNT

Într-o seară de acum o lună de zile, mi-am permis să indic unui vorbitor mai calificat: calificat prin informaţia de specialitate, discuţia unei probleme care constituie preocuparea actuală a tuturor cercurilor intelectuale din Europa şi din Americi. Presa mondială este plină de această problemă. În jurul ei, ca dinaintea unei speranţe mîntuitoare, se întocmesc organizaţii politice, se dau lupte şi se grupează revendicările, fie că vin de la minte, fie că urcă la minte, de la mîini şi de la braţe. Tendinţa acestei mişcări, făgăduită omenirii teoretic de evanghelia lui Karl Marx, fiind însă în faza ei actuală, exclusiv, conspirativă, omul care nu caută întunericul şi curmezişul ar vrea să fie lămurit. În afară de locul ermetic închis şi primitor numai de iniţiaţi ai temperamentului, el trebuie să ştie ce să creadă despre făgăduita nouă fericire.

Va să zică, problema era, cum se zice, în aer - şi nu trebuia numaidecît să indicăm noi nevoia de a fi discutată şi arătată. Ni s-a părut însă caracteristic că oratorii şi scriitorii de specialitate socială, economică şi financiară se succed în presă, în librărie şi la microfon fără să se împiedice de bîrna mare, aruncată în roata plumbului şi pe nicovala făurarului şi că fiecare preferă să dizerteze cu surceaua şi rumeguşul. Nu vreau să iau în răspăr nici o susceptibilitate, dar mi s-a părut că specializaţii se feresc să puie mîna pe tăciune, mulţumiţi să scormone o răcită cenuşă inexpresivă. Şi mi s-a părut că este trebuinţă de un îndemn, intelectualitatea noastră vădindu-se

rezervată dinaintea tuturor problemelor mari ce i se adresează. Iată pricina care a determinat intervenția noastră, neautorizată și mai mult literară, de acum o lună de zile.

Trebuie să ne deslușim, înainte de orice discuție, o situație sau o noțiune.

Sîntem destul de pregătiți de o experiență publică și cultrală îndelungată și de toate evenimentele, petrecute timp de șaptezeci de ani, la noi, și ni se poate vorbi fără timiditate dar și fără iluzie deșartă. Vremea ajungîndu-ne scumpă, noi nu o putem pierde în așteptări sterile și în starea de abstracție care ne împiedică de la lucru util, de la munca încăpățînată și minuțioasă pe care o cere ceasul de față. Săteanul are cumințenia nației din care face parte iar intelectualul, oricărei profesii și îndeletniciri aparține, este apt să asculte cu înțeles mărturisirile sincere și constatările dovedite. Cetățenii au dreptul să ceară, acelora care i-au dat la școli și i-au ținut în străinătăți, să se plece la urechea lor și să le grăiască răspicat.

După marea tulburare a războiului, în care alte rînduri de oameni au mai văzut o dată o fericire a Europei astăzi cerșetoare, popoarele au rămas dezorientate, din pricină că și-au dat seama – cu un moment prea tîrziu – că s-au înșelat. Prin reacțiune, la noul fenomen al unei mizerii sistematizate, popoarele au cerut și cer un leac în stare să vindece răul radical. Există acest leac miraculos și rapid? Se găsește el între buruienile rusești sau leacul e tot cel vechi și care de mai multe ori a scăpat mereu omenirea de peire: răbdare, muncă și bună-credință? Să se fi schimbat celula organică a omului, încît să aibă nevoie de un plasture arzător care n-a mai fost aplicat pe spinarea, pe creierul și pe sufletul lui niciodată? Nu cumva noua fericirea e o nouă minciună, un nou idol flămînd, care vrea să mai mănînce sînge?

Omul nu minte numai cînd pornește cu gîndul hotărît al minciunii. El minte și cu sinceritate,

minte din naivitate, minte din sminteală, minte din imitație și din inconștiență. Minte și din degenerare. Asupra acestui punct știința ne învață ceva. Vigoarea omenirii s-a împărțit prin înmulțirea popoarelor, la zeci de milioane de oameni, al căror număr nu exista, de pildă, acum cinci sute de ani, cînd greutatea totală a pămîntului, nici ea poate că nu a fost aceeași. Dar vigoarea omenirii fie că s-a menținut, fie că s-a micșorat, ea s-a modificat fie în bine, fie în rău, prin influența unor agenți studiați precis: alcoolul și spirochetul. Și s-a modificat în rău, din pricina apariției deslușite și întinse, proporțional cu înmulțirea oamenilor, a paraliziei progresive. Nu e nici o supărare să constatăm o realitate consemnată de știință: un ilustru prezident de republică, autorul unor puncte, care au preparat armistițiul de război, a sfîrșit, după cît s-a putut citi, din această cauză. Altă personalitate ilustră, Lenin, primul dictator proletarian al Rusiei sovietice, și-a închis ochii obosiți, subt paralizie generală. Paralizia generală este un efect studiat al spirochetului și în Rusia, unde alcoolul e dictatorul de veacuri...

Oamenii noștri de știință sînt datori să ne vorbească, desigur, din punctul de vedere de laborator, asupra efectelor unui tratament al glandei interstițiale, efectuat de un Voronov și de un Steinach; ei pot să ne comunice dacă nădejdile ștrengarilor bătrîni sînt sau nu justificate; dar ei sînt îndatorați, ca români, să le comunice românilor, în ce măsură spirtul, sifilisul și pasiunile, complicațiile și degenerările pe care le provoacă își revendică paternitatea dezordinei într-o natură organizată, de la bobul de mei și muștar pînă la universul planetar, cu de-amănuntul și într-o natură în care creșterea este înceată. Capitala a cunoscut în ajunul războiului un bogătaș român, înalt cît un munte, un adevărat om de treabă. El urmărea un proiect măreț, voind

să fie proprietarul orașului București. În cîteva luni, el a cumpărat tot ce a putut. Admiratorii lui afirmau la fie ce nouă cumpărătură că noul proprietar a mai «dat o lovitură», iar adversarii lui din seria marilor proprietari, geloși că unul o ia tuturor înainte, afirmau că «se ruinează». Nimeni nu a bănuit de unde îi veneau bogătașului inspirațiile și pasiunea, pînă în ziua cînd bietul om a murit pe neașteptate, de paralizie generală.

Dacă ar fi fost un intelectual sărac, sufletul și bunătatea acestui om cumsecade s-ar fi exprimat în dorința de a face lumea fericită și, dacă ar fi fost om politic, cine știe în ce mari proiecte de reformă s-ar fi împotmolit. El ar fi fost destul de armat fizicește ca să nu se teamă de nimic și cu o cultură de abstracții și deziderate ne-am fi putut aștepta să avem în el un vizionar, care, în loc să cumpere capitala, ar fi urmărit să o dărîme și subt zidurile ei să îngroape o burghezie capitalistă, răspunzătoare de infirmitățile cu care îl copleșește pe om natura, indiferent de capital și clasă.

În vorbirea noastră de acum o lună am invitat nu numai pe oamenii de specialitate științifică să puie în discuție problema care impresionează în obscuritatea ei, și cercurile politice și nădejdile dezamăgite. Apelul nostru se adresa cu obiectivitate și adepților măcar teoretici ai ideilor din problemă.

După o lună de așteptare, putem reedita apelul, dar nu fără o concluzie dezavantajoasă sociologilor științifici și așa-numiților comuniști suspecți de nesinceritate, de ignoranță, sau de incertitudine. Nici unii, nici ceilalți nu s-au grăbit să dezbată, sau dinaintea microfonului, sau într-o conferință cu invitați, problema, de care unii se tem și cu care ceilalți se fudulesc. Căci chestiunea trebuie să fie clară: ori ne convertim cu toții la comunism, ori ne lepădăm de obsesia lui; ori e în comunism adevărul total, ori zace-n el o funestă nimicnicie.

Dacă observăm genul de propagandă, pe care îl preferă atît comunismul neemancipat, cît și comunismul guvernamental, al republicii sovietice, ne dăm seama că, împotriva obișnuitei discuții la lumina zilei, care caracterizează lupta pentru toate ideile politice, economice, artistice, naționale și religioase, el caută umbra și se complace în atmosferă de roman detectiv. Puterile pe care le-a organizat mai stăruitor comunismul rus, atît în interiorul republicii, cît și în restul lumii, ar fi putut să fie sufletești: ele sînt de strictă politețe. Pentru întîia oară în viața ideilor, un ideal este reprezentat și prezidat de agenții mascați. Sovietele au evitat, ca o practică periculoasă, conferința, apostolatul, sala de întrunire, piața publică și călătoriile de odinioară ale lui Pavel și Petru. Nimic n-ar fi mai onorabil și mai binevenit ca parcurgerea țărilor cu picioarele goale sau încălțate și expunerea în limbile universului a marelui adevăr experimental.

De ce? Pentru că n-au nimic de ascuns și pentru că totul poate să fie pus deschis subt ochii oamenilor însetați de o dreptate mai mare decît cunosc? O convertire la comunism și o adaptare a practicelor de stat sovietice nu pot fi obținute în libertate, ci numai în țară închisă și păzită cu granate? Cetățeanul epocii capitaliste este incapabil să recunoască valoarea socială a stărilor stabilite după revoluție în imperiul rus? El trebuie întîi suprimat ca să priceapă? El trebuie să-și dea socoteală de superioritatea doctrinelor rusești numai cu stomacul, raționat la o porție de pîine? Comunismul e înțeles cu oasele, cu prigoana, cu împușcarea? Nu cu inteligența? Numai în «colectiv» și în regim de CEKA devine substanța comunismului înțeleasă?

Ideile și doctrinele regimului capitalist țin seama înainte de orice de libertatea omului și a inteligenței de a putea să asimileze sau să refuze, fără ca intelectul să fie condiționat de bucata mai

mare sau mai mică de mămăligă pe care o dai sau o reții, în regim sovietic, după cum individul e de părerea sovietului sau nu. Iată-ne, brusc, cu cinci sute de ani înapoi.

Desigur că lămuririle pe care le datoresc comuniștii oamenilor de bunăvoință nu privesc doctrina scrisă a socialismului și toată literatura lui, dezvoltată în plină libertate în regimul capitalist. Lumea voiește să știe altceva: aplicarea socialismului în Rusia, o republică înspre care se îndreaptă cîteva reverii. Cînd se va spune popoarelor că regimul actual s-a instalat fără o vărsare de sînge, care a curs ani de zile pe toate rîurile imperiului; că libertățile nu au fost suprimate; că libertatea de gîndire și de manifestare este respectată; că, slobod, omul muncește după voință și are dreptul la munca și odihna pe care și le alege după plac; că ideea personală nu constituie o crimă; că nimeni nu suferă de foame și că regimul sovietic însemnează, în Rusia, îndestulare și siguranță materială și morală - atunci popoarelor li se va da și putința să controleze și, verificînd realitatea stării sociale rusești și găsind-o exactă, ele pot să adopte pașnic și să transporte la ele acasă o formulă de fericire, atîta cît poate un muritor să suporte.

Să vie să ne vorbească cei care știu mai mult, cei care pot mai mult, fie burghezi, fie comuniști. Să ne documenteze și să ne facă să înțelegem. Și dacă n-au cum vorbi, să scrie: tiparul e fără lucru și o expunere a evenimentelor, a faptelor și a stărilor, ne găsește pregătiți să facem amendă onorabilă și să retractăm, dacă am mințit și noi și dacă putem fi cinstit încredințați că sîntem în eroare.

Seara, pe la orele șapte, auzim o limbă românească la București, în difuzoare, venită din Rusia. Am urmărit rostirea doamnei sau domnișoarei colectivizate, căreia îi este dată însărcinarea. Ea vorbește Basarabiei de actele administrative ale regimului, prin aerul care trece

din republică în regatul nostru, pe deasupra cadavrelor românești, victorie socială și făgăduială a bravelor trupe roșii. De trei luni de zile, doamna vorbește de sămînță, de puduri, de chintale, de cifrele obținute de un așa-numit plan cincinal.

Relatările sînt formulate cu un ton răstit și cu un accent înalt. Și atîta tot.

Este foarte probabil că tovarășa sovietică aude postul București, așa cum auzim și noi postul de unde vorbește domnia sa. I-am fi foarte recunoscători dacă ne-ar explica într-o prelegere românească concepția politică, socială și umanitară a Moscovei asupra prigoanei românilor de peste Nistru, expulzați în Siberia și asupra morților de la granița României. Căci avem în țară și în București un număr mare de oameni în carne și oase, scăpați din Rusia comunistă printre gloanțe și care s-au mărturisit fără să mai socotim căzuții, femei, bărbați și copii, care au umplut rîul de la hotar.

1932

IISUS

Bietul om, care soseşte obraznic şi biruitor în viaţă, închipuindu-şi că biruinţele asupra suferinţei, delicateţii şi sîngelui celorlalţi îi sporesc puterile şi durata, seamănă în ceasul crizei supreme cu toţi semenii lui înfrînţi ori glorioşi. Pentru ce a minţit, a făcut nedreptate şi împilare, dacă peticul lui, croit din stofa aceluiaşi întuneric, scăpărat, în urzeală, din cînd în cînd, de firul unei licăriri, nu se poate nici îngroşa nici întinde?

Nu poate să fie loc de eroare, oricărei învăţături de trufie şi înfumurare s-ar încredinţa inteligenţa, ca să justifice un egoism meschin şi rîvna de lăcomie. Viaţa, acea viaţă despre care ne putem rosti pentru că o cunoaştem şi o trăim, parcursă de toate intensităţile fizice şi sufleteşti, se mărgineşte, abia începută, cu obştescul accident. Împăratul scoboară, din buna voie a vieţii, treapta tronului numai în cămaşe şi, cu picioarele goale, în pîlcul zdrenţuros al supuşilor lui, care nu-l mai văd, ridicîndu-li-se tuturora harul vederii, păşeşte încovoiat, cu sufletul subsuoară, ca o lipie pentru drumul cel fără de sfîrşit. Viaţa nu poate da în cel mai bun caz decît aducerea aminte, înscrisă într-o carte de morţi, dinaintea faptului, al unei existenţe întregi, sau leacul, mai adînc, pentru continuare, al uitării.

Ce copilăreşti, sălbatice şi tîmpite devin gesturile de maimuţoi important ale omului, comparat cu vata maculată, uzată şi murdară, a făpturii lui oprită-n loc şi strămutată-n hoit egal! Toată ziua ochiul liniştit vede zvîrcoleala

zadarnică a omului înfiorat de moartea care se găseşte prin vecini, şi ridicul în giganticele-i sforţări de şoarece mic, amăgit de slănină. El ar vrea să scape şi nu ştie cum. E fără scăpare. Toate vapoarele, toate trenurile şi toate automobilele duc în acelaşi loc, către care se îndreaptă broasca ţestoasă şi melcul cu încetineală.

Iisus Hristos poate să fi fost un om, ca noi, sau o idee a omului răzbunat de două ori, o dată împotriva pieirii lui şi a doua oară împotriva unor asupritori care-i făceau, ca şi azi, numai că din cetăţi întărite deosebit, pieirea mai dureroasă. Că el a fost fiul lui Dumnezeu e incontestabil: mîntuirile, răbdarea şi iertarea noastră vin de la Dumnezeu. Fiul lui Dumnezeu a prezidat toate falimentele epocilor de orgoliu, a desfăcut o sumedenie de împărăţii şi a înmuiat mîinile dure pe spadă şi vioaie pe bici - şi nu se dezminte. Săteanul care lipeşte un fir de ceară aprinsă la icoana Prea Curatei, face o alianţă cu Dumnezeu, care a mai fost cu eficacitate încheiată de miliarde de ori de răzvrătiţii cuminţi ai timpurilor şi ai brazdei. Glasul lui Ion Botezătorul, care mustra din beciul de subt bucătării pe Salomeea, a rămas în rugăciunea bietului om, pus în genunchi la catapeteasmă.

Iisus a mutat bucuriile, cu neputinţă de adunat aci, într-o lume mai lină, a ipotezei, unde intrarea năpăstuitorilor a fost interzisă cu judecăţi, care arată cît poate să fie de riguros şi de necruţător împricinatul cu tribunalul lui actual. Căile toate răspund în drumul final, care duce drept acolo, unde valorile lumii acesteia sînt verificate amănunţit. Acolo puterea, mintea, averea nu mai reprezintă nimic. Diploma, certificatul, biletul, recomandaţia, calitatea de partizan, de om de casă şi de bucătărie se anulează. Stăpînul se poate afla pe neaşteptate dinaintea fostului servitor, liberat de contingenţele sociale înaintea lui, şi purtînd acum sigiliul de lîngă ultima iscălitură. El se va

simţi în sala judeţului la locul lui şi ca la el acasă, şoptind cu arhanghelii şi surîzînd cu corurile de îngeri.

Iisus a interzis şi influenţa geniului în viaţa viitoare, orientat de o exactă psihologie şi preferînd oamenilor de minte, proştii, pe săracii cu duhul, cei mai numeroşi dar şi mai demni de o dragoste întreagă. Căci, nu este adevărat? - talentul poate să fie aparent şi să se confunde cu şiretenia, cu falsificarea şi dibăcia şi poate să corespundă unui grad intelectual de lichelism.

El a dat omului slab o putere, care în cele din urmă răpune pe biruitor şi-i face biruinţa derizorie, o sabie nevăzută şi aşteptătoare. Revărsîndu-i fericirea în abstract, Iisus a pus în ceruri un rezervoriu de energii care folosit *dincoace* dau randamentul dezinteresat. Slăbiciunea poate să lupte surîzînd, în stare de jertfe, neatinse de sentimentul datoriei. Iisus a zis: «Cel ce vrea să fie stăpîn, să fie tuturora slugă» şi a ştiut ce a pus în cîteva cuvinte şi în sufletul slujitorilor timpului de acum.

Fereşte, Doamne, pe stăpîni de credinţa robului împovărat şi de blestemul către tine, al maicii, care-şi leagănă pruncul în copaie...

1932

PAUL DOUMER

Greu de precizat deocamdată cît spirochet şi cît cabotinism, cîtă aşa-zisă idee, adică, intră în actul de asasinat săvîrşit vinerea trecută la Paris, cazul e caracterizat prin naţionalitatea asasinului. Calitatea de rus a dat întodeauna în contact cu civilizaţia, un precipitat de sînge. Ea împărechează doctrinele culturii europene, potrivită pe instinctul Fiarei din Urali ca o mască de inocenţă cu tîlhăria.

În politică, ruşii au creat asasini cu principii, în toată gama socială şi agenţi de poliţie secretă: imperiul ortodox era guvernat de Ohrană; imperiul ateu e stăpînit de Cekă. De la Kropotkin şi Bakunin pînă la Pobiedonostev şi de la el pînă la Dictatorii şi Regizorii consecutivi ai regimului comunist şi ai Internaţionalei acestuia, şi Biblioteca şi Catedra şi Crucea şi al treilea Testament, care-i *Capitalul* lui Marx, au fost inundate cu sînge. Ruşii guvernează, cred şi gîndesc exclusiv cu sânge. Credinţa religioasă a dat la ei, în timpul ştiinţific şi cartezian al Europei, pe Rasputin. Naţionalitatea de ruşi a lui Tolstoi şi Dostoievski nu schimbă nimic din caracterizare şi nu justifică nimic; completează dimpotrivă şi întăreşte.

Cîteva veacuri de alcool şi anticul morb special asiatic au înlesnit şi revoluţia socială, specie de asasinat colectiv, şi ungerea demagogică a mediocrităţilor actuale la dictatura fostei împărăţii. E lumea nouă, realizată pentru un popor de analfabeţi, condus de semidocţi şi frenetici. Posibilitatea nouă e atracţioasă şi

eludează printr-o aruncare de bombă ori manipulare de revolver dificultățile care barează ascensiunea mediocrilor internaționali, grăbiți să fie înainte de a exista în formă categoric exprimată, ca poeții și pictorii, fără gramatică și desen, rîvnind o consacrare înlesnită de stupiditatea unei teorii.

Cu browningul englezesc sau german a tras, la Paris, un rus: e indiferent dacă asasinul e naționalist, comunist sau amator izolat. Construit pentru apărare, revolverul, pus în mînă rusească, e înțeles pentru atac. Cu seninătate, asasinul a putut să doboare pe venerabilul președinte. Nesimțitoare la vasta autoritate pe care i-au dat-o aglomerată, alegerea elitei întregi a unui popor de elită, vîrstă, onestitatea de cetățean și de savant și stoicismul clasic că a putut să supraviețuiască pierderii celor patru băieți ai lui, într-un singur război, bruta și-a ridicat laba. Puteam să ne lipsim de originalitățile rusești, și de literatura nevropată, și de balet, și de corul cazacilor, și de dansatoare. Asasinatul prezidentului Doumer este de natură să anuleze toate manifestările unui popor, care s-a silit să dea drept randament cultural atare neam de idealiști.

Sînt în prezență două soiuri de minți. Revărsările Asiei, care au impus vechilor europeni concepția socială a robiei și a lumii barbare, jugulată pe timpuri de civilizația albilor fără pomete de cinocefal, se reeditează în forme intelectuale; Asia s-a pervertit prin tipar și idee. Dacă asaltul pe care îl încearcă din nou poartă numele socialismului european, în steagul roșu se apropie de Elada; învelită fiara vînată de carabina europeanului pe cîteva latitudini. În Bărăganul zoologiei hiena, șarpele și pasărea de pradă nu se pot înțelege cu omul, decît prin zăbrelele unei colivii și prin ochiul de sticlă a unei cuști. Proclamarea Drepturilor omului, petrecută la

Paris, a permis plimbarea slobodă a zoologiei prin Paris.

Paul Doumer a fost unul din acele exemplare de mare echilibru, pe care numai cultura Europei este în stare să le producă la popoarele ei. Fiul salahorului Doumer nu a fost mai mult, la naşterea lui, ca un băiat de al nostru, Ion sau Popescu. Genialitatea năbădăioasă a unui tinerel, care la venirea lui pe lume contestă viaţa şi o face începută de la el, nu aparţine şcolii franceze, preocupată de selecţionarea omului complet, statornic şi profund; om, cetăţean şi învăţat. În clasa de retorică a liceului francez, şcolarii scriu curent şi literar, argumentează substanţial şi complicat, corespund între ei în latineşte şi toate sutele de mii de asemenea liceeni merg cu un an înainte, neopriţi de imbecilităţi găsite, de palavre licăritoare, de vanităţi şi fumuri. Un inginer francez, un medic, un profesor, un ofiţer, un advocat, poate oricînd să ştie şi să poată infinit mai mult decît o sută de capacităţi triumfătoare şi nervoase, puse în circulaţie abstractă de alte popoare. E masa compactă, sigură şi adîncă a noţiunii de francez. Provincia, satul, regiunea excentrică sînt covîrşite de valori nepublicate, a căror prezenţă reală se exprimă, în actele istoriei şi culturii lui.

Aceşti oameni, asemenea oameni, selectează pe preşedinte şi acest om trebuie să aibă autoritatea valorii morale şi intelectuale celei mai mari, o autoritate care scapă presei, criticii şi literaturii şi care la noi, de pildă, ar fi cu neputinţă de proclamat.

Primus inter pares, care pînă deunăzi a fost Paul Doumer, poate fi însemnat şi ales numai de o naţie organizată sufleteşte pentru echilibrul suprem.

1932

SCRISORI DE LA MORȚI

Un biet care a murit ne-a trimis o scrisoare. De cînd cu noile descoperiri ale stării fizice, corespondența defuncților cu noi a devenit cu putință. Să-i dăm mortului cuvîntul:

«Iubite domnule Cutare, sînt în curent cu tot ce se petrece în ogorul fiilor, de cînd l-am părăsit. Informațiile ne sînt servite fără cenzură de o agenție abstractă din partea locului și toate ziarele voastre știm ce conțin.

Tare ne interesează fenomenul ce se petrece la voi: bolnavii se înmulțesc pe măsură cu înmulțirea medicilor. Cînd erau două partide, sărăcia era suportabilă și nici un cetățean nu plătea. Azi, cu douăzeci de partide și tot atîtea sisteme de vindecare, toată lumea plătește de se deznoadă și mizeria vă stinge. De ce ați creat atîția economiști și atîția șefi arătoși, care la treabă nu sînt în stare să creeze nimic? Din livada pusă de noi acum șaptezeci de ani ați mîncat și mîncați și azi, fără să puneți nici un pom mai mult. Dar v-ați mai și urcat în copaci și le-ați rupt crăcile cele mai pline. Voi știți să mîncați de-a gata!

Mințile voastre n-au știut să născocească și mădularile voastre s-au lenevit. Credeți cu adevărat că după ce veți fi mestecat și frunzele și veți fi ros și coaja, vă mai rămîne ceva, ca să vă ospătați, decît pămîntul?

Mi-e rușine să mă gîndesc că toate năzuințele voastre s-au adunat ca muștele numai la vistierie. În tot ce gîndiți și ați voi să simțiți, începeți cu

bugetul și gologanii. Dragoste, patrie, cîntece, învățătură, frumusețe, viață, în fiecare sună sîmburii de tinichea ai banilor voștri devaluați. De aproape cincisprezece ani nu se vorbește și nu se scrie la voi decît de parale, ca și cum România și statul ei au ajuns o zarafie și tot omul promovat om de finanțe nici unul nu mai știe să vadă cu ochii lui, ci își împrumută văzul de la miopi și de la chiorii cu albeață.

Încă cincizeci de ani veți bîjbîi în beznă și mucigai, dacă nu vă hotărîți să faceți faptul întreg de care vă temeți. Haide, lepădați obsesia și treceți la muncă veselă nouă. Cîtă vreme, hipnotizați de bani și buget, veți duce viața puturoasă a birocrației de arhivă, ca să găsiți între rubrici chichița enervantă împotriva birnicului neurastenizat, nici lumina, nici văzduhul, nici prietenia, nici arta, nici ideea nu mai au pentru voi nici un parfum și siliți cîteva generații să se istovească într-o suferință pe care n-au căutat-o și cu care le copleșiți.

Un vistiernic al vostru, cu pipăitul mai tare decît al moliilor din guverne, avu gîndul un moment să ceară tuturora cinci la sută din averea lor. Orice ați zice, toți cetățeni sînt asociații țării întregi și au datoria să și piardă pe lîngă dreptul de a cîștiga. Și pierderea nici nu putea să fie socotită pierdere, de vreme ce dajdia rămîne laolaltă. Ba vistiernicul de care vorbesc avea de gînd ca pentru cinci la sută să dea o hîrtie. Ați văzut ce panică și cît necaz a pricinuit gîndul omului care a-ndrăznit să cugete să ia cinci parale din leul fiecărui proprietar de lei. Acești imbecili doresc să piardă suta întreagă, amăgiți de o lăcomie sau măturați de o răscoală: cinci la sută ei nu dau.

Dumneata, domnule Cutare, cred că nu te vei codi să dai pentru țara dumitale, adică tot pentru dumneata, nu cinci la sută dar o parte mai mare din averea dumitale, ca să scapi odată de obsesia polului și de idealul sutarului: poți da cincizeci la

sută, șaptezeci și cinci la sută, bucuros. Căci dacă nu ești un idiot vei vedea că numaidecît valoarea părții sau fracției ce-ți rămîne sporește.

Dar nu e nevoie de atîta fioros sacrificiu. Știu că oricît ai fi de inteligent, prost tot ești nițeluș și îndeajuns ca să nu te lase inima să fii măcar un banal bun patriot.

În cer cu mine se găsește sufletul unui giuvaergiu. El a nimerit în Paradis pentru că nu a cumpărat niciodată bijuterii furate prin spargere și asasinat. Dumnezeu a fost bun cu el la judecată și a zis că deși briliantele fiind lacrimile durerilor necunoscute, nu trebuiesc negociate ci moștenite, faurul de podoabe scumpe poate să fie iertat și răsplătit, pentru că de jur împrejurul pietrelor cu lumină el a pus păinjenișuri de aur cu mărgăritare.

Am făcut cu giuvaergiul nostru de aci o socoteală: cît aur s-ar putea strînge din țară dacă fiecare păreche de oameni, femeia și bărbatul, ginerele și nora, băiatul mamei și fata tatei, și-ar scoate din deget inelul de căsătorie, de logodnă sau unul din inelele de găteală și l-ar pune în pălăria vistierniciului vostru. În schimbul inelului de aur fiecare femeie frumoasă s-ar simți mîndră că poartă un inel de fier, dăruit de vistierie cu o inscripție românească: *În anul de izbeliște, Pentru Țară, Darul regelui meu*, sau cum vor găsi poeții voștri în viață mai cuprinzător.

Socotește și dumneata, domnule Cutare, cîte miliarde de aur ar ieși, fără nici o greutate pentru nimeni și cum dintr-o singură dată am scăpa de tortura leului și a obsesiei celei mai spurcate.

Dar, pe lîngă un inel, voi ați mai da alt inel sau alte inele, un cercel pribeag, doi cercei întregi, o broșă, o brățară, un lanț, sporind miliardele statului fără să vă ție nimic și sporind și cinstea familiei voastre, în tezaurul căreia va rămîne, din neam în neam, dovada opintirii voastre, optsprezece milioane de oameni, amintită ca sacrificiul femeilor cartagineze. Aceste femei și-au

tăiat pletele sărutate, pentru ca din grosimile lor să împletească funii la corăbiile Cartaginei în război cu cotropitorii».

1932

ORA ZOOTEHNICĂ

Postul Radio-Bucureşti, îmbogăţit în feluri felurite, în ultimii aproape doi ani, nu a devenit, cum s-ar fi putut aştepta cineva, o universitate a manifestărilor exclusiv artistice şi literare. O direcţie literară boemă s-ar fi mărginit ca ora poeziei să fie limitată de ora prozei, versurile să alterneze cu povestirile, cu critici de cărţi, cu cronica picturală şi teatrală. Cu cele mai bune intenţii, programul nu putea decît să degenereze şi să ne înecăm cu toţii, postul, colaboratorii şi amatorii într-un fluviu de limonadă dulce.

Preferinţele intelectului nu se deosebesc de preferinţele gustului fizic şi monotonia, chiar genială, este numai monotonie, adecă indigestie şi lingoare. Nici dragostea, care-i sentimentalitate esenţială, nu s-ar putea satisface numai cu lecturile subt abajurul lămpii şi declaraţiile invariabile la bătaia luminii lunii - un exces de discursuri frumoase coboară viaţa în dulceaţă de trandafiri şi o dizolvă în sirop de portocale.

Adversarii programului grăit cer, din provincii, muzică la toate orele şi momentele - şi mai ales o muzică animatoare a picioarelor doritoare de dans. Cititorul corespondenţei voluminoase, pe care o primeşte direcţia postului Bucureşti, trebuie să fie înzestrat cu multă psihologie, ca să iasă nevătămat şi tolerant din lectura atîtor scrisori contradictorii, de origini intelectuale atît de variate. Ionescu cere sîrbe, polci şi bătute. Dumitrescu cere jazuri. Domnişoara Zamfirescu vrea *diseur*, adică o voce jumătate a cordului şi

jumătate ventrilocă, care să dea silabelor oftaturi și pauzelor înțelesuri și să muzicalizeze cele mai idioate pretinse versuri cu putință. În schimb, Teodorescu cere Beethoven și Gavrilescu, aproape de aceeași părere, vrea clasic și pur.

Fiecare vrea exclusiv ce-i trebuie lui și fiindcă nimeni nu se încumetă să satisfacă un singur gen de auditori, scrisorile devin anonime și ocăresc. Noroc că majoritatea epistolelor n-au gramatică și imaginație și că pot trece la coș.

Programul nu poate în nici un caz să-și facă din preferințe un criteriu și el rămîne credincios preocupării, continuu ramificată, de a oferi din toate ceva. Însăși ora, ca să nu plictisească, ora radiofonică este de cincisprezece minute, socotind că în cincisprezece minute pot încăpea cel puțin cîte cincisprezece idei clar prezentate. Cînd un obiect, muzical sau științific sau literar, trece de douăzeci de minute, numaidecît urechea se simte supărată și atenția tînjește. Ascultătorul e mai mulțumit cînd sfertul de oră a trecut prea repede, decît cînd are impresia că a durat șaptesprezece minute, chiar foarte interesant. Evident, că în ce privește durata poate să intervie meșteșugul conferențiarului sau al lectorului, care să pipereze interesul și să-l facă mai agreabil de suportat.

A! cine nu-și dă seama de ceea ce însemnează un bun cititor, la microfon, ca și în biserică. Pe cît a învățat mai mult norod să știe citi și scrie, pe atît se îngreuiază capacitatea unei lecturi ascultate. Să nu ne sfiim să constatăm că profesioniștii cuvîntului rostit, citesc cel mai puțin bine. Actorii și actrițele, în genere, chemați să citească o poemă sau un dialog, fac tot ce pot ca să-l cînte declamatoriu și să stîrpească sensul textului citit. Ei nu simt nici accentul ideii, nici acuratețea silabei. Pagini de toată frumusețea se fac scrum în dicțiunea încîlcită, al cărei defect inițial este numai nepriceperea textului. Conservatoriile care duc

muzica pînă dincolo de contrapunct, n-au putut încă produce o promoție de buni cititori.

Căci, între declamația, mai cîntată sau mai puțin cîntată, apelpisită, tragică și gravă, și între lectură nu este identitate nici de volum, nici de materie. De față, pe scenă, sau nevăzut, la microfon, cititorul trebuie să se înțeleagă că citește, că parcurge un drum, că trece prin cîmpul de hîrtie al unui text. Opririle cititorului nu sînt opririle declamatorului, care le-a învățat pe dinafară. Cititorii cei mai buni dintre actori sînt cîțiva, foarte puțini, joacă textul citit, nu-l citesc - și textul trebuie pur și simplu citit, nu jucat. Inflexiunea vocală trebuie să meargă pe contur și să audă cum se tîrăște vocea pe marginea lui.

Un rafinament pseudo-literar al programului ar fi putut împărți orele în sonete, în epigrame, în anecdote, în nuvele, în poeme rimate și ritmuri fără cadență etc. și auditorii, într-o singură lună, s-ar fi săturat și de radio și de literatură și numai prezența unui cotor de carte i-ar fi speriat.

Există la noi, în România, un personaj considerabil, care ocupă o treaptă înaltă într-o anume ierarhie - ne servim de toate impreciziunile, ca să nu poată fi cu înlesnire ghicit. Student eminent în tinerețe, el își pusese de gînd să dea un examen, greu din pricina specialității lui, în care candidatul trebuia să studieze pe nerăsuflate cîteva mii de versuri din clasicii latini. Repetarea exercițiului, servită de o memorie puțin comună, făcuse că studentul a învățat toții autorii pe dinafară. Mai mult, nefericitul candidat nu mai putea să vorbească decît scandat, ritmic și în exametri. El a rămas cu această maladie pînă în ziua de azi, cînd nu mai poate cere un pahar de apă decît în versuri, ca eroii din operete, care cheamă chelnerul cîntînd și-i comandă un șnițel cu o notă subțire din cap.

Programul s-a rafinat utilitar. Numeroasele îndeletniciri economice și profesionale sînt

reprezentate în orele, în sferturile lui de oră. Un capitol foarte însemnat, din care se alimentează programul microfonului românesc, e zootehnia. În acest cuvînt, cu aparențe barbare, se cuprinde toată viața animalelor utilizate în scopurile practice. Și animalele sînt mai numeroase ca literații, ca poeții, ca prozatorii, și dacă ne luăm după instincte, mai interesante. Porcul e un individ foarte inteligent. Calul e un prieten. Vaca e o asociată. Găina, care face parte cu toate păsările din animale, e privighetoarea bătăturii, și care face ouă. Laptele, ouăle, lîna, numai trei materii prime, care au determinat civilizația dimpreună cu grîul. Zootehnia ne învață de-a dreptul cum să fim, fiecare, mai gospodari și cum putem, luați cu țară cu tot, să devenim mai avuți. Săptămîna laptelui, despre care s-a vorbit la microfon o săptămînă, e numai ceva din zootehnie, o știință sau mai bine-zis o practică recentă, cu toate că boul, vaca, măgarul, găina, oaia, gîsca sînt mai vechi decît omul. Zootehnica intră zi cu zi în viața practică, se interesează de ea gospodina, funcționarul, profesorul, advocatul și chiar literatul - cu speranța că se vor interesa după cum cere nevoia, cu pasiune, țărănimea.

Atît pentru ora zootehnică, de la microfon, cît și pentru zootehnica românească întreagă, trebuie însă felicitat cineva, care-i cititorul ei, și enciclopedistul ei, și însuflețitorul ei, un optimist, un entuziast și un mare învățat: domnul Ionescu-Brăila, directorul general al zootehniei din Ministerul de Domenii. Acest om, fără să știe, este apostolul renașterii avuției naționale. O să vedeți...

1932

O MUNCĂ

Domnul inginer I. Sterian era necunoscut, cum este publicul amator de celebrităţi sonore, un eminent inginer, a căreia rezervă şi aplicaţie n-a avut niciodată nici o adiacenţă cu publicitatea. Tovarăşi de promoţie mai fericiţi în ceea ce priveşte zarul trist al notorietăţii nu-i lipseau, totuşi, cîtuşi de puţin. Poetul Gala Galaction îşi tocise pe băncile aceloraşi clase de liceu, cu inginerul, nişte coate, pe care în momentul de a comanda croitorului o redingotă de bacalaureat, a preferat să le caute mai largi şi să-i fie puse la o reverendă. Iar cu viitorul şef al partidului liberal (cel autentic), domnul I. G. Duca, nervosul lui concurent la media generală, lăsat de şapte ori al doilea după el, împărtăşea o singură pasiune permisă inteligenţei matematice, hipodromul. Moştenitorul lui Ion I. C. Brătianu mai creionează poate că şi azi veşnicul crochiu de cap de cal, pe care l-a desenat toată viaţa, cînd se gîndea la cal sau la jocheu sau la cu totul altceva: grave funcţiuni politice şi sociale şi momente constelate cu mistere, îl opresc să mai apară, de cîte ori ar dori, în tribunele dintre grajduri, ca să se febrilizeze, urmărind cu puşca binoclului, herghelia din firma Socec & Cie a domnului Schwartz, urmaşul lui Alexandru Marghiloman. Inginerul Sterian e însă relativ la hipodrom mai fericit: el se duce şi azi, în carne şi oase, încins cu o jumelă «Zeiss» pe după umăr, ca să vadă alergările şi să repipăie emoţiile pubertăţii aplicate la armăsari.

Întrebam acum cîteva zile:

- Nu știu unde l-aș putea găsi pe Sterian. Aș avea treabă cu el și i-am pierdut urma, de douăzeci de ani.

- Îl găsești negreșit la curse, răspunse colonelul Felix...

L-am găsit pe domnul Sterian într-altă parte, la meșteșugul domniei sale, la Bazarul Școlilor de Meserii și Atelierelor Școlare, deschis în localul fostei «Monetării» din muzeul domnului Tzigara-Samurcaș, de la Șosea.

Expoziția sau Bazarul - aceste două designațiuni stau alăturate cu o trăsură de unire barbară pe coperta Regulamentului - este un rezultat, un rezultat depărtat atît de mult de original, încît e nevoie să fie coordonat.

Acum vreo douăzeci și șapte de ani, mi se pare, inginerul Sterian, care bătuse, după o expresie didactică sportivă, vreo douăzeci de generații de elevi și studenți, putea să-și aleagă un loc de evidență și să-și așeze titlurile și situația în mijlocul vitrinii. Maturitatea lui vremelnică l-a determinat să se simtă mulțumit cu singura îndatorire care nu se găsea în linia modei și în bagajul schematic al unui diplomat bine clasificat. Inginerul preferase oricărui post meritat, însărcinarea de conducător al Școlii de Meserii din București, singura de natura ei, în toată țara, pe atunci ca și inexistentă. Cînd unui băiat nu-i mai rămînea nimic de făcut, după ce ratase toate meseriile și rămăsese repetent chiar la Școala de Belearte, de Științe de Stat, de Marină sau la Conservatorul de Artă Dramatică, tatăl disperat al băiatului, mai făcea o ultimă tentativă, înainte de a-și goni progenitura de-acasă, înscriindu-l la Școala de Meserii... Candidatul avea de altfel toate șansele să iasă din Școală om politic, după cum din Facultatea de Drept ies adeseori inginerii.

Școala de Meserii rezidă într-un imobil frumos, construit în epoca bugetelor excedentare, fără

reformă financiară şi fără mari specialişti - şi posedă o instalaţie felurită, inspirată de la faimoasa Şcoală din Mittweida, unde lucrătorii germani calificaţi îşi pot însuşi filozofia şi intelectualitatea meşteşugului fiecăruia din ei. Şi avea un regulament, şi nişte «maeştri» care, supăraţi că denumirea lor oficială trece şi la advocaţi, literaţi şi artişti, şi-au schimbat-o mai tîrziu, adoptînd pentru treapta lor pedagogică şi aproape universitară cuvîntul mai doctoral şi mai molieresc de «profesori». Dar şcoala nu avea elevi, profesorii fiind aproape mai numeroşi decît elevii.

După douăzeci şi cinci de ani, domnul inginer Sterian este acum inspectorul şi animatorul unui număr de o sută cincizeci de şcoli de meserii, fără să socotim atelierele şcolare, animate de licee, nici cele şaizeci şi trei de şcoli profesionale de fete. După douăzeci şi cinci de ani, Şcoala de Meserii afirmă energii constructive într-o expoziţie fără precedent. E o expoziţie permanentă, o sală de desfacere a mărfurilor lucrate cu mîna şi cu inteligenţa băieţilor noştri, din epoca sportivă, îndrumaţi pe un pămînt călcat cu talpa întreagă şi cu mintea întreagă.

Toate expoziţiile de pictură, desen şi carte, semnate cu nume propuse criticii admirative şi posterităţii, sînt lăsate în urmă de bazarul mărfurilor, obiectelor şi uneltelor individual anonime, create de o şcoală dintr-o regiune - de la Şosea. Orice se poate afirma, dar un zăvor, desluşit din materie cu ciocanul pentru o poartă de stejar, face mai mult decît o povestire mediocră şi colaborarea la cultura generală a unui flăcău anonim, care a pus definitiv în formă invariabilă doagele masive ale unui poloboc, frumos ca o anforă şi inutil, e mai apreciabilă decît a unui literat anemic, împădurit între urechi, estetic, dureros şi nul. O casetă cu scule, de la dorn pînă la compas şi de la potricală pînă la cleştele mops şi ciocanele hexagonale, e o panoplie de bijuterii.

Olăriile cu o ţinută de conture şi culori aristocratice sînt inspirate şi agreabil completate de mobilierele fine şi puternice ale acelor şcoli şi ateliere, unde domină lemnul, încrustarea şi lustrul, şi atît lucrurile de metal, de aţă, de lînă şi mătase cît şi cele de piatră şi piele poartă pretutindeni acel caracter, minuţios satisfăcător, pe care meşterii francezi l-au numit *fini*. Căptuşala şi faţa, dedesubtul ca şi latura de deasupra, interiorul cît şi exteriorul vădesc discilplina morală armonică a tinerilor şi a dascălilor, care au tot atîta respectuoasă grijă de ceea ce nu se vede, cît şi de ceea ce este menit să se considere în industria comercială numai dintr-un punct.

Nimic nu e dat peste ochi, nici un «fuşerai» ca să vorbim în limba uzinei, nici o neglijenţă, nici un artificiu... Materialul est epuizat pînă la limita lui morală, onest şi logic. Lipitura, cu clei sau cositor, este perfectă, sudura e dusă pînă în atomi, îmbucarea pieselor e la centimilimetru, aproape magnetică: nu e loc între blocarea organelor constitutive nici cît între *ce* şi *de ce*. Desenul artistic e precis, desenul tehnic e matematic, execuţia e fără greş, ca o reacţiune invariabilă în eprubetă, între milicantităţile dozate perfect.

Un sentiment de certitudine şi de izbîndă îţi rămîne, domnule cititor, cînd ai închis uşa bazarului şi ai plecat pe drumul dintre trei Muzee...

1932

VINO SĂ MĂ PĂCĂLEŞTI

Sînt naivi pe care acest soi de propagandă electorală îi ofensează - şi toată propaganda electorală e numai de asemenea soi. Sîntem, afirmă ei, necontenit minţiţi cu neruşinare sau, în cazul cel mai nevinovat, păcăliţi. Când o să înceteze sistemul?

Naivii sînt cei mai bine pregătiţi de natură pentru această păcăleală, pe care au aerul să o deteste. Dacă n-ar fi un material pentru politică şi păcăleală, naivitatea n-ar mai cunoaşte onoarea să fie luată-n seamă şi exploatată. E tot ce-i poate da viaţa politică şi socială şi ea ştie bine că s-ar putea să nu primească nici atît, o făgăduială, o tragere pe sfoară, o eternă inducere în eroare - şi în fond este mulţumită.

Mîna lui, a naivului, e strînsă de toţi boierii în două săptămîni; singura mînă pe care schiţînd odată o literatură comparativă chiromantică a mîinilor, domnul I.G.Duca o scăpase din vedere: mîna dusă umedă de la mustăţi şi de la nas. Cînd i-ar mai fi căutat podul palmei şi pipăit cu căldură, dacă n-ar exista votul universal, această binefacere a bunelor platonice raporturi?

Tragerea pe sfoară, concertată, chibzuită sau cu sinceritate, desigur, e lotul sigur şi permanent al poporului, în toate genurile de regim. Că se schimbă guvernul, numai partidul de la guvern sau chiar forma de stat, poporul cere să fie tras pe sfoară şi trebuie să fie tras pe sfoară. În comunism, ca şi în capitalism, el e toată baza teoretică a organizaţiei şi tocmai el e mai puţin decît nimic.

Cîtă vreme viaţa se ţine în marginea oratorică, în aplauze, în aprobări sau dezabrobări, poporul e în plină acţiune şi nimic din tot ce nu costă nimic nu i se poate refuza. Gluma începe să se îngroaşe abia după ce faza elocinţei a trecut. La salariu, la pîine, schimbarea se petrece brusc. Într-un regim i se spune că e criză mondială, într-altul i se răspunde să aştepte revoluţia socială mondială cu arma la picior. Arma e la picior şi în regim burghez şi în regimul proletar - şi în amîndouă guvernul e, naturalmente, compus dintr-o elită, mai bună sau mai puţin bună, care trebuie să cîrmuiască singură şi să păcălească, pentru ca să poată lucra şi ca să placă.

Evident ca dacă, din întîmplare, poporul îşi ia nasul la purtare, indiferent de regim, de categorie şi de principii, vorbeşte cînd bastonul în limba lui de cauciuc, cînd gloţul în replici de plumb.

1932

NECAZURI

Un cititor ne scrie:

«Domnule redactor, am reclamat la toate autoritățile degeaba. N-am primit nici un fel de răspuns. M-ar fi satisfăcut măcar o carte poștală de la domnul prim-ministru Vaida, care s-a făcut de-al nostru, de vreme ce s-a făcut radiofonist. Ați văzut că n-a voit să facă alegeri fără colaborarea microfonului, după cum nici domnul Mironescu nu a pășit la reforme financiare provizorii înainte de a-și manifesta optimismul, legănat pe undele lui Hercules. (Cu gîndul la vilegiatură, cititorul nostru confundă vizibil două nume deopotrivă de ilustre, Hercules-bad și Hertz. N.R.)

Un singur detaliu i-a lipsit ministrului nostru de finanțe, ca să fie cu desăvîrșire în tonul optimismului integral; micul domniei sale hohot de rîs, discret dar remarcabil, cu care însoțește în convorbirile fără microfon toate cuvintele rele. Mi s-a spus că domnul Mironescu, care-i și profesor de Drept, rîde cînd zice: datorie, anuitate, deficit, buget. Rîde și la cuvintele mizerie și faliment cu același agreabil accent repetat, animînd astfel expresiile neînsuflețite și amare. Și e minunată, domnule redactor, această inflexibilă bună dispoziție *de la vie en rose*, la un Vistier, care-și poate trimite perceptorii și tobele să bată-n glumă și să ne scoată avutul la licitație strîmbîndu-se de rîs.

Iată, m-am plîns prefectului, primarului, ministrului de comunicații, prezidenției, serviciului de circulație, fără rezultat. Și vă

petiționez în sfîrșit dumneavoastră, la revista *Radiofonia*, ca să faceți ceva și pentru mine. Vă rog răspundeți-mi cel puțin la poșta amatorilor, cu toate că și o scrisoare personală, la adresa mea de mai jos, mi-ar folosi și mai mult, ca să înțeleg chestiunea.

Este, desigur, o deosebire între a scrie cuiva direct în plic și a-i răspunde prin publicitate. În ultimul caz, vă veți amuza să pricepeți mai mult dumneavoastră decît mine, utilizînd termenii științifici particulari ai ingineriei radioelectrice, pe care nu-i disprețuim; ba, dimpotrivă, aș dori să-i învăț ca să-i aplic la rîndul meu ignoranților, însă ca să zic așa, ca în parlament, nu-i sesizez. V-ați putea închipui dumneavoastră miliardul, unitatea banală, de care se vorbește atît de patetic la Geneva și la noi? Pentru mine el constituie o cantitate astronomică, în afară de bătaia lunetei mele.

Ca să cuprind miliardul, ar trebui să-l număr ban cu ban și pol cu pol - și cine mi-ar înlesni căpătarea acestui material de studiu și a noțiunii absente dacă nici statul nu mai are nici o idee despre el? Căci, domnule redactor, nu s-a născut toată lumea ministru și mai ales de finanțe, ca să știe orice și să se joace cu trilionul și cu lipsa lui din tezaur, rîzînd.

Cum vreți atunci să imaginez eu microfaradul sau miliamperul, care mi se pare că reprezintă în cîmpul de energie cam ceea ce ar fi a mia parte dintr-o firimitură măcinată, după ce bobul de linte mai fusese sfărîmat în cinci mii de întregi și nouăzeci și șapte de optimi? Nici perspicacitățile - scuzați un substantiv la pluralul cacofonic - al unuia care-și cîntărea ștrengăreștile-i celule pînă la ipoteză, ca domnul Mihalache Dragomirescu, alchimistul imponderilor sau al atomilor, cumpăniți cu daraua luată pînă la sfert - atîta tinichea, atîta moleculă și atîta interval intermolecular - nu sînt de-ajuns ca să determine

cu simţul comparativ ființa fantomală a unuia dintre micromicrii radiofonici. Dar eu?

Va să zică, m-am plîns primului ministru. Bine. Am cumpărat hîrtie *moyen-age* cu marginile ştirbite, pe care altădată puteau să scrie ducii şi marchizele cu peruca sextuplă şi m-am adresat domniei sale cu cea mai indelebilă cerneală, de un ton adînc şi mat de ştampilă. Îi expuneam şefului guvernului motivele care mă împing să-i scriu domniei sale de preferință, forul suprem şi refugiul marilor suferințe ale unui amator cu abonamentul plătit. E o scrisoare pentru mine, de la prezidenţie? am întrebat peste patru zile. Ia vezi, domnule factor poştal, i-am spus aceastuia după o săptămînă, că s-a rătăcit o scrisoare, pe care mi-a trimis-o domnul Vaida-Voevod - apăsînd pe Voevod. Să nu afle, că eşti imediat destituit şi ți se mai poate întîmpla şi alte neplăceri. Scrisoarea domnului Vaida nu a venit aici pînă în ziua de azi: mi-o fi răspuns? nu mi-a răspuns? Aţi observat, domnule redactor, că de două luni încoace avem doi voievozi în loc de unul singur şi că a mai rămas un titlu şi o calitate, la care nu s-a gîndit, ca să fie revendicate de marele nostru istoric şi dascăl unanim, Nicolae Ieremia?

Şi, va să zică, m-am plîns şi altor domni, din cei mai bine situaţi, să mă asculte. Prefectul nu-şi desface singur scrisorile, am aflat, şi nu putea să ia cunoştinţă de durerile mele. Cine-i Focănescu? s-a putut întreba chiar secretarul domnului prefect - ca să i se comunice superiorului dorințele lui sufleteşti. Căci, după cum aflaţi acum, mă cheamă, domnule redactor, Focănescu. Numele meu nu are nici o strălucire politică, literară sau tehnică, n-am creat nimic în domeniul nici al undelor lungi, nici într-al mijlociilor sau scurte şi n-am inventat nimic, nici sfoara de tăiat mămăliga, care putea să-mi treacă prin minte, dacă n-ar fi fost născocită mai demult. Dar ce? Lumea este compusă numai din creatori şi inventatori? N-are nevoie inginerul care

şi-a brevetat superheterodina lui, de un prost ca mine, ca să o cumpere cu bani gata şi să o ţie la dulap?

Cît priveşte pe domnul primar, căruia i-am trimis o scrisoare cu cerneală roşie, în amintirea vremurilor revoluţionare trăite de spiritul domniei sale independent, înainte de a fi fost însărcinat să ne vîndă apa cu ocaua şi electricitatea cu ceasornicul, domnia sa este absorbit cu totul de problema înfiinţării unei flote maritime pe lacul Snagov, legat pe subt pămînt cu Oceanul Atlantic. După obiceiul domniei sale, domnul primar vede totul în mare, ca un vlăstar al microscopului însurat cu lupa. Aş fi dorit să-l citesc într-o scrisoare particulară şi nu am avut norocul să găsesc într-un plic nici bobul de mătreaţă, nici firul de ţăcălie, scoborîte pe litere, în timpul scrisului, din persoana fizică a domnului primar.

O indiferenţă generală m-a întîmpinat pretutindeni. Zic întîmpinat, ca să fac un verb activ şi să am aerul stilistic că mi-a ieşit înainte ceva şi că n-am trecut ca un caraghios prin şapte cercuri de putină, goale. E adevărat că n-am însoţit de timbrul necesar unui răspuns scrisorile mele, ceea ce nu e scris nicăieri, nici în Constituţie nici în legea administrativă, din care fac netăgăduit parte, ca un cetăţean ce sînt al votului universal. Totuşi am căutat să remediez această scăpare din vedere şi, în cîte un plic de cartă de vizită, am trimis fiecărui corespondent care nu mi-a răspuns, timbrele trebuincioase, adăugînd o preciziune, ca să se ştie ce scrisoare împlineşte timbrul: „de la Focănescu".

Obiectul plîngerii ce vă adresez în sfîrşit şi dumneavoastră, domnule redactor şi onorată excelentă revistă, pe care o citesc din scoarţă în scoarţă, insistînd asupra programelor europene, fără să fi avut cinstea să le aud executate la aparatul meu din dulap - este relativ la recepţia chiar a posturilor de emisiune. Faceţi ceva ca să

decideți posturile să fie mai corecte pe timpul verii, cînd avînd un concediu, evident neplătit, însă integral, de o lună de zile, am pretenția să mă răcoresc și să mă delectez. Cum explicați dumneavoastră că Viena latră, că Praga strănută, că Roma tușește, că Stuttgartul se gargarizează și că toate posturile de emisiune își bat joc de amatorii de radio români? Nu vedeți ca și mine că o internațională a fost întemeiată împotriva noastră, cu scopul categoric de a ne descuraja în sentimentele cele mai sacre? Știu că o convenție diplomatică vă obligă pe dumneavoastră profesioniștii, să numiți „paraziți“ toate intențiile urîte ale dușmanilor noștri seculari și mai recenți! Dar cu mine nu merge! Mie să-mi răspundeți răspicat și vă rog să examinați dacă nu e urgentă nevoie să însărcinăm pe domnul Titulescu, deputatul tuturor suferințelor noastre, să ceară, în Elveția, socoteală și să facă aparatele noastre demne de un abonament de șase sute de lei, plătit anual, cu chitanța nr. 7777?»

1932

CONCURENȚA RADIOFONICĂ

Un articol apărut în numărul trecut al revistei *Radiofonia* descrie faza concurențelor naționale, în care au intrat posturile de emisiune, anual sporite și împuternicite, în paguba statelor vecine. În vreme ce postul nostru de la Otopeni rămîne invariabil în slăbiciunea lui, rușii își urcă puterile de emisiune la maximum, ca și Ungaria, al cărei nou post emite din Budapesta, și un post mai mic de la Debrețin, vor stăpîni peste cîteva luni Ardealul. Postul București nu parvine nici azi să acopere toată țara, cum s-a putut nădăjdui și cum a făcut un timp. Ca o consecință firească, se atrage atenția Societății de Radiodifuziune să facă tot ce-i stă și mai ales ce nu-i stă în putință și să înființeze un post în Transilvania.

Se vorbește de o stație de emisiune la Timișoara și de alta la Chișinău, de vreo doi ani, și încă nu s-a făcut nimic. Viena, însăși săraca Viena, găsește fonduri ca să-și urce emisiunile la o putere de 100 kw. Cum bine spune autorul articolului, actualmente toate statele urmăresc o politică de... de înarmare radiofonică, pe cînd numai România stă pe loc. Ar trebui obținută, pe lîngă înmulțirea posturilor periferice, destinate să împiedice influența postului străin din vecinătate, care poate fi urmărit și ascultat cu simpla galenă, o argumentare a postului principal, pînă acum singurul nostru post de emisiune, pentru ca vocea noastră să fie auzită în toată Europa.

Poate că este permis ca excelentul articol în chestiune să fie divers argumentat, după cum

considerăm postul, pentru țara noastră sau pentru întregul continent și după cum îl destinăm propagandei naționale sau numai corespondenței intelectuale, sufletești și artistice între cultură și popor.

În general, nu mai e nevoie de insistat, aparatele noastre de recepție primesc și cu interes și cu plăcere emisiunile muzicale din toate statele. Programe artistice de mare valoare, înlesnite de fonduri, sau mai mari sau mai darnic distribuite, permit unor posturi ca Praga, ca Varșovia, ca Roma și ca posturile germane principale, să fie ascultate în toate țările și în România. O seară Beethoven, o seară Wagner, se preferă de mulți auditori unui taraf de lăutari sau unei emisiuni de plăci de gramofon, mai ieftine mult și mai la îndemîna directorului programului muzical al postului nostru, compozitorul domnul Jora, care, oftînd, trebuie să aleagă între Debussy și Fănică Luca, pe cel din urmă și cel mai des. Împuternicirea postului de la Otopeni ar împuternici și muzica plăcută cu deosebire mahalalelor și provinciilor mici și din punct de vedere cultural și artistic, poate că n-am avea prea mult de cîștigat în Europa, orașele mari muzicale, cu datini vechi și cu posibilități de executare și de onorar, de care noi ne mărturisim incapabili, neputînd fi, nu concurate dar cel puțin însoțite în programele lor de la noi.

O indiscreție.

Odată cu inaugurarea sistemului controlului la domiciliu al punctualității abonamentelor, postul de emisiune și-a sporit veniturile cu o cifră remarcabilă. Consecința, tradusă în programe, nu s-a văzut: ba, dacă trebuie socotită și munca materială în serviciul postului, chiar anchetatorii abonaților sînt atît de puțin plătiți, încît este de mirarea că activitatea lor, cît se poate de neplăcută, mai poate să dea rezultate.

Pentru a spori forța de emisiune a postului românesc, credem că este nevoie, înainte de orice, ca toate valorile muzicale românești să fie energic satelizate și păstrate într-un program... suficient plătit. La București se face azi muzică tot atît de bună ca și în marile capitale cu o veche reputație artistică, însă în orașul București mult mai des decît în studioul postului București. Filarmonica a dovedit îndeajuns unde ne găsim și o seamă de compozitori și executanți de cea mai bună echitate sînt fără expresie radiofonică, din pricini de onorar.

S-a înființat un post românesc, după mari sforțări și inițiative și s-a putut crede că dinaintea microfonului nostru se va putea selecta și permanetiza tot ce are mai orginal, mai individual și mai bun epoca de complexă cultură la care am ajuns. Odată înființat, postul a intrat în ordinea neclătinată a lucrurilor, pasiunea a încetat, frămîntarea s-a temperat: programele sînt standardizate. În jurul microfonului nu sînt mobilizate, ca la o manifestare vie, permanentă și exemplificatoare, toți artiștii cu merite sigure din România.

Și mai este ceva peste care nu se trece greu și înmoaie obiecțiunile: gustul abonaților. Grosul abonaților dictează un gen de preferințe: abonații vor să aibă cobza, naiul și cîntărețul aferent. Pe nesimțite, s-a îndătinat un gen uniform. Cine se poate împotrivi acestor preferințe trebuie să fie eroic, și eroii nu sînt de obicei administrativi.

Dar se poate presupune și altceva, că puterea postului nostru se dublează, se triplează. Ei, și? Nimic nu împiedică pe vecini să decupleze puterea posturilor respective. Ar fi ca o întrecere de mincinoși, realizată în lungimi de undă... Unul a văzut o varză cît o biserică, altul a oală în care ar fi putut să fiarbă patru asemenea verze și, în sfîrșit, al treilea a văzut o rață: de mare ce era, nu putea să treacă între două sate.

Şi trebuie să ne întoarcem tot la calitate. Posturile ruseşti sînt puternice, foarte puternice, dar microfonul lor nu face toată ziua şi toată noaptea decît să vorbească. Auditorilor le place chiar vorba pe care o înţeleg, cu moderaţiune: programul artistic primează, fie postul mai tare sau mai slab. Noţiunea adevărată ar consta în dorinţa, întîi şi întîi, ca programele să fie eminamente fără reproş - şi programele bune vor aduce inevitabil, din pricina străinătăţii, înainte de dorinţele noastre interne, sporirea puterilor de difuziune. Interesată sigur la difuzarea cît mai bună a unor programe, care vor exprima originalitatea reală românească - frumoasă, netăgăduit frumoasă pentru urechile de orice naţionalitate - opinia publică străină ne-ar împinge să dăm microfonului nostru mai multă electricitate, după ce i-am da noi calitate mai multă.

Lipseşte postului nostru de emisiune ceva, nici nu încape îndoială, însă nu chiar kilowatul - dar de acest ceva, care lipseşte tuturor muncilor noastre, este inelegant să se vorbească deschis, pe temeiul ultimelor minciuni convenţionale.

1932

OMUL-ANTENĂ

Iată că s-a simplificat universul şi Dumnezeu binevoieşte să colaboreze în halat alb de laborator, cu învăţaţii. Vechiul conflict a luat sfîrşit şi vinovaţi de durata lui au fost belferii şi ţîrcovnicii, care puseseră monopol şi stăpînire, unii pe inteligenţă şi ceilalţi pe credinţă. Atotştiutorul lasă tot mai mult pe oameni să intre în împărăţia lui, fără judecată şi înainte de aşteptarea vieţii de apoi.

Săptămîna asta profesorul Piccard ne-a venit tocmai dintr-al noulea cer, plin de darurile de sus, măsurate în centimilimetru şi ultramiligram. El a fost primit, cum mărturiseşte, în Edenul marilor seninătăţi, cu toate baldachinele, covoarele şi velinţele de azur imaculat, adunate în cinstea pioasei lui cutezări - şi i-au vorbit cifra şi nuanţa în graiul lor, sfintele sfintelor.

De mai mulţi ani şi pe zi ce trece mai precizat, i s-a dezvăluit omului putinţa de a-i fi rugăciunile ascultate, în depărtata stihie a zărilor paradiziace, cu dovezi. Nărăvaş, omul cere mai ales dovadă, ca să fie crezut pe cuvînt, în orice fel de strai trupul şi sufletul i-ar fi înveşmîntate, după moda cu poale lungi a Orientului sau în bluza aspră a muncitorului de atelier, de spital sau de pămînt. Cîteva mii de ani, zămislitorul lumii, indus în eroare de ienicerii şi gealaţii lui, niţeluş cam pîntecoşi, nu a crezut că omul simţea mai mult nevoia dovezilor decît a poruncilor şi a trecut peste el, fără să vrea să-l înţeleagă.

Lucrurile s-au schimbat.

Domnul a văzut că nu cei ce adună avuţii din tăcerile lui şi se hrăneau gras din tîlmăcire, erau cei mai apropiaţi de adevăr. Dimpotrivă, iscoditorii şi îndoielnicii, neliniştiţii şi cercetătorii îl slujeau mai onest şi cu dezinteres în ceea ce îi priveşte, ca mîncare, ca băutură, ca negustorie şi comoară - şi domnul s-a lipsit de cei dintîi. Numai într-o sută de ani s-au schimbat toate şi cărturarii, ajutaţi de pronie, înmulţesc rosturile fostelor taine.

Oricine poate să asculte azi glasurile de peste ţări, amestecate cu glasul fără sunet al lui Dumnezeu şi aduse de aşternuturile sale de lumină nevăzută, pînă la urechea lui.

Laboratorul a mai descoperit că pe undele cele mai scurte omul e un post de emisiune, ca o staţie de radiofonie organizată, cu kilowatul lui - fiind în acelaşi timp un aparat de recepţie complet: acumulatori, baterii, lămpi - o antenă.

Amatorii de radio au băgat de seamă că apropierea lor sporeşte puterea aparatului de recepţie şi îi modifică selectivitatea, «pămîntul» fiind prost montat şi antena insuficient capacitată - şi acest lucru, în aparenţă explicat, determina pe constructorii de acum cîţiva ani, de aparate de recepţie, să prevadă selfurile ce trebuiau deplasate pentru coincidenţa armonică a inducţiei, cu mînere izolate, destul de lungi, ca să împiedice influenţa electrică a mîinilor asupra recepţiunii.

Toţi magnetizatorii de la Mesmer încoace au fost încredinţaţi în tratamentul magnetic, la care îşi supuneau vizitatorii, ca altădată Christ, că omul are un pol în fiece mînă (calamburul nu intră în profesiunea noastră): pozitiv în palma dreaptă, negativ în stînga, pozitv în frunte, negativ în ceafă... Ciracii şcolii ocultiste de după Eliphas Lévy, în contact cu începuturile mai precise ale electricităţii, au publicat şi harta punctelor pozitive şi negative ale corpului omenesc întreg, cu naivitatea neînşelată decît în ceea ce priveşte

siguranța topografică. Adepții «Magnetismului animal» trebuie să știe exact cum să facă impunerea mîinilor pe trupul propus vindecării, și le lipsea un catehism ilustrat.

Impunerea mîinilor nu e o șarlatanie sau o glumă biblică și ea răspunde unei realități fizice, de ordinul undelor harțiene.

Poate că cititorul nu e străin de cazul domnului Béziat, un profesor de la o școală de arhitectură franceză, dat în judecată de trei ori pînă azi, de către corpul medical, constituit în monopol (a se căuta acest cuvînt și mai sus) și de Facultate, pentru că și-a permis ca, fără medicamente și fără onorariu, să vindece vreo 5 000 (cinci mii) de bolnavi, mulți incurabili, prin simpla ridicare a mîinilor, ținute deasupra pacientului descurajat.

Am sărit în treacăt din linia acestei pagini pe o linie tangentă, ca să indicăm că obiectul nostru stă în cele mai ascunse regiuni ale cunoștinței științifice și însăși ale vieții, care se confundă riguros cu știința și cu laboratorul.

Starea de emisiune și de receptivitate a omului lămurește și confirmă telepatia, adică acea stare de presimțire, care face pe om cîteodată să știe prin instinct că prietenul lui cel mai bun a murit, la o distanță de cîteva mii de kilometri... Poate că unora somnul le este mai favorabil pentru asemenea revelații. Nu este excepțional de rar visul care tulbură conștiința unui adormit normal, cu viziunea clară a unui eveniment. Visele au impresionat pe omul din toate veacurile și omul de știință filozofică a căutat să interpreteze, nu visele a căror Cheie, cu a «semnelor» se găsește de vînzare pe grilaje, alături de celebrul «Vis al Maicii Domnului» și de Cilibi Moise, dar facultatea omului de a se pomeni în pat visînd. Un român s-a ilustrat în atare contribuție, la Paris, domnul Vaschide (presupunem că trăiește) cu Binet, parcă și cu domnul Claparède de la Geneva, ale căror metode și studii au coincidat în psihologie.

Alături de presimţirea, somnolentă sau lucidă, e numaidecît intuiţia, o facultate de acelaşi sens, aplicată mai sus şi mai subtil decît telepatia: transmiterea inconştientă, nu a unui eveniment întîmplat atunci, dar a unei idei, a unei forme, a unei noţiuni pribegi, în stare inertă în atmosfera intelectuală, de domeniu herţian...

Magnetismul pretinde prin «magnetizorii» lui că însănătoşeşte - desigur că nu prin efortul voinţei, ci prin existenţa elementului herţian, mai puternic în nervii unui om anumit. Materia nervoasă, atît de bizar deosebită de celula de carne, constituie desigur aparatul integral de emisiune şi recepţie, pe o lungime şi intensitate de undă variabilă, probabil de la om la om şi de la sănătos la bolnav. Însă hipnotismul nu pretinde şi nu presupune nimic, fiind o realitate pipăită. Unii oameni au facultatea de-a adormi şi de-a scufunda în somn, pînă la insensibilitate şi catalepsie, pe un aşa numit «subiect» - şi probabil că toţi oamenii prezintă proprietatea gradată a hipnotismului aşa-numit.

E comună o facultate de consecinţă a hipnotismului: subiectul în transă capătă o ascuţime de văz fizic, care-i permite să descopere lucrurile dosite, de pildă, după un furtişag. Am cunoscut cazul unei femei, utilizată la o şcoală de medicină şi chirurgie ca să inspecteze cu ochiul interiorul unui bolnav nu îndeajuns de transparent la radioscopie, ea putînd nu să zărească fotografic, şi în umbra conturului unui organ lezat, dar să-l vadă detaliat, ca şi cum bolnavul lungit pe masa de operaţii în faţa ochilor ei ar fi fost desfăcut. Subiectul era de profesiune moaşă şi fenomenala ei aptitudine a fost descoperită accidental de un medic al spitalului unde lucra. Scufundată în somn hipnotic la un congres de medici specialişti, de acum treizeci de ani, moaşa care ştia numai franţuzeşte, a putut răspunde în cea mai perfectă

limbă japoneză, unui medic nipon, participant la congres.

Toate ciudăţeniile constatate au fost progresiv mai de aproape înconjurate de savanţi şi sînt pe cale să-şi exprime întregul conţinut. Unda herţiană aparţine de-a dreptul lui Dumnezeu şi el o dă oamenilor, în sfîrşit, ca să se folosească de toată magia ei. Ea era, prin urmare, autoarea vieţii; ca floarea şi geniul; ca puterea minerală, vegetală, animală şi intelectuală. Ea e substanţa celor cinci simţuri şi a suprasimţurilor noastre. Ea ne naşte şi poate că absenţa ei ne ucide.

Lucrul e bine să fie ştiut. Căci dacă unda ne decuplează conştiinţa, dacă ne împuterniceşte şi ne vindecă, ea poate să ne şi reînnoiască - şi nu ar fi de mirare ca longevitatea tinereţii şi a omenirii să atîrne de o undă de 0,002 centimetri...

1932

DOMNUL GHEORGHE

În ultimul ei număr, revista «Realitatea» prezintă cititorilor, proaspăt ieşită de la «Tiefdruck», procedeu de preciziune grafică al publicaţiilor mari occidentale şi americane, un portret impresionant. Dintr-o serie de miliardari vii sau sinucişi la întorsătura miliardului către neant, domnul John Rockefeller este cel mai june, de vreme ce la vîrsta de nouăzeci şi trei de ani are doisprezece.

Fotografia îl arată între cîţiva copii cu pantalonii scurţi ai cercetăşiei şi purtînd subt marginile unei pălării de o modă deformată o figură pe jumătate de deces. Ochii regelui benzinei au dispărut, gura s-a lipit, dar fantoma omului de odinioară stă în picioare şi continuă să circule printre nefericirile omeneşti.

Miliardarul oţelului rafinat cultivă intens binefacerea, caritatea şi instituţia de cultură, fracţiunile risipite în toată lumea ale averilor lui fabuloase şi alimentînd un mare număr de fundaţiuni şi de burse, de care se foloseşte şi ştiinţa românească.

Răsfoiam exemplarul meu ilustrat printre castanii Cişmigiului, vizitaţi în zilele cînd grădina e goală şi interesantă, de adolescenţi şi pensionari... Un domn bătrîn, care semăna cu miliardarul din revistă, apăru dintre flori sprijinit pe al treilea picior, al bastonului. Îl cunoscusem demult şi nu mai ştiam pe cine salut, pe un fost profesor sau pe un fost general. Vecinătatea oamenilor foarte vechi şi care ies din viaţă discret, cum ies din parc,

nițel drepți și aduși din spate, are farmecul duios. Bătrînul era domnul Gheorghe, corectorul unei tipografii mari din capitală, Gheorghe Rusescu, corector timp de cinzeci și trei de ani la același pupitru al aceleiași imprimerii. O vîrstă profesională care se confundă cu veacul, te-ai fi așteptat să fie răsplătită cu dreptul la odihnă și că, devenit filozofic, bătrînului i s-au asigurat cinstitele bătrîneți.

- Am fost dat afară acum cincisprezece zile, zise fostul corector.

- Ai fost «dat afară»? l-am întrebat. Dat afară din ce și de unde? Cine își poate lua răspunderea gravă să dea afară, adică să arunce pe fereastră șii pe scări o activitate, asociată la o firmă prin cincizeci de ani de muncă, zi cu zi, ceas cu ceas? O activitate și o viață nu se pot da afară.

Pe moșiile boierești de dinainte de război, păștea cîte un cal pribeag neputincios, care semăna cu domnul Rockefeller și cu domnul Gheorghe. Stăpînii întrebau de el și argații îl căutu prin hățișuri, ca să-l aducă seara acasă, la grajd. Domnul Cal se bucura de respectul tuturor oamenilor care-l vazuseră vioi și cu copita nervoasă, în timpul serviciului și șchiopătînd el era întors acum din cîmp la iesle, cu atențiile cuvenite unei figuri.

Domnul Gheorghe își pierduse, desigur, acuitatea ochilor și, de bună seamă, condeiul lui putea să încurce literele cam de același semn și să nu le dea afară... Probabil că i se făcea milă de litera *f* și că o lăsa în locul lui *t*; probabil că rigorile care impun tipografului un text corect slăbiseră în conștiința profesională a domnului Gheorghe. De zeci de milioane de ori i-a trecut prin peniță alfabetul, care trebuie restabilit în scoicile unui text - și după cincizeci și trei de ani penița a dat greș. Domnul Gheorghe primi din gura unui șef de opt ori mai tînăr decît el, porunca să plece și domnul casier îi plăti un „preaviz“ de

cincisprezece zile... Domnul Gheorghe era „dat afară“.

- Faceți ceva pentru mine, zise corectorul. Este nedrept. Și pentru cîteva zile încep să mor de foame...

Bătrînul șterse lacrima vîrstei.

Parcă din toate schițele de tragedie, multiplicate de rotativa vieții, nici una nu-i atît de urîtă și de jignitoare ca sărăcia bătrîneții, două mizerii împărecheate - mîna bătrînului întinsă, șoapta bătrînei la ușa teatrului și a restaurantului, sinuciderea la optzeci de ani a bunicului, trivializat de existență și ofensat de oamenii noi.

Ce ți-aș putea face, dragă domnule Gheorghe, altceva decît un manuscris bun de tipar, corectat în privința tipografiei de un corector, care în cabina lui cu șpalte și zațuri, va lua cunoștință la lumina unui bec electric de cazul dumitale și se va feri să-l reproducă? Patronii dumitale n-au comis un act de bună și necesară administrație, ci un act de nerușinare. Ei vor dormi liniștiți; nu-i va supăra nerușinarea ca să te caute și să-ți ceară iertare, ca de o scăpare din vedere ce poate fi îndreptată. Ei vor invoca momentul, criza, dreptul de a face economii și prin asasinat.

Dar, domnule Gheorghe, ești și dumneata vinovat că nu asculți la timp povețele solidarității, ca să anulezi anticipat tîlhăria ce ți s-a făcut. De mii de ori ți s-a vorbit în toate limbile de asociație, de organizare, de sindicat, de nevoia de-a fi prevăzător... Poate că niciodată nu ai sacrificat prețul unui litru de vin, ca să te cotizezi laolaltă cu tovarășii. Salariul fix încasat la zi te-a făcut să uiți o sumedenie de datorii, te-a oprit de la ideal. Ai învățat zîmbetul plăcut și sculare în picioare, nu a politeței ci a contractului sigilat definitiv. Camarazii care ți-au strecurat cîte ceva în ureche, i-ai repudiat firește, ca pe niște atentatori. Ai făcut tot

ce ai putut ca să placi directorilor, subdirectorilor, contramaeştrilor, şefilor şi subşefilor, şi pe măsură ce timpul cresta obrajii dumitale ca într-un răboj, privirea ţi s-a spălăcit, pleoapele s-au înmuiat, zîmbetul în chestie semăna tot mai mult cu grimasa suferinţei de a nu putea zîmbi îndeajuns de des şi de larg. Vîna piciorului s-a zgîrcit, genunchiul s-a strîns, spinarea s-a cocoşat - şi cînd stăpînii dumitale n-au mai găsit în ţinuta bătrînului sclav al meseriei nici prestigiul cîrpelor maculate de unsoarea tipografiei, nici maculatura dumitale sufletească au făcut un pachet şi te-au zvîrlit în căruţa cu gunoaie.

Mi-aduc totuşi aminte că purtai cu onestitate printre „regale" faţa blajină, cu care te-am întîlnit în grădina cu castani, că lucrătorii nu separau viaţa dumitale de fiinţa maşinilor şi atelierelor şi că pe catedra înaltă a corectorului prezenţa la toate orele a chipului dumitale constituia un reconfort. N-au văzut nimic din toate acestea noii dumitale patroni...

Dragă domnule Gheorghe, toate cîmpurile sînt parcurse de aventurieri - şi tipografi. Tipul Kreuger e generalizat fără să parvie totdeauna la moarte violentă automatic, ci vieţuind sănătoşi ca să te dea pe dumneata afară. Pe timpul dumitale, dragostea făcea parte din meşteşug şi meşteşugul învăţat orienta pe oameni. S-a isprăvit. Omul a învăţat de la tejghea să numere şi de la maşină să se învîrtească în gol şi să se uzeze în lagărele morale cu acel centimilimetru care strică un fus de oţel şi în care se cuprinde toată dragostea, acum pulverizată.

Poate că patronul dumitale tehnic vindea, înainte de-a deveni institut şi institut grafic, mezeluri, nasturi şi şireturi de ghete. A fost curajos; s-a avîntat şi a trecut dincolo de el însuşi, ca un supraom cu firma înregistrată. Ca să scoată pe mătura atelierului cei cincizeci şi trei de ani ai

dumitale serviţi, din fabrică şi din viaţă, era nevoie de un biruitor al contabilităţii. El a venit şi lucrul s-a făcut.

Dacă ai copii, domnule Gheorghe, ajută-i să priceapă şi să se apere mai bine decît dumneata, să se mîhnească mai puţin şi să nu plîngă niciodată cu ochii dumitale de deznădejde.

1932

FĂTUL CONVERSIUNII

Fără să voiască - şi omul politic, şi artistul, şi cetăţeanul fără expresie publică - sînt covîrşiţi de legea conversiunii, pusă odată, cum se zice, la punct de domnii Argetoianu şi Valjean şi căreia i se caută un contrapunct. Finanţul actual, al treilea, de la guvernul propriu-zis al Conversiunii, caută de trei săptămîni să răstoarne pietroiul, care a devenit o piatră de încercare, pe latură, pe dungă, şi pe colţuri, fără să fi izbutit, pînă la trimiterea manuscrisului la tipar, să-l clatine şi să-l apuce. O propunere a provocat o altă propunere, un proiect a fost anihilat de alt proiect şi toate proiectele şi propunerile au dat, deocamdată, greş.

Conversiunea a fost socotită cu drept cuvînt ca o completare a unei exproprieri pripite şi poate că intenţionat pripită, pentru că un mare partid, care şi-a rezervat meritele acestui act, era pe vremea cînd importanta reformă agrară a fost realizată, nu numai autorul represiunii din 1907 cît şi al cauzelor răscoalelor, dar şi partidul băncilor de împrumuturi cu dobînzi pe calibru. Organizaţia partidului liberal reprezintă catolicitatea tuturor intereselor şi ideilor sociale, şi a celor ce se băteau cap în cap, idealist, revoluţionar, represiv şi cămătar, după situaţie şi caz. *Son gosier de metal parlait toutes les langues.*

Ţăranul împroprietărit n-a avut cînd ieşi din vechea lui iobăgie şi neiobăgie, aşa calificată de un socialist, nici credit ieftin, nici altele, nici vite şi, ca să se înzestreze pentru efortul ce i s-a cerut, el a

trebuit să ia bani cu dobîndă. Partidul care-i da pe de o parte pămînt și vot, îi da și bani la ghișeul depărtat de parlament, cu cîte un mare număr de poștii și dacă pămîntul țării i se acorda gratuit, împrumutul de bani care nu mai erau al țării ci ai unor moștenitori se aproba plugarului cu bune procente. În trei ani, cel mult în patru ani, proprietatea și împrumutul dispăreau mîncate de parazitul procent.

A fost era de fantastică prosperitate a „Instituțiilor", una din cele mai tipice. Salariile scandaloase, tantiemele scandaloase, creau o clasă de privilegiați primejdioși, o nouă oligarhie și cea mai puțin interesantă, prin smîntînirea bunurilor sociale la ghișeu. Oamenii, în cea mai mare parte cei mai mediocri, transvazau în tezaure personale grăsimea pămîntului și sudoarea muncii. Defunctul Vintilă Brătianu construia uun plan pentru stăpînirea încremenită a vieții romînești, pe vecie, recrutîndu-și individualitățile din tot ce a produs partidul asociat cu școala unui subaltern slugarnic.

Se vorbește mult de o criză mondială, de repercusiunile ei inevitabile la noi, de starea de pacient a poporului românesc, îmbolnăvit de tuberculoză financiară prin contact, cu toate că epidemia s-a întins mai mult prin scuipat decît prin sărutare și coabitare... Numită cu orice cuvînt, în dezechilibrul nostru izbucnește imoralitatea stărilor puse la cale de exclusiviști și de șireți, ipocrizia ideilor și generozităților politice, viclenia sentimentelor care le-au prezidat. Această imoralitate se poate urmări și dincolo de granițe, în Europa și în America, înaintea războiului, demonstrată prin consecințele lui. Faptul demonstrativ ce ne interesează este că după zece ani cămata inflexibilă n-a putut ferici pe nimeni și nici marile bănci nu sînt fericite.

„Instituțiunile" însă luptă. Ele nu pot să se resemneze ca plugarii să cîștige biruința,

restituindu-li-se cămata prin Conversiune. Piară ţara, dar să cîştige ghişeul! Dacă vor muri toate băncile mari, ni se ştirbeşte creditul, pe cînd dacă moare numai populaţia, creditul se restabileşte. În Conversiune se precizează categoric cine luptă şi împotriva cui: o considerabilă sută de agenţi internaţionali împotriva unei neglijabile gloate de optsprezece milioane de locuitori. Orice om de stat sau de idei îşi alege aci datoria, căci în momentul de faţă alegerea are un caracter de epocă şi poate fi lichidată cu tragedie: ori e cu bursa ori e cu neamul românesc întreg. Domnul Argetoianu, care-i departe de a fi un ţărănist sau un ţărănoi, a fost răspicat de partea celui de-al doilea.

Ce rol poate avea în viaţa activă, creatoare de sensuri, de iniţiative şi de rezultate, banca tentaculară, ne-o spune în cărţile lui domnul Henry Ford, care de la o nicovală, un ciocan şi o lingură de turnat fonta, în douăzeci şi cinci de ani stăpîneşte circulaţia şi creează în fiecare zi zece mii de automobile şi un imens număr detractoare agricole, dînd confort şi pîine, pe lîngă celor cîteva sute de mii de mîini utilizate în industriile directe şi conexe ale stabilimentelor sale, încă la cîte zece mii de cumpărători în fiece zi ai maşinilor uzinate de el, adică în mijlociu la încă vreo cincizeci de mii de suflete pe tot globul, fiecare client reprezentînd o familie personală. Gigantica industrie a fostului salahor Henry Ford era să fie înghiţită de băncile mari americane, într-un moment dificil, cînd toate ghişeele din Statele Unite alergau după fabricant cu sacii lor de bani, ca să-i ofere. Momentul a fost penibil şi un om mai slab de înger decî domnul Ford sucomba. Patronul şi-a închis fabricile, şi-a vîndut jumătate din unelte, şi-a reformat uzinele şi a cîştigat lupta împotriva gangsterilor finanţei americane, care i-au provocat un dezechilibru organizat sistematic, cu intenţia să-l anexeze.

Discuţia Visiiernicului actual urmează pe chestiunea cotelor şi a indivizilor, manifestîndu-se tendinţa de a fi înlăturaţi de la Conversiune toţi acei mari proprietari, care mai produc un grîu mai ca lumea şi care au făcut investiţii însemnate în moşiile lor. Ţăranii se pot ridica dintre cocenii uscaţi şi copiii flămînzi cu topoare şi coase: finanţa nu va găsi mijloace să biruiască milioane de oamenii răzvrătiţi; dar marii prorietari sînt puţini, ei mai pot să fie convinşi o dată să se sinucidă cu bunăvoinţă. Acestora, statul le datoreşte şaptesprezece miliarde lei aur, în locul cărora li s-au dat certificate de bună purtare şi diplome de imbecili.

1932

O REVOLUȚIE

Duminică 11 septembrie, am avut în Buccureşti o revoluţie pe Calea Victoriei, cum se şi cuvenea, între Palat şi Bulevard, între „Athenée Palace“ şi „Capşa“, porţiune pe care participanţii, revoluţionarii acestei revoluţii, şi-au păpat avutul.

Căci e vorba de o revoluţie sui-generis şi de nişte agitatori care n-au nimic comun cu nici una din cele trei internaţionale socialiste, oameni de liniştită burghezie dar pişcaţi, ca şi proprietarii de pămînt, de puricele tenace al dobînzii. Organizatorii revoluţiei, care porniseră să realizeze numai o inocentă întrunire de protestări duminicale, fără nici un rănit în program, aparţin unei aşa-numite Federaţii Economice, în care s-au înscris datornicii mari şi ai mici din oraşe. Bizuiţi pe o Conversiune şi a datoriilor orăşeneşti, care fără demagogie pot sta alături din punctul de vedere al legiuitorului, cu datoriile satelor, federaţii au văzut realizarea strict parţială a dorinţelor asociaţilor şi au ţinut să demonstreze, cerînd, ceea ce constituie un drept al lor, suprimarea execuţiilorsilite la oraşe, până ce un legiuitor, mai puţin financiar sau fără iţari în garderoba lui politică, va lua în considerare şi categoria lor.

Desigur că domnul Doru Popovici, preşedintele Federaţiei şi un simpatic om politic, rămas fidel modelului de vitrină creat de Figaro în Imperiul austriac, cu portul barbetelor nealterat, nu a prevăzut că întrunirea se va isprăvi cu capete în tifon, cu internări la spital şi cu arestări.

E, cu alte cuvinte, o revoluţie boierească, deşi căpeteniile de circumstanţă ale mişcării, fără mari primejdii de tulburare socială de pe trotuarele asfaltate din centru, sînt un cizmar, un croitot şi un odăiaş de minister. Evident, o telegramă trimisă regelui exprimă toată indignarea preşedintelui că revoluţia s-a împiedicat de bastoanele de cauciuc ale poliţiei.

Dar ne-am întîlnit într-una din zile cu unul din ipotecaţii remarcabili ai Federaţiei. Simplu tipograf şi un foarte harnic şi neobosit tipograf, rămas proprietar al al unui atelier instalat înainte de război şi considerabil augmentat în timpul războiului, de pe urma unei împrejurări fericite pentru el, s-a întîmplat că şi-a vîndut bine instalaţiile, în prima fază a păcii, cînd milioanele se cheltuiau cu entuziasm. Fără să spere, dar meritîndu-şi norocul, fostul tipograf s-a deşteptat într-o dimineaţă bogat. Pentru prima oară el fu impresionat că se loveşte cu fruntea de tavanul scund al apartamentului locuit în strîmtoare şi strîmtorare timp de cîţiva ani.

Omul cuminte de pînă-n ajun îşi pierdu echilibrul. În loc să-şi facă o gospodărie confortabilă şi un adăpost de muncitor înstărit pentru capul lui zevzec, pentru copiii lui chinuiţi şi pentru o nevastă izbăvită de necazuri, el fu febrilizat de panica grandorii, absent de fosta lui personalitate. Ieşi dinn pielealui, rămasă în cuierul tipografiei, şi participă la balul milioanelor în toate costumele scurtei epoci de universală dezordine morală. De unde vindea sute de exemplare de răvaşe de plăcintă şi mia de plicuri cu antet, pe un preţ derizoriu, cu un modest beneficiu de zece, cincisprezece la sută, el se apucă să cumpere şi să revîndă case, imobile, străzi întregi. Între alte mărfuri potrivite cu averea lui actuală, el cumpără şi o localitate balneară...

Automobilul lui cît o locomotivă staţiona în permanenţă dinaintea unei secţiuni rămasă din

vechile ateliere în stăpînirea lui. Tipograful nu mai cunoştea din hartă decît punctele marcate cu un nod roşu, distante cu sute de kilometri între ele. Dormea la Bucureşti, lua cafeaua cu lapte subt Bucegi, prînzea la Cluj, schimba cravata la Timişoara, întorcîndu-se în capitală pe linia Dunării. Fundamental transformat, acest Übermensch nu-şi mai cunoştea nevasta, copiii, căsnicia şi fostele lui modeste îndatoriri. Mîna i se îngreunase şi nu o mai ducea la pălărie fără să-şi facă întîi o chibzuinţă.

Pe neaşteptate, băşica lui cu noroc a plesnit odată toată. Visul durase cîţiva ani, care trec în posteritate ca o zi. Fără mari proprietăţi, fără localităţi balneare sau climaterice, fără automobil, el reapăru pe trotuar, trezit din ameţeală ca de lovitura unui mai în ceafă şi simţi prin pingeaua subţiată pînă la ciorapul găurit , asfaltul.

Omul nu pierdea în realitate nimic decît ce cîştigase din întîmplare. Raţionamentul simplu e cu neputinţă de altoit pe nervii unui om aruncat de sus de tot, după ce a sărit de jos de tot. Însă nefericirea lui face parte dintr-o categorie a federaţilor, cu care îşi împarte nădejdile refacerii din nimic.

I-am atras atenţia, întîlnindu-l de curînd, că dacă noua clasă socială a ipotecaţilor s-ar simţi privată de un drept categoric şi justificată la o dreptate nouă, ea este destul de numeroasă ca printr-o contribuţie individuală derizorie membrii să-şi facă o presă, să documenteze pe legiuitori şi să impuie suferinţa ei ca o suferinţă obştească. Afară de nişte întruniri, la care vă găsiţi în familie cu uşile închise, voi nu faceţi nimic, ne-am permis să-i spunem şi rubrica întîlnirilor voastre, lipsite de orice răsunet, din pagina a şaptea a ziarelor, dintr-un sfîrşit de coloană, nici nu se citeşte şi a devenit şi antipatică. Cine are ceva drept de apărat lămureşte, amplifică şi atacă şi niciodată un drept pierdut sau cîştigat n-a fost un

obiect de luptă decît pentru cei care l-au revendicat: bunăvoinţa şi mila sînt lăncile cu care se pierde o biruinţă şi terţa persoană sau autoritate nu ia în seamă jocurile anonime şi legalităţile mediocre.

- Sîntem nişte idioţi! ţipă enervat fostul tipograf şi fostul proprietar de localităţi şi de Carpaţi regionali. Nu sîntem în stare de nimic.

Este foarte probabil că bietul om avea dreptate. Dar aţi văzut ce a făcut Federaţia: revoluţie...

Totuşi Federaţia Economică, numită cu această firmă de societate pe acţiuni şi de magazin, reprezintă mai mult decît cazurile cîtorva nefericiţi îmbogăţiţi prin dezechilibrare şi săraciţi prin încercarea echilibrului de a se normaliza pe datele cîntarului cu pîrghie, obişnuiţi să oscileze între extreme. Sînt numeroşi proprietari ponderaţi, căzuţi prin jocul evenimentelor. Poate o conversiune dreaptă să elimine din ea oraşul, păstrînd în sfera ei numai comuna rurală, Bărăganul şi proprietatea firimiturii, fără să dea naştere tot unui dezechilibru, dar unui dezechilibru general?

1932

MICUL ANONIM

Un amator, după cea mai experimentală definiţie, este un om amabil, de un intelect plăcut şi mijlociu, care în pictură adună tablouri, silindu-se să aibă aerul unei competinţe estetice totale. Se cunoaşte genul acelor cumpărători cu parale, care postaţi în poziţie, dinaintea unui tablou, completează prin gaura degetelor, făcute monoclu, afirmînd că pînza cu numărul 24 are perspectivă şi aer şi că portretul domnului ministru, marcat în catalog cu o steluţă, pare că vorbeşte. Acelaşi amator dă sentinţa unei compoziţii de sculptură, recunoscînd că are relief. Aşa se face că în „galeriile" amatorilor cu dare de mînă sînt admirabil şi masiv reprezentate personalităţile cele mai mediocre dintr-o epocă artistică şi că moştenitorii, mai tineri şi poate că şi mai informaţi ai defunctului estet, nu ştiu cum să corecteze gustul ofensat al păreţilor, dăruind galeria statului, care o refuză sau transportînd-o la pod pentru şoareci. Pentru erezi, într-adevăr, risipa artistică a fostului amator, care avea întotdeauna nenorocita inspiraţie să creeze şi un muzeu, constituie un grav impas şi cere eroism.

Amatorii de cărţi au căpătat şi un nume, care îi scapă de un substativ extras dintr-un calificativ minor. Ei se bucură de calitatea de „bibliofili". Vorbă care nu mai aduce aminte sensul ei de amatorism, rătăcit într-o rădăcină verbală greacă şi, de fapt, bibliofilia e o gradaţie superioară de amatorism. Dar nu din vina persoanelor care strîng cărţi în rafturi, pusă pe dungă şi la cotor, cît

mai ales din meritul însuşi al cărţilor, netransportate în material durabil, cum se petrecea lucrul cu pictorii - inventatori şi executanţi totodată - de către însuşi autorul, ci cu hotărîrea unui editor şi cu execuţia unui tipăritor, două acţiuni costisitoare, însoţite de apeluri considerabile la un buzunar. Oricît de proastă în text, cartea riscă să fie mai puţin proastă decît pictura şi sculptura amatorului, din pricină că la punerea ei în viaţă colaborează persoane străine de autor şi măcar din pricina hîrtiei alese şi a tiparului căutat, un bibliofil mulţumindu-se şi numai cu materialul pipăit al unui text întrucîtva nul.

Un bibliofil parvenit la vîrsta cuminţeniilor poate fi satisfăcut de o carte numai cu pipăitul orb şi cu mîngîierea ei catifelată, subt care nici o pagină şi nici o literă nu tresare.

Şi, de bună seamă, numărul amatorilor nu se limitează la bibliotecă şi pinacotecă personale. Amatori celebri, legănaţi cu titlul de filatelişti, au dezlipit de pe scrisori timbre, lipindu-le cu limba proprie şi cu scuipatul propriu, în albume, care pentru artiştii acestei specialităţi au o valoare de necomparat. Nici cutiile de chibrituri nu sînt lipsite de reprezentanţi importanţi ai spiritului de colecţie şi de organizare subt sticla vitrinei. Cît priveşte amatorii de icoane şi lucruri vechi, de candelabre şi sfeşnice de lemn, de splendidele putregaiuri ale timpului, priceput să carieze şi piatra şi să uzeze în baia lui sulfurică şi aurul adevărat, ei fac parte din lumea cea mai bună, consolată de preferinţă mai discret de o rogojină ruptă decît de satisfacerea înfometării unui copil flămînd. Se cunoaşte şi un exemplar de amatori Don Juani, care au colecţionat, etichetate într-un dulap secret, fotografiile curtezanelor remarcate la un moment al vieţii, însoţite de modele creţe de bucle de păr. Inteligenţa şi depravarea bietului om, al lui Miron Costin, cunosc extravaganţe variate şi galeria probantă nu a tablourilor şi a

cărţilor adunate ci a oamenilor, seriaţi de psihiatrie, care şi-au pierdut timpul cu organizarea de cioburi şi lame poleite.

Vrem să spunem că toate categoriile de amatori, puse la un loc, n-au fost în stare să dea rezultate concludente şi utile. Afară de una şi pentru slava ei introducerea este necesară.

Există în toată lumea o seamă de amatori, care sînt în realitate nişte mari animatori. Ei n-au puricat ceasloavele şi n-au cotrobăit în pivniţele şi podurile anticarilor, ca să caute lucru rar, scăpat ochiului altor amatori la vechituri şi vigilenţei la preţuri a patronului anticar însuşi, neasemănaţi cu nici o specie cunoscută de diletanţe. La începuturile chimiei dacă mai întîlneşti individualitatea de vrăjitori şi alchimişti, părinţii adevăraţi ai reacţiunilor şi distileriei, comparabilă cu individualitatea lor recentă. Aceşti amatori sînt radiofoniştii, tinerii care căutînd să-şi construiască singuri cîte un aparat pentru ascultarea undelor sonore, au învăţat electricitatea, ductibilitatea metalelor, însuşirile izolante ale corpurilor şi stilul cel mai potrivit pentru ca la întîlnirea matematicilor cu fizica şi cu materialele subtile ale acordului dintre emanaţiuni şi ecouri, să se regăsească neapărat un rezultat practic ştiinţific şi social.

Se cunoştea că la Crookes şi Branly sensul acelei puteri superdelicate şi zguduitoare totodată, care perfecţionată şi trecută prin urechea miilor de ace de laborator cu un fir intelectual progresiv mai subţire au dus la posibilităţile actuale radiofonice, iscarea unei unde, ca o scînteie, cu facultatea de a căra la distanţe vaste şi instantaneu, o informaţie, o chemare sau un cîntec. Toate laboratoarele au muncit zeci de ani la acest fenomenal rezultat, ca vocea Londrei să fie auzită la Melbourne. Dar învăţaţii, fizicienii, inginerii şi-au rezervat monopolul şi materia exclusivă a undelor lungi, abandonînd ca pe o ciupercuţă măruntă şi în stare să otrăvească ştiinţa, aşa-numita unda scurtă, de

cariera cărora savanții s-au dezinteresat. Totul trebuia pus și purtat pe undele din cele mai lungi.

Dar unda scurtă, unda extrascurtă, unda microscopică trăia vioaie și concentrînd forțe și posibilități mai mari decît a undei lungi - și nu o lua nimeni în seamă afară de amatori. Aceștia s-au încăpățînat să scoată din ea ceva și au izbutit pe neașteptate. Azi undele mici ale micilor anonimi, copiii de liceu, copiii de universitate, copiii de inginerie, răstoarnă tot ce au realizat laboratoarele. Unda mică e chemată în laborator și cercetată, și învățații au luat în brațe acest copil, care în cîteva luni a crescut pînă la o maturitate necunoscută generațiilor ca arbore genealogic ale undelor mari și bătrîne.

Viitorul a fost todeauna al copiilor...

1932

IDEI

Opoziţia, favorabilă răzgîndirilor şi păcii confortabile, a inspirat domnului Argetoianu, care nu a realizat la guvern un program plin, dar care-i autorul în orice caz al Conversiunii, singurul act întreg de stat şi original de la război şi de îndrăzneală adevărată - o idee: un ou de Columb... Cursa guvernelor fiind aţintită exclusiv către fiscalitate, către un minus, către scăderea şi a resturilor de facultate plătitoare, domnul Argetoianu a lansat necesitatea, la care nu se gîndea aproape nici un ministru, a înmulţirii mijloacelor de producţie... Aci stă toată chestiunea timpului. Statul, patronul tuturor întreprinderilor, trebuie silit să caute izvoare noi, fără să le sece pe cele existente. În cercetarea pămîntului este de-ajuns un băţ. Izvoarele celelalte, menite să dea şi altceva decît apă, cer şi un dram de minte, pe lîngă băţul de la umbrelă.

Fostul ministru de finanţe indică un pricipiu şi-i deja foarte mult, dacă ne raportăm la panica actuală a conducătorilor, lipsiţi şi de soluţii şi de temeiuri, improvizaţi şefi ai economiei naţionale. Întâi, esenţialul este să nu-ţi fie frică de materia cu care te-ai hotărît să lucrezi.

În linia principiului poate fi căutată cu optimism metoda de lucru, care nu-i afară din cale de greu de găsit. Statul aruncă, anual, cîteva miliarde în vînt, fără să producă nimic decît datorii. Dacă ar pune din buget cîteva miliarde la dispoziţia iniţiativelor lipsite de sprijinul capitalului, cerşit la cămătari, şi de credit

tehniceşte necesar, credeţi că ar lipsi şi iniţiativele? Nu. Sute de oameni inteligenţi şi inventivi prezintă în fiece moment garanţia unei idei de luat în seamă şi de ajutat de către un tovarăş mare ca statul, care împărţind beneficile cu individul şi controlîndu-l cu simplicitate, şi-ar putea crea un buget de abundenţă în locul bugetului actual de sărăcie disperată.

Statul comunist, care administrează în formă colectivă acelaşi stoc de avuţii stagnante, încercînd să le fertilizeze în comun, prezintă incovenientul grav, comparativ cu statul capitalist, că rolul proprietarului individual îl deţine funcţionarul salariat, adică tocmai factorul care ruinează şi statul capitalist, în forma lui maladiv evoluată de societăţi şi trusturi. Ceea ce are bun statul socialist e că patronează toată munca naţională şi acest bun poate să fie bine folosit de statul capitalist, lăsînd pe proprietar la locul lui, însă angrenat solidar cu statul; cu însufleţirile şi cu dragostea lui profesională, pierdută îndată ce i se ia avutul steril şi i se dă în schimb salariul unei îndeletniciri. Salariu, în principiu, nu reprezintă todeauna mai puţin decît produsul propriu al individului în proprietatea individuală, reprezentînd mijlocul de trai, însă siguranţa salariului comportă indiferenţă şi insul se dezlipeşte de rîvna lui, esenţială, la opera de producţie.

Dacă statul ar conserva din capitalism proprietatea, iar din socialism ar alege munca proprietăţii în asociaţie cu el, şansele de a izbuti o formă de asociaţie mai dreaptă, mai psihologică şi mai înavuţită - scopul final - ar fi mai numeroase decît într-o societate fiscală.

Pentru că sîntem o ţară agricolă, iniţiativele, sprijinite pe un credit tehnic în tovărăşie cu statul, ar fi de considerat prin departamentul Domeniilor, care cunoaşte mijloacele experimentate de ţările străine, de înavuţire, încercate şi de el, fără schimbări în viaţa noastră naţională.

Danemarca, de pildă, își ține viața ca un ou de găină, Olanda ca un gogoloi de brînză, Elveția ca o roată de cașcaval. O sută de milioane de găini ouă cel puțin două miliarde de ori cîte cel puțin doi lei. Fără zîmbet și fără satiră, ca și fără nerozie, acest lucru aparent ridicul și elementar e realizabil ușor.

La Domenii, toate experiențele au dat rezultate neașteptate, pe teren îngust.

Domnul Ionescu-Brăila ne-a arătat pieile de astrahan din Basarabia, care ar putea cu mai multă eficacitate să fie examinate într-un Consiliu de Miniștri decît un proiect de lege. Pieile oilor românești pleacă din țară cu un pol bucata și se întorc scumpite, pînă la trei sute de lei, numai după o baie de piatră acră și o clătire de vopsea.

Ministerul de Domenii, întemeiat pe un credit de două-trei miliarde, este în situația, numai el, de a spori producția națională, în păsări și animale, cu patru-cinci miliarde anual. Și cu toate că acest minister, cel mai sărac, este relativ cel mai productiv, mulțumită vivacității active a oamenilor puși la locul lor, și alte departamente, ca al Industriei, de pildă, pot provoca inițiativa și munca în asociație cu ea.

La guvern, domnul Argetoianu mai enunțase o idee întreagă: un impozit de cinci la sută asupra tuturor averilor, echivalent cu o expropriere de cinci la sută condițională. Revolta proprietarilor politici a fost unanimă. Dar statul are dreptul să exproprieze în caz de necesitate și averea întreagă. Dacă în asociație cu inițiativa, jumătate ar fi socotită că aparține din averea fiecăruia statului, ar fi cineva care să refuze, primind în schimb puterea lui comercială și de autoritate?

Este la mintea fiecăruia să înțeleagă că din nămolul prin care ne tîrîm nu putem ieși fără o modificare a raporturilor vechi. Este ceea ce înțelege fostul vistiernic cînd indică principiul sporirii producției românești.

1932

IUBITE DOMNULE WESTFRIED,

Ţi-am citit cu lampa mică manuscrisul şi, ca un fumător care n-ai mai pus de zece ani ţigara în gură şi care din pricina unui fum cu arome ce-i trecu pe la nas, e apucat din nou de viciul tinereţii lui, mi-adusei aminte de o pasiune aproape defunctă şi mi-am surprins condeiul alături de al dumitale şi de al meşterului Baudelaire, îngînîndu-l.

Ţi-am spus, mi se pare, că am fost odinioară acaparat de trebuinţa transpunerii integrale a poetului şi de naţionalizarea lui românească, dinaintea unei versiuni ungureşti izbutite. Rămîne un vis la care n-aş renunţa tîlcuirea stih cu stih şi pagină cu pagină a celui mai dens poet. Ţi-aş face confidenţa că, personal, un extras din *Les Fleurs du mal* nu m-ar sătura: ori toată cartea ori nimic. Dar găsesc în manuscrisul pe care ţi-l înapoiez, simţitor la binevoitoarea atenţie a tălmaciului, mai puţine defecte şi desigur mai multe versuri bune decît în manuscrisele şi încercările mele particulare. Dacă eşti mulţumit de ele, dă-le drumul.

O carte se publică şi dacă nu eşti mulţumit. Şi ţi-aş mai putea spune la ureche că cel dintîi cititor al manuscrisului dumitale şi-a tipărit cărţile, todeauna, cu silă şi dezgust...

Al domniei tale,

Tudor Arghezi

Dealul Mărţişor, 1 decembrie 1932

SĂPTĂMÎNA

Sînt săptămîni ca lumea, de şapte zile normale, cu program, mîncare şi culcare la ore precise - şi săptămîni politice, care răstoarnă totul şi silesc ceasornicul să meargă de-a-ndaratele. Aerul i se umple de principii, mai multe sau mai puţine - cu cît mai puţine cu atît mai bune - şi sufletul de tărăboi.

Deschiderea Parlamentului a trecut criza, cum se zice în limbaj C.F.R., pe linia moartă şi publicul select s-a gătit pentru sărbătoarea calendarului politic. La orele prînzului, cînd obişnuiau să treacă pe la bodegi sau să contemple preumblarea înceată a trotuarelor, domnii bine şi cucoanele bine, pe care nu le agreează tigaia de-acasă, din bucătărie, urcau dealul Patriarhiei, unde, paralel cu dogmele, funcţionează Constituţia şi concomitent cu Doamne miluieşte strigătul de bravo şi aplauzele unanime.

Sesiune politică frămîntată, oamenii cu principii şi fără prea multă treabă au aşteptat-o ca pe un meci şi ca o partidă de box. Cineva trebuia să se lupte cu altcineva atletic şi să biruiască unul din doi, amîndoi sau nici unul. Un fost prim-ministru zgîndăreţ, avea să se producă în atitudinea opozantului, care încă nu şi-a putut înăbuşi în piept suspinele sale. O forţă locală trebuie să se măsoare cu o forţă internaţională localizată.

S-a întîmplat şi această ciocnire, deosebită de o ciocnire pe calea ferată dar cu atît mai puţin

furioasă, cu cît fusese anunțată precis. Nu s-a întîmplat nimic afară din cale de excepțional. Zgîndăriciul s-a mulțumit să nu fie prea feroce și zgîndăritul să nu prea bage-n seamă firul de iarbă artificială, cu care era gîdilat într-o ureche. Boxul, duelul, lupta au trecut. Și în cîteva zile viața s-a mai scumpit cu douăzeci și cinci la sută.

Pînă va atinge prețul de una mie lei, pîinea se vinde numai cu nouă, de la cinci - o bagatelă, care abia nici nu a dublat prețul de astă-vară. Dar dacă lunea pîinea e neagră și costă numai atît, nu e nici un motiv ca vinerea viitoare să nu fie de cinci ori mai neagră și numai de două ori mai scumpă, ceea ce reduce importanța scumpetei la o concurență între prețuri și culori.

Cine a mai născocit și pîinea asta, ca să ajungă și ea o problemă, ca și cum statele n-aveau altele destule? Guverne serioase și municipii aglomerate de tot felul de chestiuni grave, se văd nevoite să ia în considerare și jucăriile acelea, cînd lungi și cînd rotunde, cînd netede și cînd crăpate, cu greutatea între șase sute și nouă sute cincizeci de grame, după cartier. Pricepe-te de mai lucrează la fericirea omenirii, dacă de patru ori pe lună trebuie să discuți în consilii și comitete gramele de făină și amestecurile ei cu secara și eventual cu orzul și cu mălaiul, cu excluderea ipsosului și a talcului. Dacă oamenii ar fi tot atît de cuminți și de ascultători ca pietenii noștri boii, ei s-ar căzni să scutească autoritățile de tragica glumă, adoptînd în tăcere paiele și cocenii, care se mănîncă în stare naturală uscată, fără ajutorul drojdiei și al brutarului. Pentru niște vremuri mai dulci chiar decît cele prezente, savanții de acum treizeci de ani căutau pastila miraculoasă și prînzul ambulant: un hap, o aspirină, putea să fie scos din buzunarul de la jiletcă și înghițit. În substanța lui comprimată se găseau din abundență materiile azotoase, grăsimile, carburile și apa, trebuincioase existenței și cu un supliment la prețul tubului de zece pastile

ai fi putut obține, după deprindere, și gustul berei blonde și savoarea mititelului la grătar, în gura dumitale. Savanții încă n-au izbutit. Să încercăm cu fînul: costă mai ieftin și suprimă controversa..

Comuna a nimerit-o mai bine cu asfaltul decît cu pîinea, modernizînd o sumedenie de căi de comunicație, pe care cetățeanul are dreptul să se plimbe la toate orele din zi și din noapte flămînd - și acum de curînd cu laptele.

Nu știu ce fericit compozitor de epigrame a găsit formula pe care o citim de cîteva luni de zile pe toate zidurile capitalei, dar a găsit-o. „Beți mai mult lapte“, zice noua zicătoare. Beți de unde aveți și de unde nu.

Multora dintre cititorii acestui îndemn, invenția formulei le-a adus aminte de altă invenție, de sfoara de tăiat mămăliga. Cum să mă înveți tocmai acum să beau banalul lichid de vacă, vechi cît omul și țîța? E laptele altceva decît lapte? s-au întrebat supărați oamenii în logică și raționament.

Totuși, laptele e încă un cuvînt de dicționar pentru cei mai mulți dintre consumatorii presupuși că-l cunosc mai de aproape - ca și zahărul. Și untul era verbal cunoscut de todeauna, dar cînd acum vreo treizeci de ani, un inimos român-macedonean a înființat prima fabrică de făcut untul în București, el a trebuit să-și încetineze multă vreme separatoarele, ca să deprindă pe cetățenii, absorbiți de politică, să-l mănînce. Toată lumea știe ce este untul dar puțini consumatori puseseră limba pe el, altfel decît ca să-l pronunțe, cînd într-o comisiune venea din întîmplare vorba de bivoliță sau de oaie.

Cetățeanul se presupune că de vreme ce a gustat laptele la sînul părintesc și s-a hrănit cu el exclusiv pînă la înțărcare, l-a și adoptat, ca în reclamele pentru muștar și ciorapi. Eroare! Cetățeanul cînd cumpără lapte de la lăptar, se supune unui rit fără consecințe. Laptele venind singur acasă, la ora care vin și ziarele, obiceiul se

face de la sine. Şi poate că cetăţeanul e şi un depravat al funcţiunii de cumpărător, preferînd să fie servit cu ceea ce nu plăteşte, contul lăptarului, marcat pe dosul uşii cu covrigi de tibişir, cumpănindu-se cu socoteala vînzătorului de ziare. Dacă Freud ar fi pe-aci, pe undeva, el ne-ar putea spune, poate că laptele şi fratele lui de suferinţă ziarul, se traduc logic în viaţa întragă a publicului, ca o influenţă obscură din subconştient, cu neplata abonamentului şi cu refuzul de a citi, identificîndu-se gustul laptelui cu gustul probabil al cernelii de tipar.

Dar dacă în materie de hîrtie scrisă i se oferă cetăţeanului, cel puţin aşa trebuie să-l asigurăm, numai lucruri de prima calitate şi trufandale, laptele lui seamănă prea des cu lăturile de scrobeală, ca să nu fie aruncat de la gură. Va să zică: ce e laptele? Nu ştiu, sau evocă ceva puturos.

Comuna s-a hotărît să desfiinţeze legenda laptelui prost şi nebăut nici de pisică, distribuind din lăptăriile ei, care în treacăt fie zis merg cît se poate de rău, ca şi literatura, lapte pasteurizat la şcolile primare. Dintr-o sticluţă curată, sterilizată, copilul care a plecat de-acasă pînă-n ziuă, cu măţucul gol sau nu îndeajuns de aprovizionat, poate să sugă în clasă ajutat de o bucată de pîine, un lapte pur şi sănătos. Numai că pîinea, cu care îşi duce la buze sticluţa cu lapte, trebuie să fie integrală. Ce dai cu o mînă, iei cu alta şi laptele alb ca neaua se amestecă în guriţa copilului cu o pîine, neagră ca funinginea, al cărui gust de vopsea cu clei este în stare să spurce şi aromele laptelui, să-i sugereze micului consumator ideea că laptele-i ca pîinea şi pîinea ca laptele şi să-l dezguste şi de lapte şi de propagandă.

Ceea ce pare să însemneze că fără bună chibzuinţă cele mai bune intenţii dau greşul, inseparabil de toate frumoasele noastre hotărîri superficiale, şi fac şi generozitatea inutilă.

1932

URBANISM

Există la Municipiu o aşa-numită comisiune de sistematizare, prezidată de primar şi compusă, la o masă lungă diplomatică, din ingineri, arhitecţi, tehnicieni cu părere şi fără de părere, oameni de gust şi oameni de aproximaţii, care se adună o dată pe săptămână, pe lună, ca să producă hîrtie de desen. Un inginer neobosit în consumarea culorilor topite în apă, iritabil şi intolerant, aduce de fiece dată o căruţă de suluri cu sine, corectate, îndreptate, complicate, todeauna noi şi todeauna altele, în stupefacţia membrilor comisiunii, uimiţi de rapidităţile tehnice, calculative şi de acuarelă ale inginerului cu ochelari. El are şi ochelari, ceea ce n-ar implica nici o particularitate, dacă ar lipsi un punct de pelticărie a limbii, care sclivisind cuvintele pare în legătură directă cu strînsura subt o frunte urbanistică, a nasului între geamurile cu arc.

Personal, acest mic fenomen, care trebuie să fi fost întîiul în clasă şi pe generaţie, m-a înfricoşat. În calitatea mea de a cincea roată mută la trăsura comisiunii cu patru scîrţîitori, am participat şi eu, dintr-un capriciu al domnului primar, la comisia de sistematizare - şi i-aş putea face primarului, care are o înaltă opinie despre literatură, imputarea confidenţială, că în mod cu totul gratuit Fenomenul s-a identificat cu hîrtia „Wattman“, de dimensiunile 6 M x 2 M şi cu creionul în culori. Dar şi cu fiinţa municipiului, pe care o are în ochi din profil şi în perspectivă, *a vol d'oiseau* şi *en raccourci.* El ştie cîte vrăbii zboară pe un metru

pătrat de capitală. Tot ce-l întrebi, dacă ai impertinența să-i pui o întrebare, are răspuns. Apreciază peștele de la Snagov în kilograme, iși apa lacului în unități de mii de cisterne. Știe cîți metri, cîte pietre și molecule din tot ce vrei are Ialomița, care odată și odată va trece prin București, unită cu Argeșul și Dîmbovița într-o Dunăre cu un crac în Parcul Carol.

Uite, vedeți aici o pată violetă? E portul capitalei la Dunăre, cu docurile lui imense. Punctele galbene sînt portocalele și lămîile din Orient. Aici descarcă Siria și Egiptul, alături Indiile. La stînga vor sta curmalele în nouă movile.

- Mi-ați permite, ar întrerupe un inginer, să fac o respectuoasă observație? Aș fi de părere, pentru înlesnirea traficului maritim, ca lămîile să se descarce, în plan, lîngă mandarine.

- E imposibil! ar răspunde autorul planurilor, hărților și acuarelelor.

- Locul acesta este rezervat ivoriului, ar interveni primarul, zîmbind de naivitatea întreruperii. Sîntem în tratative cu Marea Britanie, care oferă un miliard pentru depozitarea în tranzit a coarnelor de elefant. Se iscă un tărăboi științific, unii membri afirmînd că elefantul nu are coarne, și finalmente, din condescendență față de domnul primar, se face acordul că elefantul își poartă coarnele în gură.

Inginerul arată că uzinele vor fi grupate în pata verde palid, pe cînd în verdele închis se vor strînge caii de curse și serviciile de pompieri, care pe viitor nu vor mai suna dintr-un clopot ci dintr-o bășică de automobil, înlocuind astfel bronzul și arama cu cauciucul. El va construi un Pol Nord în Cișmigiu și s-a gîndit și la săraci, pentru care pregătește un Ecuator, pus în funcțiune de la 26 octombrie pînă la 23 aprilie, stil nou.

Dar va dărîma Bucureștii, ca să-l transforme într-o peluză verde, gen Puvis de Chavannes, unde vor paște ideile sale. Prea numeroase sînt părțile

locuite - ne trebuie aer şi circulaţie de văzduhuri. Peste capitală se va întinde un parc admirabil, o cîmpie olandeze şi violete de Parma, cu bănci a doi lei şi cu becuri electrice, ca la Mitropolie - patru globuri pe cîte o tulpină sucită, ca să dea impresia nervozităţii şi paraliziei.

Locuitorii? Să se ducă în... Acu era să zic ceva. Să se mute după cartier, la Ploieşti, la Găieşti, la Olteniţa, la Bolintinul din Deal. În urbanism, omul e cea mai neglijabilă cantitate. Întîi vine hîrtia de desen, al doilea acuarela, şi al treilea exproprierea forţată: nu mai e loc de al patrulea termen în formularea noastră. Nici n-avem ce face, drept vorbind, cu locuitorii, preocupaţi ca nişte animale, exclusiv de pîine. Creatorul avu nefericitul proiect al unui om cu nevastă şi copii, care sîcîie municipalitatea tot anul cu acest detaliu ridicol: pîinea. Dacă ar fi avut întîi hîrtia „Bristol“ şi acuarela, el nu mai făcea oameni niciodată. Croia bulevarde, trotuare asfaltate, punea becuri electrice de jur-împrejurul Planetei, poda Snagovul, asana Băneasa şi se uita la ele. Şi, în mijloc, clădea un Palat Municipal, ca să ştie să reprezinte din eter Bucureştii.

Urbanismul concepe lumea fericită şi absentă.

Excitat de hîrtie şi acuarelă, municipiul e preocupat actualmente de exproprierea cu sila. Dacă hîrtia de desen a costat bani, pămîntul să fie gratis şi să nu mai aparţie nimănuia, decît municipiului. Şi cum i-ar aparţine mai bine decît înlocuind proprietatea cu strada şi bulevardul? Se vor trasa atîtea bulevarde paralele tăiate de alte bulevarde la unghiuri drepte, cîte pătrate egale sînt într-o foaie de caiet de aritmetică - la municipiu aritmetică se rosteşte cu o uşoară eliziune, care corespunde cu graseiajul parizian. Avem o febră de bulevardism şi un temperament nemaipomenit, pe care nu-l mai poate nimic stînjeni. Ne-au intrat în cap asfaltul şi electricitea şi vrem să realizăm pînă ce nu pierim oraşul-

muzeu, orașul-frizură, orașul-cinematograf. Așa grăiește municipiul.

Mie, municipiului, îmi trebuie o lege mare, mai mare decît toată burghezia și toată Constituția. Puteam să fac un singur articol de lege unică și să legalizez niște mizere proprietăți de la Ghencea, dar m-am păstrat pentru legea mare. Orașul sînt eu. N-au avut curaj guvernele să facă dictatură: voi face eu dictatura municipală. Mai lipsește un armăsar și titlul de Duce: mi le oferă Kludsky. Proprietatea, de altfel, în special a altora, e ceva anacronic și nu se armonizează cu bulevardul și cu urbanistica. O să o suprimăm și vom rămîne totuși buni burghezi și buni capitaliști - aici e soluția. Desființează proprietatea vecinului, păstrînd-o pe a dumitale intactă. Și-ți păstrezi și automobilul „Lincoln“ și cîinele din el. Cată să facem față și evenimentelor, luînd și de la comuniști ceva și rămînînd și cu ceea ce este bun la bancheri: *cu de ăștia...* Ai înțeles gustul meu din două degete alunecate pe burice? Cu lei!

1932

LITERATURA MUNICIPALĂ

De Sfintele Sărbători, edilii se gîndesc la trei lucruri , la religia creştină, la săraci şi la stilul epistolar. Primarul de sector socotindu-se ca un papă *civili in partibus*, dă drumul unei pastorale şi o afişează pe zidurile culorii lui. Trebuie să facem ceva şi pentru lumea săracă, zice primarul de sector, şi articolul cel mai ieftin tot compoziţia tipărită rămîne. Dar fiind un ce sufletesc şi un ce intelectual, primarul îşi rezervă textul pentru efortul literar personal, neadmiţînd imixtiunea nici unui alt condei în proza lui de sărbători.

Nefiind vorba de canalizări, alinieri, exproprieri şi de cursa cu camionul după olteni, ordonanţe şi de sancţiuni, condeiul primarului merge mai anevoios. Răpit de idealul de a face bine omenirii de la un post plătit cu o nenorocită leafă, care împovărată de jetoane şi delegaţii abia trece de una sută mii de lei pe lună, el şi-a sacrificat geniul şi se găseşte în deficit intelectual. Nu oricine îşi rezervă culanţa penei, agerimea, spontaneitatea, elasticul expresiei şi oţelăria polemică a primarului general, care-i o mare excepţie. Primarii mai puţin generali, deşi bine înzestraţi, îşi tocesc cîteodată flecul şi expresia iese, ca şi intenţiunea, cu călcîiul niţeluş întors.

Mila de oameni e o datorie a locuitorilor din cartier şi lacrimile sărăcimii cad în cerneala municipală de sector, ca un dar gratuit al ochilor încruntaţi de durere. Lemnele, frigul şi căldura din sobă dau colaborarea sentimentală, cu un fîsîit al tăciunilor, care-i un oftat. Foamea şi goliciunea

aduc aportul romantic la proza domnului primar de sector. Şi copiii! mai ales copiii, pe care primarul îi prezintă ca pe ai săi, constituiesc fraza de mare efect. Primarul numai că nu-i ciupeşte în scutec şi nu le scoate ochii cu acul, ca să fie ţipătul lor auzit mai bine pe Calea Victoriei, din sectorul epistolei către boieri.

Caducă, imbecilă şi sininstră ipocrizie! În nestare să facă fapte, primarul de sector crede că se achită de o dramatică datorie bîlbîind vorbele reeditate prosteşte şi luate din plumbul tipografiei cu cleştele de zahăr al tuturor marilor tîmpiţi şi mediocri instalaţi la purtarea unor sarcini ce-i depăşesc. Sfruntată impudoare de atitudine şi de limbaj, gramatică neruşinată, stil şi cuvinte de rîndaş. Apelul pe care l-am lipit cu cocă pe zidurile unei şcoli de la Şosea, dă pilda acelei morale ieftine şi acelui abuz de impertinenţă, care, liniştite şi groteşti, trimit datoriile sociale mai departe, de două ori pe an, la Crăciun şi la Paşti, din casă în casă, şi domolesc conştiinţa neîmpăcată a devoratorului de onorarii, salarii, tantieme şi generator de noi putregaiuri.

1932

FATHER CHRISTMAS

Poziția morală a unui intelectual însurat și fără copii se bucură de privilegiul că face clasă cu situația flăcăilor și rămîne imberb, indiferent de vîrsta cheliei și de tremurul cerbicei. Obsedat de cîrpe și biberon, mirosul lui abstract e nedezlipit de acreala ovină încălzită a leagănului mișcat între bibliotecă și pat. Sterpul și-a făcut o reputație de artist și de gînditor liber, silind pe tată să se retracteze în starea biologică strictă și să adopte calitatea inferioară de burghez. Cine și-a luat însărcinarea să poarte de grijă și altora decît marii lui și individualității, rafinată la uscat, pierde o sumedenie de drepturi, pe care le consacră sterilitatea pură sau prin adjuvant. E multă cafenea și capuținer mult în această superbă opiniune dar Moș Crăciun le condamnă în fiecare an, absent din hotelul amanților și de la domiciliul insonor al perechilor de cerebralitate mată.

Nefericiții burghezi și asimilați au trecere măcar la unchiașul, care în zilele friguroase ale Crăciunului se arată inițiaților în cojoc roșu și în ciubote, purtîndu-și cu o convingere ortodoxă barba intactă și mustățile neajustate și, în spinare, un cîtamai sacul cu jucării. E de-ajuns să te însori și de la cel dintîi copil Moșul ți se revelează și devine familiar. Dacă nu l-ai chema dumneata, îl cheamă pruncul și el vine și nechemat. Gravitatea studiasă, analiza filosofică, rigiditatea critică dispar îndată ce calendarul și-a lepădat cele dintîi foi de decembrie - și te surprinzi cumpărînd în taină planeți de sticlă fragilă, fructe de oglindă,

îngeri diafani, aspecte abia închegate dintr-un material multicolor, ușoare ca secunda și voluminoase ca timpul.

Buzunarele transportă în odaia din fund a casei sateliții de aer, înconjurați de un miligram de coajă și destinați să roiască împrejurul unui brad, pe care-l aduci într-o noapte, pe ușa din dos. Pe biuroul încărcat de proiecte și iluzii cifrate se dasfac iluziile materializate și cu o durată mai sigură, de cîteva ceasuri, albastre, verzi, roze, zaharoase pulverulente și urzite cu văzduh, fabricate pentru copiii de la un an în sus pînă la adînci bătrîneți, mărginită cu vîrsta lui Moș Crăciun. Savantul încearcă dacă merge cupia și dacă sare mingea, cum fluieră biciul pe la cotor și armonica hexagonală. Umflă ursul de cauciuc, al cărui suflet expiră pe la coadă, înlăturînd un cep. Și două nopți acest bărbat posomorît și sever, care sperie generațiile, devine regizorului unui teatru de păpuși efemere la domiciliu, pentru delectarea cîtorva copii fericiți. Foițele roșii se desfac și se divid, foarfeca, sfoara de aur muncesc după ce adorm adoratorii, visînd Ierusalimuri de jucării, trompete, cai de lemn, cîini de bumbac, tobe, împușcături cu capse, popice, trenuri accelerate cu oameni mici în vagoane, cirezi, zoologii, universe...

Emancipat de toți persecutorii didactici, părintele dă însă un examen în seara de Ajun, mai greu decît fostele lui doctorate, pentru că juriul e de copii și pentru că opinia acestora nu cruță mediocritatea. Efectul e obligatoriu să fie nou, să nu mai aducă nimic aminte din tot ce ar mai fi fost. Moș Crăciun admite o singură repetiție: bradul, restul e inovație și originalitate.

Singuri fabricanții sînt monotoni și repetitivi. Jucăriile din fiecare an au rămas aceleași, seriile se eternizează, reproducerile sînt infinite. Un măgar amabil dă de treizeci de ani din cap, la fel ca și conducătorul lui, un arab. Resortul care le servește de înghițitoare, a fost împrumutat și altor

făpturi, girafa, berbecul, taural, broasca țestoasă, dar ființele din pom, dintre lumînările versicolore aprinse, nu trebuia să dea toate numai din resort. Nici păpușa care își închide ochii cînd o iei în brațe numai e o noutate, iar cățelului cu un mîrîit interior ventriloc i se preferă cățelul cel adevărat, din curte, inamicul pisicilor. Coppiii cer geniu și inventitatea cursivă, cum au învățat ei din necunoscut că obișnuiește Mama Pădurii, natura.

Poate că ei au început să lămurească puțin o incertitudine și să priceapă complicitățile familei cu Moș Crăciun. Dar unei afirmații categorice și brutale îi preferă visul chiar mincinos, conștienți vremelnic de binefacerile închipuirii și de superioritatea surîsului pus lîngă încruntare și durere. Ochiul lor a observat dar s-a închis la timp ca să nu vadă de tot, lăsînd în voie să creeze ecoul și umbra.

Cîteva cumpărături suspecte au silit în ultimele zile la colaborări variate șiretlicul și tertipul, cu nedibăcie ascuns. Ei bănuiesc de ce ca niciodată, părinții au plecat de acasă împreună, uitîndu-se în anume fel și s-au întors mai tîrziu decît ar fi trebuit. Șoaptele prinse au o tîlcuire, tăcerile însemnează ceva nou. Se simte că vine Moș Crăciun și presupunerea strecurată că s-ar putea să nu mai vie nu face decît să confirme sentimentul că toate pregătirile sînt terminate, nu se știe unde și nici nu trebuie să se știe.

Pe la nouă seara, pomul adus de un unchiaș prin gaura cheii, e aprins. O bătaie mare într-o ușă, cu un ciomag, cîrja lui Moș Crăciun, a dat de veste că a fost și poate că a și plecat. Unde? la alți copii, sînt mii de copii și, desigur, mai mulți Moși Crăciuni, recrutați dintre piticii cu barba pînă la pămînt, trecută pe subt cingătoarea pîntecului gros, ca să nu atîrne în noroi și să se terfelească. Ei nici n-ar avea cum să se spele, în munții lor cu apele înghețate decît cu zăpadă frecată în palme și trecută iute pe subt stufoasele sprincene. Ciutura

lor sună-n fîntînă, scufundată-n cleştarul apei încremenite şi scoasă goală, cum a şi fost aruncată în fund, iar cana de lut, dacă vor s-o pogoare-n izvor se sparge de geamul cutelor gros. Pînă la vară cînd se dezgheaţă piscul, dacă se poate dezgheţa vreodată, sînt cîteva luni şi barba lui Moş Crăciun se cere să fie neîntinată, ca o aripă de fluture şi ca floarea de muşeţel.

De data asta însă Moş Crăciun a stat în dosul uşii şi copiii l-au zărit prin crăpătură, dîndu-le cîte un pachet. De data asta, el a fost mai exigent, venea de mai departe decît de obicei, de pe la Sussex, de prin Scoţia, din stîncile Engliterei, căci le-a cerut copiilor să-i spuie versuri englezeşti...

Şi ei au vorbit cu el englezeşte, istorisindu-i ce le-a povestit degetul cel mic şi cum a intrat pisica mică după un şoarece mic, pînă subt patul reginei Marii Britanii...

1932

NOTE BIBLIOGRAFICE

PRIZONIERA: *Țara noastră*, an. VIII, nr. 5, 20 februarie 1927, p. 92.

SAMARINEANCA: *Țara noastră*, an. VIII, nr. 13-14, 24 aprilie 1927, p, 345.

EVENIMENTUL: *Sinteza*, an. I, nr. 1, aprilie 1927. p.4.

PURCEDEȚI COCOARE...: *Sinteza*, an. I, nr. 7-8, octombrie-noiembrie 1927, p. 3.

BILET REGELUI MIHAI CELUI MIC: *Viața literară*, an. II, nr. 60, 5 noiembrie 1927, p. 1.

ISER: *Scrisul românesc*, an. I, nr. 2, decembrie 1927, p. 70.

OUL: *Almanahul ziarelor «Adevărul» și «Dimineața»*, 1927, p. 49.

DOCTORUL PIMEN: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 4, 5 februarie 1928, p. 4, nesemnat.

EXPOZIȚIA DE ULEIURI A DOMNIȘOAREI ACACIA PAPA ȘI A DOMNULUI IANCU PLAYVAZ: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 13, 16 februarie 1928, p. 2, semnat Penel.

ARISTOCRAȚIILE: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 15, 18 februarie 1928, p. 3.

POEM DRAMATIC: *Adevărul literar și artistic*, an. IX, nr. 376, 19 februarie 1928, p. 3.

CRONICA: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 17, 20 februarie 1928, p. 4, semnat T.A.

RUGĂCIUNE: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 18, 22 februarie 1928, p. 2.

IANCU NEBUNUL: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 24, 29 februarie 1928, p. 4.

CIOCANUL: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 28, 4 martie 1928, p. 1.

---

* Majoritatea tabletelor fiind semnate T. Arghezi, vom menționa în notele bibliografice – atunci cînd e cazul – numai pseudonimele, inițialele, precum și tabletele nesemnate.

CAZACII: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 31, 8 martie 1928, p. 1.

ROMÂNII DIN ARDEAL: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 33, 10 martie 1928, p. 2.

TELEFONUL: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 34, 11 martie 1928, p. 1.

REGELE: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 41, 19 martie 1928, p. 1.

COCÒ DEPUTAT: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 46, 25 martie 1928, p. 1.

OCTAVIAN GOGA - *MEŞTERUL MANOLE*: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 48, 28 martie 1928, p. 1.

AUR: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 49, 29 martie 1928, p. 2, semnat B.P.

WEGENER: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 51, 31 martie 1928, p. 3, semnat B.P.

HOŢUL DE DIAMANTE: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 52, 1 aprilie 1928, p. 3, semnat B.P.

JUSTIŢIE ŞI FURT: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 54, 3 aprilie 1928, p. 1.

SCRISOARE LUI COCÒ: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 58, 8 aprilie 1928, p. 2.

LA ALBA IULIA: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 60, 11 aprilie 1928, p. 3, semnat B.P.

CUMPLITA BARBARIE: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 60, 11 aprilie 1928, p. 3, semnat B.P.

COCÒ LA IAŞI: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 61, 12 aprilie 1928, p. 1.

CE NE AŞTEAPTĂ...: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 63, 14 aprilie 1928, p. 2, semnat B.P.

SFINTELE SCRIPTURI: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 66, 20 aprilie 1928, p. 2.

CIVILIZARE: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 67, 21 aprilie 1928, p. 1.

AMARHISMUL: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 69, 23 aprilie 1928, p. 2, semnat T.A.

CINEMATOGRAFUL DE ARTĂ: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 71, 27 aprilie 1928, p. 4, semnat B. de P.

O MIE ŞI UNA DE SPLENDORI VINOVATE: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 73, 29 aprilie 1928, p. 1.

POEZIA: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 81, 10 mai 1928, p. 1.

SLUGĂRITUL: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 85, 16 mai 1928, p. 1.

«CRIMINALUL»: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 90, 23 mai 1928, p. »3, semnat B. de P.

BOLȘEVIZAREA STATULUI: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 96, 30 mai 1928, p. 2, semnat T. A.

OMUL CARE N-A FURAT NIMIC: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 97, 31 mai 1928, p. 4, semnat B. de P.

MAHALAGIII CULTURII: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 106, 10 iunie 1928, p. 3, semnat B. de P.

COCÒ LA MIHAI: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 108, 13 iunie 1928, p. 1.

COCÒ ȘI JOSEFINA: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 114, 20 iunie 1928, p. 1.

CEI TREI: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 118, 24 iunie 1928, p. 3, semnat B. de P.

RĂZVRĂTITUL TERZIMAN!: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 120, 27 iunie 1928, p. 4, semnat B. de P.

O REFORMĂ REVOLUȚIONARĂ: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 126, 4 iulie 1928, p. 1.

DESTRĂMAREA SOCIALIȘTILOR: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 135, 14 iulie 1928, p. 4, semnat B. de P.

CAISE: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 144, 25 iulie 1928, p. 1.

EPITAF: *Adevărul literar și artistic*, an. IX, nr. 399, 29 iulie 1928, p. 5.

LA DRUMUL MARE... : *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 150, 10 august 1928, p. 4, semnat B. de P.

DOUĂ MINIATURI: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 156, 8 august 1928, p. 4, semnat B. de P.

MANUAL DE MORALĂ PRACTICĂ (4, 5): *Adevărul literar și artistic*, an. IX, nr. 402, 19 august 1928, p. 1.

GLONTELE MIRACULOS: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 167, 20 august 1928, p. 4, semnat B. de P. A apărut cu titlul *Glontele sîrb.*

MANUAL DE MORALĂ PRACTICĂ (20, 21, 22, 23): *Adevărul literar și artistic*, an. IX, nr. 404, 2 septembrie 1928, p. 5.

UN PRIMAR DE VERDE: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 179, 3 septembrie 1928, p. 1.

VOTUL FEMEILOR ENGLEZE: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 187, 13 septembrie 1928, p. 4., semnat *Papagalul verde.*

MANUAL DE MORALĂ PRACTICĂ (24, 25, 26, 27, 28, 31, 32): *Adevărul literar și artistic*, an. IX, nr. 406, 16 septembrie 1928, p. 2.

FEMEILE SĂ VOTEZE!...: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 190, 16 septembrie 1928, p. 4, semnat Papagalul portocaliu.

COCÒ LA CONSILIUL DE RĂZBOI: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 198, 26 septembrie 1928, p. 1.

ETERNUL OSÎNDIT: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 215, 15 octombrie 1928, p. 1.

PĂZITORII ORDINEI!...: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 220, 21 octombrie 1928, p. 4, semnat B. de P.

ASIGURAȚII: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 236, 9 noiembrie 1928, p. 1.

CETATEA MORȚILOR: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 245, 19 noiembrie 1928, p. 1.

COCÒ LA MÎNĂSTIRE: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 253, 29 noiembrie 1928, p. 1.

UNIREA LITERARĂ: *Adevărul literar și artistic*, an IX, nr. 417, 2 decembrie 1928, p. 1.

GENERALUL ALEVRA: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 259, 6 decembrie 1928, p. 1.

POSTUL ROMÂNESC DE RADIODIFUZIUNE: *Radiofonia*, an. I, nr. 5, 7 decembrie 1928, p. 1.

SĂ FIM OBIECTIVI: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 262, 9 decembrie 1928, p. 1.

NOAPTE CU ZĂPADĂ: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 265, 13 decembrie 1928, p. 1.

BUNĂ DIMINEAȚA, COCÒ!: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 268, 17 decembrie 1928, p. 1.

COCÒ FILOZOF: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 269, 19 decembrie 1928, p. 1.

DE VORBĂ CU APARATUL MEU: *Radiofonia*, an. I, nr. 7, 21 decembrie 1928, p. 3.

INFORMAȚIA LITERARĂ: *Săptămîna literară*, an. I, nr. 1, 23 decembrie 1928, p. 1.

SCRISOARE UNUI CITITOR DE-O ȘCHIOAPĂ: *Dreptatea*, an. II, nr. 350, 29 decembrie 1928, p. 3.

HONNY SOIT QUI MAL Y PENSE: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 277, 29 decembrie 1928, p. 1.

LITERATURA, MEŞTEŞUG: *Săptămîna literară*, an. I, nr. 2, 30 decembrie 1928, p. 1.

SCRISOARE: *Săptămîna literară*, an. I, nr. 3, 6 ianuarie 1929, p. 1.

VORBIŢI SÎRBEŞTE?...: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 287, 11 ianuarie 1929, p. 1.

CĂLINDARUL: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 292, 17 ianuarie 1929, p. 1.

CIOCOII VECHI: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 294, 19 ianuarie 1929, p. 1.

GUVERNUL BLÎNDEŢII: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 298, 24 ianuarie 1929, p. 4, semnat A & B.

S-A RĂZVRĂTIT UN MINISTER: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 306, 3 februarie 1929, p. 1.

EPISTOLĂ CĂTRE FARISEI: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 310, 8 februarie 1929, p. 2.

TEXTUL CĂRŢII PASTORALE: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 316, 15 februarie 1929, p. 2.

UN EPISCOP CERE REFORME: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 324, 24 februarie 1929, p. 1.

BLESTEMUL: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 325, 25 februarie 1929, p. 1.

TRĂSURA DE PIAŢĂ: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 336, 10 martie 1929, p. 1.

BADEA ION ŞI DOMNUL REGENT: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 341, 16 martie 1929, p. 1.

MITROPOLITUL GURIE AL BASARABIEI: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 351, 28 martie 1929, p. 1.

IISUS HRISTOS: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 354, 31 martie 1929, p. 1.

PĂCATUL GINGAŞ: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 379, 4 mai 1929, p. 1.

COCÒ ŞI EVREII: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 390, 19 mai 1929, p. 1.

REGELE: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 392, 22 mai 1929, p. 1.

CONFORTUL ARDEALULUI: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 402, 2 iunie 1929, p. 1.

VĂRUL MIHALACHE: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 414, 13 iunie 1929, p. 1.
GEAMANTANE GRATIS: *Adevărul literar și artistic*, an. IX, nr. 430, 3 iulie 1929, p. 5.
LĂSAȚI FEMEILE SĂ VIE LA MINE: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 433, 8 iulie 1929, p. 1.
COMUNISMUL LA EL ACASĂ: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 438, 14 iulie 1929, p. 1.
PUNE, DOAMNE, STRAJĂ GURII MELE: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 443, 20 iulie 1929, p. 1.
MEDICINA ȘI PREFECTURA: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 445, 22 iulie 1929, p. 1.
VIOARA DOMNULUI CONSTANTIN NOTTARA: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 452, 31 iulie 1929, p. 1.
THEODOR HERZL: *Adam*, an. I, nr. 5, 31 iulie 1929, p. 1.
ZIUA COMUNISTĂ: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 456, 4 august 1929, p. 1.
A. L. ZISSU: *Adam*, an. I, nr. 6, 15 august 1929, p. 13.
TURISMUL ÎN ROMÂNIA: *Turismul român*, Buletinul lunar al societății, an. II, nr. 1-2, ianuarie-februarie, 1930, p. 5.
O REVOLUȚIE: *Facla*, an. IX, nr. 301, 18 februarie 1930, p. 1.
NEGUSTORII: *Facla*, an. IX, nr. 325, 18 martie 1930, p. 1.
PAPA ȘI DOMNUL: *Facla*, an. IX, nr. 329, 22 martie 1930, p. 1.
REMORCA GENIALĂ: *Facla*, an. IX, nr. 337, 1 aprilie 1930, p. 1.
CUGETĂRI RADIOFONICE: *Radio și radiofonia*, an. III, nr. 90, 8 iunie 1930, p. 3.
REGELE: *Bilete de Papagal*, an. III, nr. 463, 29 iunie 1930, p. 1, semnat T.A.
25 IUNIE 1930: *Bilete de Papagal*, an. III, nr. 463, 29 iunie 1930, p. 2, nesemnat.
VORBE: *Bilete de Papagal*, an. III, nr. 463, 29 iunie 1930, p. 10, semnat B. de P.
MÎINILE DOMNULUI DUCA: *Bilete de Papagal*, an. III, nr. 464, 6 iulie 1930, p. 11, semnat B. de P.
DOMNUL ȘABAN FĂGEȚEL: *Bilete de Papagal*, an. III, nr. 464, 6 iulie 1930, p. 11, semnat B. de P.

PLANETĂ DE REGE TÎNĂR: *Bilete de Papagal*, an. III, nr. 465, 13 iulie 1930, p. 1, semnat T. A.
10 IULIE 1930: *Bilete de Papagal*, an. III, nr. 465, 13 iulie 1930, p. 2, semnat B. de P.
CRIZA: *Bilete de Papagal*, an. III, nr. 465, 13 iulie 1930, p. 8, semnat Cocò.
A DOUA PLANETĂ DE REGE JUNE: *Bilete de Papagal*, an. III, nr. 466, 20 iulie 1930, p. 1, semnat T.A.
D. COSTĂCHESCU ŞI AUTONOMIA: *Bilete de Papagal*, an. III, nr. 466, 20 iulie 1930, p. 10, semnat B. de P.
A TREIA PLANETĂ DE REGE JUNE: *Bilete de Papagal*, an. III, nr. 467, 27 iulie 1930, p. 1, semnat T.A.
PLANETĂ DE REGE: *Bilete de Papagal*, an. III, nr. 468, 3 august 1930, p. 10, semnat T. A.
DESPRE ÎNVĂŢAŢI: *Bilete de Papagal*, an. III, nr. 472, 31 august 1930, p. 1, semnat B. de P.
GEORGISMUL LA BUZĂU: *Bilete de Papagal*, an. III, nr. 473, 7 septembrie 1930, p. 1, semnat T.A.
ARIPA DE FIER: *Bilete de Papagal*, an. III, nr. 475, 21 septembrie 1930, p. 1, semnat B. de P.
CAZUL CARAPANCEA: *Bilete de Papagal*, an. III, nr. 476, 28 septembrie 1930, p. 1, semnat B. de P.
SNAGOVUL: *Bilete de Papagal*, an. III, nr. 476, 28 septembrie 1930, p. 2, semnat Cocò.
CENZORII AMATORI: *Mişcarea*, an. XXIV, nr. 36, 8 ianuarie 1931, p. 1.
ELOGIUL MARIŢEI: *Mişcarea*, an. XXIV, nr. 37, 9 ianuarie 1931, p. 1.
OMUL MORTULUI: *Mişcarea*, an. XXIV, nr. 38, 10 ianuarie 1931, p. 1.
CINCI PÎINI ŞI TREI PEŞTI: *Mişcarea*, an. XXIV, nr. 39, 11 ianuarie 1931, p. 1.
CORCITURA: *Mişcarea*, an. XXIV, nr. 43, 16 ianuarie 1931, p. 1.
O MASĂ CINSTITĂ: *Mişcarea*, an. XXIV, nr. 44, 17 ianuarie 1931, p. 1.
INFIDELITĂŢI: *Mişcarea*, an. XXIV, nr. 45, 18 ianuarie 1931, p. 1.
CRIZA «DE NUMERAR»: *Mişcarea*, an. XXIV, nr. 47, 21 ianuarie 1931, p. 1.

COINCIDENȚE: *Mişcarea*, an. XXIV, nr. 49, 23 ianuarie 1931, p. 1.

REGELE: *Secolul*, an. I, nr. 3, 28 februarie 1931, p. 1.

PASĂREA CERNITĂ: *Aripi*, an. I, nr. 5, 1 mai 1931, p. 3.

NOTE DE LABORATOR: *Radio și radiofonia*, an. IV, nr. 142, 7 iunie 1931, p. 3.

TURISMUL: *Radio și radiofonia*, an. IV, nr. 145, 28 iunie 1931, p. 4.

BĂI ȘI VILEGIATURĂ: *Magazinul*, an. I, nr. 8, iulie 1931, p. 33.

HARUL PROFETIC: *Adevărul literar și artistic*, an. X, nr. 557, 9 august 1931, p. 2.

SCHIMBUL ÎN NATURĂ: *Radio și radiofonia*, an. IV, nr. 155, 6 septembrie 1931, p. 3.

BILETUL DE FAVOARE: *Magazinul*, an. I, nr. 10, septembrie 1931, p. 32.

ZGOMOT ȘI VIAȚĂ: *Radio și radiofonia*, an. IV, nr. 160, 11 octombrie 1931, p. 3.

LIMITELE RADIOFONIEI: *Radio și radiofonia*, an. IV, nr. 161, 18 octombrie 1931, p. 5.

STILUL MICROFONIC: *Radio și radiofonia*, an. IV, nr. 162, 25 octombrie 1931, p. 5.

MORȚII, ÎNAPOI!: *Adevărul literar și artistic*, an. X, nr. 571, 15 noiembrie 1931, p. 5.

RADIO-CARNET: *Radio și radiofonia*, an. IV, nr. 165, 15 noiembrie 1931, p. 5.

MUZEUL FAMILIEI: *Monica l'evue*, an. I, nr. 3, 1931, p. 7.

O REVISTĂ, O FLOARE: *Sepia*, an. 1, nr. 1, 1931, p. 1.

TREIZECI ȘI CINCI DE MINUTE DIN DOMNIA REGELUI CAROL AL II-LEA: *Secolul*, an. I, nr. 2, 21 februarie 1932, p. 1.

CRIZA DE TINEREȚE: *Secolul*, an. I, nr. 4, 6 martie 1932, p. 1.

DE CE ERAM CLANDESTIN: *Radiofonia*, an. V, nr. 181, 6 martie 1932, p. 8.

DEMAGOGIA ROZALBĂ: *Adevărul literar și artistic*, an. X, nr. 588, 13 martie 1932, p. 3.

MĂRIA TA: *Secolul*, an. I, nr. 6, 20 martie 1932, p. 1.

ÎNTRE FELDIOARA ȘI SOMARTIN: *Progresul*, an. I, nr. 1, 20 martie 1932, p. 47.

TABLETĂ A ZILEI DE 4 APRIL, PENTRU DESCHIDEREA EXPOZIȚIEI DE IMAGINI PE HÎRTIE A DOMNULUI G. M. CANTACUZINO: *Alb și negru*, pliant, aprilie 1932, p. 2.

REVIRIMENTUL: *Radiofonia*, an. V, nr. 187, 17 aprilie 1932, p. 8.

UN APEL ÎN VÎNT: *Secolul*, an. I, nr. 11, 24 aprilie 1932, p. 8.

IISUS: *Secolul*, an. I, nr. 12, 1 mai 1932, p. 1.

PAUL DOUMER: *Secolul*, an. I, nr. 13, 15 mai 1932, p. 1.

SCRISORI DE LA MORȚI: *Secolul*, an. I, nr. 14, 22 mai 1932, p. 1.

ORA ZOOTEHNICĂ: *Radiofonia*, an. V, nr. 196, 16 iunie 1932, p. 5.

O MUNCĂ: *Adevărul literar și artistic*, an. X, nr. 605, 10 iulie 1932, p. 1.

VINO SĂ MĂ PĂCĂLEȘTI: *Progresul social*, an. I, nr. 5, 20 iulie 1932, p. 45.

NECAZURI: *Radiofonia*, an. V, nr. 202, 31 iulie 1932, p. 5.

CONCURENȚA RADIOFONICĂ: *Radiofonia*, an. V, nr. 205, 21 august 1932, p. 5.

OMUL-ANTENĂ: *Radiofonia*, an. V, nr. 206, 28 august 1932, p. 6.

DOMNUL GHEORGHE: *Dimineața*, an. XXVIII, nr. 9233, 10 septembrie 1932, p. 1.

FĂTUL CONVERSIUNII: *Progresul social*, an. I, nr. 7, 20 septembrie 1932, p. 56.

O REVOLUȚIE: *Progresul social*, an. I, nr. 7, 20 septembrie 1932, p. 57.

MICUL ANONIM: *Radiofonia*, an. V, nr. 214, 23 octombrie 1932, p. 6.

IDEI: *Progresul social*, an. I, nr. 9-10, 20 noiembrie 1932, p. 102.

IUBITE DOMNULE WESTFRIED: *Prefață* la volumul Charles Baudelaire - *Fleurs du mal*, traducere de Alexandru Westfried, p. 5, datată 1 decembrie 1932.

SĂPTĂMÎNA: *Săptămîna C.F.R.*, an. I, nr. 46, 4 decembrie 1932, p. 1.

URBANISM: *Progresul social*, an. I, nr. 11-12, 20 decembrie 1932, p. 100.

LITERATURA MUNICIPALĂ: *Progresul social*, an. I, nr. 11-12, 20 decembrie 1932, p. 102.

FATHER CHRISTMAS: *Radiofonia*, an. V, nr. 223, 25 decembrie 1932, p. 6.

CUPRINS

24–29

Lector: TRAIAN RADU
Tehnoredactor: GEORGETA CÎRSTEA
Coli tipar: 24
Bun de tipar: 19.01.1996
Tipărit: ***Semne*** ' 94

Coperta și supracoperta: PETRE VULCĂNESCU

Volum îngrijit de *MITZURA ARGHEZI* și *TRAIAN RADU*

TUDOR ARGHEZI

SCRIERI

40

PROZE

EDITURA MINERVA
BUCUREȘTI • 1996